Calea părinților

- Cei numiți Părinți ai Bisericii
- SECOLUL AL DOILEA
- SECOLUL AL III-LEA
- SECOLUL AL IV-LEA
- SECOLUL AL V-LEA
- Pietrele de temelie ale Bisericii

Cei numiți Părinți ai Bisericii

Autorul oricărei opere este înstrăinat de noi prin propria sa operă. În fața noastră nu se află omul însuși, ci doar cartea sa, doar ceea ce a scris. Expresia „vorbește așa cum scrie" nu este întotdeauna un compliment: suntem prea familiarizați cu oratorii care sunt capabili să se explice publicului doar „de pe o bucată de hârtie " .

Clement din Alexandria, autorul „Pedagogului", este cunoscut doar specialiștilor, dar Augustin, cel care a scris „Confesiunile", este cunoscut întregii lumi. Desigur, unii, atrași de titlu, vor deschide cartea la întâmplare și o vor trânti imediat, convinși că autorul nu le oferă povestea aventurilor sale amoroase. Vai! Dar dacă cititorul caută un om pe nume Aurelius Augustin, îl va găsi .

S-ar putea enumera operele autorului pe larg și cu meticulozitate, dar nu ar fi mai bine să încercăm să-l recreăm pe acest om unic, din carne și oase, cu pasiunile și mânia sa, cu slăbiciunile și furia sa? În cele din urmă, opera sa ne interesează nu pentru că este adunată pe rafturile bibliotecilor în cincisprezece volume uriașe, ci pentru că este opera unui om excepțional, al cărui nume este Augustin; ne dezvăluie o personalitate, pe deasupra, creștină, plină de credință în Hristos .

Scriitorii primelor cinci secole ale creștinismului, pe care îi numim Părinții Bisericii, au o individualitate bine definită. Dacă le aplicăm cea mai recentă clasificare a personajelor, îl vom defini pe același Augustin ca fiind un om „cu activitate emoțională secundară" etc.; dar fără a recurge la toate aceste clasificări, putem afla din aceleași cărți că, de exemplu, Grigore de Nazianz, chinuit de presimțiri anxioase, avea nevoie de căldură și simpatie, iar Tertulian, cu independența și nemulțumirea sa, era un pesimist evident .

Aici ar trebui să luăm în considerare și originea oamenilor: cipriotul african își exprimă sentimentele diferit față de Ilarie din Poitiers, iar grecii îi depășesc pe

majoritatea latinilor în subtilitatea și forța gândirii lor filosofice. Nici măcar nu vorbim despre emoționalitatea și lirismul sirienilor (de exemplu, Efraim) .

Încercând să recreăm portretele marilor noștri strămoși, am căutat să le curățăm de straturile timpului, de ulei, de ideile comune care ni le ascund, împiedicându-le să fie ele însele. Sarcina noastră a fost să începem să citim o persoană vie în spatele paginilor cărților, să-i simțim respirația, durerea și intuițiile, tot ceea ce credința transformă în slujba Evangheliei .

Dacă epoca lui Irineu și a lui Ciprian nu este identică cu cea a lui Augustin și Grigore de Nyssa, seamănă cu a noastră și mai puțin. Pentru a o înțelege, trebuie să o apropiem de noi, să clarificăm necunoscutul prin cunoscut, situațiile străine prin situații mai ușor de înțeles. Atanasie și Ilarie au fost „luptători ai rezistenței" care au îndrăznit să spună „nu" tiraniei imperiale, similară prin metodele sale tuturor formelor de totalitarism. Nu ne amintesc oare vremurile apocaliptice ale lui Augustin de anii întunecați din 1940 până în 1944 și nu ne ajută să înțelegem mai bine cartea sa Cetatea lui Dumnezeu?

Aprofundând caracterul unui om, circumstanțele vieții sale, suntem mai capabili să apreciem mai bine contribuția sa la istoria creștinismului și, poate, să intrăm în contact mai strâns cu opera sa. Nimic nu poate înlocui contactul personal cu un om; de aceea textele care au supraviețuit sunt atât de prețioase, mai ales atunci când sunt marcate de prezența vie a autorului. În Franța, din fericire, nu există lipsă de traduceri excelente și ușor accesibile .

Apelul către Părinți face parte din calea către începuturile creștinismului, care este numită acum „urcare spre origini". Mișcarea biblică și liturgică a secolului XX a dat roade. Pentru înțelegerea spiritului și sufletului Scripturii, nu există învățători mai buni decât Origen și Augustin. În același timp, nu ar trebui să pierdem din vedere noile realizări ale studiilor biblice .

În ceea ce privește liturghia, Părinții nu numai că au interpretat-o pentru credincioși și catehumeni, ci au făurit-o, au creat-o, au trăit-o. Ambrozie și Vasile cel Mare au adus o contribuție decisivă la compunerea textelor liturgice. Reînnoirea liturgică biblică ar fi incompletă dacă nu ar fi însoțită de o întoarcere la Părinții Bisericii. Patrologia noastră „concretă" este chemată să ajute cititorul creștin în acest sens .

Am vrut să-i cunoaștem mai bine pe Justin și Ambrose, să le reconstituim personalitățile. Portretele noastre (merită oare să le clarificăm?) nu sunt reconstituiri romantice, ci concluzii mature bazate pe un studiu scrupulos al operelor lor. Referințele au fost reduse la minimum, pentru a nu aglomera cartea și a nu deranja cititorul. Un specialist va descoperi cu ușurință aici împrumuturi

din lucrările unor experți precum Preasfinției Duchesne, A. Puche, P. de Labriole, G. Bardi, J. Questen, G. von Campenhausen [1] *. Dar cartea noastră nu se adresează specialiștilor. Desigur, nu le este interzis să o citească, atâta timp cât au timp pentru asta. Dar, în alcătuirea acestei cărți, care a absorbit experiența a doi ani de predare la Universitatea din Quebec, am vrut mai presus de toate să ajutăm un public tânăr să-i vadă pe Părinții Bisericii dintr-un unghi nou, să-i simtă ca contemporani ai săi* [2] .

SECOLUL AL DOILEA

Sfârșitul primului secol al creștinismului a avut o semnificație specială pentru istoria Bisericii: Biserica a devenit proprietatea unei noi generații. Unul după altul, martorii care L-au cunoscut pe Hristos, au văzut minunile Sale, au auzit Cuvântul Său au murit. Apostolii Petru și Pavel au murit ca martiri la Roma în anii 66–67. Apostolul Ioan, ultimul martor, a devenit aproape o legendă; preoții din Asia Mică l-au ascultat cu evlavie. Unul dintre ei a fost Policarp, căruia i-a scris Ignațiu.

În jurul anului 100, începe o nouă perioadă, tulburătoare și în același timp definitorie. Apostolii au murit. Bisericile le păstrează memoria și fac referire la autoritatea lor. Opera Întemeietorului este acum continuată de cei care nu L-au văzut personal, care L-au cunoscut doar din relatări orale transmise din generație în generație și din evanghelii, unde sunt imprimate cele mai esențiale învățături ale sale. Justin a numit evangheliile „amintirile apostolilor”.

A sosit momentul construirii active a comunității bisericești, a vieții liturgice și a dezvoltării gândirii creștine. Creștinismul, alegând între Ierusalim și Roma, pătrunde în ambele capitale, cea de odinioară și cea de astăzi, cucerind gândirea evreiască și apoi greco-romană. Nu doar bisericile, ci și învățăturile concurează; întrebarea este evidentă: va rămâne gândirea creștină în limitele culturii semitice sau va fi modelată în formele predefinite și clare ale gândirii grecești? Scriitorii secolului al II-lea ne oferă ocazia să urmărim această dispută și să fim prezenți la triumful Occidentului.

Căci creștinismul ar fi putut rămâne o sectă evreiască care zguduia Palestina, o țară minusculă de mărimea actualului Ducat de Luxemburg, o țară pe care imperiul a anexat-o fără niciun beneficiu anume pentru sine. Dar Evanghelia a depășit rapid granițele Iudeii, ajungând în comunitățile evreiești și apoi neevreiești răspândite în tot imperiul. Ignațiu, episcop al Antiohiei, provenit dintr-o familie păgână, marchează o epocă în răspândirea creștinismului.

Evanghelia vine la națiuni. Biserica misionară - Ignațiu, Iustin, Irineu - gândește despre evanghelia creștină deja în categorii elenistice. Rezultatele acestei mutații

se vor simți clar abia în secolul următor. În 156, Iustin începe un dialog între Platon și Evanghelie.

În a doua jumătate a secolului, Irineu devine figura principală. Creștinii ies din ghetou, unde păgânii voiau să-i închidă. Conform lui Tertulian, aceștia au umplut forumul, băile și piețele din Roma și Cartagina. Apărându-se de această amenințare, imperiul începe persecuția, mulțimea calomniind și insultând creștinii.

Persecuția nu numai că nu a încetinit formarea comunităților creștine, ci, dimpotrivă, a contribuit la creșterea lor. A apărut un nou tip de creștin. Sămânța Evangheliei a căzut pe solul gândirii greco-romane. Înainte de sfârșitul secolului, oameni noi aveau să vină din Africa și Egipt. Opera lui Irineu a oprit atacul ereziei, a întărit credința și a dat un nou impuls gândirii teologice.

Ignațiu al Antiohiei

(† aproximativ 110)

Creștinul modern este obișnuit cu cuvintele liturghiei: „Binevoiește să ne introduci în comunitatea tuturor sfinților și martirilor tăi, Ioan, Ștefan, Ignațiu...” Dar câți oameni știu cine este acest Ignațiu menționat printre alții? Episcop sau călugăr? De unde este? Când a trăit? Ce știm despre el?

ANTIOCHIA CREȘTINĂ

Ignațiu a fost episcop al Antiohiei la începutul secolului al II-lea; până atunci Biserica exista deja de cincizeci de ani. Un pelerin sau un călător ar căuta în zadar astăzi Antiohia, la granița dintre Turcia și Siria modernă – doar numele a mai rămas, nimic mai mult. Turcii au cerut și au primit Antiohia în a doua zi a Marelui Război. O vedere aeriană oferă o idee despre dimensiunea acestui oraș la răscruce, una dintre marile metropole ale Imperiului Roman, la granița dintre Orient și Occident.

Din Antiohia a pornit apostolul Pavel să ridice crucea în Asia Mică și Grecia. Apocalipsa ne spune numele a șapte orașe din vestul Anatoliei care aveau propriul lor episcop. Antiohia, moștenitoarea bogăției spirituale a Ierusalimului după jefuirea acestuia, a devenit unul dintre centrele credinței și ale vieții creștine. Sistemul său liturgic a influențat și a pătruns Biserica Greacă. Ioan Gură de Aur a slujit ca preot în Antiohia când a fost chemat să conducă biserica din Constantinopol.

Nu există nicio îndoială că Ignațiu, dacă nu-l luăm în considerare pe Papa Clement al Romei, este primul scriitor bisericesc provenit dintr-un mediu păgân și educat de filozofi greci. De la Apostolul Pavel la Ignațiu există aceeași distanță ca, să zicem, de la un misionar într-un mediu hindus la un hindus convertit la Evanghelie și creștinism. Dacă literatura creștină originală a fost în întregime sub influența literaturii evreiești, atunci în operele lui Ignațiu este moștenit doar spiritul biblic, iar acestea sunt scrise de un grec pentru care greaca este limba sufletului său, a minții și a sentimentelor sale, a culturii și a gândurilor sale. Ignațiu preia forma literară și categoriile filozofice de la greci.

Structura lingvistică și figurativă îi permite să exprime stări de spirit mistice într-o formă ce poate fi întâlnită la un adept al lui Platon. Limba greacă și gândirea greacă primesc cea mai înaltă sfințire, întrucât exprimă cea mai pură iubire pentru Hristos. De acum înainte ele slujesc noului Domn, care a sfințit lumea păgână și adevăratele ei valori cu sângele său.

EPISCOP

Biserica condusă de tânărul episcop era de origine pur elenică. Ea este martoră la noi succese în evanghelizare. De la sfârșitul primului secol, creștinii nu se mai mulțumesc să stea la prova corăbiei; ei învață să conducă cârma. În episcopul Ignațiu găsesc o personalitate, fără îndoială, remarcabilă.

În timp ce se îngrijește de turma sa și, în același timp, caută o coroană de martir, el nu se izolează de alte biserici care se confruntă cu dificultăți. Fără a aștepta ca problema colegialității episcopilor să fie supusă la vot, el pur și simplu o pune în practică. De aceea, este unul dintre primii martori, adesea citat, la Conciliul Vatican II.

Sub împăratul Traian (98-117), Ignațiu a fost arestat, judecat și condamnat să fie sfâșiat de animale sălbatice. Urmează calea mărturisitorilor credinței, fiind executat la Roma - un oraș care și-a însușit dreptul de a-i pedepsi pe cei mai remarcabili oameni. Dorința de martiriu nu-l împiedică să-l denunțe pe împăratul care i-a desemnat „zece leoparzi” - paznici, și să stigmatizeze cruzimea care răsplătește răul pentru bine.

Escortat din Siria la Roma, episcopul se oprește mai întâi în Filadelfia, apoi în Smirna, ascunsă în adâncurile Golfului. Soarele de august arde fără milă, sub privirile privitorilor, un convoi armat îi conduce pe condamnați. Creștinii ies în fugă din mulțimea străzii, conduși de tânărul episcop Policarp, știu că printre cei arestați se află și episcopul gloriosului oraș Antiohia și îi mărturisesc mărturisitorului credinței profundul lor respect și venerație.

Autoritatea lui Ignațiu era atât de mare încât bisericile acelor orașe din Asia pe lângă care a trecut au trimis soli, iar aceștia mergeau din oraș în oraș în speranța că îl vor întâlni. Efesul i-a trimis pe episcopul său Onisim, diaconul Burrus și alți trei frați; Magnesius - episcopul Damasus, doi preoți și un diacon.

Din Smirna, episcopul captiv scrie o scrisoare în care își exprimă recunoștința față de comunitățile care l-au primit – Efes, Magnesia, Tralles. Acolo a scris și cea mai remarcabilă și atent compusă scrisoare a sa către Biserica Romană, „pură și întâi în dragoste". O roagă să nu facă niciun pas care l-ar putea priva de bucuria martiriului. „Eu sunt grâul lui Dumnezeu: să mă macine dinții fiarelor, ca să devin pâinea curată a lui Hristos."

Apoi, asemenea lui Pavel, își continuă călătoria spre Troa. Înainte de a se îmbarca pe o corabie spre Neapolis (Kavala de astăzi), se adresează din nou creștinilor din Filadelfia și Smirna și lui Policarp, cerându-le să trimită soli în orașul unde era episcop și de care își amintea mereu, pentru a-i felicita pe cetățeni pentru găsirea păcii. Nu este aceasta cea mai clară dovadă a iubirii și grijii sale pastorale?

UMAN

Îl cunoaștem pe acest om doar după cele șapte litere ale sale, dar acestea sunt cele care ne permit să pătrundem în adâncurile secrete ale sufletului său. Cu adevărat, aici „stilul este omul". Și ce om, ce inimă! În fraze scurte, extrem de bogate, pline de sincope și asperități, curge un șuvoi de foc. Fără pompoziție, fără chestii literare! În fața noastră se află o natură excepțional de eroică, pasională și în același timp modest binevoitoare, luminată de o minte limpede.

Ignațiu, la fel ca Apostolul Pavel, acordă preferință internă integrității Învățăturii, dogmelor ei incontestabile și abia apoi aspectului moral, trăirii experiențelor mistice și sfințeniei (aici vorbim deja despre influența Apostolului Ioan).

Importanța acestor scrisori era evidentă pentru istorici. Timp de două secole, au dezbătut aprins autenticitatea lor; abundența argumentelor și presupunerilor a ascuns uneori concluzii clare. Cei mai severi critici, precum Harnack, confirmă originalitatea și autenticitatea textelor. Întrebarea, scrie Pr. Kamlo, este acum în sfârșit rezolvată. Ignațiu este sensibil față de oameni, respectă personalitatea umană. Dificultatea nu constă în a iubi toți oamenii, ci în a iubi fiecare persoană în mod individual și, mai ales, pe cea mică, slabă, să-l iubești pe sclav și pe cel care ne rănește, ne atinge, ne face să suferim - așa scrie el în Scrisoarea către Policarp. El iubește oamenii suficient cât să-i ajute să devină mai buni, fără a-i ofensa. El aplică cu dragoste cuvântul „doctor" lui Hristos, iar acest cuvânt i se potrivește perfect. Este un slujitor al adevărului și un predicator al credinței, mai

ales într-o situație dificilă, în mijlocul neînțelegerilor și ostilității... Iubirea pe care o radiază se manifestă în primul rând ca respect pentru individ. Este o „nicovală sub ciocan”, nu-l poți numi o persoană capabilă de compromisuri.

Ignațiu a dobândit stăpânirea de sine datorită răbdării - un cuvânt drag lui, îl caracterizează cel mai bine! Înflăcărat, devine blând, depășește izbucnirile de iritare, de care se căiește de fiecare dată. Ce cunoaștere a propriilor slăbiciuni se simte în aceste rânduri: „Încerc să-mi impun anumite pedepse, ca să nu mă stric cu lăudăroșenia mea.” El opune smerenia lăudăroșeniei, rugăciunea blasfemiei, convingerea în credință erorilor și atenția față de oameni aroganței.

Cu experiența, inteligența limpede devine clarvăzătoare, puterea devine convingere, bunăvoința devine milă. „Nu poruncesc.” El preferă să îndemne. Nu grăbește lucrurile, ci pur și simplu așteaptă. În Smirna, nimic nu-i scapă. Așteaptă înainte de a-și scrie scrisoarea de mulțumire. Critica să ia forma unui sfat umil din partea cuiva care a trecut în neființă, ale cărui rostiri nu mai pot ofensa pe nimeni.

Responsabilitatea față de ceilalți nu interferează cu capacitatea de a se evalua cu sobrietate. Se cunoaște pe sine, știe că este sensibil la lingușire, că se irită ușor; pe drumul său triumfal, înconjurat de onoruri, mărturisește cu umilință: „Sunt în pericol”. Nicio onoruri nu-l îmbată.

MISTIC

Deși cea mai mare parte a corespondenței sale nu conține mărturisiri explicite, Epistola către Romani nu este altceva decât o mărturisire. În timp ce episcopul se adresează locuitorilor din Smirna și Efes cu recunoștință și îndemn, romanilor li se adresează un om umbrit de Dumnezeu. Istoricii nu au putut să nu observe caracterul acestei scrisori. Renan, care a negat autenticitatea celorlalte scrisori ale sale, a constatat că această scrisoare este „plină de o energie extraordinară, un foc ascuns și poartă trăsăturile unei profunde originalități”.

Limbajul scrisorilor este impetuos și inegal. Focul și pasiunea dau gândului expresivitate și îl fac înflăcărat. Nu este timp pentru rafinamente de stil, un singur lucru este important - să ajung la Dumnezeu. „Bine este să mă întorc de la lume la Dumnezeu, ca în El să strălucesc” (Romani 2:2). Pentru Ignațiu, nu este vorba doar despre participarea la credință, ci despre pasiunea care strânge gâtul, despre incinerarea iubirii, despre o arsură, a cărei durere este incomparabilă cu orice durere a inimilor și trupurilor noastre. În afara lui Dumnezeu, totul este acum țintuit pe stâlpul blestemului.

„Nu mai este în mine niciun foc care să ardă materia; doar «apa vie» murmură în mine și îmi spune: «Du-te la Tatăl!». Nu mai găsesc plăcere din hrana pieritoare, din bucuriile acestei vieți; nu doresc decât «pâinea lui Dumnezeu», pâinea care este Trupul lui Isus Hristos, «fiul lui David»; și vreau să beau Sângele Lui, care este iubirea nestricăcioasă." Istoricii pot dezbate despre sensul acestor expresii. Oricine a citit Epistola către Romani va găsi acolo una dintre cele mai emoționante mărturii ale credinței, strigătul unei inimi incapabile să-i înșele nici pe alții, nici pe sine - atinge pentru că este adevărată.

BISERICA ÎN SECOLUL AL II-LEA

În scrisorile lui Ignațiu găsim multe informații despre Biserica de la începutul secolului al II-lea. A fost un moment critic. Deși apostolii au murit unul după altul, lumina autorității lor încă se revarsă asupra pământurilor pe care le-au adus lui Hristos.

Biserica crește și se dezvoltă în ciuda persecuțiilor. Structura și ierarhia sa se formează. După cum mărturisesc scrisorile lui Ignațiu, episcopatul se bazează pe comunitățile din Asia Mică.

Creșterea Bisericii aduce cu sine tot felul de dificultăți. Mulțimea de noi credincioși, asemenea mrejelor din Evanghelie, conține o captură pestriță. Viața comunală este amenințată. Autoritatea este contestată și, dacă este recunoscută, o face cu murmure. Ignațiu îndeamnă neobosit clerul să se unească în jurul episcopilor, să fie în ton cu ei, „ca și corzile unei lire". Credința însăși este amenințată de erezie. Această plagă, spune Ignațiu, infectează în special Asia Mică. Episcopul avertizează comunitatea din Efes, comunitățile din Magnesia și Tralles. A prevăzut el apariția acelui misticism gnostic care va dezmembra Orientul creștin, un misticism mai distructiv decât forțele imperiului? Persecuția întărește, dar erezia zdrobește, amenințând unitatea. Ignațiu este unul dintre primii și rarii martori ai Bisericii în momentul în care s-a deschis lumii greco-romane. Și, din moment ce scrisorile sale aparțin mai mult vieții decât literaturii, ele ne oferă o imagine magnifică a credinței care umple pânzele unei nave în largul mării. Astfel, comunitatea este grupată în jurul episcopului și, la un nivel mai profund, în jurul Euharistiei - acesta este cuvântul pe care Ignațiu l-a găsit pentru a exprima unitatea liturgică în rugăciunile de mulțumire. În scrisoarea către creștinii din Magnesia, el a stabilit o anumită duminică pentru celebrarea Victoriei Pascale. În scrisoarea către creștinii din Smirna, s-a încercat pentru prima dată includerea căsătoriei în viața comunității.

SUBIECTE PRINCIPALE

Două teme apar constant în scrisorile sale: credința în Isus Hristos și mila. Îi place să revină la învățătura despre Hristos: „Este un singur doctor, care este și trup și duh, născut și nenăscut. Trupul creat de Dumnezeu, adevărata viață în pântecele morții, născut din Maria și Dumnezeu, mai întâi stricăcios, dar acum nestricăcios: Isus Hristos, Domnul nostru” (Efeseni 2,2).

Singura dorință a lui Ignațiu este să fie ca Hristos. Pentru a-l urma exemplul în toate, tânjește după coroana martiriului și se străduiește să renunțe la viață așa cum a făcut El; este gata să piardă totul pentru a-L găsi pe Hristos: „Nimic văzut sau invizibil nu mă va abate de la calea mea spre Hristos... Să cadă peste mine cele mai crude chinuri ale diavolului, dacă aș putea ajunge la Hristos... Mai bine îmi este să mor pentru Isus Hristos decât să domnesc peste tot pământul. Pe Acela îl caut, Care a murit pentru noi; pe Acela îl doresc, Care a înviat pentru noi! Acum voi începe să trăiesc” (Romani 5,3; 6,1-2). În toate comunitățile, el propovăduiește mila. Acest cuvânt este prezent peste tot ca un laitmotiv; pentru el este rodul credinței care arde în inimă. Credința este începutul, iar dragostea este coroana, și ambele împreună sunt lucrarea lui Dumnezeu: tot ce ține de virtute vine din ele (Efeseni 14).

„E bine să predai, dar cu condiția ca ceea ce predai să fie pus în practică”, scrie Ignațiu. Acest principiu i-a fost călăuzitor chiar înainte de a-l exprima în scrisorile sale. Acesta este primul episcop al Asiei și așa s-au întipărit pentru totdeauna scrisorile sale asupra noastră. Abia la prima vedere pare distant de timpul nostru. Odată ce cenușa va fi curățată, paginile operelor sale ne vor transmite focul care l-a ars.

Ignațiu este în drum spre Roma. Se bucură că își va revedea în curând frații romani. Nu se așteaptă ca aceștia să-l salveze de la martiriu, ci să-i lase să se roage pentru ca el să devină duhovnic, „grâul lui Dumnezeu”: „Să imit patima lui Hristos și să mă duc la Tatăl ” .

EPISTOLA LUI IGNATIU CĂTRE ROMANI [3]

Ignațiu, purtătorul de Dumnezeu al bisericii, iertat de măreția Preaînaltului Tată și a singurului Său Fiu, Iisus Hristos, iubit și luminat de voia Celui căruia toate îi sunt plăcute, împlinit prin dragostea lui Iisus Hristos Dumnezeul nostru, - *biserica* care prezidează capitala provinciei romane, vrednică de Dumnezeu, preaslăvită, preabinecuvântată, preavrednică de laudă, preadorită, curată și preeminentă în dragoste, numită de Hristos, numită de Tată, pe care o salut și eu în numele lui Iisus Hristos, Fiul Tatălui - celor care, după trup și duh, sunt uniți unii cu alții în fiecare poruncă a Lui, care au primit în mod nedespărțit plinătatea harului lui Dumnezeu, curat de orice culoare străină, dorește să se bucure mult în Iisus Hristos Dumnezeul nostru.

Capitolul I

Sper să te văd

Prin rugăciune către Dumnezeu am primit ceea ce am cerut atât de mult, să vă văd fețele vrednice de Dumnezeu. Legat de Hristos, nădăjduiesc să vă sărut, dacă voia lui Dumnezeu va binevoi să mă facă să ajung la sfârșit. Începutul este bine făcut: voi fi vrednic de har - să-mi primesc soarta fără piedică? Căci mă tem de dragostea ta, ca nu cumva să mă vătămeze; pentru că ție îți este ușor să faci ce vrei să faci, dar mie îmi este greu să ajung la Dumnezeu, dacă mă milostivești.

Capitolul II

Nu îndepărta martiriul de la mine

Nu vreau să fiți plăcuți oamenilor, ci lui Dumnezeu, așa cum Îi plăceți *Lui* . Căci eu nu voi mai avea o ocazie atât de convenabilă să ajung la Dumnezeu, nici voi nu veți putea să vă deosebiți printr-o faptă mai bună dacă veți tăcea. Dacă veți tăcea despre mine, eu voi fi al lui Dumnezeu; dar dacă veți arăta dragoste față de trupul meu, atunci va trebui să intru din nou în arenă. Nu faceți nimic mai mult pentru mine decât să fiu jertfit lui Dumnezeu acum, că altarul este gata, și apoi formați un cor cu dragoste și cântați *un cântec de laudă* Tatălui în Hristos Isus, că Dumnezeu a socotit vrednic să cheme episcopul Siriei de la răsărit până la apus. Bine este pentru mine să mă cobor din lume la Dumnezeu, ca în El să strălucesc.

Capitolul III

Roagă-te lui Dumnezeu să-mi dea putere pentru isprava martiriului

N-ai invidiat niciodată pe nimeni și i-ai învățat pe alții *la fel* . Aș vrea să întărești *prin fapte* ceea ce înveți în învățăturile tale. Roagă-L pe *Dumnezeu* doar pentru putere interioară și exterioară pentru mine, ca să nu numai că vorbesc, ci și să doresc, ca să nu numai că mă numesc creștin, ci să fiu și de fapt. Dacă mă dovedesc cu adevărat unul, atunci pot fi și eu numit unul și numai atunci pot fi *cu adevărat* credincios, când lumea nu mă va mai vedea. Nimic din ceea ce este vizibil nu este veșnic. *(Căci ceea ce este vizibil este trecător, ceea ce este nevăzut este veșnic.)* Dumnezeul nostru Iisus Hristos Se arată în mare slavă atunci când este în Tatăl. Creștinismul nu este în convingere tăcută, ci în măreția faptei, mai ales când lumea îl urăște.

Capitolul IV

Lasă-mă mă măcinat de dinții fiarelor

Scriu bisericilor și le spun tuturor că mor de bunăvoie pentru Dumnezeu, dacă nu mă împiedicați. Vă implor: nu-mi arătați o dragoste nepotrivită. Lăsați-mă să fiu hrană pentru animale și prin ele să ajung la Dumnezeu. Sunt grâul lui Dumnezeu: lăsați dinții animalelor să mă macine, ca să devin pâinea curată a lui Hristos. Mai degrabă mângâiați aceste animale, ca să-mi devină mormântul și să nu lase nimic din trupul meu, pentru ca după moarte să nu fiu o povară pentru nimeni. Atunci voi fi cu adevărat un ucenic al lui Hristos, când nici măcar trupul meu nu va fi văzut de lume. Rugați-vă pentru mine lui Hristos, ca prin aceste instrumente să devin o jertfă pentru Dumnezeu. Nu vă poruncesc ca Petru și Pavel. Ei sunt apostoli, iar eu sunt condamnat; ei sunt liberi, iar eu sunt încă un rob. Dar dacă voi suferi, voi fi un eliberat al lui Isus și voi învia liber în El. Acum, în lanțurile mele, vă învăț să nu poftiți nimic lumesc sau deșartă.

Capitolul V

Îmi doresc să mor

Pe drumul din Siria spre Roma, pe uscat și pe mare, noapte și zi, mă lupt deja cu fiare sălbatice, fiind legat cu zece leoparzi, adică cu un detașament de războinici care, din cauza beneficiilor arătate lor, devin doar mai răi. Învăț mai mult din insultele lor, *dar asta nu mă îndreptățește* . O, de n-aș pierde fiarele pregătite pentru mine! Mă rog să se năpustească asupra mea cu lăcomie. Le voi ademeni astfel încât să mă devoreze imediat, și nu cum se temeau de unii și nu s-au atins. Dacă nu vor de bunăvoie, îi voi sili. Iartă-mă; știu ce este bine pentru mine. Acum abia încep să fiu ucenic. Nici vizibil, nici invizibil, nimic nu mă va împiedica să vin la Iisus Hristos. Foc și cruce, mulțimi de fiare, disecții, lacrimi, zdrobire de oase, tăiere de membre, zdrobire a întregului corp, chinuri aprige ale diavolului vor veni asupra mea - de aș putea ajunge la Hristos.

Capitolul VI

Prin moarte voi dobândi viața adevărată

Plăcerile lumii nu-mi vor fi de niciun folos, nici împărățiile acestei lumi. Este mai bine pentru mine să mor pentru Iisus Hristos, decât să domnesc peste tot pământul. *(Căci ce folosește omului să câștige întreaga lume și să-și piardă sufletul?)* Pe Cel ce caut, Cel ce a murit pentru noi. Pe Cel ce doresc, Cel ce a înviat pentru noi. Am în vedere acest folos: iertați-mă, fraților! Nu mă împiedicați să trăiesc, nu voiți să mor. Vreau să fiu al lui Dumnezeu: nu mă dați lumii. Lăsați-mă să merg la lumina curată: după ce voi fi acolo, voi fi un om al lui Dumnezeu. Lăsați-mă să fiu un imitator al suferințelor Dumnezeului meu. Cel care Îl are în

sine să înțeleagă ce doresc și să arate simpatie cu mine, văzând ce mă preocupă.

Capitolul VII

Vreau să mor, căci dragostea mea e răstignită

Prințul acestui veac vrea să mă înșele și să-mi distrugă dorința după Dumnezeu. Nimeni dintre voi să nu-L ajute. Fiți mai degrabă ai mei, adică ai lui Dumnezeu. Nu fiți cei ce-L cheamă pe Isus Hristos, ci iubiți lumea. Nu lăsați invidia să locuiască în voi. Și chiar dacă aș începe să vă cer *altceva* , nu mă ascultați: credeți mai mult în ceea ce vă scriu *acum* . Viu, vă scriu, arzând de dorința de a muri. Iubirea mea este răstignită și nu este în mine foc care să iubească materia, ci apa vie, vorbind în mine, îmi strigă dinăuntru: „Du-te la Tatăl!” Nu este dulceață pentru mine nici în mâncarea stricăcioasă, nici în plăcerile acestei vieți. Îmi doresc pâinea lui Dumnezeu, pâinea cerească, pâinea vieții, care este trupul lui Isus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, născut recent din sămânța lui David și a lui Avraam. Și îmi doresc băutura lui Dumnezeu, sângele Lui, care este iubirea nestricăcioasă și viața veșnică.

Capitolul VIII

Dă-mi ajutorul tău

Nu mai vreau să trăiesc *viața* oamenilor. Și aceasta se va face dacă vreți. *Vă* rog, așadar , ca și voi să găsiți har pentru voi înșivă. Vă rog printr-o scurtă scrisoare. Credeți-mă; și Isus Hristos, buzele neprihănite cu care Tatăl a vorbit cu adevărat, vă va descoperi că spun adevărul. Rugați-vă pentru mine, ca să pot dobândi. Nu v-am scris aceste lucruri după chipul firii pământești, ci după gândul lui Dumnezeu. Dacă sufăr, M-ați iubit; dar dacă nu sunt găsit vrednic, M-ați urât.

Capitolul IX

Rugați-vă pentru Biserica Siriană

Adu-ți aminte în rugăciunea ta de Biserica Siriei: căci ea Îl are pe Dumnezeu ca păstor în locul meu. Numai Iisus Hristos va fi episcopul ei și dragostea ta. Dar mie mi-e rușine să fiu numit unul dintre membrii ei, căci sunt nevrednic de ea, fiind ultimul dintre ei și un proscris. Dar dacă ajung la Dumnezeu, atunci prin mila Lui voi fi ceva. — Duhul meu vă întâmpină și dragostea Bisericilor, care m-au primit în numele lui Iisus Hristos, nu ca pe un trecător. Căci chiar și acele Biserici care nu erau pe calea pelerinajului meu trupesc, m-au întâmpinat în cetate.

Capitolul X

Concluzie

Vă scriu aceste rânduri din Smirna prin fericiții Efeseni. Îl am cu mine, împreună cu mulți alții, pe Crocus, nume pe care îl doresc. Cred că îi cunoașteți deja pe cei care au mers înaintea mea din Siria la Roma, spre slava lui Dumnezeu: spuneți-le că sunt aproape. Toți sunt vrednici de Dumnezeu și de voi: să-i întăriți în toate. V-am scris aceste rânduri cu nouă zile înainte de calendele lui septembrie (adică 23 august). Întăriți-vă până la sfârșit în răbdarea lui Isus Hristos. Amin.

Iustin al Romei

(† cca. 165)

Dintre toți filozofii creștini ai secolului al II-lea, Iustin este cel mai faimos și semnificativ. Oameni ca el sunt capabili să ne răscolească adâncurile ființei. Om secular și educat, a căutat dialogul între evrei și păgâni. Întreaga sa viață a fost o lungă călătorie spre adevăr. Secolele care au trecut de atunci nu au făcut decât să sporească valoarea operelor sale, scrise cu o simplitate severă și o lipsă de artă. Pentru el, creștinismul nu este o doctrină, ci mai presus de toate o Persoană - Cuvântul întrupat și răstignit în Hristos.

În soarta acestui om care a trăit acum optsprezece secole, auzim un ecou al căutărilor noastre, al contradicțiilor noastre, al speranțelor noastre. Vedem un suflet deschis, o disponibilitate pentru acord, o capacitate de dialog - aceasta dezarmează și atrage. Multe dintre operele sale sunt acum pierdute, dar cele care au ajuns la noi ne oferă posibilitatea de a pătrunde în lumea interioară a unui creștin; sunt dovezi suficiente ale vieții sale, de la naștere, formarea personalității sale și până la martiriul său.

VIAȚA SPIRITUALĂ ÎN SECOLUL AL II-LEA

Pe vremea lui Iustin, filosofii aveau drept de reședință la Roma. Victorioasă din punct de vedere militar, Roma depindea de mișcările culturale și religioase ale Orientului. Maeștrii minților din Asia predau la Roma, romanii erau fascinați de filosofia greacă și de misterele religioase. Roma înghițise imperii, acum era momentul să accepte zei străini în panteonul său.

Sătuli de o religie lipsită de suflet și poezie, romanii se îndreaptă către filosofi. Filosofia devine o școală spirituală a păcii și liniștii, iar filosoful, care dirijează conștiința, devine un mentor și ghid spiritual. Împăratul Marcus Aurelius însuși se îmbracă în toga unui moralist stoic.

Când Iustin s-a convertit la Hristos, Biserica era într-o dezordine totală. O persoană venită din afară, un păgân din Roma sau Efes, cu greu putea recunoaște Biserica lui Hristos printre numeroasele secte care proliferaseră în jurul ei. Predicatorii falși au înmulțit numărul comunităților care se opuneau Bisericii. Cum putea cineva deosebi grâul de pleavă? Păgânul din acea vreme, la fel ca necredinciosul de astăzi, nu putea să nu fie luat prin surprindere de o asemenea abundență de secte care îl chemau pe Hristos.

MIERCURI CREȘTINE

Viața internă a Bisericii nu s-a format încă. Tradiția abia acum se naște. Iustin ar fi putut cunoaște oameni care i-au văzut pe apostolii Petru și Pavel. În Efes, cu siguranță i-a întâlnit pe cei care l-au auzit pe Ioan Văzătorul. O sută de ani îl despart pe Iustin de viața lui Isus - cam tot atât cât se întâmplă de la noi până în epoca lui, să zicem, Victor Hugo.

Iustin intră în tânăra Biserică creștină cu o credință fervență și contagioasă, dornică să se exprime. Gândirea lui Iustin dezvăluie propria istorie; convertirea sa este argumentul său principal, operele sale apără alegerea pe care a făcut-o, credința pe care a găsit-o.

Pe vremea lui Iustin, pătura cultă a populației a început să se îndrepte către Biserică: filozofii și femeile nobile doreau să fie botezate și să-și elibereze hamalii și sclavii. Răspândirea creștinismului a provocat ridiculizarea scriitorilor păgâni și bârfe calomnioase. Creștinii au răspuns la aceasta cu toată ardoarea tinerească a credinței lor. „Principalul lucru este viața, nu literatura”, spune Minucius Felix. „Faptele, nu cuvintele”, repetă Iustin.

Vremurile sunt favorabile răspândirii Evangheliei. Pentru a împiedica acest lucru, se răspândesc diverse zvonuri absurde, la care oamenii creduli sunt atât de lacomi. Creștinii sunt acuzați că se închină la capul unui măgar, de orgii și că participă la festivitățile canibalilor, filozofii și oratorii elocvenți încearcă să discrediteze rivalii periculoși.

Ostilitatea față de predicarea Evangheliei nu ar trebui explicată exclusiv prin mașinațiunile malefice ale cuiva. În secolul al II-lea, ca în toate celelalte perioade ale istoriei religioase, opoziția este alimentată de prejudecăți, stereotipuri de gândire, ignoranță și neînțelegeri - acestea sunt ceea ce scriitorii creștini au încercat să risipească, astfel încât contactul dintre credință și gândire, dintre Biserică și lume, să devină posibil. Omul care a luptat pentru un astfel de dialog a fost Iustin. Una dintre principalele sale lucrări se numește „Dialog cu Trifon evreul”.

UMAN

Într-adevăr, puțini au fost mai bine pregătiți pentru asta decât Justin. El a explorat gândirea filosofică, a aplicat-o în viață, a iubit-o, a cunoscut toate răscrucile ei și a căutat întotdeauna adevărul pentru a trăi după ea. Munca grea, călătoriile, adversitatea - toate au deschis calea către cunoaștere. Calea sa a fost marcată de analize și dovezi în care se putea avea încredere. De aceea, acest filosof, care a trăit la mijlocul secolului al II-lea, este mai aproape de noi decât mulți gânditori moderni. „Justin, fiul lui Priscus, nepotul lui Bacchius, originar din Flavius Neapolis în Siria Palestina” - cu aceste cuvinte se prezintă Justin pe prima pagină a „Apologiei” sale. S-a născut în inima Galileii, în Nablus, un oraș roman și păgân construit pe locul vechiului Sichem, nu departe de Fântâna lui Iacov, unde Isus i-a revelat noua credință femeii samaritene. Nablus era, după aceste standarde, un oraș modern. Rodiile și lămâii înfloreau acolo; este situat între o creastă de munte și două dealuri, la jumătatea distanței dintre fertila Galilee și Ierusalim.

Părinții lui Iustin erau coloniști înstăriți, de origine latină mai degrabă decât greacă; de aici, poate, noblețea caracterului său, gustul său pentru acuratețea istorică, dar și slăbiciunea gândirii logice. Iustin nu poseda flexibilitatea grecilor și nici capacitatea de sofisticare dialectică. El se asocia cu evrei și samariteni.

FILOZOF

Nobil din fire, devotat adevărului absolut, încă din tinerețe a fost captivat de filosofie în sensul care i se dădea în acea epocă: nu speculații amatoricești, ci căutarea înțelepciunii și a adevărului care îl apropie pe om de Dumnezeu. Filosofia l-a condus pas cu pas spre pragul credinței. În Dialogul cu Trifon, Iustin a schițat lunga cale a căutării sale (fără aceasta, ar fi imposibil să separăm „literatura” din textele sale de descrierile autobiografice). În Naplous, el ia lecții mai întâi de la un stoic, apoi de la un elev al lui Aristotel, pe care îl părăsește curând pentru a trece la adepții lui Platon. El speră naiv că filosofia lui Platon îi va permite „să-L vadă pe Dumnezeu deodată”.

Într-o zi, pe țărmul pustiu al unei mări, în timp ce cugetă dureros posibilitatea de a-L vedea pe Dumnezeu, Justin întâlnește un bătrân misterios, care îi risipește iluziile și îi dezvăluie că sufletul uman nu poate ajunge la Dumnezeu bazându-se doar pe propriile puteri; doar creștinismul este adevărata filozofie, conținând toate adevărurile particulare: „Platon predispune la creștinism”, avea să spună mai târziu Pascal.

Un moment de neuitat, o piatră de hotar în istoria creștinismului (lui Péguy îi place să-l amintească), întâlnirea sufletelor platonice și creștine. Biserica i-a

acceptat pe Justin și Platon. Convertit în jurul anului 130, filosoful creștin susține că în creștinism a găsit singura filozofie adevărată care răspunde la toate întrebările. El poartă întotdeauna haina unui filosof. Pentru el, acesta este un semn al măreției sufletului său. Nu respinge învățăturile lui Platon și chiar îl introduce în Biserică. Justin susține adesea că filosofii erau creștini fără să știe. La început, el justifică această afirmație cu un argument preluat din apologetica iudaică, conform căruia toți gânditorii și-au extras cele mai bune idei din cărțile lui Moise (Apol. 44:40). Cuvântul lui Dumnezeu luminează toți oamenii, ceea ce explică de ce semințele adevărului sunt ascunse în învățăturile tuturor filosofilor. Creștinii nu ar trebui să-i invidieze în acest sens, căci ei posedă Însuși Cuvântul lui Dumnezeu.

MĂRTURIE A COMUNITĂȚII CREȘTINE

Iustin nu a aspirat niciodată la preoție. A trăit la Roma ca un simplu membru al comunității creștine, descriind întâlnirile ei duminicale, ritul botezului și Euharistia. El a fost cel care ne-a oferit prima descriere a liturghiei și a mărturisit despre legăturile fraterne care i-au inspirat și unit pe membrii comunității.

Mai întâi la Efes, apoi (în jurul anului 150) la Roma, a creat școli filozofice creștine. În capitala imperiului, a locuit (Justin a povestit despre asta în timpul interogatoriului) lângă băile Timotin cu un anume Martin. Aici a apărut o școală, unde a expus filosofia lui Hristos.

ȘCOALA ROMANĂ

Roma era centrul vieții creștine, toate sectele căutau să prindă rădăcini acolo și să prevaleze. Cu atât mai important era să se prezinte la Roma doctrina ortodoxă care apăra adevărul creștin de erezie și păgânism.

Iustin a avut adepți. Istoria a păstrat numele lui Tațian, care mai târziu a căzut în erezie. Șase discipoli îl vor urma în martiriul său. Succesul său a stârnit invidia filosofului cinic Semiluna și, în loc de rivalitate sinceră, a recurs la o denunțare josnică. Învățătura filosofiei creștine i-a obligat pe autorități și pe gânditori să se confrunte cu creștinismul; școala a dat gândirii creștine drepturile cetățenești. Martiriul lui Iustin dovedește că autoritățile romane se temeau de influența sa.

Iustin a depus toate eforturile pentru a mărturisi credința creștină și a-i converti pe evrei și păgâni la Hristos. Lupta sa a fost de a respinge erezia care începuse să se răspândească cu o forță periculoasă. Cincizeci de ani mai târziu, Irineu din Lyon mărturisește despre profundul respect pentru învățătorul din Roma, predecesorul său.

SCRIITOR

Operele literare ale lui Iustin sunt numeroase, dar majoritatea sunt acum pierdute. Doar trei au ajuns până la noi, a căror autenticitate este incontestabilă: două „Apologetici” și „Dialog cu Trifon evreul”. Acestea ne permit să ne imaginăm apologetica creștinismului așa cum era la mijlocul secolului al II-lea.

Justin nu este un om de litere. „Scrie cu o simplitate austeră”, notează Duchesne, „într-un limbaj greșit”. Filosoful se preocupă doar de conținut, compoziția sa este lentă, gândirea sa este inhibată de digresiuni și repetiții. Acest om ne impresionează prin sinceritatea, deschiderea sufletească și nu prin arta dialecticii și măiestria expunerii. Originalitatea construcțiilor teologice ale lui Justin nu constă în îndepărtarea literară, ci în noutatea lor. Aceasta este mărturia unui om care s-a întors la Hristos, care a făcut o alegere finală. Argumentele pe care le aduce sunt experiența întregii sale vieți. Justin însuși a trecut prin ispitele împotriva cărora avertizează. Pentru cei care au nevoie să audă o astfel de mărturie, cuvântul lui Justin va fi întotdeauna rostit la momentul potrivit.

EXEGETE

Cititorul de astăzi ar putea fi derutat de unele pasaje din interpretarea lui Iustin. Pentru el, întreaga Biblie este pătrunsă de Cuvântul lui Dumnezeu, întreaga proclamă pe Hristos. Cuvântul întrupat a existat înainte de profeți și i-a inspirat. Iustin unește cele două Testamente. Această interpretare, apropiată de cea a Apostolului Pavel, va deveni tradițională pentru întreaga perioadă patriotică. O vom regăsi la Irineu și Augustin.

Niciun tratat teologic scris de Iustin nu a ajuns până la noi; suntem nevoiți să ne limităm la cărțile sale apologetice. Îl cunoaștem pe Dumnezeul universului doar prin Cuvântul Său, care ni se pare o punte între Tatăl și lume. Prin Cuvânt, Dumnezeu creează lumea, acționează în ea și o guvernează; acesta luminează pe fiecare „om de bunăvoință”. Adevărul, posedat în grade diferite de poeți, filozofi sau scriitori, este o rază a prezenței Sale luminoase. Cuvântul călăuzește nu numai istoria lui Israel, ci și fiecare căutare sinceră a lui Dumnezeu.

Această frescă, creată de Justin, este admirabilă prin viziunea sa largă și elevată asupra istoriei și, în ciuda lipsei de claritate din unele fragmente, ea mărturisește despre intuiția strălucită pe care Sfântul Augustin și Sfântul Bonaventura (a se compara și cu Maurice Blondel, care ne este mai aproape) o vor moșteni și dezvolta. Toate acestea sunt surprinzător de consonante cu problemele noastre contemporane.

„Nimeni nu l-a crezut atât de mult pe Socrate încât să îndrăznească să moară pentru învățăturile sale. Dar urmașii lui Hristos, artizani needucați, disprețuiau frica și moartea.” Cu aceste cuvinte vrednice, care i-ar fi făcut cinste lui Pascal, Justin l-a mustrat pe prefectul Romei.

MARTIR

Filosoful creștin și-a adresat primele scuze împăratului Marcus Aurelius. În apărarea creștinilor calomniați, el se adresează împăratului filosof nu ca acuzatului, ci ca unui egal. „Apologia” nu l-a dispus pe un conducător atât de informat la o cunoaștere mai apropiată a noii secte de sclavi și patricieni uniți într-o frăție unanimă. Împăratul a continuat să fie furios, fără să înțeleagă. „Acest om”, notează părintele Lagrange, „își pune zilnic conștiința la încercare și se acuză de diverse infracțiuni minore, fără să se întrebe niciodată: nu acționez eu ca un adevărat tiran față de creștini?”

Justin a fost denunțat de un filosof invidios, filosof doar cu numele și însemnele sale. Documentele procesului s-au păstrat, autenticitatea lor este incontestabilă. Filosoful s-a înfățișat în fața lui Rusticus, care l-a învățat pe tânărul Marcus Aurelius moralitatea lui Epictet. Jocul era pierdut, Justin știa asta. Nu mai spera să convingă, și-a mărturisit credința. „Cărei științe te-ai dedicat?”

„Am studiat toate științele cu consecvență și am ajuns să accept adevărata învățătură a creștinilor!”

Răspunsurile sunt clare, simple și nobile. Justin a fost condamnat la bătaie cu nuiele și apoi la moarte. Pentru aceasta, el îi mulțumește lui Dumnezeu. Își încheie viața, așa cum mărturisesc faptele, cu laude. Aceasta este glorificarea sa finală.

Iustin nu era singur. El era înconjurat de ucenici. Faptele Apostolilor numesc șase. Însuși faptul prezenței ucenicilor la proces este o expresie de respect, cu atât mai emoționant cu cât a fost arătată unui înțelept.

Iustin ne-a lăsat prima descriere a sacramentului Botezului, numit și Iluminare. El a descris pregătirile pentru acesta, ordinea succesiunii sale și semnificația sa .

INIȚIEREA ÎN CREDINȚA CREȘTINĂ [4]

Acum voi expune cum ne-am dedicat lui Dumnezeu, fiind înnoiți prin Hristos, ca nu cumva, dacă omit acest lucru, să se creadă despre mine că sunt nesincer în explicația mea [5] . Căci oricine este convins și crede că această învățătură și cuvintele noastre sunt adevărate și i se promite că poate trăi conform ei, este

învățat să ceară lui Dumnezeu cu rugăciune și post pentru iertarea păcatelor lor anterioare, iar noi ne rugăm și postim împreună cu ei. Apoi îi aducem unde este apă și se renasc în același fel în care noi înșine ne-am renascut, adică sunt apoi spălați cu apă în numele lui Dumnezeu Tatăl și Domnul tuturor și al Mântuitorului nostru Isus Hristos și al Sfântului Duh. Căci Hristos a spus: „Dacă nu te vei naște din nou, nu vei intra în Împărăția cerurilor". Și toată lumea știe că nu este posibil ca cei care s-au născut odată să intre în pântecele celor care au născut. Și prin profetul Isaia, așa cum am menționat mai înainte, se vestește cum cei care au păcătuit și se pocăiesc pot fi eliberați de păcate. Se spune astfel:

„Spălați-vă, curățiți-vă; îndepărtați răul faptelor voastre dinaintea ochilor Mei și încetați să mai faceți răul.

Învățați să faceți binele, căutați dreptatea, mântuiți pe cei asupriți, apărați orfanul, apărați văduva.

„Veniți acum să ne judecăm împreună", zice Domnul. „Chiar dacă vor fi păcatele voastre ca stacojiul, vor fi albe ca zăpada; chiar dacă vor fi roșii ca purpuriul, vor fi ca lâna."

„Dacă veți fi voitori și ascultători, veți mânca cele bune ale țării; dar dacă nu veți fi de acord și vă veți răzvrăti, sabia vă va mistui, căci gura Domnului a vorbit." (Isaia 1:16-20)

Și am primit de la apostoli următorul motiv pentru o astfel de acțiune. Întrucât nu ne cunoaștem prima naștere și ne-am născut în mod necesar dintr-o sămânță umedă prin copulația reciprocă a părinților și am crescut în moravuri rele și un mod de viață rău: atunci, pentru ca să nu rămânem copii ai necesității și ignoranței, ci copii ai libertății și cunoașterii și pentru a putea primi iertarea păcatelor anterioare, numele Tatălui tuturor și Domnului Dumnezeu este chemat asupra celui care vrea să se nască din nou și s-a pocăit de păcatele sale în apă. Acesta este singurul nume rostit de cel care îl conduce pe cel care primește abluțiunea la fântână, deoarece nimeni nu poate rosti numele Dumnezeului inefabil; și dacă cineva ar îndrăzni să spună că există, ar da dovadă de o nebunie teribilă. Și această abluțiune se numește iluminare, deoarece cei care știu aceasta sunt luminați la minte. Și în numele lui Iisus Hristos, răstignit sub Pontius Pilat, și în numele Duhului Sfânt, care prin profeți a prezis tot ce se referă la Iisus, cel luminat este spălat.

Irineu din Lyon

(† cca. 202)

Negustorii levantini se înghesuie de mult în Occident. În Marsilia sau Lyon, doar un străin ar observa micii vânzători ambulanți sau vânzătorii de alune. Localnicii se obișnuiseră de mult să-i considere ai lor - la urma urmei, veniseră aici acum două mii de ani! Fuseseră deja aici pe vremea lui Vercingetorix și în timpul ocupației romane, care a amestecat cu sârguință populația vastului său imperiu și a încurajat comunicarea, netezind conflictele interetnice.

CHRISTIAN LYON

Locuitorii Orientului din secolul al II-lea s-au stabilit de-a lungul malurilor a două râuri mari, de la Vienne la Lyon, în jurul a două capitale apropiate. Vorbeau greacă, vorbeau fluent latină și puteau comunica într-o limbă celtică străbătă. Manierele lor blânde și lingușitoare i-au atras pe gali, cu care făceau comerț.

Toți proveneau din aceeași regiune. Cunoaștem fenomene similare din migrațiile moderne. Unii s-au convertit la noua credință creștină în Smirna sau Pergam. Nu o etalau, dar nu le era rușine de ea în fața oamenilor, vorbeau de bunăvoie despre credința lor acasă și în ateliere, iar lionienii, nemulțumiți de religia romană sau galică, nu au putut rezista, cei mai buni dintre ei venind să primească botezul.

În timpul persecuției din 177, existau aproximativ o mie de creștini în Lyon. Printre aceștia se numărau un avocat, un doctor frigian, o nobilă romană, proletari și sclavi, un episcop în vârstă de nouăzeci de ani, care era îngrijit de diaconul său. El a fost înlocuit de preotul Irineu. Acesta din urmă era atunci în floarea vârstei, inteligent, prudent, echilibrat, gata să scrie și să lupte, să apere credința și să predice Evanghelia.

De la înălțimea amvonului său, a văzut că credința era amenințată de erezie, că trebuia apărată. Aflându-se chiar la marginea lumii creștine, a considerat că este de datoria sa să-i extindă granițele spre nord: până la Dijon, Langres, Besançon și malurile Rinului.

Ucenicul lui Policarp din Asia

Cine era acest tânăr episcop? De unde venea?

Irineu era asiatic și, la fel ca mulți dintre compatrioții săi, provenea din Frigia, poate din Smirna, o comunitate creștină cu care făcuse cunoștință în timp ce îl vizita pe bătrânul episcop Policarp. El a scris despre acest lucru într-una dintre scrisorile sale către Florinus, care este citată de istoricul Eusebiu. Când Florinus a căzut în erezie, Irineu a încercat să-l readucă pe calea adevărului. „Eram băiat când te-am văzut în Asia Mică cu Policarp; aveai o poziție strălucită la curtea

imperială și ai încercat să-i câștigi favoarea (a lui Policarp). Am păstrat cele mai vii amintiri ale acelor zile, căci ceea ce înveți în copilărie se dezvoltă odată cu formarea sufletului, prinzând rădăcini în el. Astfel, pot arăta locul unde fericitul Policarp obișnuia să stea pentru conversații, îmi amintesc felul său de a merge încoace și încolo, felul său de viață, înfățișarea sa, discursurile pe care le ținea oamenilor și cum vorbea despre relațiile sale cu Ioan și cu alții care L-au văzut pe Domnul nostru și cum le-a relatat cuvintele lor și ce a învățat de la ei despre Dumnezeu, despre minunile Sale, despre învățătura Sa - într-un cuvânt, tot ceea ce spunea era în deplină conformitate cu Scriptura, căci Policarp primise tradițiile celor care au văzut Cuvântul vieții cu ochii lor.

„Am ascultat toate acestea prin harul lui Dumnezeu și le-am scris nu pe hârtie, ci în inima mea și, prin harul lui Dumnezeu, nu am încetat să meditez la ele. Pot mărturisi înaintea lui Dumnezeu că, dacă acest binecuvântat bătrân și om apostolic ar fi auzit ceva asemănător doctrinelor gnostice, ar fi strigat de uimire, și-ar fi astupat urechile, ar fi spus după obiceiul său: «O, Dumnezeule milostiv, ce m-ai făcut să trăiesc să văd, trebuie să îndur toate acestea?» și ar fi fugit din locul unde, stând sau stând în picioare, auzea astfel de discursuri” (Hist. Eccl., 5, 20, 5-7).

Doar o generație l-a despărțit pe Irineu de Apostolul Ioan. Tinerețea sa a fost plină de amintiri care au fost păstrate cu dragoste de martorii originilor creștinismului - acest lucru a lăsat o amprentă de neșters asupra sa.

Probabil s-a născut în jurul anului 140. S-a convertit la creștinism în tinerețe. Nu știm ce l-a determinat să părăsească Asia Mică. Este posibil să se fi oprit la Roma în drum, deoarece cunoștea bine mediul roman. A ajuns la Lyon, unde episcopul Pothinus l-a hirotonit preot.

IRINEUS LA ROMA

Irineu se afla la Roma în perioada în care Marcus Aurelius persecuta comunitatea din Lyon. El i-a adus un mesaj episcopului roman Eleutherius: „Îl respectăm foarte mult”, au scris credincioșii din Lyon, „ca un zelote al legământului lui Hristos”. El a venit să restabilească pacea: mișcarea montanistă începea atunci să se răspândească în comunitatea din Lyon, în special printre mărturisitorii credinței.

Când s-a întors, bătrânul episcop murise deja ca un martir. Irineu i-a luat locul. De acum înainte, activitatea sa s-a desfășurat în două direcții: s-a dedicat evanghelizării populației galice, în special a sătenilor - îi cunoștea bine și le vorbea limba. A lansat o activitate literară viguroasă pentru a apăra integritatea credinței, pentru a o proteja de inovațiile gnostice.

În jurul anului 190 a reușit să-l convingă pe Papa Victor, care dorea să impună Asiei, moștenitoare a tradițiilor originale, obiceiul roman de a celebra Paștele nu în ziua prescrisă a Paștelui evreiesc, ci în prima duminică următoare acestuia. Irineu a explicat că unitatea nu este uniformitate și că dorința de pace și armonie necesită concesii reciproce în detalii minore.

Aceasta este ultima dintre faptele cunoscute ale lui Irineu. A murit la începutul secolului al III-lea. Ieronim îl numește martir, dar tace despre modul în care a fost executat. Cei care sunt surprinși că nu este considerat un învățător al Bisericii pot răspunde că acest titlu nu adaugă nimic titlului de martir. Deși nu este un învățător al Bisericii, este unul dintre marii ei Părinți.

Asiatic prin naștere, gal în țara sa adoptivă, om care s-a exprimat atât prin acțiunile sale, cât și prin opera sa literară, Irineu este o figură extrem de atractivă. Este un martor al epocii apostolice, hrănit de aspirațiile occidentale. Situat în prima linie printre barbari, acest asiatic a judecat lumea cu claritate și cu bun simț. Pentru oamenii mari nu contează unde trăiesc, dar oamenii mărunți simt nevoia să se apropie de centru. Din această poziție, el a evaluat învățăturile care veneau din Orient și amenințau Biserica universală. Datorită lui Irineu, Lyons a devenit pentru creștinism fermentul unității, garantul constanței.

SCRIITOR

Irineu a primit o educație clasică, a cunoscut scriitori și filozofi păgâni. Îl citează adesea pe Homer. Dar gândirea seculară îi este străină; nu reflectă esența sufletului său. El vede în ea un vestitor al învățăturilor gnostice. El poate aprecia acest pericol mai bine decât oricine altcineva. El plasează Biserica la temelia tuturor lucrurilor. Singura cunoaștere esențială pentru el a găsit-o în Scriptură și Tradiție, bazându-se pe martori direcți ai acesteia. De aceea, operele sale păstrează aroma adevărului original.

Doar două dintre cărțile sale, Împotriva ereziilor și Expunerea predicii apostolice, și câteva traduceri au ajuns până la noi. Doar fragmente din originalul grecesc al cărții Împotriva ereziilor au supraviețuit; titlul complet al cărții, Demascarea și respingerea cunoștințelor false, este asociat cu una dintre cele mai grave crize care au amenințat Biserica în lumea antică. Învățăturile gnostice au fost încercarea inițială de a înțelege principiile credinței prin rațiune. Cu toate acestea, nemulțumindu-se să aprofundeze conținutul acesteia, gnosticii au identificat revelația ca bază a cunoașterii religioase, amestecând-o cu teorii filozofice păgâne și cu elemente care datează din cultele orientale. În acest fel, au dezvoltat sisteme teologice îndrăznețe, cu diverse interpretări, încercând să lege creștinismul de gândirea contemporană.

ÎN FAȚA GNOSTICISMULUI

Marcion, un om cu o minte arzătoare și periculoasă, respingându-L pe Dumnezeu, judecătorul Vechiului Testament, i l-a opus pe bunul Dumnezeu, care s-a revelat în Iisus Hristos. Valentin a fost un susținător al dualismului, opunând lumea lui Dumnezeu. Literatura gnostică este prima literatură creștină teologică, în epoca despre care vorbim era mult mai răspândită decât literatura ortodoxă, inundând toate genurile, de la apocrife la poezie. Curentul gnostic amenința să mănture totul. Biblioteca de opere gnostice, descoperită în 1945 în nord-estul orașului Nag Hammadi, nu mai puțin senzațională, deși mai puțin bine selectată decât biblioteca din Qumran, ne permite să evaluăm corect fluxul literar care amenința atunci Biserica. În același timp, ea mărturisește despre fiabilitatea și obiectivitatea poziției lui Irineu, care a analizat diferitele sisteme gnostice cu deplină înțelegere.

Unul dintre cei mai periculoși gnostici, Marcu, a vizitat odată Lyonul. Acest gânditor a abuzat de stările mistice ale locuitorilor pasionali ai Lyonului. Sub pretextul de a aprinde o scânteie mistică în ei, iscusitul seducător și-a permis libertăți extreme - femeile creștine pe care le-a sedus fie se întorceau la Biserică, mărturisindu-și păcatele, fie erau obligate să se ascundă de ochii oamenilor cu „roadele pe care le dobândeau ca urmare a relației lor cu gnosticul” - notează Irineu nu fără viclenie.

APĂRĂTORUL TRENDURILOR

În acest moment critic, episcopul de Lyon acționează în mare măsură ca conștiință a Bisericii. El expune învățăturile gnostice (școala lui Valentin, Marcu, Simon Magul și diversele lor modulații) pentru a le respinge în numele rațiunii și adevărului moștenite de la apostoli și consemnate în Evanghelii. Fără un plan preconceput, a compus cinci cărți, ulterior corectate și completate.

Principalul lucru căruia Irineu i se opune și despre care discută cu inspiratorii diferitelor școli este autoritarismul lor. Ei expun adevărul pe care l-au adoptat ca și cum l-ar fi creat ei înșiși, ca și cum le-ar fi aparținut. Între timp, autoritatea Bisericii și a episcopilor nu se bazează deloc pe propria lor importanță, ci este rezultatul încrederii acordate lor, este autoritatea Tradiției, autoritatea credinței.

În fața avalanșei tot mai numeroase de secte, Irineu vorbește despre unitatea credinței, despre un singur plan de mântuire. Departe de a șterge complet istoria iudaică, așa cum au făcut gnosticii, el vede în ea o unitate minunată, grație căreia umanitatea, desprinzându-se treptat de păcat, se unește cu Dumnezeu. În Hristos, Dumnezeu desăvârșește procesul creației Sale. „Tatăl este satisfăcut și domină, Fiul Îl ajută și îmbracă totul în formă, Duhul hrănește și crește, iar omul

avansează încet și tinde spre perfecțiune, adică se apropie de Dumnezeu.” Ideea de dezvoltare, atât de apropiată de Newman, ocupă un loc central în învățătura lui Irineu.

O altă lucrare a sa, „Expunerea predicii apostolice”, s-a pierdut și a fost găsită abia în 1904 într-o traducere armeană. Este ceva asemănător unui catehism; Irineu, fără o abordare polemică, expune conținutul credinței creștine, bazându-se pe Sfintele Scripturi. Etapele istoriei mântuirii sunt prezentate aici clar, natural și precis.

UMAN

Scrierile care au ajuns până la noi ne permit să-l judecăm mai bine pe acest om, care poseda echilibru și o minte ageră. Irineu nu este doar onest, ci și capabil să respecte pe toată lumea, chiar dacă este vorba de un adversar. Nu aduce nicio ardoare sau agresivitate în respingerea gnosticismului și știe cum să separe o persoană de erorile sale. Este un păstor care își îngrijește cu tandrețe turma. Nu a scris el odată aceste cuvinte minunate: „Nu există Dumnezeu fără bunătate”? Ca păstor, are simțul proporției, fervoare apostolică și temeinicie în opinii. Calitățile sale personale seamănă cu cele ale lui Ioan: aceeași căldură, pasiune reținută; ardoarea se manifestă mai des în acțiuni decât în elocvență; știe să evidențieze lucrul principal și să ghicească cu perspicacitate pericolul care vine după primele crăpături din pereții templului.

Irineu scrie convingător și simplu. Când este copleșit de emoție, vorbirea sa devine deosebit de expresivă. Așa își încheie comentariul la capitolul al patrulea din Faptele Sfinților Apostoli: „Iată glasul Bisericii, din care fiecare Biserică și-a primit începutul; iată glasul mitropoliei cetățenilor Noului Testament; iată glasurile apostolilor, iată glasurile ucenicilor Domnului, acești oameni cu adevărat desăvârșiți care și-au primit desăvârșirea de la Duhul Sfânt” [6] .

Este mai greu să înțelegi un astfel de om din interior. Venind din Asia, unde darurile Duhului Sfânt erau atunci abundente, episcopul era obișnuit cu acest climat spiritual; însăși posibilitatea martiriului aici contribuia la exaltarea mistică. Îi cunoștea pe cei care își mărturiseau credința la Lyon; poate că el era autorul scrisorii care le povestea fraților frigieni despre aceste evenimente teribile și miraculoase. Era caracterizat prin manifestări neobișnuite ale spiritului. Acest creștin echilibrat credea în venirea viitoarei Împărății a lui Dumnezeu, care avea să dureze o mie de ani.

Cartea Împotriva ereziilor este pătrunsă de rugăciune, sufletul său se dezvăluie direct în ea, dincolo de reținere se poate ghici flacăra. Impulsurile sale mistice

provin dintr-o credință vie care se deschide către Dumnezeu. Suferința și anxietatea se potolesc atunci când se întoarce către Dumnezeul sufletului său.

El nu scrie pentru a distruge ereticii, ci pentru a-i face conștienți de erorile lor, „pentru ca să se întoarcă la Biserica lui Dumnezeu și ca Hristos să le cerceteze sufletele". Principalul lucru nu este pur și simplu să-i facem de rușine, ci să-i ajutăm să-L găsească pe Hristosul credinței. Și o altă mărturisire ne ajută să-i înțelegem sufletul: „De aceea, cu toată puterea noastră și neobosit, să încercăm să ajungem la ei". Această carte, umbrită de harul lui Dumnezeu, este mai presus de toate o mărturisire a Dumnezeului lui Avraam și a Dumnezeului lui Isus Hristos, pentru care este gata să-și dea viața. Definind un creștin ca fiind „slava vie a lui Dumnezeu", Irineu se definește pe sine.

TEOLOG

Sfântul Irineu stârnește și astăzi un mare interes, iar acest lucru nu este întâmplător. Este unul dintre puținii scriitori creștini din primele secole ale căror merite le apreciem cu atât mai mult cu cât trece timpul mai departe. Nu este el asemenea amforei despre ale cărei arome parfumate a scris? Puțini teologi sunt capabili să ne ajute atât de mult în rezolvarea problemelor pe care timpul ni le pune astăzi în minte - nu pentru că are răspunsuri gata făcute, ci pentru că însăși gândirea sa ne stimulează căutarea și ne arată adevărata cale.

Câteva exemple vor fi suficiente pentru a confirma acest lucru. Pentru a ne convinge că gnosticii se înșală respingând Vechiul Testament, Irineu separă teologia de istorie. Fără a opune un Testament celuilalt, el încearcă să scoată în evidență valoarea didactică a Legii, a preceptelor evreiești. Cele două Testamente corespund unor etape diferite ale dezvoltării umane. Legea pregătește Evanghelia, explică el, Tatăl neamului uman, Domnul, dă slujitorilor neiluminați Legea, pe care o pot accepta, iar copiilor săi, îndreptățiți prin credință, le dă instrucțiuni, pe care le pot urma; le revelează moștenirea sa.

Între cele două Testamente, așadar, nu există doar o corespondență și o unitate, ci unul este dezvoltarea și perfecțiunea celuilalt. Astfel se revelează planul mântuirii, realizat de la începutul creației lumii: Dumnezeu „l-a creat pe om cu generozitate" și îl conduce treptat de la promisiuni la realizarea lor în Hristos. Hristos este desăvârșirea, „repetarea" întregii istorii și, în același timp, anticiparea tuturor profeților.

Hristos își dă seama de încercarea eșuată a primului om. El este noul Adam, arhetipul creștinului. Irineu dezvoltă antropologia, în care planul lui Dumnezeu se reflectă ca într-o oglindă. Omul, al cărui trup este animat de suflet și controlat de acesta, este creat de Duhul Sfânt după chipul lui Dumnezeu. „Primim o parte din

Duh pentru îmbunătățirea firii noastre și pregătirea pentru nestricăciune, învățând treptat să-L acceptăm pe Dumnezeu.”

Gnosticii negau învierea trupului. Irineu arată că întreaga creație, chiar trupul nostru, prin care omul este legat de materie, participă la înviere. Nu va avea loc distrugerea trupului, ci unirea lui cu Duhul, nu distrugerea materiei, ci transformarea lui. Irineu vede în Euharistie un simbol sacru și o garanție a dezvoltării procesului care conduce omul și creația (de care este inseparabil fie în glorie, fie în cădere) la desăvârșirea lor comună.

În multe privințe, Episcopul de Lyon acționează ca un martor pentru Biserică. El dezvoltă fundamentele Tradiției, izvorul și modelul de credință pentru Biserică și se bazează pe succesiunea constantă a episcopilor, bisericilor și apostolilor. Irineu afirmă primatul Bisericii Romane.

Este ușor să multiplicăm exemplele care arată bogăția gândirii sale și posibilitățile pe care le deschide minții. Niciun episcop al timpului său nu a exercitat o influență atât de mare asupra comunităților creștine precum Irineu. Ideile pe care le-a apărat exprimă poziția Bisericii în ansamblu. Părerile sale despre istorie sunt înaintea timpului său; este un profet al teologiei istoriei.

Ceea ce este cel mai frapant la Irineu – ca și la prietenul nostru mai apropiat Newman – este unitatea dintre personalitate și doctrină. Suntem atrași de umanitatea credinței sale, de compasiunea sa pentru eretici, de dorința sa nu doar de a le expune erorile, ci de a-i ajuta să găsească adevărul. Este un maestru al dialogului cu adevărat ecumenic.

Irineu ni se pare nu doar un profet al trecutului, ci și un profet al viitorului. Convingerea sa în adevăr îi oferă posibilitatea celor mai îndrăznețe intuiții și dă naștere unor intuiții teologice care ne hrănesc chiar și astăzi. În zilele noastre, când totul este pus sub semnul întrebării, când vremurile sunt atât de receptive la tot ceea ce este autentic și vital, Irineu este, fără îndoială, interesant mai ales prin modernitatea darului său profetic.

Sfântul Irineu se pronunță împotriva a două erori gnostice: referindu-se la Euharistie, el îi respinge atât pe cei care atribuiau creația demiurgului și nu Tatălui , cât și pe cei care negau învierea trupului. Pâinea și vinul sunt creații ale lui Dumnezeu, ne amintește Irineu, poate El să le accepte dacă nu este Creatorul lor? Aceste daruri sacre sunt date trupului nostru nestricăcios .

HRISTOS NE-A RĂSCUMPĂRAT CU TRUPUL SĂU CARE NE-A FOST DĂRUIT ÎN EUHARISTIE [7]

1. Sunt nebuni cei care cred că Hristos nu a venit în trupul nostru, că, ca și cum ar fi fost lacom după ceea ce era străin, a vrut să-l prezinte pe om, creat de altul, lui Dumnezeu, care nu a creat nimic, ci a fost de la început lipsit de puterea de a crea oameni. Venirea Lui la noi este zadarnică, dacă, așa cum presupun ei, S-a întrupat într-un trup diferit de al nostru. Nu ne-a răscumpărat cu adevărat prin sângele Său, dacă nu a devenit cu adevărat om și nu a confirmat prin propria Sa esență ceea ce se spune despre om, care a fost creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu; și dacă, în cele din urmă, a furat ceva străin și nu și-a primit proprietatea Sa cu dreptate și milostivire. Spun cu dreptate, pentru că El este răscumpărarea celor care s-au îndepărtat de El. Spun cu milostivire, pentru că mă gândesc la noi toți care suntem deja răscumpărați. Pentru că nu l-am dat nimic în avans, iar El, fiind evident în nevoie, nu ne cere nimic; dar avem nevoie de părtășie cu El și, de aceea, S-a revărsat asupra noastră pentru a ne aduna în sânul Tatălui Său.

2. Nebuni sunt cei care disprețuiesc grija lui Dumnezeu pentru lume, neagă mântuirea trupului, resping nașterea din nou și consideră imposibilă nestricăciunea ei. Trupul nu poate fi mântuit? Dar atunci Domnul nu ne-a răscumpărat cu Sângele Său; și paharul Euharistiei nu ne comunică Sângele Său, nici pâinea pe care o frângem nu ne comunică Trupul Său. Căci sângele poate curge doar în vene, în trup, în ceea ce constituie esența omului și în care Cuvântul lui Dumnezeu s-a transformat cu adevărat. El ne-a răscumpărat cu Sângele Său, iar apostolul Său mărturisește astfel: în El „avem răscumpărarea, prin sângele Lui, iertarea păcatelor” (Coloseni 1, 14).

Noi suntem mădularele Lui, iar lucrarea Lui ne hrănește. El ne-o dăruiește, făcând soarele să răsară, ploaia să cadă, după voia Lui. Această cupă, pe care a făcut-o El, o numește Sângele Său, care adapă sângele nostru; iar această pâine, care este și ea o parte din lucrarea Lui, o numește Trupul Său, care ne întărește trupurile.

3. Dacă paharul diluat cu apă și pâinea primesc Cuvântul lui Dumnezeu, dacă în Euharistie devin Trupul lui Hristos, iar trupul nostru primește putere și sprijin ca urmare a acestei transubstanțieri, cum pot ereticii să susțină că trupul nu poate moșteni darul lui Dumnezeu, adică viața veșnică, trupul care este hrănit de Trupul și Sângele Domnului nostru și care de atunci încolo a devenit o parte din El Însuși? După cum scrie Sfântul Pavel în Epistola sa către Efeseni: „Căci suntem mădulare ale trupului Lui, din trupul Lui și din oasele Lui” (Efeseni 5,30). El nu vorbește despre un om spiritual sau invizibil, „căci duhul n-are carne și oase” (Luca 24,39), ci vorbește despre trupul unui om real, alcătuit din carne, nervi și oase, despre un trup care este hrănit de pahar, Sângele lui Hristos, și întărit de pâine, Trupul lui Hristos. Precum vița sădită în pământ aduce rod la vremea potrivită, precum bobul de grâu căzut în pământ putrezește în el, dar

apoi încolțește, înmulțindu-se prin Duhul lui Dumnezeu, care cuprinde totul în Sine - și toate acestea, după înțelepciunea lui Dumnezeu, ajung la dispoziția omului, toate primesc Cuvântul lui Dumnezeu și devin Euharistie, Trupul și Sângele lui Hristos - așa și trupurile noastre, hrănite de el, îngropate în pământ, se descompun acolo, dar la vremea potrivită vor învia după Cuvântul lui Dumnezeu, spre slava lui Dumnezeu Tatăl, care îmbracă această murire în nemurire și dăruiește nestricăciune trupurilor noastre stricăcioase: căci puterea lui Dumnezeu se desăvârșește în slăbiciunea noastră.

Nu avem viață proprie și, prin urmare, nu trebuie să fim mândri și să ne înălțăm înaintea lui Dumnezeu dintr-o inimă nerecunoscătoare. Știm din experiență că numai puterea Lui, și nu natura noastră, ne dă existența veșnică; să nu diminuăm slava lui Dumnezeu, așa cum este ea; să nu ne lăsăm induși în eroare cu privire la natura noastră. Să știm ce poate face Dumnezeu și ce binecuvântări revarsă El omului. Să nu ne abatem de la adevăratele idei despre existență. Mă refer la Dumnezeu și la om. Și nu a permis Dumnezeu, așa cum am spus deja, ca trupurile noastre să se putrezească în pământ, pentru ca, luminați în toate lucrurile, să putem tinde spre adevărul deplin, cunoscându-L pe Dumnezeu și pe noi înșine?

SECOLUL AL III-LEA

A trecut un secol și jumătate de la începutul activității misionare a lui Pavel, un secol și jumătate de la epoca de aur a Părinților.

În secolul al III-lea, Biserica devine și mai activă și pătrunde și mai mult în Occident. Alături de Alexandria, Cartagina devine un centru de influență pentru întreaga Biserică. Evanghelia se răspândește în Spania și nordul Italiei, de-a lungul malurilor Dunării. Până la începutul secolului al III-lea, exista o singură dioceză în Galia cu un sediu la Lyon. La mijlocul secolului, Ciprian vorbește deja despre episcopii de Lyon și Arius. Știm că existau și scaune episcopale la Toulouse, Narbona, Vienne, Paris, Reims și Trier. Numărul creștinilor crește rapid. Două centre devin importante: Roma și Cartagina.

Pregătirea pentru botez are loc acum în școli speciale. Origen preia temporar această sarcină educațională și organizatorică. Odată cu inițierea în creștinism, se pune problema împăcării susținătorilor rigorismului și ai moderaților. Tertulian, Ciprian, Origen ne povestesc despre ciocnirile violente dintre ei, mai ales în perioada persecuției.

Biserica cucerește cercurile educate. Filosofii din Orient, retorii din Occident se îndreaptă către ea și intră în sânul ei. Înarmați cu metode științifice și erudiție, ei își transmit cunoștințele creștinismului. Educația filozofică le-a permis lui Clement

și Origen să pună științele umaniste în slujba Cuvântului lui Dumnezeu. Tertulian și Ciprian creează limbajul teologiei cu ajutorul conceptelor juridice. Știința dreptului i-a permis lui Tertulian să-i apere pe creștini în fața Imperiului.

Din sămânța aruncată în pământ a crescut un copac puternic, ramurile sale s-au răspândit atât de mult încât conflictul dintre drepturile creștinilor și cele ale păgânilor a devenit inevitabil și chiar mai acut decât conflictul de opinii. Cum să construiești relații cu păgânii? Sarcina pastorilor este să răspundă la această întrebare. Tertulian, Ciprian al Cartaginei și Clement al Alexandriei devin moraliști, formulează cerințele creștinismului cu privire la viața personală și de familie, la economie și politică.

Imperiul Roman se decrepează, Biserica prinde putere. Credincioșii devin tot mai numeroși în toate straturile societății: printre elite, negustori, funcționari și cerșetori. Calitatea nu ține pasul cu cantitatea, nivelul scade. Se aude vocea alarmată a lui Origen: dacă judecăm lucrurile nu după cantitatea lor, ci după ceea ce sunt ele în esență, nu după mulțimile de convertiți, ci după lumea interioară a oamenilor, nu putem să nu constatăm că am încetat deja să mai fim credincioși.

Persecuția trezește neliniște. Dar acestea sunt doar convulsiile unui imperiu rănit de moarte; ele nu mai reprezintă o amenințare pentru Biserică, ci aduc un avertisment creștinilor răi. Ciprian avertizează iar și iar: uraganul smulge doar frunze moarte. Pentru cei care urmează învățăturile lui Ciprian și Origen, se apropie ceasul martiriului pentru care nu au încetat niciodată să se pregătească.

Tertulian

(† după 220)

Cu o tristețe neclintită, creștinul zilelor noastre vizitează Africa de Nord, unde de sub greutatea unui trecut dublu îngropat se ridică fragmentele unei Biserici odinioară înfloritoare, amestecate cu ruinele Imperiului Roman. Africa, pe care arabii o numeau Jazirat el-Maghrib, „Insula Occidentului”, putea convoca până la o sută de episcopi la un conciliu în secolul al III-lea. O hartă a diecezelor din secolul al III-lea arată centralitatea Cartaginei, care a jucat un rol cheie în viața politică și economică a Africii înainte de a deveni capitala unui creștinism victorios, unde convingerile s-au transformat în pasiuni care au dus la erezie și martiriu.

Trei nume ies în evidență pe acest fundal, trei nume care au intrat în comoara Bisericii și a civilizației. Trei oameni născuți pe pământ african, purtând în ei toate virtuțile și viciile originilor lor - Tertulian, Ciprian, Augustin.

TIP DE CONVERTIT

La sfârșitul secolului al II-lea, Tertulian își scrie Apologetica. Din punct de vedere juridic, el acuză imperiul de intoleranță și persecuție. „Așadar, buni conducători, care sunteți cu atât mai onorați de gloată, cu cât le sacrificați mai mulți creștini, ne chinuiți, ne torturați, ne condamnați la moarte, ne distrugeți: nelegiuirea voastră este doar o dovadă a inocenței noastre. Toate trucurile voastre nu duc la nimic, ele nu fac decât să sporească atracția «sectei» noastre, devenim și mai numeroși de îndată ce vă adunați recolta printre noi; sângele creștinilor servește drept sămânță nouă." Acesta este un moment solemn în istoria Bisericii. Tertulianul pasionat, nestăpânit, nu se mulțumește să pareze loviturile, ci trece la atac.

Nici măcar nu este vorba de rațiune sau toleranță. Africanul face apel la cea mai înaltă autoritate – la dreptul roman. Timpul toleranței a trecut, Tertullian cere drepturi. Vine la Roma, ceea ce îl impresionează profund. Până acum Biserica s-a apărat eroic, Tertullian îi dă curaj și ofensivă.

Cine era acest tânăr controversat, inteligent, periculos și furios? Numele lui este Quintus Septimus Florence Tertullianus. Provine din Cartagina, un oraș care privește marea de pe un promontoriu înalt. Tatăl său, păgân și războinic, s-a ocupat de educația sa, în special în drept, care se potrivește unor înalți funcționari, și, de asemenea, în oratorie, cu ajutorul căreia se poate trăi confortabil. Curiozitatea sa este la fel de insațiabilă ca setea de plăcere și distracție.

Tânărul african, la fel ca mulți dintre compatrioții săi, vorbea două limbi, scria la fel de bine în latină și greacă. Educația sa strălucită s-a încheiat la Roma, unde, la fel ca Ieronim, a găsit atât un mediu intelectual, cât și plăcerile trupești. Tertulian a avut o tinerețe sălbatică. El mărturisește că a fost un păcătos: intelligenti pauca, a participat la piese de teatru, și-a înșelat soția. Apoi s-a întors la Cartagina; la fel ca majoritatea compatrioților săi, a preferat Africa.

Circumstanțele convertirii sale rămân necunoscute. Răbdarea și eroismul creștinilor lasă o impresie de nește rs asupra lui, moralitatea Evangheliei și misterul creștinismului îi cuceresc inima. Nu a avut niciodată un spirit de turmă, ci i-a respectat pe cei care contestau opinia predominantă. Citirea Scripturilor și harul fac restul.

Tertulian intră în tânăra Biserică, deja destul de numeroasă, cu o ierarhie dezvoltată, intră cu toate rezervele culturii sale, cu toată bogăția firii sale, ținând spre disciplină, spre strictețea asceticii creștine. Este căsătorit și toată viața își

tratează soția cu o gelozie neîncetată, care merge până acolo încât îi interzice să se căsătorească în cazul morții sale.

UMAN

Era mai degrabă violent decât blând și cordial. Sfântul Ieronim afirmă că a fost preot.

Tertulian a trăit într-o societate care iubea gloria zgomotoasă și puterea. El a combinat irascibilitatea, independența și senzualitatea unui african cu calitățile unui roman care prețuia puterea și utilitatea. Istoricii sunt indignați de stilul său; unii l-au numit pe nedrept un „dialectician prost provincial". Pe atunci, își băteau joc de limba latină a africanilor, așa cum astăzi își bătuu joc de franceza lor.

Din forja sa verbală, limba latină a ieșit reînnoită și îmbogățită. El a creat un dicționar de concepte care exprimă adevărurile credinței și a exercitat o influență uriașă asupra literaturii creștine. A fost primul care a formulat gândirea Bisericii Latine.

El evocă cuvinte. Formulele sale sunt perfecționate. Expresii precum „sufletul este creștin prin fire" sau „sângele creștinilor este sămânță" sunt amintite de toată lumea. „Câte cuvinte, atâtea gânduri", spunea Vicent de Lerins. Tertulian a pătruns toate secretele retoricii și sofismului, este puternic în cazuistică, nu există bariere pentru el. Dacă lipsește un cuvânt, îl creează. Dacă sintaxa îi stă în cale, o subjugă. Un apărător iscusit, manipulează teoria în beneficiul cauzei.

Fie că a fost practician, moralist, avocat sau teolog, Tertullian este tot ce există în scrierile sale. Impetuos, violent, nestăpânit, calcă în picioare limbajul ca pe un dușman, apasă cuvintele, răstălmăcește o frază astfel încât uneori îi ascunde sensul. Abuzează de gândire și de trucurile verbale, nu are gust și nici simțul proporției. La fiecare pas, omul pare să iasă în evidență din text, amenințând să-l distrugă. O frază, conținând cuvinte clocotitoare, imagini îndrăznețe, pare pe cale să se înece sub presiunea gândului și a sentimentului, se sfărâmă în bucăți, atacă și epuizează, nu oferă niciodată răgaz. Îi duce pe traducători la disperare.

Cercetătorii găsesc lucrări catolice și montaniste la Tertulian, dar ambele au fost scrise de aceeași pană: atât aici, cât și acolo, se găsește același amestec de amărăciune și otravă. Tendința spre montanism era deja evidentă în însăși convertirea, în timp ce Carta Bisericii îl atrăgea mai mult decât persoana Mântuitorului. Rareori auzi de la el o exclamație, o chemare către Hristos.

Ceea ce este deosebit de emoționant la Tertulian nu este ironia sa crudă sau furia sa furioasă, ci pasiunea sa care nu cunoaște milă. Om al ideilor și

convingerilor, i-a lipsit receptivitatea. Nu a avut prieteni, iar astăzi nu inspiră simpatie. Este un personaj de Alfred de Vigny, te face să te gândești la „Moise”. Poate fi comparat cu marele Arnaud. Strălucește, dar nu fermecă, scânteie, dar nu încălzește.

La vârsta la care oamenii încep să se îngrașe și să caute un punct de sprijin solid în viață, a devenit și mai sec, mai aspru și a devenit montanist. Montanismul corespundea pe deplin ideilor și instinctelor sale. O minte clară și precisă a căzut în capcana unei secte întunecate de profeți și profetese frigiene. Sătul de moderație, tânjind după extreme, Tertulian caută și găsește în montanism învățătura spiritului și a carismelor, care îi flatează simțul de independență, precum și disciplina, care îl ispitește cu puritanismul.

POLEMIST

După cum se poate observa chiar și astăzi, cea mai neînduplecată ortodoxie conține pericolul denaturării doctrinei, pierzând simțul proporției. Măsura este smerenia în gânduri, îndreptându-le spre adevăr.

Montanismul este plin de compromisuri și inconsecvențe; l-a condus adesea pe Tertulian în poziții a căror slăbiciune i-a devenit imediat evidentă, și cu atât mai multă furie s-a întors pe calea adevărată; prea impetuos pentru a găsi pace măcar temporară, mereu gata de luptă, nu a ținut cont de considerațiile de dreptate sau nobilime și a lăsat istoria să dezlege încurcătura propriilor contradicții.

Moștenirea literară a lui Tertulian este vastă. Cartea a fost cuvântul său. Este complet în scrierile sale, tratând cele mai diverse subiecte, de obicei sub forma unei epilogii sau denunțuri. Cuvântul „împotriva” este repetat în multe titluri: „Împotriva evreilor”, „Împotriva lui Marcion”, „Împotriva lui Hermogene”, „Împotriva valentinienilor”, „Împotriva lui Praxeas”, „Împotriva spiritiștilor”. Toate lucrările au avut destinatari specifici. A fost un persecutor al ereziilor din vremea sa și dușmani ai creștinismului, în special ai evreilor, care erau foarte numeroși și activi în Africa de Nord. Dacă respingerile și acuzațiile nu sunt în titlu, atunci ele sunt conținute în text.

Apologetica menționată mai sus este una dintre capodoperele sale, o operă de vigoare și forță: „Nu numai că voi respinge acuzațiile aduse împotriva noastră, ci le voi îndrepta împotriva acuzatorilor înșiși.” Este rar să găsești în apologetica creștină o argumentare juridică atât de riguroasă, o ironie atât de feroce, o logică atât de ucigașă: argumentele cad ca loviturile de ciocan, ciocănind formule precise și dileme inevitabile; și toate acestea fără cea mai mică considerație pentru putere sau autoritate filozofică. El nu dorește doar să-și învingă

adversarul, ci să-l răstoarne, să-l calce în picioare, să-l umilească - fără îndoială, o bună parte din cruzime era în natura sa.

Tertulian era deja pe deplin revelat în „Apologeticum”-ul său. Până atunci, nu numai că stăpânise stilul și dialectica, dar își definise pe deplin metodele artei sale polemice, uneori la limita sofismului; aici sunt deja evidente extremele, asprimea, o anumită aroganță, exprimate în lipsa de dorință de a apăra dreptatea și toleranța creștină, noblețea creștină. Cartea a fost curând tradusă în greacă, ceea ce s-a întâmplat destul de rar și a mărturisit rezonanța sa largă. Poate fi atribuită acelor opere care au devenit o contribuție la tezaurul comun al națiunilor civilizate. Unele lucruri din ea sunt depășite, dar, în ansamblu, nu și-a pierdut nici expresivitatea, nici, din păcate, relevanța.

Inspirat de succesul său, Tertulian și-a îndreptat condeiul împotriva altor dușmani: evreii și ereticii. Cartea „Despre principiile ereziei”, una dintre cele mai complete și elaborate lucrări ale sale, rămâne și cea mai actuală: aici reflectă asupra rolului Tradiției în viața Bisericii și caută să activeze relația dintre Scriptură și Tradiție. În fața faptului că ereziile s-au înmulțit, Tertulian apără două postulate: Hristos a încredințat predicarea doctrinei apostolilor săi și nimănui altcuiva. Apostolii au încredințat această sarcină doar acelor comunități pe care le-au fondat ei înșiși, prin urmare, numai Biserica are dreptul legal de a explica credința și de a interpreta Scriptura. Autorul respinge pretențiile nelegitime ale ereticilor.

Operele apologetice constituie cea mai semnificativă parte a moștenirii sale pentru noi; dar nu mai puțin importante sunt numeroasele tratate morale și ascetice, care definesc fundamentele comportamentului creștin în societatea păgână. Toate sunt „animate de mânie și pasiune”. La fel ca contemporanul său Clement din Alexandria, Tertulian i-a îndemnat pe creștini să fie ireconciliabili cu păgânii. La începutul secolului al III-lea, Biserica a trimis mici „echipe de debarcare” pentru a efectua o recunoaștere aprofundată a societății. „Am fost la întâlnirile voastre, în piețe, în băi, în hanuri, la târguri. Am navigat cu voi și am servit cu voi ca soldați” (Apol. 41:3).

Tertulian preamărește creștinismul militant, care respinge comunicarea cu lumea păgână, nu dorește să stabilească nicio relație cu aceasta și nici să intre în dialog.

Ca preot însărcinat cu pregătirea pentru botez și ca moralist chemat să-i formeze pe ceilalți după chipul său, a scris tratate despre botez, pocăință, rugăciune, chiar și despre îmbrăcămintea femeilor, care sunt în mod evident de natură catehetică. Legiferează pentru viața socială a creștinilor, le interzice spectacolele, circul, teatrul și stadionul. Și, ca de obicei, merge peste orice

măsură, sugerându-le să fie consolați de spectacolul promis al Judecății de Apoi: „Cât de încântați, cât de bucuroși și de bucuroși vom fi, văzând cum toți acești conducători își răscumpără gloria pământească în întuneric”.

MONTANIST

Devenit montanist, acest inchizitor merge atât de departe în severitatea sa încât interzice practica sculpturii și astrologiei ca fiind legate de idolatrie. A fost, de asemenea, unul dintre primii oponenți bisericești ai serviciului militar. În cartea sa „Despre Coroană”, îi condamnă pe cei care devin soldați ca fiind apostați de la viața creștină. De asemenea, îi etichetează pe cei care se tem de persecuție. Scrie cu o ironie furioasă: „Din Evanghelie nu le-a mai rămas decât o singură zicală: «Fugiți din cetate în cetate».”

Ca mulți asceți, acest preot cartaginez era destul de ocupat să reglementeze viața femeilor creștine. Aceasta era un fel de compensație pentru abstinență, pe care Ieronim o înțelegea deosebit de bine. Tertulian se preocupă de cele mai mici detalii. Nu este oare potrivit ca o fată să-și acopere fața în public și să o descopere doar în timpul slujbei? El estimează lungimea vălului, indică cum să-l coboare și să-l dea înapoi decent, cum ar trebui să fie în față și în spate, la ce vârstă ar trebui purtat. Mentorul poruncit și pedant nu lasă nimic la voia capriciului. Înțelege meticulos trucurile cochetării feminine, se preocupă de coafură, îngrijirea pielii, îmbrăcăminte și parfumuri. El însuși nu este împotriva cochetăriei literare și a rafinamentelor stilistice atunci când îndeamnă: „Albeața ta să fie din simplitate și roșeața ta din rușine, ochii tăi să fie conturați de modestie și buzele tale din tăcere... în astfel de podoabe vei deveni iubită de Domnul.” Ar fi curios să te uiți în jurnalul soției sale!

În toate aceste lucrări există multe pagini frumoase, pline de informații despre comunitatea pestriță a creștinilor africani, pe care Tertulian s-a străduit, vrând sau nevrând, să-i îndrepte pe calea îngustă a mântuirii, să-i conducă spre abruptul evanghelic. Acest teribil inchizitor stârnește în același timp admirație și inspiră groază. Suntem dezarmați când mărturisește, mai mult cu sfidare decât cu blândețe, că și-a scris cartea despre smerenie tocmai pentru că lui însuși îi lipsea această virtute: „Din păcate, am fost întotdeauna stăpânit de febra nerăbdării”. Această lucrare, însă, nu pare să fi avut un efect benefic asupra caracterului său. În general, acest om, atât de supus izbucnirilor de temperament, ne ajută puțin să deslușim misterul vieții sale interioare.

Tertulian ne atinge și atunci când aduce un omagiu eroismului compatrioților săi, Felicitas și Perepetua, marii martiri ai Cartaginei: scrie despre ei cu un fior de admirație, iar unele lucruri în el devin mai clare.

Conform lui Augustin, Tertulian a trăit o bătrânețe singuratică. În cele din urmă s-a certat cu montaniștii, la fel cum făcuse și cu catolicii. A adunat în jurul său câțiva adepți, numiți tertulieni, iar această sectă a supraviețuit până în vremea lui Augustin. Data exactă a morții sale este necunoscută. Viața zgomotoasă a lui Tertulian s-a încheiat în tăcere.

Așa era acest om înflăcărat, ale cărui scrieri curgeau adesea ca o lavă arzătoare. Era de neînvins, plin de aroganță, ambiție literară și pesimism lumesc, ceea ce, însă, nu l-a împiedicat să lupte neobosit. A trăit întotdeauna tensionat și separat. Scrierile sale sunt marcate de pecetea unui spirit creștin tulburat. În Africa, i-au admirat geniul și independența. Era un cartaginez, nu un roman, carne din carnea aceleiași Africi care își transforma pirații în eroi. El este de felul lor.

Augustin l-a eclipsat oarecum, iar istoricii nu au observat cât de mult îi datora Episcopul de Hipona Învățătorului său. Augustin, la rândul său, nu și-a ascuns niciodată admirația pentru Tertulian și dependența sa de el. În Evul Mediu, abia dacă a fost amintit, iar abia timpurile moderne i-au acordat lui Tertulian ceea ce i se cuvenea. Amploarea acestei figuri este greu de exagerat: provine dintr-o familie de giganți.

Următorul discurs are un caracter introductiv. Oamenii îi urăsc pe creștini fără să știe nimic despre ei. Cei care se familiarizează cu creștinismul se grăbesc să se convertească .

APOLOGETICĂ

Judecători ai Imperiului Roman! Vă aflați chiar în vârful orașului pentru a aplica dreptatea. Nu îndrăzniți să înfruntați mulțimea și să investigați deschis acuzațiile aduse creștinilor. Puterea voastră se teme și se rușinează de publicitate, a cărei respectare este prima regulă a dreptății. Recent, s-a ajuns la punctul în care ați redus la tăcere orice apărare, gata să condamnați denunțurile familiale din ură față de „secta” noastră. Lăsați aceste cuvinte tăcute, scrise, să ajungă măcar la urechile voastre și să vă introducă în lume adevărul.

Ura oamenilor

Adevărul nu cere milă de dragul lui însuși, căci de ce să ne mirăm de persecuția lui? Se știe că aici se află într-o țară străină, că așteaptă ura celor care se feresc de el. Se știe că rudele sale, lăcașul său, speranța sa, puterea și slava sa sunt stabilite în ceruri. În așteptarea ceasului său, nu putem decât să ne dorim să nu fie blestemat neascultat.

Ce rău va face legilor voastre, atotputernice în lumea aflată sub controlul lor, dacă glasul adevărului este auzit? Sau puterea lor va crește pentru că adevărul este condamnat fără a i se oferi șansa de a vorbi? A condamna fără a asculta este contrar dreptății, dar dreptatea voastră a câștigat un reproș suplimentar: a condamnat adevărul fără a asculta, de teamă că, ascultându-i glasul, nu va mai avea puterea de a condamna.

Ignoranța judecătorilor

Deși ignoranța ta poate fi parțial scuzată, te învinovățim mai presus de toate pentru ura ta oarbă față de creștinism. Este cu atât mai nedrept și criminal cu cât îl ignori. Ce ar putea fi mai ilegal decât să urăști ceva necunoscut, chiar dacă merită ură? Ura trebuie să aibă suficiente motive, altfel ura oarbă nu se poate justifica decât orbește. Dacă ura se bazează doar pe dezgust, de ce nu s-ar dovedi în cele din urmă complet nejustificată? Prin urmare, îți reproșăm ura absurdă a ignoranței și a nedreptății, căci urăști fără motiv.

Această ignoranță are motivele ei, dar dovada vie a răutății sale este că cei care ne urăsc din ignoranță se despart de obicei de ura lor, după ce și-au risipit propria ignoranță. Ei sunt cei care umplu rândurile creștinilor, plini de lumina conștiinței, disprețuind fostele lor prejudecăți și mărturisind ceea ce odinioară urau. Nu sunt mai puțini la număr decât noi, iar tu însuți spui că suntem mulți.

Și astfel, peste tot se aude un strigăt că orașul a fost cucerit, că creștinii au pătruns în sate, insule și cetăți: toată lumea, fără distincție de sex, vârstă sau poziție - chiar și cetățeni eminenți - se alătură creștinilor. Și acest lucru este jelit ca un dezastru.

Între timp, dintr-un anumit motiv, nici măcar nu-i trece prin minte nimănui că există într-adevăr o comoară ascunsă aici. Ca și cum nu ar ști să verifice o astfel de presupunere, nu ar ști să o testeze prin experiență. Orice este curios, în afară de asta. Alții sunt liberi să înțeleagă, dar aceștia preferă să ignore. Și totuși, Anacharsis i-a mustrat pe bună dreptate pe ignoranți, astfel încât să nu-i judece pe cei care știu.

Este de preferat să le neglijezi pentru a-ți nutri propria ură: nu te va împiedica oare cunoașterea creștinismului să urăști? De fapt, dacă nu există motive legitime pentru ură, atunci este mai bine să renunți la această ură nedreaptă. Dacă, dimpotrivă, reușești să te convingi că ura este justificată, atunci aceasta nu va slăbi, ci se va întări. Se va adăuga un motiv pentru a persevera în ea și o conștiință îmbucurătoare a propriei dreptăți.

Ciprian din Cartagina

(† cca. 258)

TERTULIAN ȘI CIPRIAN

Ciprian nu numai că și-a recunoscut dependența de Învățător, inferioritatea sa lângă el, dar și-a suprimat unele dintre abilități de dragul lui și era gata să-l urmeze ca și cum ar fi fost în lesă.

Ceea ce impresionează cel mai mult la Ciprian nu este scriitorul, ci omul și episcopul. El este remarcabil nu pentru sclipirile sale de geniu, ci pentru subtilitatea sa psihologică. Un portret sculptat, nu unul în relief, va oferi o idee mai bună despre el. Tertulian inspiră, explică Ciprian, nu are mai puțină originalitate, ci o originalitate mai subtilă, echilibrată. Africa a născut fii complet diferiți.

Ciprian avea calități care lui Tertulian îi lipseau: cumpătare, simpatie, curtoazie, prudență, gust pentru ordine și armonie. S-a născut pentru funcții publice. Dacă ar fi rămas păgân, ar fi fost un excelent procurator; convertindu-se la creștinism, a devenit un episcop remarcabil, un pastor de neegalat al timpului său.

Poate că tânărul avocat cartaginez a fost deosebit de impresionat de viața politică a Imperiului, de anii de anarhie, de loviturile de stat militare constante, ca în vreo republică latino-americană modernă. El a putut observa că doar administrația romană, respectarea ordinii și a ierarhiei, mai menținеau pe linia de plutire Imperiul care se scufunda.

Ciprian s-a născut în Africa, probabil la Cartagina, la începutul secolului al III-lea. Părinții săi erau păgâni înstăriți. A primit educația obișnuită pentru acele vremuri și a devenit retor. Mai târziu, în scrisori către Donatus, el însuși a recunoscut că tinerețea sa nu a fost foarte castă, fără a intra însă în detalii despre pasiunile trecătoare ale acelor ani.

CONVERTIT

Era deja un retor renumit când s-a convertit la creștinism prin intermediul bătrânului preot cartaginez Caecilius. El doar i-a pus Biblia în mâini; harul a făcut restul. Lupta cu sine însuși, însă, nu a fost ușoară pentru acest tânăr laic, obișnuit cu o viață luxoasă. El a relatat acest lucru într-o scrisoare către Donatus, care a servit drept introducere la Confesiuni: „Rătăceam orbește în întunericul nopții, eram aruncat de valurile mării vieții, navigam la întâmplare, neștiind de viața mea, străin de lumină și adevăr. Pe atunci eram așa încât credința în bunătatea lui Dumnezeu și speranța mântuirii mă costau muncă și îndoială. Cum poate un om să se renaască pentru o viață nouă prin botezul în apă vie, să se

transforme, să se despartă de sinele său de odinioară și, fără a-și schimba trupul, să-și schimbe sufletul și viața?” (Către Donatus, 3-4).

Această convertire a făcut mare agitație în Cartagina. Schimbarea a fost completă și irevocabilă. Ciprian nu a făcut niciodată nimic pe jumătate. Asemenea lui Origen, s-a retras din toate lucrurile lumești, a respectat abstinența și a citit doar Scriptura și pe Tertulian. Din acel moment, a exclus autorii păgâni: nu găsim niciun citat din ei în operele sale.

Ciprian și-a donat aproape toate bunurile săracilor și a acceptat botezul. Biserica cartagineză l-a tratat într-un mod special: a fost hirotonit la sfârșitul anului 248 sau începutul anului 249 și ales episcop al orașului „prin decretul Domnului și decizia poporului”. Poporul a judecat corect alegându-l dintre mulțimea de preoți. După toate relatările, era destinat să fie primul: previziv și rezervat, indulgent și ferm, iar calitățile unui primat se combinau în el cu dragostea pentru Biserică. S-a apucat imediat de întărirea disciplinei și de reformarea moralei. Dar activitatea sa pastorală a fost întreruptă de persecuția aprigă a împăratului Decius încă din primele luni ale anului 250.

UN EPISCOP ÎN TIMPURI TURBULENTE

A fost un șoc. Mulți se convertiseră în vremuri de calm și siguranță. Mulți dintre neofiții dintre negustori și funcționari își duseseră viața lipsită de griji de odinioară. Panica a izbucnit printre creștinii năpădiți de orice urmă, care s-au grăbit spre Capitoliu pentru a face un sacrificiu fără să aștepte să fie conduși acolo. Cetățeni eminenți trăgeau după ei sclavi și coloniști, bărbați căsătoriți cu soțiile lor, bătrâni cu copii mici. Preoți și episcopi mergeau și ei acolo. Șmecheriile reușeau să nu facă sacrificii, ci să obțină certificate de credibilitate.

Între timp, episcopul s-a refugiat în împrejurimile Cartaginei, având grijă de turma sa. Aproximativ douăzeci dintre scrisorile sale din acea vreme au ajuns până la noi. Această perioadă de așteptare a durat aproximativ paisprezece luni; la Roma și Cartagina acest lucru nu a fost privit cu ochi buni. În scrisori, el își justifică comportamentul.

La întoarcere, a început să rezolve probleme dificile. În timpul persecuțiilor, mulți abandonaseră creștinismul. Cei care erau neliniștiți în inimile lor au căutat să se întoarcă la Biserică fără prea multă pocăință. Alții au prezentat certificate de credibilitate și sperau la o reducere.

Blând în acțiunile sale, Ciprian a fost neînduplecat și chiar sever în cazuri grave. I-a excomunicat pe liderii opoziției - preoți nemulțumiți care se adunaseră în jurul

unui laic, un anume Felicissimus - și le-a impus apostaților o penitență severă, proporțională cu ofensa comisă. Conciliul a confirmat deciziile lui Ciprian.

Creștinii africani s-au confruntat cu noi încercări: ca răspuns la răpirea în masă a unor credincioși numidieni, episcopul a organizat o colectă de fonduri pentru răscumpărarea lor; a izbucnit o epidemie, ai cărei vinovați erau considerați creștini. Și din nou, episcopul nu numai că a susținut curajul oamenilor, dar a cerut și ajutor pentru cei suferinzi, indiferent de religie, ceea ce a câștigat respectul multor păgâni. Din acele vremuri a ajuns până la noi cartea „Despre mortalitate", unde stoicismul, care ne face să ne amintim de „Ciuma" lui Camus, este completat de speranța creștină a celor care doreau să se „reunească rapid cu Hristos".

Ultimii săi ani au fost marcați de certuri cu Papa Eutihie cu privire la botezul ereticilor. Ciprian, urmându-l pe Tertulian, nu a acceptat nicio concesie în această chestiune și, împreună cu episcopii Asiei Mici, a declarat un astfel de botez invalid. El a convocat un conciliu, care a confirmat obiceiul african de a reboteza ereticii convertiți. Prestigiul episcopului a crescut; a fost forțat să arbitreze de mai multe ori în cazuri spaniole și galice. Ochii întregului Occident s-au îndreptat spre Cartagina, așa cum fuseseră spre Hipona un secol mai târziu.

Problema controversată a botezului ereticilor i s-a părut Papei o bună ocazie de a afirma primatul diecezei romane. Acesta a fost proclamat fără cea mai mică echivoc. Papa a contracarat argumentele africane cu tradiția romană ca fiind universală. Porunca bruscă din partea Romei nu i-a mulțumit pe africani. Ciprian a convocat un nou sinod. Cu tact diplomatic, episcopul cartaginez a prezidat și i-a chemat pe frații săi să-și exprime liber opiniile. „Fiecare dintre noi își va exprima pe rând gândurile despre această chestiune, fără a pretinde nici condamnarea, nici excomunicarea celor care nu sunt de acord cu el." Iată o aluzie clară la autocrația romană.

Moartea cuplului Eutihie și apoi martiriul lui Ciprian au pus capăt discordiei care s-ar fi putut transforma în dezastru. Cât timp a durat aceasta, Ciprian a trăit un conflict între sentiment și datorie. El a recunoscut că „tronul lui Petru este piatra de temelie a unității preoției", adică a unității Bisericii. El considera îmbrățișarea și fuziunea fără cusur a boabelor de grâu și a strugurilor în pâinea și vinul sacramentului ca fiind o expresie simbolică a unității ecleziastice. Dar în numele unității Bisericii, pe care a pus-o mai presus de orice, a afirmat o singură credință și un singur botez săvârșit de Biserică, căci numai ea este aleasa lui Hristos.

Nu mai puțin importantă decât principiile în sine a fost pentru Ciprian implementarea lor. Conducător și apărător al ordinii, el a insistat asupra

respectului față de oameni și a fost dezgustat de administrația simplă, care reducea Biserica la nivelul unei comunități seculare.

ESEURI

Moștenirea literară a lui Ciprian este vastă. Este mai degrabă un pastor preocupat de responsabilitatea sa decât un scriitor preocupat de numele său literar. Și-a continuat învățăturile și predicile orale în scris: elementul său era cuvântul viu. Operele sale sunt tratate despre probleme controversate de disciplină religioasă și spirituală.

Cea mai importantă dintre lucrările sale teologice este tratatul „Despre unitatea Bisericii". Acesta este primul tratat de acest fel din istoria bisericii. Judecata lui Ciprian, cum se spune, este dublă și este ascuțită diferit în două ediții la fel de autentice ale tratatului: pe de o parte, el este un susținător al unității Bisericii, care presupune unirea indestructibilă a episcopatelor cu Scaunul Roman; pe de altă parte, el afirmă episcopatul ca bază reală a unității bisericești, adică pare a fi un susținător al principiului episcopatului. Abia cu timpul a devenit posibilă reconcilierea ambelor poziții și eliminarea ambiguității. Și totuși, în unele cazuri speciale, principiul centralizării puterii a intrat în conflict cu dorința africană de independență.

În cele două volume ale Mărturiilor, Ciprian a făcut o selecție extinsă de texte biblice necesare instruirii în credință și, prin aceasta, și-a confirmat familiaritatea profundă cu Scriptura. Este adevărat, el nu a inventat acest gen, dar l-a folosit cu brio. Cât despre Origen, Biblia era cartea sa de birou, cartea sa principală. El se îndreaptă invariabil către cuvântul lui Dumnezeu în căutarea iluminării, a înțelegerii, a inspirației pentru luptă.

Tratatele lui Ciprian aparțin cel mai adesea genului scrisorilor pastorale, care tratează disciplina sau viața spirituală. Una dintre cărțile sale tratează problema celor care au căzut, a apostaților (lapsi). El ne amintește constant de datoria milosteniei, a carității, chemată să atenueze nedreptatea socială. Într-una dintre lucrările sale, Ciprian îi reproșează unei nobile matroane care a venit la Liturghie și nu a donat nimic săracilor: „Ochii tăi nu văd pe cei nevoiași și pe cei săraci, căci sunt acoperiți de un întuneric impenetrabil; ești prosperă și bogată și te gândești să participi la Cina Domnului fără să te obosești să aduci o ofrandă. Mergi la Liturghie cu mâinile goale și încalci partea din jertfa ispășitoare care aparține săracilor" (Despre milostenie, 17).

La fel ca Tertulian, episcopul Cartaginei avea grijă de fecioarele care își dedicaseră viața lui Hristos. În tratatul său Despre îmbrăcarea fecioarelor, le-a interzis cochetăria, bijuteriile, fardul, vopsitul părului, participarea la nunți pline de

desfrâu și mersul la băi mixte publice. Cu alte cuvinte, le-a îndemnat să-și păzească cu vigilență virtutea și să nu se lase niciodată ispitite de alții. Aici erau evidente simțul său caracteristic al proporției, modestiei și reținerii. Urmând pașii lui Tertulian, el, spre deosebire de acesta, nu s-a dedat exceselor și a scris cu tactul care îl prefigurează pe Ambrozie.

În unele locuri, el îl urmează pe Tertulian pas cu pas. Nu a ascuns deloc această dependență, ba chiar a subliniat-o atunci când a scris despre rugăciune, răbdare, martiriu sau moarte. Se înclină în fața Învățătorului până la punctul completei umilințe de sine. Această dependență nu împiedică însă manifestarea propriilor sale calități: observație subtilă, intuiție pastorală, milostenie inteligentă. Este mult mai puțin original decât Tertulian, dar mai aproape de spiritul Scripturii.

Limbajul lui Ciprian este clasic până la rafinament. Renunțând la multe, nu a considerat necesar să renunțe la eleganța formei. Este adevărat, îi lipsește vioiciunea care distinge operele lui Tertulian, considerațiile sale teologice sunt oarecum monotone; talentul său pastoral este pe deplin evident doar atunci când vine vorba de chestiuni morale și politice. Este cel mai original în „definirea relațiilor cu realitatea contemporană”.

PERSONALITATE

Cea mai naturală modalitate de exprimare pentru Ciprian era corespondența sa. Un document de importanță primordială, conține o bogăție de informații neprețuite despre organizarea, statutul și cultul bisericesc din acea vreme. Cu ajutorul ei, putem înțelege cum își imagina Ciprian rolul și îndatoririle unui episcop. În ea, îl descoperim pe om.

El preamărește statutul, văzând în el „ocrotirea speranței, legăturile credinței, îndrumarea pe calea mântuirii”. Acesta este asigurat de ierarhie. Ciprian scrie mult despre drepturile episcopului, dar nu uită de îndatoriri. „Episcopul este în Biserică și biserica este în episcop, iar cine este fără episcop este în afara Bisericii”. El a recunoscut clar locul poporului creștin și legalitatea intervenției lor în treburile organizației bisericești. A construit o ierarhie, a asigurat funcții, a introdus în practică sinoadele africane. El a fost primul în multe privințe.

Ciprian nu se limitează la conducerea generală și asigurarea disciplinei, el are grijă de toți și de toți, și mai ales de săracii, văduvele și orfanii care mărturisesc credința creștină. Om conciliar, a iubit pacea, unitatea și armonia, de dragul lor și-a sacrificat orgoliul și chiar dorința de ordine.

Din corespondență vedem clar că Ciprian nu se mulțumea doar să expună idei nobile, ci își transforma principiile într-un ghid pentru acțiune. Scrisorile

corespund întru totul acțiunilor sale. Acest conducător a fost o personalitate surprinzător de armonioasă, a combinat convingerea cu blândețea, prudența cu entuziasmul, previziunea cu perspicacitatea practică. Om activ, a trăit o viață mistică, dedicându-se la fel de mult rugăciunii ca și faptelor reale. Asemenea lui Origen, se afla într-o stare de înălțare spirituală, iar previziunea martiriului l-a întărit. În scrierile sale, viziunile sunt menționate cu o frecvență uimitoare.

Teologia și acțiunea se îmbină în rugăciunea lui Ciprian. El se roagă așa cum crede, cu aceeași preocupare pentru păstrarea unității și a inspirației evanghelice a Bisericii. În comparație cu Tertulian, focalizarea ecleziastică a rugăciunilor sale este deosebit de clară.

„Rugăciunea noastră este publică și colectivă și, oferind-o, ne rugăm nu doar pentru noi înșine, ci pentru întreaga națiune creștină, căci suntem una cu ea. Domnul păcii și armoniei ne învață unitatea și a dorit ca fiecare să se roage pentru toți, căci El Însuși ne-a adus pe toți laolaltă." („Rugăciunea de duminică", 8).

Scrierile lui Ciprian au fost atât de eficiente încât s-au format legende despre el în timpul vieții sale. Bogații vor avea mai mult, spune proverbul. Influența sa literară a fost mare atât în Occident, cât și în Orient. Opera sa a devenit o piatră de hotar în legislația latină. Istoria a dat uitării unele exemple ale inconsecvenței sale și a păstrat imaginea unui adevărat om al Bisericii: „Nimănui nu-i este dat să-L numească pe Dumnezeu Tată fără să numească Biserica Maică" - acestea sunt cuvintele lui Ciprian, și nu se satură niciodată să le repete.

Curând a început să fie confundat cu magicianul Cyprian, și astfel s-a născut un prototip îndepărtat al Doctorului Faustus. Cea mai importantă mărturie pe care ne-a lăsat-o este martiriul său.

MARTIR

În august 257, împăratul Valerian a emis un nou decret privind persecuția creștinilor. Lui Ciprian i s-a cerut să ofere o jertfă. El a refuzat și a fost exilat în orașul Kurubis, unde a petrecut aproximativ un an, continuând să aibă grijă de dioceza sa, trimițând scrisori de mângâiere fraților săi în credință și oferind sprijin material, pe care nu l-a uitat niciodată în caritatea sa activă. Se pregătea să accepte moartea de martir, căci într-o viziune, spunea el, i s-a revelat că va fi decapitat.

Un an mai târziu, a fost emis un nou decret imperial, chiar mai sever decât precedentul. Ciprian a fost chemat la Cartagina. A ajuns acolo doar când proconsulul s-a întors în oraș. Căci, scria el cu gravitatea sa obișnuită, „se cuvine

ca un episcop să-L mărturisească pe Domnul în capitala diecezei sale și să lase poporului său o amintire a mărturisirii sale”. S-a pregătit pentru moarte cu aceeași franchețe curajoasă pe care o dăduse dovadă de-a lungul vieții sale.

Când credincioșii au aflat de sosirea episcopului lor, i-au înconjurat casa. Ciprian, cu tactul său obișnuit, a cerut doar ca fetele să fie luate departe de mulțime, pentru a nu fi supuse insultelor soldaților. Ultima noapte dinaintea procesului a trecut în priveghi neîncetat, ca și cum ar fi fost deasupra trupului unui martir. Dimineața, episcopul s-a prezentat în fața proconsulului. O înregistrare a procedurilor a fost păstrată, scurtă și completă.

„Ești Fascius Cyprian?”

„Da, sunt eu.”

„Ești tu papa acestor blasfemiatori de aici?”

"Da".

„Împărații divini au poruncit tuturor să aducă o jertfă.”

"Știu că."

„Gândește-te la asta.”

„Fă cum ți se spune, nu ai la ce să te gândești.”

Proconsulul s-a gândit la asta și a pronunțat sentința:

„Ordonăm ca Fascius Cyprian să fie executat prin decapitare.”

„Slavă Domnului, Deo gratias”, a răspuns martirul.

Condamnatul a fost condus imediat la locul execuției. Și-a scos mantaua, apoi mantaua, dând-o diaconilor. Rămânând doar în tunica sa de in, a îngenuncheat și s-a cufundat într-o lungă rugăciune. I-a înmânat regal călăului douăzeci și cinci de monede de aur. El însuși a aplicat și a tras strâns legătura de la ochi și, ca semn de supunere definitivă, le-a permis diaconului și preotului să-i lege mâinile și a primit lovitura fatală.

Era 14 septembrie 258. Venerația sa s-a răspândit imediat în toată Africa: l-au onorat pe unul dintre cei mai remarcabili episcopi ai Bisericii lui Hristos. Timp de multe secole a rămas patronul ceresc al Africii. În Cartagina, mai multe biserici i-

au fost dedicate. Am auzit predicile Sfântului Augustin la festivitățile în cinstea celebrului cartaginez.

Ciprian amintește de alți episcopi ai timpurilor moderne, de exemplu, Salicius sau von Galen, el este una dintre acele firi de fier care întotdeauna, ca și cum ar fi fără efort, rămân la înălțimea poziției lor. Pot fi îndoiți, dar nu frânți. Sunt maiestuoși atât în momentul dramatic al încercărilor dificile, cât și pe câmpia vieții de zi cu zi. Sunt eroici fără efort, atunci când este nevoie de eroism - așa se manifestă noblețea indestructibilă a spiritului lor. Doar moartea ne oferă o idee adevărată despre viața lor.

Un creștin se roagă întotdeauna ca membru al unei comunități adunate de un singur Tată . Chiar și în singurătate, el nu pierde legătura cu frații săi - pentru a fi sigur de aceasta , are nevoie doar să rostească cuvintele Rugăciunii Domnești .

RUGĂCIUNEA NOASTRĂ SĂ FIE DESCHISĂ ȘI UNITĂ

Și mai presus de toate, învățătorul nostru în materie de pace și unitate nu a vrut să ne rugăm singuri și separat, astfel încât cel care se roagă să nu se roage doar pentru sine. Nu spunem: Tatăl Meu, care ești în ceruri; nu spunem: Dă-mi astăzi pâinea mea cea de toate zilele. Și nimeni nu se roagă pentru sine, ca Dumnezeu să-i ierte datoriile, să nu-l ducă în ispită și să-l izbăvească de cel rău.

Rugăciunea noastră este deschisă și colectivă, iar atunci când ne înălțăm rugăciunile, nu ne rugăm doar pentru noi înșine, ci pentru întreaga națiune creștină, căci suntem una cu ea în întregime. Domnul păcii și armoniei ne învață unitatea și a dorit ca fiecare să se roage pentru toți, așa cum El Însuși ne-a adus pe toți laolaltă.

Cei trei tineri din cuptorul aprins au respectat această lege a rugăciunii și au fost uniți în rugăciunea lor, iar aceasta a fost ruptă dintr-o singură inimă. Scriptura mărturisește acest lucru și, în relatarea modului în care s-au rugat, ne oferă un model, pentru ca noi să știm care ar trebui să fie rugăciunea noastră. Rugăciunea lor a fost puternică și eficientă, căci rugăciunea smerită, simplă și spirituală este plăcută lui Dumnezeu. „Toți”, ni se spune (Faptele Apostolilor 1:14), „stăruiau cu un gând în rugăciune și cereri, împreună cu *unele* femei, cu Maria, mama lui Isus, și cu frații Lui.”

Ei au fost unanimi în rugăciune, din care reiese zelul și unitatea lor. Căci Domnul, adunând pe cei unanimi în casa Sa, va conduce în locașurile Sale cerești veșnice doar pe cei care s-au rugat împreună, împreună cu alții.

Spunem „Tată”, pentru că toți au devenit fiii Săi.

Cât de mari și de multiple sunt comorile rugăciunii Domnești! Sunt adunate în puține cuvinte, dar hrana spirituală din ele este nesecat de neînțeles și nu lipsește nimic duhului care absoarbe doctrina cerească din rugăciunea lăsată moștenire nouă. Căci se spune: „Așadar, rugați-vă: Tatăl nostru, care ești în ceruri”.

Noul om, care s-a născut din nou și a venit la Dumnezeul său prin puterea harului, spune de la început: Tată, căci S-a făcut fiu. „A venit la ai Săi, și ai Săi nu L-au primit. Dar tuturor celor ce L-au primit, le-a dat putere să se facă copii ai lui Dumnezeu, adică celor ce cred în Numele Lui.” (Ioan 1:11-12). Și numindu-L pe Domnul din ceruri Tatăl Său, fiecare confirmă prin aceasta că se leapădă de tatăl său pământesc, după trup, căruia îi datorează prima sa naștere, și cunoaște de acum înainte doar pe singurul Tată, care este în ceruri. Căci se spune așa: „Cine zice despre tatăl său și despre mama sa: «Nu-i țin cont de ei!» Nu-și cunoaște frații și nu-și cunoaște fiii... ei păzesc cuvintele Tale și țin legământul Tău” (Deuteronom 33:9).

Însuși Domnul ne-a rânduit în Evanghelie să nu numim pe nimeni de pe pământ „tatăl nostru”, căci avem un singur Tată, care este în ceruri. Ucenicul care l-a pomenit pe tatăl său mort, i-a răspuns: „Lasă morții să-și îngroape morții” (Matei 8:22). Căci ucenicul vorbea despre un tată mort, dar Tatăl celor ce cred trăiește.

Clement din Alexandria

(† până la 215)

Un călător european care debarcă astăzi în portul Alexandriei cu greu și-ar putea forma o idee măcar vagă despre grandoarea de altădată a acestei capitale, o expoziție mondială la răscrucea rutelor africane și asiatice, în centrul Mediteranei. Este greu de imaginat această aglomerație, această mulțime enormă de oameni, care soseau încontinuu atât în timpul lui Ptolemeu, cât și în secolul al III-lea, în epoca lui Clement și Origen.

Orașul oferea o bibliotecă incomparabilă pentru gânditori, iar Muzeul local a devenit o universitate elenistică. Producția de papirus a contribuit, de asemenea, la răspândirea gândirii filosofice. Populația orașului era formată în principal din comercianți și artizani și totuși era un centru intelectual, succesorul Atenei efeminate, capabil să eclipseze Roma însăși. Toți filosofii, mentorii și învățătorii de credință se întâlneau aici. Alexandria era răscrucea ideilor și a școlilor filosofice din lume.

CHRISTIAN ALEXANDRIA

Când Clement a sosit aici în jurul anului 180, existau deja zece episcopi în oraș. Se pare că creștinismul a prins rădăcini mai întâi printre evrei - aceștia constituiau aproximativ o treime din populația orașului și se distingeau prin receptivitatea lor spirituală - și apoi s-a răspândit printre păgâni. Apollos, menționat în prima scrisoare către Corinteni, era din Alexandria.

În capitala egipteană, alături de marea Biserică, s-au înființat școlile gnostice ale lui Valentinus, Basilide, Carpocrate, ale căror doctrine, în esență sau în detaliu, au predeterminat ulterior calea europeană a credinței. Pantanus, care provenea fără îndoială din Sicilia, conducea, la fel ca Justin, o școală specială, aceasta semăna cu o universitate creștină prin amploarea materiilor sale și printr-o comunitate strânsă - un număr limitat de studenți uniți în jurul unui profesor.

CĂUTARE

Aici s-au încheiat călătoriile și căutările lui Clement: a găsit un învățător și lumina adevărului. La rândul său, a devenit învățător. A acceptat oameni educați și bogați în didascalia creștină, așa cum se numea pe atunci școala, străduindu-se să îmbine Evanghelia și cultura în procesul educațional. Creștinismul, care provenea dintr-un mediu semitic, a dobândit o temperătură grecească datorită lui. Alexandria a devenit leagănul elenismului creștin la sfârșitul secolului al II-lea. El a fost primul dintre cei care au exaltat Biserica.

Clement avea un nume roman, posibil numele proprietarului care l-a eliberat. Probabil s-a născut la Atena în jurul anului 150 într-o familie păgână. A primit o educație bună. Se pare că a fost implicat în misterele Demetrei din Eleusinia, apoi s-a convertit la creștinism. Circumstanțele convertirii sale sunt necunoscute. Ar fi putut fi captivat de sublimitatea și puritatea moralei evanghelice. Un alt motiv, mai intelectual, este, de asemenea, probabil: doctrina creștină l-a atras ca fiind completarea filosofiei grecești.

După convertirea sa, Clement a pornit într-o călătorie, traversând sudul Italiei, Siria și Palestina în căutarea unor învățători autorizați, înainte de a-l întâlni pe râvnitul Pantenus în Alexandria. A rămas acolo până la începerea persecuției lui Septimius Severus în 202–203. În exil, a continuat să slujească Biserica și să lucreze la scrierile sale. Într-o scrisoare a lui Eusebiu care s-a păstrat, este descris ca un „prezbiter fericit”. A fost el cu adevărat preot? Istoricii continuă să dezbată acest lucru. A murit cu puțin timp înainte de 215, fără să se mai întoarcă niciodată în Egipt.

Se cunosc puține lucruri despre viața sa, dar omul este clar vizibil în scrierile sale: aici erau evidente atât personalitatea sa fermecătoare, cât și credința sa, și educația sa. Aceasta din urmă, însă, era versatilă, dar nu suficient de profundă.

El uimește prin receptivitatea sa față de tot ceea ce este sublim și nobil. Inspirația Evangheliei nu numai că nu i-a slăbit această capacitate, dar a ajutat-o să devină universală. Prin natura sa, un entuziast, poet și mistic, convingător, elocvent, dând dovadă în unele cazuri de o intuiție remarcabilă, Clement captivează prin prospețimea, spontaneitatea, sensibilitatea, imaginația sa invariabil vie.

PERSONALITATE

Newman a numit atractivitatea lui Clement muzicală. Acest alexandrin era într-adevăr profund atrăgător într-un mod uman, devenea ușor și natural centrul comunicării, își trata aproapele cu inimă deschisă, cu bucurie și încredere. Spre deosebire de Tertulian, el captivează cu blândețea sa reținere, străină extremelor, după cum o dovedește cel puțin atitudinea sa față de bogăție și căsătorie.

El îl vede pe Hristos sub înfățișarea unui mentor, iar această înfățișare, cu toate rezervele necesare, i se potrivește foarte bine. Este un educator înnăscut, sobru, observator, uneori viclean, cunoscând măsura în pedeapsă și expunerea păcatului. Nu cade în indignare ostentativă, ci expune cu înțelepciune vanitatea ontologică și morală a lăcomiei, cochetării, luxului și avariției. Se străduiește invariabil să convertească, să educe și să îndrume oamenii spre perfecțiune.

Clement este mai mult un profesor decât un scriitor. Limba sa vorbită este foarte diferită de limba sa scrisă. În ciuda întregii sale străluciri, Clement este un scriitor verbos, vag și complicat; adesea obosește prin lipsa sa de claritate exterioară, plan și metodă. Dar cititorul care a reușit să depășească obstacolele stilistice va descoperi un înțelept creștin, un mentor, străin de orice pedanterie. El ne „călăuzește”, introducându-ne în misterul vieții sale și în credința sa arzătoare. Constant printre oameni, acest filosof era obișnuit să gândească concret și să conecteze instrucțiunile cu viața. Problemele filozofice îl interesau doar în măsura în care deschideau calea către transformarea omului.

ESEURI

Trei dintre lucrările sale principale s-au păstrat, formând un fel de trilogie: „Cuvântul îndemnului”, „Învățătorul” și „Stromata”. Ele reflectă succesiunea drumului său spiritual, apelul său la perfecțiune.

Prima lucrare - titlul său complet este „Un cuvânt de îndemn către greci” - se adresează unui cititor păgân și se distinge printr-un stil șlefuit și o compoziție armonioasă. Este ușor de citit, atrage prin eleganța, ușurința tonului și entuziasmul autentic. Înțelegând bine psihologia mediului alexandrin, Clement

ghicește cu perspicacitate în scepticism o anxietate secretă și o așteptare secretă.

Cartea începe cu Imnul către Hristos, ritmic, plastic, plin de un lirism profund. Acest nou imn le-a întrecut în frumusețe pe toate cele legendare. „Și acest urmaș al lui David, Logosul Domnului, care a fost înainte de David, a disprețuit lira și citara, corzile lor fără suflet; dar cu Duhul Sfânt a dat glas universului nostru și pământului nostru, trupului și sufletului omului. Și prin voia Sa, o mie de glasuri s-au unit într-un imn către Domnul. Și El Însuși a cântat slava Domnului împreună cu acest cor uman” (1, 5, 3).

După această introducere lirică, Clement trece în revistă doctrinele și instituțiile precreștine, expunându-le slăbiciunea și nevrednicia. Și totuși, filosofii sunt respectabili în ochii săi. Clement îl aduce pe Platon pe scenă și îi pune întrebări. Platon răspunde cu citate din Timeu și pare să sugereze cursul ulterior al argumentului. După filosofi vin poeții. În Exortație, gândul lui Iustin este repetat: operele lui Platon sunt clarificate cu ajutorul Scripturii. Dar adevărul în plenitudinea sa trebuie căutat la profeți, care s-au adresat tuturor oamenilor. Potrivit lui Clement, Scriptura a devenit cartea cărților.

Cartea se încheie, asemenea unei simfonii, cu o temă introductivă: unitatea umanității în jurul lui Hristos.

Clement vorbește despre păgânism ca despre un om care îl cunoaște din interior; el, la fel ca Augustin mai târziu în Cetatea lui Dumnezeu, nici măcar nu se gândește să-l blesteme. Nu vrea să-și umilească adversarul, ci să-l ajute să simtă el însuși slăbiciunea păgânismului, să străpungă ceața care îi orbește vederea față de cunoașterea lui Dumnezeu și să exclame cu încântare cuvintele lui Eschil: „Slavă ție, lumină!”

Așa este această carte, plină de ardoare și poezie, animată de dorința nu doar de a lumina, ci și de a atinge o sensibilitate, de a stârni un răspuns cald din partea păgânilor: „Să ne grăbim, imagini vii ale Logosului, iubindu-L pe Dumnezeu și asemenea Lui. Să ne grăbim, o, să ne grăbim și să acceptăm povara Lui și să ne grăbim spre incoruptibilitate” (12, 121, 1).

Dacă „Exortația” este o carte preludială, atunci „Educatorul” este un manual pentru credincios. Scopul său este de a completa conștiința de sine evanghelică a celui nou convertit. În vremurile străvechi, educatorului i se încredința educația tânărului atenian și grija pentru formarea caracterului său. I se atribuia același rol ca și unui tutore la Universitatea Oxford. Prin titlul cărții, Clement a vrut să sublinieze importanța lui Hristos educatorul. Acesta este un ghid de etică

creștină, atât teoretică, cât și practică, ajutând la pregătirea elevului pentru a percepe instrucțiunile Învățătorului.

Hristos este Logosul-învățător. El prezidează educația creștină, se preocupă de transformarea vieții, de introducerea noastră în morala creștină. Logosul este un învățător, iar credincioșii sunt ca niște copii. Clement ne amintește constant cât de important este să fim ca niște copii, să păstrăm smerenia, simplitatea, sinceritatea, direcția și puritatea. Și suntem fragili la fel ca niște copii. Un copil are nevoie de ocrotire, îndrumare, protecție sigură pentru a putea râde, a se juca și a se bucura. Privirea omului este îndreptată constant către Logos, el îi recunoaște întâietatea, se străduiește să-l imite, să devină ca el, conformându-se voinței sale în toate, chiar și în cele mai banale treburi.

Clement nu se limitează la proclamarea principiilor. El creează un cod al evlaviei creștine; spune cum trebuie să mănânci, să bei, să te comporți la masă - să nu vorbești, de exemplu, așa cum am fost învățați în copilărie, cu gura plină. El este împotriva mobilei și veselei luxoase. Ajuns în dormitor, în lista sa, nu trece în tăcere peste viața intimă. Apoi discută despre bijuterii și toalete, despre tratamentul servitorilor (vorbește despre casele bogaților) și avertizează asupra pericolului băilor publice, care estompează modestia.

El stabilește codul unei persoane bine educate sau, cum spune Clement, „un om nobil”. Alexandrianul avea în minte clasa superioară a societății, obișnuită cu excese și plăceri. Citind „Pedagogul”, nu este greu să ne imaginăm viața și obiceiurile unei familii alexandrine la începutul secolului al III-lea, viața celor care au mulți bani și timp liber. Moralizez, autorul nu neglijează cele mai prozaice detalii cotidiene și, uneori, cade involuntar în naturalism, discutând dacă este potrivit să râgâi, să scuipi, să-ți scobești dinții după ce mănânci. Aceste instrucțiuni cotidiene, menținute conștient în spiritul moraliștilor păgâni, nu interferează însă deloc cu problema. Clement nu pierde niciodată din vedere scopul său direct: să introducă morala creștină, să conformeze viața principiilor Evangheliei. Toate prevederile împrumutate din tradiția greacă sunt prezentate într-o perspectivă creștină și sunt legate de Evanghelie.

Clement propune cerințe morale severe, care presupun ascetism până la luarea crucii, pregătindu-l pentru monahism în viața spirituală. Este remarcabil faptul că scrie pentru oameni seculari, nu îi cheamă să se retragă din lume, ci identifică și înțelege cerințele pe care viața seculară le le impune. El acționează precum Francisc de Sales: ademenește și captivează. Clement nu fuge de bucuriile naturii și ale vieții și reușește să se lase atins de farmecele primăverii și să admire pe parcurs stepa înflorită.

A treia parte a tripticului este formată din „Stromate” - titlul poate fi tradus prin „modele” sau „amestec”. Această lucrare este neterminată, în unele capitole se poate simți improvizație; se pare că este o înregistrare literală a prelegerilor lui Clement. Teologia este amestecată aici cu filosofia, raționamentul academic - cu apologetica. Două teme ies în evidență: relația dintre creștinism și filosofia greacă și portretul gnosticului perfect, adică un credincios care a atins perfecțiunea, care ne dezvăluie un tratat despre viața spirituală.

„Stromata” este o operă lungă, nemaiauzită pentru vremea sa: opt cărți - așa ceva nu se mai întâmplase niciodată în teologie! Este un adevărat monument al istoriei gândirii. Pentru prima dată, un filosof creștin ține un discurs atât de lung despre relația dintre credință și cunoaștere și atribuie Evangheliei un loc suprem printre marile filozofii mondiale.

Autorul examinează aici cele mai dificile întrebări, cele care încă frământă mintea umană: despre relația dintre filosofie și adevărul creștin, despre alcătuirea actului de credință, despre sensul creștin al istoriei, despre sensul și scopul căsătoriei, despre cunoașterea lui Dumnezeu, despre simbolismul din natură și Scriptură, despre nivelurile cunoașterii umane, despre calea spre desăvârșirea creștină.

În acest triptic, Clement continuă, la un nivel științific mult mai înalt, opera începută de Iustin. Scopul său este de a-l conduce pe creștin de la credință la cunoaștere: „Credința este bobocul, cunoașterea este rodul”. Clement scoate la iveală adevărul Scripturii (manualul său) prin intermediul alegoriei, așa cum făcuse deja Filon; el vrea să ajungă la cuvântul ascuns al adevărului, să treacă de la literă la spirit. Predica sa „Ce bogat poate fi mântuit” este un exemplu frapant în acest sens.

Acest eseu remarcabil, datorită conciziei și direcției sale, rămâne una dintre cele mai populare și, vom adăuga noi, relevante lucrări ale sale. Aici, Clement comentează celebra zicală din Evanghelia după Marcu: „Este mai ușor să treacă o cămilă prin urechea acului decât să intre un bogat în Împărăția cerurilor”. Clement sugerează diferite moduri de interpretare a cuvintelor lui Hristos. Acestea ar trebui înțelese nu „firesc”, ci spiritual. Numai Domnul este bun. Bogățiile ne sunt date prin generozitatea Sa. În sine, ele nu sunt nici bune, nici rele, ci devin astfel, arătând o reflectare a sufletului nostru. Nu bogățiile sunt cele la care ar trebui să renunțăm, ci păcătoșenia inimilor noastre, care la unii se transformă în lăcomie, la alții în invidie. Bogăția ne este dată doar pe chirie.

Clement privește orice problemă socială printr-o prismă creștină și o luminează cu credință. El rămâne un adept al moderației în toate, lucru pe care l-a demonstrat în discursurile sale despre familie și căsătorie. Clement este fondatorul doctrinei sociale a Bisericii.

SENS

Dezvoltând doctrina creștină, Clement, cu un „sentiment de superioritate și o încredere calmă”, cum spunea Litzman, prezintă adevărul creștin secolului său, îndrăgostit de filozofie, ca fiind adevărata filozofie. Ești filosof? Și eu nu sunt mai prejos decât tine. A știut să împace idealul său cultural cu idealul religios. În istoria gândirii creștine, este primul teolog care a pus bazele unei culturi inspirate de credința creștină și de umanismul creștin. A creat acest aliaj descoperind în Hristos educatorul rasei umane.

El rămâne un precursor, un model, o sursă, și de la el trebuie să pornim pentru a rezolva aceste întrebări în secolul al XX-lea. A avut o influență considerabilă, fascinantă în felul său, asupra operelor teologilor creștini. Newman l-a apreciat foarte mult, Fenelon l-a comentat, deși l-a interpretat nu fără exagerări.

Atitudinea lui Clement față de lumea păgână era cu totul diferită de cea a călugărilor care se adunau în împrejurimile pustii ale Alexandriei. Totuși, învățătura sa este în mare măsură legată de spiritualitatea monahală. El este fondatorul rugăciunii neîntrerupte. Nu este un autor ușor de scris, dar cei care se îndreaptă adesea către el sunt răsplătiți: el trezește gândirea și este greu să nu cazi sub influența sa.

Cartea „Educatorul” se încheie cu un imn adus lui Hristos, un imn aparent în spiritul școlii alexandrine. Acest imn extatic îl preamărește pe Hristos - Cuvântul, capul, învățătorul, care adună și hrănește comunitatea sfinților .

IMN CĂTRE HRISTOS MÂNTUITORUL

Moartea armăsărilor nestăpâniți,

Aripa puternică a unei păsări,

Cârmaci credincios de corăbii,

Păstorul oilor regelui,

O, adunați-vă împreună

Copiii voștri puri;

Să laude în sfințenie,

Lasă-i să cânte din inimă

Cu buze simple

Hristos, învățătorul.

Printre sfinți, cel mai important este Pescarul de oameni,

Verbul irezistibil Pe care a venit să-l mântuiască;

Tată Atotputernic, Tu, în oceanul păcatului

Domn al înțelepciunii, prinzător de pești curați;

Sprijinul muncii, ei din valul ostil

Bucurie neschimbătoare. Luptând pentru o viață binecuvântată.

O, Isuse, Mântuitorule, călăuzește-ți turma,

Rasa noastră muritoare, o turmă de oi ascultătoare;

Păstor și lucrător, călăuzește-mă, o, Rege.

Călărețul și cârmaciul, cu copiii lor fără prihană.

Aripa care ne ridică urmându-L pe Hristos

Spre sfântul palat ceresc. Calea spre cer se întinde.

O, Cuvânt Veșnic, suntem ca niște copii mici

Cu secolele noastre despărțite, ne întindem cu gurile noastre copilărești,

O, lumină nestinsă, în nădejdea împlinirii;

Un izvor de milă, și ne va potoli setea

Făptuitorul virtuții, pe deplin și cast

Ei te așteaptă ca pe viață, revărsarea Duhului Sfânt.

Cei care îi înalță un cântec lui Dumnezeu.

Să ne ridicăm împreună

Despre Hristos Isus, imnuri pure,

Ești ca laptele ceresc, imnuri ale urmașilor Domnului.

Cele mai dulci sfârcuri lui Hristos, conducătorul,

Către tânăra mireasă, către răsplata noastră sacră,

Înțelepciunea plină de har a celor care curg. Acordată de vocea sa.

Să lăudăm din toată inima noastră

Fiul Atotputernic.

Noi, născuți în Hristos,

Să proclamăm pacea în cor;

Luminați de înțelepciunea cerească,

Să cântăm cu toții cu tot poporul

Imn către Domnul dătător de pace.

Origen

(† 253/54)

Origen este unul dintre geniile bisericii, precum și ale umanității. În antichitatea creștină, doar Augustin poate fi comparat cu el. Este greu de spus ce este mai admirabil la el: amploarea și puterea minții sale, entuziasmul său, ardoarea sa umană sau zelul religios al unui creștin, focul spiritual al unui apostol și martir.

Este atât de înzestrat și atât de variat încât este greu să te oprești la ceva. Ți se dezvăluie puțin câte puțin, strat cu strat, dar îți umple treptat conștiința. Este inepuizabil, atrăgându-te către tot mai multe descoperiri noi, și ce descoperiri! Nu există niciun autor antic despre care să fim mai bine informați decât Origen, iar acest lucru se datorează istoricului Eusebiu, unul dintre admiratorii săi înfocați. Origen a crescut într-o familie înstărită. Tatăl său, Leonidas, a fost martirizat. Fiul a fost crescut în credința creștină, pregătindu-se pentru martiriu. Acest lucru i-a afectat întreaga viață. În Alexandria, pe atunci, alternau cele mai bune cu cele mai rele, luxul cu asceza, voluptatea cu eroismul.

CREŞTIN

Copilul a fost botezat în fragedă copilărie și a primit o educație excelentă. Chiar și tatăl său a fost surprins de vioiciunea sa spirituală și de interesul pentru Sfintele Scripturi. Când tatăl său a fost luat, el a vrut să-l urmeze. Mama sa a trebuit să ascundă hainele fiului ei pentru a-l păstra. I-a scris tatălui său și l-a încurajat la perseverență. Această primă scrisoare servește drept introducere la una dintre cele mai remarcabile lucrări ale sale, „Îndrumare către martiri". Avea atunci șaptesprezece ani. Înflăcărat și matur peste vârsta sa, el a fost pe deplin dezvăluit în această scrisoare.

După execuția lui Leonidas, bunurile sale au fost confiscate, iar familia a căzut în sărăcie. Mama sa era văduvă cu șapte copii, iar Origen era cel mai mare. O femeie creștină bogată din Alexandria a început să ajute familia, dar se afla sub influența unui gnostic pe nume Pavel, iar Origen a respins acest ajutor. El credea că păstrarea purității credinței era primul bine în viață.

Origen s-a dedicat în întregime învățăturii și asceticismului. Observându-i zelul și maturitatea timpurie a minții, episcopul Demetrius a decis - în ciuda tinereții și lipsei sale de experiență - să-i încredințeze instruirea celor care se pregăteau să fie botezați în școala catehetică din Alexandria de atunci. Acest lucru a stimulat zelul lui Origen: și-a limitat la maximum nevoile, a renunțat complet pentru o vreme la cultura seculară și a vândut manuscrisele autorilor greci pe care le acumulase în număr mare. A dus o viață ascetică severă. Cu toate acestea, nici măcar acest lucru nu i-a fost de ajuns.

MENTOR TÂNĂR

La școală, tânărul profesor era înconjurat de fete egiptene frumoase care se pregăteau pentru botez. Talentul și tinerețea sa nu puteau să nu captiveze ascultători atât de pasionați și sensibili. Se pare că, temându-se să nu fie ispitit de ei, a luat din nou o decizie extremă, eroică - a devenit de bunăvoie „un eunuc pentru Împărăția Cerurilor".

Succesul lui Origen a devenit tot mai puternic. Păgânii și ereticii se grăbeau la lecțiile sale, mulți dintre ei fiind experimentați în filosofie și științe seculare. Pentru a se certa cu ei, Origen a devenit elevul lui Ammonius Saccus, care preda filosofia platonică, și a reluat lucrările lui Platon și ale adepților săi. După cum se poate vedea dintr-una dintre scrisorile sale ulterioare, învățătorul alexandrin a fost aspru criticat, dar ascetul a fost insensibil la prejudiciul adus orgoliului său și nu a abandonat cursul.

Școala, numită Didascalia, își înălțase reputația atât de mult încât a trebuit să fie dublată. Origen i-a lăsat pe începători lui Heraclas și a preluat rangurile superioare pentru sine. Munca era întreruptă constant de călătorii: la Roma

pentru a aduce omagiu bisericii antice de acolo; la un conciliu din Arabia, la invitația episcopului palestinian, pentru lecturi biblice. Un predicator laic era o noutate pentru toată lumea. Episcopului strict din Alexandria nu-i plăcea acest lucru, Origen a fost rugat să se întoarcă la Alexandria și să rămână acolo constant; tânărul teolog a continuat să predea.

Se pare că în acea perioadă Origen s-a apropiat de bătrânul gnostic Ambrozie și l-a convertit la adevărata credință. Tratatul lui Origen „Despre rugăciune" este dedicat lui Ambrozie. Era un om foarte bogat, iar istoria și Biserica îi datorează multe. El i-a desemnat lui Origen șapte tahografi - în termenii de astăzi, stenografi care scriau pe rând sub dictarea sa; numeroși copiști și tineri caligrafi au rescris și reprodus lucrările lui Origen. Lucrările sale despre textologia biblică și interpretarea Sfintelor Scripturi datează din această perioadă.

În 230 a avut loc un incident care a pus capăt învățăturii alexandrine. S-a întors în Palestina, iar episcopii din Cezareea și Ierusalim l-au hirotonit preot, pentru a-i da predicilor sale un sentiment de conformitate. Acest lucru a provocat furie în Alexandria. Episcopul de acolo a fost înfuriat și înfuriat („a cedat sentimentelor umane", după cum remarcă Eusebiu cu blândețe). A anunțat că îl destituie pe Origen și l-a condamnat la exil pe viață.

ÎN CEZAREA

Origen s-a stabilit în Cezareea, la nord-vest de Ierusalim, a deschis acolo o școală și a reluat predarea, lucru nemaifiind posibil în Egipt, unde fostul său coleg devenise episcop și confirmase măsurile luate împotriva lui Origen de predecesorul său. Origen a predat, a predicat zilnic și a lucrat la operele sale. În acești ani, Cezareea a devenit un centru ideologic strălucit al creștinismului. Spiritul lui Origen se maturizase pe deplin în plenitudinea credinței, iar autoritatea sa teologică era recunoscută pretutindeni.

A călătorit în Arabia de mai multe ori și a rezolvat pe loc dispute teologice dificile. În 1941, în orașul Tura, lângă Cairo, a fost descoperit un papirus care conținea o înregistrare a discuției sale în limba arabă cu episcopul Heraclide. Origen, invitat ca expert în domeniu, îl întreabă pe episcop și apoi, într-un mod spontan și liber, își expune propriile opinii despre relația dintre Tatăl și Fiul; în această discuție a dat dovadă de un tact excelent.

În 250, a început persecuția împăratului Decius, una dintre cele mai violente. Cezar a țintit spre cap: episcopi și teologi învățați au fost prinși mai întâi. Origen nu a putut evita acest lucru; zelul său nu a slăbit de-a lungul anilor, iar setea sa de martiriu a crescut. A îndurat, după cum povestește Eusebiu, „cătușe, chinuri fizice, torturi cu fier, chinurile închisorii într-o temniță adâncă... A îndurat cu curaj

tot ce l-au supus dușmanii săi". Martirul a rămas în viață, dar, chinuit de torturi, a murit câțiva ani mai târziu, probabil în Cezareea. Timp de mulți ani, mormântul său din Tir, în sudul Libanului de astăzi, a fost un loc de pelerinaj.

Lista bibliografică, întocmită meticulos de A. Krouzel, include o mulțime de lucrări dedicate activităților de scriere, învățământ și predicare ale lui Origen. Nu se menționează omul în ele, însă omul este cel care ne interesează în primul rând. Toate cele două mii de lucrări ale lui Origen ne interesează ca manifestări ale omului, o ființă din carne și sânge, lumină și foc.

PERSONALITATE

Acest om nu se dă de gol. Tace cast în tot ceea ce privește credința sa, viața sa. Se păstrează întotdeauna la distanță de noi, nu caută să captiveze, precum Clement; nu se bazează pe oratorie, nu vom găsi la el nicio elocvență sublimă. Vorbește despre secret și se adresează membrilor adunării Domnului. Acest alexandrin este străin de admirația Cuvântului și de echilibrarea verbală, pe care Nazianz și Episcopul de Hipona au stăpânit-o atât de magistral. Vocea lui este parcă înăbușită, stinsă, ca un foc în cărbuni. „Cuvintele alexandrinului sunt foarte asemănătoare cu acele vânturi de deșert, uscate și arzătoare, care bat uneori peste Delta Nilului; sunt animate de o pasiune în care nu este nimic romantic - este o respirație pură și aprinsă" (Urs von Balthasar).

Origen a preferat cuvântul viu în locul condeiului. „Dezbrăcat până la zdrențe", acest om pasionat și înflăcărat se retrage și se retrage în mod ciudat, ca și cum nu ar fi fost altceva decât un mediator însărcinat să pună laolaltă interlocutorii – Cuvântul Domnului, Biserica și credinciosul. Nu a încercat niciodată să cucerească inimile; i-a fost suficient să „pregătească calea Domnului", asemenea lui Ioan Botezătorul, pentru care avea o venerație specială și o afecțiune spirituală. Cine are urechi să audă cu ce tremur de inimă explică această fecioară modestă Scripturile. Origen se trădează, sau mai degrabă se dezvăluie, în predică și rugăciune, atunci când aduce Cuvântul celor care îl ascultă, precum pâinea împărtășaniei celor flămânzi. Ascultătorii îl găsesc rugându-se, colțurile buzelor îi tremură doar imperceptibil, dar este greu să-i confundăm sentimentele.

El a simțit bătaia milei divine „în trup smerit", în scrisorile și cărțile Scripturii. Miracolul hrănirii cu pâine se repetă iar și iar. Misterul întrupării rămâne, iar Origen se împărtășește extatic de el.

O LUCRARE IMENSĂ

Este imposibil să enumerăm lucrările lui Origen. Unele dintre ele sunt pierdute, altele există doar în traduceri și fragmente. Din când în când, în nisipurile

Egiptului se găsesc fragmente noi. Să numim cel puțin „Exapla” (adică Biblia în șase părți), o colecție grandioasă în care Origen a recreat textul ebraic antic (în alfabetele ebraic și grecesc) și patru versiuni grecești ale Scripturii pe șase coloane. Această lucrare a rămas evident necopiată. Singura sa copie a fost în Cezareea, înainte de invazia sarazinilor din secolul al VI-lea. Eusebiu și Ieronim au văzut-o și au folosit-o.

Celelalte două lucrări nu au nicio legătură directă cu Scriptura: tratatul „Împotriva lui Celsus” este o respingere a filosofului păgân Celsus și o apologie a creștinismului. Tratatul „Despre principii” este una dintre lucrările sale timpurii (scrisă în 225-230), este un adevărat compendiu teologic, prima sinteză din istoria teologiei, o piatră de hotar în dezvoltarea ei. Autorul este evident influențat de filosofia lui Platon. Acolo este conținută doctrina apocatastazei, adică a „restaurării tuturor lucrurilor”, care a provocat atâtea critici în secolele ulterioare. Trebuie menționat că aceste gânduri, discutabile pentru mulți, nu sunt repetate în operele sale de maturitate.

Cea mai mare parte a lucrărilor este dedicată exegezei. Acestea sunt scholia, predici, comentarii. Scholia sunt cele mai simple explicații ale unor pasaje și cuvinte dificile; predicile erau citite credincioșilor din Cezareea. Din cele 574 de predici citite, doar 240 au ajuns până la noi. Comentariile sunt studii științifice lungi ale cărților Sfintei Scripturi. Niciuna dintre ele nu s-a păstrat în întregime. Origen prezintă în ele o erudiție cuprinzătoare: este versat în filologie și istorie, în filosofie și teologie. Nu se limitează la stabilirea sensului literal, pe care, întâmplător, a reușit să-l înțeleagă mai bine decât orice alt comentator, ci încearcă să înțeleagă sensul spiritual, cu ajutorul metodei alegorice deja încercate de Clement.

Din copioasa sa corespondență, doar două scrisori s-au păstrat. În concluzie, merită să reamintim cele două lucrări remarcabile, deși de dimensiuni reduse, menționate anterior: „Exortație către martiri” și „Tratat despre rugăciune”.

CARACTERISTICI

Alexandrianul a cultivat în operele sale solul fertil al Scripturii. Cuvântul lui Dumnezeu era în centrul gândirii sale, al inspirației sale, al vieții sale. Fără mijlocirea vreunei filozofii, Origen a realizat cu o acuitate specială, proprie lui, că Scriptura nu este un document, ci o mărturie vie a prezenței Domnului. Și cu dragostea soțului din Cântarea Cântărilor, a căutat urme ale acestei prezențe ascunse, s-a străduit să o descopere cu orice preț.

Într-adevăr, pentru Origen, Scriptura era misterul prezenței lui Dumnezeu în lume. El era mai priceput decât oricine altcineva să deslușească sensul literal

prin cochilie: antichitatea nu cunoștea niciun exeget egal cu el, iar erudiția sa ne uimește până în ziua de azi. Dar important pentru el nu era să scotocească prin faldurile veșmântului biblic, ci să descopere Cuvântul întrupat. Acesta era scopul său și a căutat să-l atingă prin intermediul interpretării alegorice.

Metoda alegorică este cu adevărat rodnică atunci când Scriptura este considerată în relația sa cu misterul Întrupării. Textul „respiră", cum spunea Claudel, cu aceeași prezență care marchează întreaga istorie umană. Totul în el, de la început până la sfârșit, mărturisește întruparea Cuvântului. Luther a comparat Scriptura cu scutecele din Betleem. De fapt, ea este Cuvântul întrupat.

O astfel de pătrundere în text necesită nu atât cercetare, cât credință, convingere și apropiere de Isus. Origen a subliniat nevoia primordială a rugăciunii. „Îndreptându-te spre lectura divină", i-a scris el lui Grigore Thaumaturgul, „caută cu sârguință și cu credință ceea ce mulți nu percep: duhul Scripturii Domnului. Pentru aceasta, nu este suficient să te străduiești și să cauți. Pentru ca scrierile divine să ți se reveleze, cel mai important lucru este rugăciunea."

Atât citirea Scripturii, cât și predica trebuie să fie în esență o rugăciune, un efort de implicare în Prezență, atât pentru predicator, cât și pentru congregație. Este nevoie de o sensibilitate specială față de Cuvântul veșnic. Rugăciunea dă naștere la edificări și interpretări; este de obicei adresată lui Hristos, apelând la El - regele, prietenul, mirele. Este impregnată de o venerație curajoasă și timidă, tandră și arzătoare. Acest impuls mistic nu numai că însoțește interpretările biblice ale lui Origen, dar le domină ca o premoniție a unei întâlniri cu Dumnezeu.

Cuvântul Domnului se revelează oamenilor în pogorârea Sa la noi, spre batjocură, kenoză, cruce. Revelația credinței este dată în Evanghelia lui Hristos cel răstignit, a cărui inimă, străpunsă de iubire pe cruce, dezvăluie lumii mila nemărginită care L-a născut și L-a întărit. De atunci, taina Celui Răstignit i-a călăuzit pe cei rătăciți prin deșert: l-a inspirat pe Origen la ascetism, care l-a pironit pe aceeași cruce.

SOȚUL BISERICII

Domnul, a cărui locuință a fost cândva templul făcut de mâini omenești, a fost, de la răstignire, sub forma unui om pe nume Isus, păstrat de Biserică. Predicarea este de o importanță vitală pentru Origen, căci este un act de coborâre, o manifestare reală a lui Hristos către cei adunați în numele său. Acest principiu al eclesiologiei este a doua cheie a gândirii lui Origen.

Origen nu a scris tratate speciale despre Biserică. Ideile care i-au fost cele mai prețioase, care au determinat structura gândirii sale, nu sunt nicăieri interpretate

ca atare, ci sunt evidente în toate operele sale ca un fundal spiritual constant al conștiinței. Pentru a le înțelege, trebuie să fim impregnați de ele.

Biserica, conform lui Origen, este trupul lui Hristos. „Atingerea Bisericii este comuniunea cu trupul lui Hristos." Alexandrinul aseamănă botezul, care aduce pe cineva în comuniune cu Hristos, cu unirea trupească directă a umanității cu Hristos. Această asemănare nu vine din gând, ci din viață, iar acesta este centrul său viu. Aici cititorul perspicace descoperă cheia vieții lui Origen, secretul său profund.

„Vreau să fiu doar un fiu al Bisericii și nu vreau să rămân în memoria oamenilor ca întemeietor al vreunei erezii; numele de creștin mi se potrivește cel mai mult, căci pământul nostru este binecuvântat cu acest nume. Aceasta este întreaga mea dorință: să am dreptul să fiu numit creștin în duh și în faptele mele."

Dacă eu, care mă înfățișez înaintea oamenilor ca mâna dreaptă a Bisericii, chemat preot și chemat să predic Cuvântul lui Dumnezeu, ajung să greșesc în fața învățăturii Bisericii sau să încalc poruncile Evangheliei și astfel să necinstesc Biserica, atunci întreaga Biserică, prin hotărâre unanimă, să mă respingă și să mă lepede, așa cum taie mâna dreaptă care duce la ispită."

Discursurile acestui mistic despre Biserică sunt pline de realism și se disting printr-o severă franchețe a exprimării, surprinzătoare și înfricoșătoare pentru cei slabi de inimă. Această severitate este o reflectare a focului sufletului. Origen compară Biserica cu Rahab, cu păcătoasa Maria. Biserica rămâne sfântă doar pentru că își spală constant păcatele cu sângele Răstignirii.

În același timp, Biserica nu este gândită ca fiind separată de lume, ci în centrul pământului, al universului, al creației. Cuvântul este sufletul lumii: este omnipotent la toate nivelurile existenței. Toată lumea și totul se leagă de răscumpărare într-un fel sau altul. Îngerii, împreună cu oamenii, participă la rugăciunea bisericească.

Înzestrat cu o conștiință cosmică a lumii neobișnuit de acută, Origen se roagă pentru o reîncarnare universală, universală, pentru contopirea pământului cu cerul, pentru unitatea deplină și transfigurarea deplină. În acest sens interpretează Origen unirea noii Eve cu noul Adam, profeția lui Ezechiel despre oasele uscate; așa vede el Paștele veșnic care vine, unde Hristos va cina cu noi și va bea cu noi vinul împărătesc.

Fiecare credincios, fiecare membru al Bisericii este participant la prezența secretă a lui Dumnezeu și a lui Hristos în Scriptură și în viața bisericească. Încă de la creație, omul a fost imprimat cu chipul și asemănarea lui Dumnezeu. „Tot

ce este rațional în lume participă la această lumină.” Sufletul este garanția faptului că a fost ales. Asemenea Bisericii, omul este păcătos și sfânt, supus căderii și învierii.

CALEA CĂTRE DUMNEZEU

Calea sa către Dumnezeu, ascensiunea sa a fost pentru el atingerea adevăratei plenitudini a ființei. Credința i-a adus chipul Logosului și i-a permis să-L contemple pe Hristos. Cu ajutorul ei, a descoperit paradisul în sine, locuința veșnică a Domnului. „Și astfel, fiecare om drept, care, pe cât poate, se aseamănă cu Mântuitorul, se revelează ca o asemănare vie a Creatorului. El devine astfel, contemplându-L pe Dumnezeu în puritatea inimii sale, asimilând chipul lui Dumnezeu... Astfel, duhul lui Hristos rămâne, îndrăznesc să spun, în asemănările Sale.”

Imaginile lui Origen despre lumină, voce, parfum, hrană nepământeană, din care împărtășim „devenim asemenea lui Dumnezeu” și, în final, imaginea căsătoriei, unitatea personală și extatică, vorbesc nu doar despre prezența Domnului, ci despre o uniune mistică cu El. În unirea cu Dumnezeu, se recunoaște caracterul sacrificial al vieții creștine. Asemănarea cu Hristos se împlinește prin măsura auto-jertfirii în foc curat, purificând jertfa, trupul lui Hristos.

Această jertfă lăuntrică, această renunțare la întreaga ființă, care devine dobândirea unei alte comori, este încununată cu viața cerească, unde, în cele din urmă, trupul întreg și autentic, dobândit în părți și încheieturi, cântă un imn și aduce mulțumire Domnului. Și atunci toată existența va fi plină de laudă și har. „Și în aceasta stă toată teologia”.

Cei care îl citesc pe Origen experimentează influența sa pătrunzătoare, irezistibilă și imperceptibil de dominantă și rămân pentru totdeauna marcați de această influență: nu degeaba a fost numit „omul de oțel”. Capadocienii au fost primii care au beneficiat de moștenirea sa. Ilarie l-a citit, Ambrozie i-a urmat pașii, Augustin i-a datorat mult. Chiar și Ieronim a primit mult de la el înainte de a se retrage indignat. Oricât de mult l-au atacat în secolele care au urmat, toată lumea i-a rămas îndatorată. Este dificil să-l supraestimezi pe omul care, așa cum notează Urs von Balthasar, la două secole după Hristos și cu două secole înainte ca Augustin să pună bazele teologiei creștine.

Următorul este un fragment din Predica a opta despre Cartea Genezei .

Textul grecesc al predicii s-a pierdut; acesta a supraviețuit doar în traducerea latină a predicii lui Rufinus .

JERTFA LUI AVRAAM

1. Plecați-vă urechile aici, voi, care sunteți adunați înaintea feței Domnului și mărturisiți credința în El; dedicați-vă cu toată sârguința voastră, ca să puteți înțelege din relatarea pe care ați citit-o cum a fost pusă la încercare tăria credinței. Și s-a întâmplat, spune Scriptura, că după aceste lucruri, Dumnezeu l-a ispitit pe Avraam și i-a zis: „Avraam!" Și el a răspuns: „Iată-mă!" Pe măsură ce ascultați Scriptura, priviți în fiecare detaliu. Căci pentru cel care poate săpa adânc, o comoară va fi descoperită în fiecare. Chiar și acolo unde este mai puțin așteptat, este ascunsă o revelație strălucitoare a tainei.

Numele lui Avraam

Omul despre care vorbim s-a numit la început Avram. Dar nicăieri în Scriptură nu citim că Dumnezeu l-a numit cu acest nume sau că i-a spus: Avram, Avram. Nu era nevoie ca Dumnezeu să-l numească cu un nume pe care intenționase să-l schimbe. L-a numit cu numele care i-a fost dat. Și nu l-a numit cu acest nume o dată, ci l-a numit de două ori. El a răspuns: Iată-mă. Atunci Domnul i-a zis: „Ia-l pe fiul tău, pe singurul tău fiu, pe Isaac, pe care-l iubești, și adu-Mi-l ca jertfă de tot. Și du-te", a zis Dumnezeu, „în țara Moria și adu jertfă pe unul dintre munții pe care ți-l voi spune."

Dumnezeu însuși i-a explicat lui Avraam numele dat lui: „Căci", a zis el, „te voi face tatăl multor neamuri". Dumnezeu îi făcuse această promisiune când nu avea copii în afară de Ismael; dar apoi promisiunea a fost confirmată de fiul pe care i l-a născut Sara. Și dragostea de tată s-a aprins în inima lui, nu numai de darul urmașilor, ci și de speranța împlinirii promisiunii.

Ispita lui Avraam

Și astfel, fiul, de care era legată o făgăduință atât de mare și minunată, chiar fiul, repet, care l-a făcut Avraam, a fost chemat ca o jertfă arsă Domnului pe unul dintre munți.

Ce spui tu la toate acestea, Avraam? Ce gânduri îți chinuie inima? Glasul lui Dumnezeu a venit, zguduindu-ți și încercându-ți credința. Ce spui tu la toate acestea? La ce te-ai gândit? Ți-a tremurat credința? Poate că te-ai gândit la asta și ai zis în inima ta: Din moment ce făgăduința mi-a fost confirmată în Isaac, și acum el trebuie adus ca ardere de tot, nu mai am nimic de nădăjduit? Sau, dimpotrivă, ți-ai zis: Este imposibil ca Cel ce a făcut făgăduința să fie necredincios în ea. Oricum s-ar întâmpla, făgăduința va rămâne.

Cu adevărat, o persoană mică și neînsemnată este șapte, care poate pătrunde gândurile unui patriarh atât de mare. Și nu voi cunoaște niciodată nici gândurile, nici sentimentele care i-au frământat inima, când glasul lui Dumnezeu a venit la el în ispită și i-a cerut să-și jertfească singurul fiu. Dar, după cum se spune, duhurile prorocilor sunt supuse prorocilor și cred că Apostolul Pavel, prin Duhul Sfânt, cunoștea sentimentele și gândurile lui Avraam. Nu a mărturisit el oare acest lucru, când a scris: Prin credință Avraam a adus jertfă fără ezitare pe singurul său fiu, pe care se afla făgăduința; căci socotea că Dumnezeu are puterea să-L învieze chiar și din morți.

Apostolul ne-a revelat, așadar, gândurile acestui om credincios: căci credința în înviere este revelată mai întâi în cazul lui Isaac. Avraam credea că Isaac poate învia: de aceea a avut credință că se va întâmpla ceea ce nu se mai întâmplase niciodată înainte. Cum pot fi atunci fii ai lui Avraam aceia care nu cred că în Hristos s-a întâmplat ceea ce Avraam credea că este posibil să se întâmple în Isaac? Și voi spune și mai clar: că Avraam a anticipat adevărul care va veni și a știut că în urmașii săi se va naște Hristos, care va fi cu adevărat oferit ca jertfă pentru toți și va învia din morți.

Fiul iubit

2. Și iată, spune Scriptura, Dumnezeu l-a ispitit pe Avraam și i-a zis: „Ia-ți fiul, singurul tău fiu, pe care-l iubești”. Nu a fost de ajuns să spui: „Fiul tău”, ci s-a adăugat: „Unul tău fiu”. Așa să fie; dar de ce să mai adaugi: „pe care-l iubești?” Gândește-te cât de grea a fost încercarea. Aceste cuvinte ne amintesc de dragoste și tandrețe și exprimă sentimentele părintești: nu va clătina mâna tatălui o astfel de aducere aminte a iubirii; căci glasul trupului se ridică împotriva credinței și a duhului. În ceasul încercării, el a auzit: „Ia-ți fiul, singurul tău fiu”, răsunat de sus, pe care-l iubești, pe Isaac.

Nu este de ajuns, Doamne, să-i vorbești tatălui despre fiu, îi spui și: singurul tău fiu și îl sortii măcelului! Dar aceasta nu este de ajuns pentru a-l chinui pe tatăl! Adaugi și: pe care îl iubești. Și astfel, treptezi chinul tatălui. Și de ce, pe deasupra, îl numești pe nume: Isaac? Ce, nu știa Avraam că fiul său, singurul său fiu, pe care îl iubea, se numea Isaac? De ce să pomenești asta la un astfel de ceas? Atunci, pentru ca Avraam să-și amintească ce i s-a spus: în Isaac ți se va chema sămânța. Prin Isaac se vor împlini toate promisiunile care ți se fac. Din acest motiv este pomenit numele, pentru a zdruncina credința în promisiunile asociate cu el. Și toate acestea pentru a testa credința lui Avraam.

Du-te în țara lui Moria

3. Ce facem atunci? Du-te, i se spune, într-un loc înalt, într-unul din munții pe care ți-i voi arăta. Acolo să-l aduci ca ardere de tot. Judecă singuri pas cu pas întregul curs al încercării. Mergi într-un loc înalt. De ce să nu-l aduci pe Avraam cu copilul în acest loc înalt, să-i arăți muntele ales de Domnul și să-i poruncești acolo să-și aducă fiul ca jertfă de jertfă? Dar nu: mai întâi i se cere să-și junghie fiul, apoi i se poruncește să meargă într-un loc înalt și să urce acolo pe munte. De ce, în ce scop?

Și apoi, pe parcurs, pe toată lungimea și dureroasa lui lungime, avea să fie chinuit de gânduri, sfâșiat între porunca care îl obligă și dragostea pentru singurul său fiu, care se răzvrătește împotriva acestei porunci. De aceea trebuia să facă călătoria și să urce muntele: ca să aibă timp pe parcurs pentru lupta credinței și a iubirii inimii, iubirea pentru Dumnezeu și iubirea după trup, lupta dintre bucuria acestei lumi și așteptarea binecuvântărilor viitoare.

Și i s-a poruncit să meargă într-un loc înalt. Și tot nu a fost suficient să i se poruncească patriarhului să meargă într-un loc înalt pentru a îndeplini o faptă atât de măreață în numele Domnului: acolo trebuia să urce pe un munte, adică, cu alte cuvinte, să părăsească, prin atracția credinței, treburile pământești și să se îndrepte spre cele mai înalte.

Calea lui Avraam

4. Avraam s-a sculat dis-de-dimineață, și-a pus șaua pe măgar și a tăiat lemne pentru arderea de tot. A luat cu el pe fiul său Isaac și pe doi dintre slujitorii săi și a ajuns la locul pe care i-l arătase Domnul în a treia zi. Avraam s-a sculat dimineața. Poate că această menționare a dimineții în Scriptură indică faptul că zorii care se apropiau deja începuseră să se ivească în sufletul său. Și-a pus șaua pe măgar, a pregătit lemnele și l-a luat pe fiul său. Nu a deliberat, nu a înșelat, nu s-a sfătuit cu nimeni, ci a pornit fără întârziere.

A ajuns la locul hotărât de Dumnezeu în a treia zi. Deocamdată voi trece cu vederea înțelepciunea misterioasă a menționării celei de-a treia zile și voi da dreptate înțelepciunii Celui care a ispitit. Nu erau munți în apropiere și totuși totul era destinat să se întâmple pe vârfuri; iar călătoria spre ele dura trei zile; și gânduri neliniștite îl asediau, iar tandrețea paternă sfâșia sufletul. Și în tot acest timp, timpul așteptării, tatăl își putea vedea fiul neîntrerupt, își împărțea mesele cu el; și în toate aceste nopți copilul se agăța de tatăl său, dormea la pieptul lui, se odihnea la inima lui. Iată: iată-l, vârful încercării.

A treia zi este întotdeauna plină de mister. Oamenii care au ieșit din Egipt au adus o jertfă lui Dumnezeu în a treia zi și au fost purificați în a treia zi. Și învierea

Domnului a avut loc în a treia zi. Și multe alte lucruri misterioase s-au întâmplat în a treia zi...

SECOLUL AL IV-LEA

Pe măsură ce Constantin a ajuns la putere, atitudinile față de Biserică s-au schimbat, iar când a devenit în sfârșit unicul conducător al Imperiului, Biserica, după două secole de persecuții, a fost recunoscută și apoi a devenit gardianul religiei de stat. Împăratul, preocupat de restabilirea unității și de consolidarea statului pe noi fundații, și-a dat seama ce aliat util putea fi creștinismul în această demers. Schimbarea a fost atât de dramatică încât mulți dintre contemporanii săi au visat să instaureze Împărăția lui Dumnezeu pe pământ.

În realitate, lucrurile erau departe de a fi roz. Biserica permisă se confrunta acum cu „un test nu mai puțin teribil decât persecuția – tutela împovărătoare a statului”. Figuri proeminente din Biserică s-au simțit imediat amenințate și s-au opus succesorilor lui Constantin. Este ușor de înțeles dacă ne amintim că Sinodul Ecumenic de la Niceea a fost convocat de împărat, nu de papă, și a avut loc în palatul său. Însuși Cezarul a ținut discursul de deschidere (ca și cum John Kennedy sau Charles de Gaulle ar fi deschis Conciliul Vatican). Mai mult, împăratul nici măcar nu fusese încă botezat.

Amestecul politic în treburile Bisericii reprezenta o amenințare serioasă la adresa ortodoxiei. Împărații, sub influența episcopilor de curte, au început să legifereze în teologie, ca și în politică. „Într-o zi frumoasă, Biserica se va trezi la Arianism”, nota sobruul Ieronim. Episcopi precum Atanasie și Ilarie s-au ridicat la înălțimea situației. Nici intrigile, nici exilul nu le-au putut înfrânge rezistența. În cele din urmă, Imperiul a trebuit să cedeze.

În secolul al IV-lea, marii învățători ai Bisericii au continuat să lupte împotriva nenumăratelor erezii și să repare daunele aduse Bisericii. Cei trei capadocieni au respins erorile atât prin viața, cât și prin scrierile lor. Când Grigorie de Nazianz a devenit episcop al Constantinopolului, au mai rămas literalmente o mână de susținători ai ortodoxiei bisericești. Ortodoxia și unitatea au triumfat doar prin eforturile sfinților Părinți ai Bisericii.

În a doua jumătate a secolului, așa cum spun istoricii, a sosit epoca de aur a patristicii, era înfloririi ideologice a Bisericii. Cei mai importanți pastori și teologi ai antichității creștine, atât din Orient, cât și din Occident, care se maturizaseră în școlile culturii păgâne, au pus gândirea antică în slujba Evangheliei.

„Părinții din secolul al IV-lea și începutul secolului al V-lea au cel mai prețios merit de a uni moștenirea antichității, încă neafectată complet de decădere, cu spiritualitatea creștină, care ajunsese la o maturitate autentică”, scrie A. Marrou.

În mare parte, aceștia erau botezați la vârsta adultă, deși proveneau din familii creștine. După studii, trebuiau să lucreze în domeniul secular. Toți părinții greci au urmat un fel de instruire (noviciat) de la părinții deșertului și s-au întors la aceștia. Și-au urmat chemarea spirituală și au devenit mai întâi preoți, apoi episcopi. Acest secol este renumit pentru marii săi episcopi.

Educația creștină includea instruirea în credință (catehеză) și predici. Pentru a clarifica conștiința și a întări morala, Sfinții Părinți, ale căror minți s-au format în școli laice, au intrat decisiv în dezbaterile teologice. Au întărit credința punând cultura filosofică în slujba ei și au acționat nu într-un cerc select, ci în mijlocul poporului lor, printre cei săraci și umili. Nu au intrat niciodată în alianță cu conducătorii și bogații, ci, amintindu-le constant de marile principii ale dreptății și respectului față de om, au pus bazele legii și ordinii creștine.

Părinții au îmbogățit Biserica cu toate comorile gândirii grecești. Activitatea și lucrările lor deschid o nouă eră și încep istoria civilizației creștine.

Atanasie cel Mare

(†373)

În antichitatea creștină, Alexandria a produs o serie de oameni remarcabili. Cultura, activitatea și sfințenia lor le-au adus amintirea noastră. În secolul al III-lea, i-a produs pe Clement și Origen: ei au creat școala locală de gândire și au pus bazele celebrei tradiții teologice alexandrine.

Atanasie a fost una dintre generațiile ulterioare. Chiar și în copilărie a trebuit să experimenteze persecuția, dar acest lucru nu l-a zdruncinat, i-a călit caracterul și a trezit în el o intransigență, pentru care adversarii săi l-au învinovățit constant. Cu statornicia unui martir, a apărat Ortodoxia, stabilită la Sinodul de la Niceea. Întreaga sa viață a fost o luptă împotriva ereziei ariene, care nega divinitatea lui Hristos.

SOȚUL BISERICII

Viitorul episcop alexandrin, spre deosebire de capadocieni, nu era un profesor, ci un adevărat om al bisericii. „A dedicat puțin timp studiilor sale”, scrie Grigore Teologul, „doar suficient cât să evite să fie cunoscut drept un ignorant”.

Nu știm nimic despre educația sa, despre profesorii săi sau despre studiile sale. El însuși relatează că primii săi profesori au pierit în timpul persecuțiilor. Prin urmare, erau creștini. Atanasie a fost format de Biserică; toate realizările sale sunt legate de ea, era mediul său, patria sa, familia sa. A apărat-o fără teamă, așa cum un fiu își apără mama.

Atanasie este mai degrabă egiptean decât grec. Era mai obișnuit să se exprime și să scrie în coptă. Era din oamenii de rând, așa cum o demonstrează limbajul său viu, stradal, se simțea bine printre săraci și știa cum să gestioneze mulțimea atunci când era necesar. Oamenii îi rămâneau credincioși tribunului lor, comunitatea îl iubea, iar el nu avea dificultăți cu oamenii de rând; dificultățile erau create de cler, dispute teologice și tulburări politice. Ca unii dintre succesorii săi, el amintește mai mult de un faraon creștin decât de un demnitar sau filosof bisericesc.

Aceasta explică parțial patosul său special; o fire neînduplecată și activă, nu disprețuia nici trucurile, nici șantajul, măcar pentru a întoarce problema în beneficiul ortodoxiei. Alte vremuri, alte moravuri! Cu toate acestea, moravurile alexandrine s-au distins întotdeauna printr-o oarecare originalitate. Geografia explică și ea ceva la oameni. Ar fi greșit să-i judecăm pe Atanasie sau pe Chiril după standardele noastre.

Ca diacon, Atanasie l-a însoțit pe episcopul său Alexandru la primul conciliu ecumenic. Și astfel a fost martor la victoria credinței asupra ereziei lui Arie. Este foarte posibil ca Atanasie să fi jucat un rol ascuns în această victorie. El a fost și a rămas un adept neclintit al deciziilor de la Niceea și, mai târziu, s-a considerat chiar o oglindă vie a ortodoxiei, ceea ce a complicat și a exacerbat multe conflicte.

Episcopul Alexandru a murit în 328, recunoscându-l pe Atanasie drept cel mai vrednic succesor al său. Alegerea, însă, nu a fost lipsită de dificultăți, așa cum notează panegiristul lui Atanasie, Grigore Teologul: tinerețea sa (avea treizeci și doi de ani), integritatea caracterului său, poziția sa ascuțită și intransigentă în lupta împotriva arianismului au servit drept obstacol. Această luptă a devenit conținutul întregii sale vieți, iar în următorii patruzeci și cinci de ani s-a pronunțat împotriva arianismului, mai întâi în alianță cu autoritățile seculare, iar apoi, când autoritățile au trădat ortodoxia, și împotriva autorităților. Cinci exilați nu i-au zdrobit rezistența și nici nu i-au slăbit spiritul.

EPISCOP ÎN EXIL

Noul episcop a început prin a încerca să întărească preceptele Sinodului de la Niceea în inimile credincioșilor. A călătorit prin dieceză și s-a întâlnit cu Pahomie,

primul organizator al schitului. Era plin de un profund respect pentru Atanasie și l-a numit „părintele credinței ortodoxe a lui Hristos”.

Conflictul a început în 330. Mai întâi, episcopul s-a ocupat de adepții lui Melehie, care provocaseră schisma. I-a tratat fără milă: nu știa cum să despartă oamenii de credințele lor. Apoi, împăratul Constantin, dorind să liniștească mințile în scopul unei centralizări mai mari, l-a iertat pe Arie când acesta a acceptat noul simbol al credinței și, prin rescriptul imperial, i-a ordonat să se întoarcă la îndeplinirea îndatoririlor sale anterioare. Atanasie a refuzat categoric să accepte această decizie. L-a afectat direct: la urma urmei, Arie era un preot alexandrin. Iată răspunsul lui Atanasie către împărat: „Nu este potrivit să se întoarcă la treburile Bisericii cei care se opun adevărului, incită la erezie și au fost anatematizați de Sinodul Ecumenic.” Episcopul și-a menținut cu încăpățânare poziția. În Alexandria, tulburările au reluat: s-a ajuns la punctul în care episcopul a fost forțat să se ascundă de oraș și să caute refugiu într-una dintre mănăstirile din Egiptul de Sus.

În 335, profitând de pelerinajul împăratului la Ierusalim, dușmanii lui Atanasie au convocat în grabă un conciliu pe drumul imperial din Tir, cerând o rezolvare pașnică a diferențelor. Episcopul alexandrin care fusese chemat acolo s-a supus cu reticență și a sosit cu cincizeci de episcopi egipteni care nu fuseseră invitați și nu fuseseră ascultați. Atanasie s-a trezit într-o poziție de neinvidiat, deoarece mulți dintre episcopii chemați îi erau ostili. A fost acuzat de violență și fărădelegi. Văzând o întorsătură atât de nefavorabilă a evenimentelor, episcopul s-a retras înainte de a putea fi înlăturat din funcție.

Episcopul neînfricat a apărut ceva mai târziu la Constantinopol, l-a asaltat pe împărat pe stradă și i-a cerut să-l asculte. Constantin i-a chemat la un conciliu pe episcopii nou numiți la Conciliul din Tir; aceștia nu și-au amintit de vechile nemulțumiri, din fericire au existat o mulțime de altele noi: Atanasie a fost acuzat de arbitrar pe piețele de cereale din Egipt și de amenințarea că va întârzia livrările. Împăratul a fost jenat de zvonurile nepoliticoase, s-a înfuriat și l-a trimis pe episcopul din Alexandria în exil la Trier. Acesta a fost primul dintre cele cinci exiluri ale sale.

Dacă ar fi fost mai îngăduitor - atât acum, cât și în primul caz cu melechienii - ar fi putut să se țină de principiile sale și să corecteze situația, nu să le dea curs dușmanilor săi, care îl prezentaseră în ochii împăratului, care până atunci fusese favorabil episcopului, ca un om dificil de gestionat, predispus la conflicte. Ulterior, Atanasie avea să-i îmblânzească oarecum firea, dar deocamdată episcopul era tânăr și impetuos: s-a repezit la luptă fără să se uite înapoi.

Lipsită de episcopul său, Alexandria se afla într-o stare de agitație. Celebrul pustnic Antonie a mijlocit personal pentru Atanasie în fața împăratului. Acesta a răspuns că nu poate permite ideea că o adunare atât de respectabilă ar greși considerându-l pe Atanasie „un om obraznic, mândru și o persoană rebelă”. Abia după moartea lui Constantin, episcopul a intrat din nou în capitala diecezei sale.

Din păcate, noul împărat era favorabil arianismului. Atanasie a fost din nou deposedat de episcopatul său la Conciliul de la Antiohia (339). Apoi s-a prezentat în fața Papei Iulius I și a fost repus în rangul său anterior. Episcopul a profitat de șederea sa la Roma pentru a câștiga Occidentul de partea ortodoxiei. A reușit să se întoarcă în orașul său abia în 348, unde a fost primit ca învățător al credinței, cu triumf, jubilație și onoare. Au urmat zece dintre cei mai buni și mai roditori ani ai episcopatului său.

Cursul evenimentelor l-a determinat să se disocieze din ce în ce mai hotărât de autoritățile seculare. Intervenția împăratului a fost foarte periculoasă pentru ortodoxie, iar Atanasie a fost primul dintre biserici care a proclamat și apărat cu o perseverență rară independența bisericii.

Episcopul Alexandriei a reînviat spiritul Conciliului de la Niceea în dieceza sa; a lucrat profund la fundamentele vieții creștine și a menținut relații fraterne cu monahii. S-a ocupat de convertirea Etiopiei și a Arabiei. Unele dintre cele mai importante lucrări ale sale datează din această perioadă de calm.

Zece ani mai târziu a fost din nou exilat, de data aceasta de pustnicii din deșerturile egiptene. A rămas cu ei până în 361 și s-a întors doar sub Iulian, când falsul episcop Gheorghe, care îl înlocuise pe Atanasie, a fost sfâșiat de gloata din Alexandria. Sub Iulian, Atanasie a fost din nou exilat. De data aceasta, episcopul s-a apropiat în mod deosebit de monahism; a scris o biografie a conducătorului călugărilor, Antonie, un document care a fost un model de religiozitate și evlavie creștină timp de secole și a jucat un rol semnificativ în convertirea lui Augustin. Atanasie a înțeles esența mișcării religioase care cuprinsese întregul Egipt și a reînviat vechiul spirit de rezistență în nisipurile deșertului. Din chilia sa monahală, a continuat să supravegheze dioceza sa, apărând preceptele Sinodului de la Niceea: a rămas „patriarhul egiptean invizibil”.

În 366, după ultimele patru luni de exil, Atanasie s-a întors în sfârșit în orașul său și a condus pașnic dioceza atât de devotată lui până la moartea sa (în 373). Din cei patruzeci și șase de ani ai episcopatului său, douăzeci i-a petrecut în exil. Când a murit acest războinic inflexibil, ortodoxia nu fusese încă instaurată peste tot. Dar câțiva ani mai târziu, împăratul Teodosie a ordonat tuturor supușilor săi

să respecte poruncile niceene. Acesta a fost rezultatul luptei, care a fost dirijată de faptele și scrierile acestui mare episcop.

CREARE

Operele sale s-au născut în luptă. Ca om de acțiune, nu se considera un adevărat scriitor. Mai mult, îi lipsea o educație filosofică. A scris pentru a lumina, pentru a convinge. Lucrările sale timpurii, pentru care și-a găsit timp în timp ce servea ca secretar al episcopului, au ajuns până la noi. „Discurs împotriva păgânilor și despre întruparea Cuvântului" nu conține judecăți originale, ci impresionează prin devotamentul său înflăcărat față de Hristos.

Majoritatea lucrărilor sale teologice sunt dedicate respingerii arianismului și apărării Crezului de la Niceea. Episcopul Alexandriei este ferm conștient de esența creștinismului. În primul rând, au fost scrise trei „Discursuri împotriva arienilor", care prezintă pe scurt doctrina Trinității. Aceeași temă este dezvoltată într-o serie de scrisori ale lui Atanasie.

Raționamentul calm nu este elementul său. În timpul disputelor ariene, acest războinic acționează ca un polemist aprig. Egiptul nu ne-a lăsat exemple de bunăvoință, dar replicile lui Atanasie sunt printre cele mai usturătoare. Lupta era o plăcere pentru el, recunoștea el însuși: „Apărarea nu este obositoare pentru mine, dimpotrivă, este îmbucurătoare".

În lucrarea sa „Apologia împotriva arienilor" (348), Atanasie a adunat toate documentele care îi susțineau poziția intransigentă. „Apologia către Constanțiu", un discurs de apărare adresat împăratului care nu a fost niciodată rostit, este un exemplu convingător al abilității sale polemice; el prevede chiar și expresia facială care trebuie să apară pe fața ascultătorului: „Zâmbiți, domnule, iar acest zâmbet este un semn de acord".

În ultimele polemici ale lui Atanasie presiunea crește, ne aflăm aproape în pamflete - în „Apologia fugii" (358) și în „Istoria arienilor", adresate călugărilor, adversarul este ridiculizat cu cruzime. Atanasie este deja exilat, nu are nimic de pierdut, nu este nevoie să fie precaut. Batjocura sa otrăvitoare este plină de grotesc și uneori se apropie de insultă, discursul este presărat cu scene vii, fiecare personaj are propria voce. Știe să găsească un cuvânt care să-l doboare, de exemplu, revărsându-și indignarea masculină asupra eunucilor care îl înconjoară pe suveran (își aseamănă adversarii cu eunucii). „Ar trebui ei, schilozii", întreabă el, „să judece nașterea Fiului lui Dumnezeu?"

Atanasie nu a fost doar un păzitor al ortodoxiei, ci și un pastor, și ce pastor! Multe dintre instrucțiunile sale spirituale s-au pierdut, aproape niciun comentariu

la Scriptură nu a supraviețuit, dar totuși multe scrieri pastorale au ajuns până la noi în traduceri copte și siriace. Printre acestea vom menționa scrisorile sale pre-pascalice cu instrucțiuni despre post, tratatul „Despre virginitate”. („Virginitatea este o grădină închisă, unde nu va intra piciorul nimănui decât piciorul grădinarului.”) Nu a uitat că fecioarele alexandrine trăiau în lume și în acele vremuri ascultarea lor era lumească; prin urmare, erau amenințate de ispitele obișnuite: trebuiau să călătorească și uneori chiar să viziteze băi publice.

„Viața Sfântului Anton” a fost deja menționată, unde, printre altele, este narată celebra ispită – spre încântarea pictorilor și la solicitarea imaginației scriitorilor, care i-au dat o tentă erotică lipsitoare din original. Povestea Sfântului Anton este prototipul viitoarei literaturi hagiografice.

PERSONALITATE

În tot ceea ce a scris, Atanasie acționează ca un luptător. Iubește lupta deschisă, lovește cu o lovitură zdrobitoare și nu evită el însuși loviturile: este întotdeauna gata să le accepte și să le răspundă cu dobândă. În același timp, are pagini sincere și pătrunzătoare, dar nu cade niciodată în patos, de care chiar și Ioan Gură de Aur s-a făcut vinovat. Este scurt, fără uscăciune, scopul său nu este să aprindă, ci să convingă. Raționează, duce gândul la concluzia sa logică și are întotdeauna ultimul cuvânt.

Contemporanii săi i-au admirat tenacitatea. Nicio adversitate sau eșec nu l-a putut zdrobi pe Atanasie, iar el este glorificat în istorie ca un „pilon al Bisericii”. Meritul său este că a recunoscut esența distructivă a pacificării lui Constantin, a înțeles cât de periculoasă era Biserica imperială pentru credință și libertate. A apărat în fața Cezarilor și în fața teologilor-politicieni inviolabilitatea dogmelor Sinodului de la Niceea și fidelitatea Bisericii față de propria chemare: să aducă mântuirea lumii.

Ne este greu să judecăm cu deplină obiectivitate vremurile în care domnea o morală atât de crudă. În Alexandria era vărsare de sânge constantă. Epifanie scrie despre Atanasie: „El a convins, a îndemnat, a obligat și, dacă era necesar, nu a ezitat să folosească violența.” L-au atacat - el s-a apărat. Și dacă a învins, nu l-a cruțat pe inamic. Oamenii invincibili păcătuiesc nemăsurându-și puterile; nu era nicio picătură de clemență la Atanasie. Dacă începea să se certe, trecea imediat la extreme; dacă era acuzat de ceva, răspundea cu atacuri personale; loviturile plouau asupra lui, încerca să se răzbune și, bineînțeles, să provoace daune inamicului.

Episcopul Alexandriei se afla adesea singur cu erezia. Se considera întruchiparea ortodoxiei - îl poți învinovăți pentru asta? Convins de propria sa

dreptate, nu a disprețuit nimic pentru a obține victoria. Iulian l-a acuzat de intrigi. Trebuie admis că un supus precum Atanasie nu este un dar pentru un împărat. Când repovestește evenimentele, le răstălmăcește în avantajul său: astfel, în „Apologia împotriva arienilor", el păstrează cu prudență tăcerea despre evenimentele din Tir.

Acest luptător implacabil era apropiat de poporul său. Spre deosebire de Vasile, el nu era un aristocrat, ci un tribun și un episcop exemplar; putea fi numit Episcopul Rezistenței. Mai presus de toate, îi păsa de turma sa, îi păsa de oile sale. El considera credința nu ca pe o proprietate a cercurilor culturale, apropiată inimii lui Clement, ci ca pe soarta omului de rând. Nu prețuia rafinamentul minții. În teologie, evita speculațiile și întărea doctrina afirmând-o, și nu pur și simplu raționând despre ea. Teologia, potrivit lui Atanasie, trebuie să se manifeste pe deplin în acțiune. Iar elocvența însăși pentru el este doar o garanție a eficacității. Elocvența sa este specială: se exprimă fără înfrumusețări, gândirea sa este clară, asertivă, convingătoare.

Episcopul Alexandriei era preocupat să reveleze harul poporului său și să-l îndrume pe calea ascezei și a castității. El povestește în Istoria Arienilor cum „femeile necăsătorite și cele pregătite pentru căsătorie și-au păstrat virginitatea în numele lui Hristos, tinerii, mișcați de exemplu, au acceptat ascultarea monahală, tații și copiii s-au îndemnat reciproc la ascetism. Văduvele și orfanii, până atunci flămânzi și goi, au fost îmbrăcați și hrăniți de mila omenească." Ce bucurie putea fi mai mare pentru un păstor?

Afanasy este o persoană neobișnuit de integră. O astfel de integritate evocă sentimente opuse: la unii - admirație și afecțiune, la alții - repulsie. Acest om direct a pătruns în esență și nu i-a păsat de detalii. Oamenii și monahii au înțeles că cauza lui era dreaptă și că adevărul era rostit prin buzele sale. Nu atrăgea farmecul exterior, ci convingerea pasională și era convins pentru că inspira încredere. Acesta este secretul elocvenței sale irezistibile.

A judecat fără rezerve, iar hotărârea sa s-a transformat în cruzime. Nu ar trebui să i se reproșeze lipsa de blândețe. Lyautey a spus: „Nu este treaba fecioarelor să construiască imperii". Atanasie a apărat Împărăția lui Dumnezeu cu o furie bărbătească. Un războinic curajos al Ortodoxiei, a fost nemilos cu cei în care vedea un obstacol; era atât de impregnat de lucrarea lui Dumnezeu încât el însuși era gata pentru orice sacrificiu, pentru orice suferință. Încercările i-au purificat spiritul și l-au învățat să sufere în tăcere. Acest zelot al adevărului, apărându-l întotdeauna cu atâta înverșunare, nu a scos un cuvânt când Papa Liberiei l-a renegat. Și-a plătit statornicia cu sine însuși, cu viața sa. Întreaga sa existență a fost o mărturisire de credință, fără compromisuri, tunătoare, atotmisoare.

Adevărata sa biografie începe cu descoperirea căii vieții perfecte și a ceea ce este *necesar pentru a intra pe această cale. Părintele, un călugăr, la fel ca Francisc mai târziu* , *a ascultat evanghelia Bisericii și s-a supus necondiționat vocii acesteia* . *Acest lucru l-a transformat în cele din urmă într-un ascet* .

VIAȚA SFÂNTULUI ANTONE

Nașterea și educația lui Antoniu (251 - 269)

Antonie era egiptean prin naștere, fiul unor părinți nobili și destul de bogați. Ei înșiși erau creștini și și-au crescut fiul în mod creștin. În copilărie, a crescut printre ai săi și nu a cunoscut pe nimeni altcineva decât pe cei din casa lui. Când a crescut și a ajuns la vârsta cerută, nu a dorit să studieze literatura, pentru a rămâne separat de ceilalți copii. El a vrut doar, asemenea lui Iacov din Scriptură, să trăiască cu blândețe în propria casă. Cu părinții săi era în casa Domnului. În copilărie, era străin de lene; când a crescut, nu și-a disprețuit părinții, ci li s-a supus; acordând atenție lecțiilor, le-a asimilat profund. În ciuda stării părinților săi, copilul s-a mulțumit cu mâncare modestă și monotonă; nu a căutat mângâieri trupești. A acceptat ceea ce i s-a dat și nu a cerut mai mult.

Orfan, își împarte moștenirea

După moartea părinților săi, Antonie a rămas singurul tutore al surorii sale mai tinere. De la vârsta de 18 până la 20 de ani, a trebuit să aibă grijă de sora sa și de casă. Nu trecuseră nici măcar șase luni de la înmormântare și se îndrepta spre biserică, gândindu-se pe parcurs la cum apostolii au lăsat totul și L-au urmat pe Hristos, cum, conform Faptelor Apostolilor, credincioșii își vindeau bunurile, aduceau și puneau câștigurile la picioarele apostolilor, lepădând bunurile lumești pentru nevoile celor nevoiași; ce mare nădejde găseau în Rai. Ocupat de astfel de gânduri, a intrat în biserică. S-a întâmplat ca acolo să citească Evanghelia și a luat aminte cum Domnul i-a spus bogatului: „Dacă voiești să fii desăvârșit, du-te, vinde ce ai și dă săracilor și vei avea comoară în cer; apoi vino și urmează-Mie” (Matei 19:21). Antonie a primit de la Domnul pomenirea sfinților, ca și cum această citire ar fi fost pentru el, și a părăsit imediat biserica. Moștenirea lăsată de părinții săi, trei sute de arure din cel mai fertil pământ, le-a dat vecinilor săi, pentru a nu se împovăra pe sine sau pe sora sa cu această moștenire. A vândut tot ce era în casă, iar banii pe care i-a primit i-a împărțit săracilor, lăsând doar puțin pentru sora sa.

Începutul ascetismului său

Altă dată, intrând în biserică, a auzit cum Domnul a zis în Evanghelia Sa: „De aceea, nu vă îngrijorați de ziua de mâine” (Matei 6:34). Și, fără alte chinuri, a

împărțit restul banilor săracilor. A încredințat-o pe sora sa unor fete vestite și de încredere și a așezat-o într-o mănăstire de fecioare, ca acestea să o poată crește. El însuși practica asceza nu departe de casă, istovindu-și trupul cu privațiuni grele. Pe atunci, țara Egiptului nu era încă presărată cu mănăstiri monahale, iar ascetul nici măcar nu știa despre marele deșert. Dacă cineva voia să se mântuiască, pur și simplu părăsea satul. Și apoi, în satul vecin era un bătrân care trăise ca pustnic din tinerețe. Antonie a aflat despre el și a hotărât să se întreacă cu el în bună ascultare. Mai întâi, și-a ales și el un loc de locuit departe de sat. Apoi, auzind de sârguința și înțelepciunea acelui ascet, a pornit să-l caute, hotărând să nu se mai întoarcă la peștera sa până nu va lua legătura cu el; și primind de la el, ca să zicem, o îndemnare la o viață virtuoasă, s-a întors. La început a rămas acolo și s-a întărit în hotărârea sa de a nu se mai atinge de moștenirea părinților săi și de a nu-și mai aminti de cei dragi. S-a dedicat ascezei cu toate gândurile și cu toată sârguința sa. A lucrat neobosit, căci auzise spunându-se: „Dacă cineva nu voiește să lucreze, nici să nu mănânce” (2 Tesaloniceni 3:10). O parte din câștigul său o cheltuia pe pâine, iar restul o împărțea celor nevoiași. Se ruga neîncetat, căci își dădea seama cât de necesară este rugăciunea neîncetată în singurătate. Citea Scripturile cu atâta atenție încât nimic nu-i scăpa, iar memoria lui devenea pentru el în loc de cărți.

El învață de la alți asceți și caută să-i imite în virtute.

Prin această viață, Antonie s-a făcut îndrăgit de toți. A acceptat de bunăvoie și cu supunere lecțiile de ascetism de la ceilalți locuitori ai peșterilor pe care a avut ocazia să-i întâlnească și a preluat de la ei virtuțile și inspirațiile ascetice specifice fiecăruia. La unul a observat prietenie, la altul o sârguință specială în rugăciune; unul se distingea prin răbdare, altul prin milă față de aproapele său; altul era pe deplin treaz, altul era deosebit de atent la cuvântul Scripturii; unul era vrednic de admirație pentru statornicia sa, altul era zelos în post și dormea pe pământul gol. La unul se vedea blândețe, la altul măreție sufletească; și toți se distingeau prin evlavia față de Hristos și afecțiune reciprocă. După ce a fost hrănit de contemplarea fraților săi, s-a întors la peștera sa și s-a străduit pentru ascetism, străduindu-se să cuprindă și să stăpânească toate virtuțile pe care le văzuse. Nu exista invidie în el față de nimeni: dorea doar să țină pasul cu ceilalți în străduința lor spre bine. Și a acționat în așa fel încât nimeni nu a fost întristat de el și toți s-au bucurat împreună cu el. Toți locuitorii satului și toți proprietarii care aveau treabă cu el nu se puteau bucura îndeajuns de el, îl numeau prieten al Domnului și îl iubeau - unii ca pe un fiu, alții ca pe un frate.

Hilary de Poitiers

(†367)

Primul scriitor bisericesc latin din Occident s-a născut în Galia: Ilarie de Poitiers. În secolul al IV-lea, afirmația lui Pliniu cel Bătrân conform căreia Galia era „mai mult Italia decât o provincie” era încă valabilă. Vestea bună a ajuns la Atlantic în aproximativ un secol. Bordeaux și, bineînțeles, Toulouse au avut episcopi încă din secolul al III-lea. Poitiers și-a găsit curând propriul episcop.

Aquitania era cunoscută în vremea lui Constantin ca fiind una dintre zonele înfloritoare de cultură ale Imperiului Roman, iar Poitiers se bucura de razele acestei glorii. Ilarie provenea dintr-o familie nobilă de oraș; astfel de familii erau deosebit de preocupate de cultură și cu atât mai mult de bunăstarea lor. Ei se străduiau pentru „bogăție și lenevie”, așa cum a remarcat însuși Ilarie.

ÎN CĂUTAREA LUI DUMNEZEU

Pe lângă nobila sa origine, Hilary avea un suflet nobil: de aceea s-a ridicat deasupra mediocrității și și-a dorit mai mult decât o viață confortabilă, dotată cu rafinamente. Era una dintre acele firi perseverente care iau decizii după o reflecție matură. Astfel de oameni nu se abat niciodată de la cale odată ce au decis. Curajul lor nu este ostentativ: sunt gata să reziste fără teamă încercărilor și ostilității.

Istoricii au făcut adesea o paralelă între Ilarie și Atanasie. Într-adevăr, au fost contemporani și au apărat o singură ortodoxie sub atacul arianismului: amândoi au suferit exilul pentru credința lor și respingerea din partea turmei lor. La o examinare mai atentă, diferențele sunt, de asemenea, evidente: Atanasie s-a născut într-o familie creștină și a crescut în biserică; Ilarie este un căutător care îl găsește încet pe Dumnezeu. Primul este un pastor rar întâlnit, un om de acțiune; cel de-al doilea îl depășește în inteligență și cultură.

Ilari este un aristocrat în cel mai demn sens al cuvântului: politețea se îmbină la el cu generozitatea, după spusele episcopului de Vercelli, căruia îi era direct subordonat. Acest om învățat se străduiește nu să strălucească, ci să convingă. Cu ajutorul harului, darul firii sale a fost dezvăluit - bogat, echilibrat, sublim.

Hilary s-a născut păgân și s-a căsătorit; se pare că a avut o fiică, dacă scrisoarea adresată „fiicei mele Abra” este autentică. El explică pe larg la începutul tratatului său „Despre Treime” cum a ajuns la Dumnezeul creștin, stabilește etapele importante de-a lungul drumului, descrie descoperire după descoperire. Din Cartea lui Moise a extras „dovezi că Domnul Creatorul a vorbit despre Sine astfel: «Eu sunt Cel ce este»... Am fost cuprins de admirație în fața acestei definiții perfecte a lui Dumnezeu, unde în cuvinte inteligibile rațiunii umane era explicată conștiința de neînțeles a lui Dumnezeu”.

Convertirea sa a fost desăvârșită prin citirea Sfântului Ioan: i s-a revelat că Dumnezeu Tatăl se revelase în Cuvântul întrupat. „Sufletul meu s-a deschis către revelația acestei taine divine. Căci în trupul meu sunt aproape de Dumnezeu și prin credință sunt chemat să mă nasc din nou. Eu însumi am puterea de a dobândi renașterea în ceruri”.

Credința la care ajunsese Ilarie și pe care dorea să o prezinte în întregime nu era pentru el un sistem de opinii, ci mai presus de toate istoria personală a convertirii sale. Rezerva și laconicismul care îi împinseseră pe traducătorii săi la disperare nu l-au împiedicat să vorbească despre ceea ce îi era cel mai drag. Arienii nu au contrazis pur și simplu învățătura Bisericii sale, ci au încălcat ceea ce devenise sensul vieții sale, promisiunea speranței, au batjocorit alegerea inimii sale.

Oricât de mult se ascundea Ilarius în spatele unei fraze calme, rezervate, sobre, răceala lui era plină de fierbere. În spiritul său detașat se găsește puterea blândeții, apăsarea tăcerii. A acceptat botezul, iar în viața lui părea că nimic nu se schimbase, doar s-a alăturat comunității creștine din Poitiers, a rămas laic. Și-a umplut viața cu fapte de evlavie și citirea Scripturilor. Lectura lui preferată era Evanghelia după Matei, apoi - Ioan.

În 350, episcopul orașului a murit. Nici măcar nu-i cunoaștem numele; poate era Maxențiu, fratele lui Maximin, episcopul de Trier, la care găsise refugiu Atanasie? Este imposibil de spus cu siguranță. Poporul creștin l-a proclamat în unanimitate pe Ilarie noul episcop. Acesta a acceptat funcția cu un simț al slujirii și o nouă responsabilitate.

EPISCOP

Episcopul s-a ocupat imediat de lucrul cel mai esențial: și-a dedicat toate puterile predicării. A explicat turmei sale Evanghelia după Matei, pe care a continuat să o citească, descoperind sensul spiritual al Scripturii din spatele scrisorii. Din fericire, înregistrările interpretărilor sale au ajuns până la noi. Ilarie nu este nicidecum ușor de urmărit; necesită efort pentru a fi înțeles. Turma nu l-a înțeles atât de mult, cât l-a admirat. Oamenii de rând au adesea o intuiție specială pentru a recunoaște oamenii vrednici și a le acorda ceea ce li se cuvine.

Ilarie a încercat fără succes să-l păstreze pe Martin, viitorul apostol al Galiei, ca diacon. Se pare că acesta a format o comunitate din preoția aflată sub controlul său. Locuia departe de Roma, departe de conflictul arian. El însuși a recunoscut că „nu auzise niciun cuvânt despre Crezul de la Niceea până când nu a plecat în exil”. Poitiers se afla de cealaltă parte a Imperiului; aici totul era încă în desfășurare.

Până în anul 353, nimănui din Galia nu-i păsa de disputele ridicate de arieni, care sfâșiau Orientul. Doar episcopul de Trier, care îi dăduse adăpost lui Atanasie, a fost implicat în discordie. Ilarie nu a luat parte la ele nici la Conciliul de la Arles (353), nici la Milano (355) - ambele concilii au fost convocate de împăratul Constanțiu, care îl detronase din nou pe Atanasie și încerca să atragă Occidentul de partea arianismului.

În 355, Ilarie a condus o rezistență activă împotriva zelotului arian Saturninus din Arles, care a acționat în numele împăratului. Ce s-a întâmplat exact atunci? Trebuie să ne limităm la presupuneri. Este clar doar că episcopul de Poitiers i-a convocat din nou pe toți episcopii galici, iar aceștia și-au revizuit deciziile de la Arles: s-au distanțat de episcopii arieni și au refuzat să-l condamne pe Atanasie. Răspunsul imperial nu a întârziat: Ilarie a fost exilat în Asia Mică, în adâncul a ceea ce este acum Turcia. Calvarul i-a făcut bine și l-a ajutat să se familiarizeze cu teologia răsăriteană.

EXIL

Între anii 356 și 359, Ilarie a trăit și a rătăcit prin acele părți. „Închisoarea mea este o bucurie pentru mine, căci cuvântul lui Dumnezeu nu poate fi îngrădit.” În realitate, episcopul aflat în exil se bucura de suficientă libertate de mișcare și profita rapid de aceasta pentru a-și îmbogăți propriile cunoștințe. Vizita biserici, conversa cu episcopii, observa și compara.

Ilarie a găsit Biserica de aici bine ordonată, iar clerul iluminat și elocvent. Teologia a încântat mințile de aici, iar oamenii au fost profund implicați în dispute. Când prima confuzie a trecut și Ilarie a înțeles clar starea lucrurilor, i-a devenit evidentă întreaga nocivitate a arianismului.

Observând confuzia minților și multiplicarea contradicțiilor, a decis să scrie, realizând cât de importantă era să stabilească ferm abordarea ortodoxă a Scripturii și a argumentelor teologice. S-a apucat imediat de treabă și a creat cea mai importantă lucrare a sa, Despre Treime, intitulată inițial, poate mai potrivit, Despre credința împotriva arienilor. Nu existase nimic asemănător în gândirea teologică occidentală până atunci. Ilarie abordează misterul divin cu o evlavie nemărginită: „Și astfel sunt forțat, cu stilul meu stângaci, să explic mistere de neînțeles și cu teamă să apelez la limbajul omenesc pentru a explica aceste mistere, care ar trebui păstrate în tăcere în adâncul sufletului.” Cartea începe cu povestea convertirii sale.

Pentru Hilary, teologia nu are nimic de-a face cu curiozitatea, ci înseamnă apropierea de Dumnezeul omniprezent. Înțelegerea sa este demnă de a fi baza

oricărei cercetări teologice bazate pe Tradiție. În vremuri de uitare și declin, el singur a încercat să întoarcă fluxul dezbaterii către Sursă.

Stabilindu-se în Orient, episcopul și-a pierdut parțial simplitatea occidentală. Fiind iubitor de pace din fire, a încercat să acționeze ca un conciliator, să găsească un sâmbure de adevăr în fiecare dintre formulele dogmatice propuse începând cu anul 325. Justifică tot ceea ce nu vede viciu direct și încearcă să reinterpreteze locuri deosebit de periculoase într-o manieră ortodoxă. Nu se teme de comunicarea cu dizidenții: „În opinia mea, nu este nicio crimă în a conversa cu ei, nici în a intra în capelele lor fără a le împărtăși credința, nici în a spera că vor lucra împreună cu noi pentru pacea universală."

Ca de obicei, el nu numai că a recunoscut o parte din dreptatea adversarului său, dar a remarcat și greșelile părții sale, exagerările polemice care au exacerbat disputa din jurul arianismului. Nu a fost favorizat în mediul ortodox, căci mulți de acolo nu știau cum să combine adevărul cu mila, inflexibilitatea dogmatică cu respectul pentru individ. Deosebit de încăpățânat l-a suspectat și acuzat pe Hilary de trădare.

Episcopul a participat la Sinodul de la Seleucia, dar rolul său de argumentator nu a avut succes. Conversația sa cu împăratul la Constantinopol nu a avut mai mult succes. Mai mult, Ilarie a fost trădat de conaționalii săi din Occident, pe care îi numărase în mod imprudent printre susținătorii ortodoxiei. A fost profund rănit. Amărăciunea sa a fost exprimată într-o denunțare elocventă, care a dezvăluit ardoarea interioară a acestui om destul de echilibrat: „Un sclav, nu aș spune un sclav bun, dar cel puțin un sclav ascultător nu va tolera insultele stăpânului său: îl va apăra cât mai mult posibil. Un războinic își apără suveranul, fără să se gândească la viața lui, și îi servește drept fortăreață. Un câine latră, simțind necazurile, și se grăbește imediat să-l salveze. Și tu, ai auzit cum s-a spus că Hristos, adevăratul Fiu al lui Dumnezeu, nu este Dumnezeu? În tăcerea ta există aprobarea acestei blasfemii, iar tu taci. Când altfel ai tăcea? Dar te ridici împotriva celor care apără Domnul, ești aliat cu cei care încearcă să le înăbușe vocea."

În cele din urmă, Ilarie a fost trimis înapoi în Occident chiar de către arieni, care îl considerau „un obstacol în calea păcii în Orient". În Occident, a început să reafirme ortodoxia. Din experiența sa de exil, și-a dat seama cât de dificil este să reziste forței brute doar cu ajutorul teologiei. La Conciliul de la Paris, a obținut excomunicarea a doi lideri ai arianismului în Galia, episcopii de Arles și Periguese. Cât despre ceilalți episcopi, Ilarie a dat din nou dovadă de prudență și precauție, din nou în sfidarea rigoriștilor. El a insistat ca episcopii care se pocăiau de erorile lor anterioare să rămână în diecezele lor. Acest lucru a servit

la salvarea Galiei creștine. „Întreaga lume știe”, a scris Sulpicius Severus, „că Galia noastră a fost eliberată de erezia criminală prin zelul lui Ilarie de Poitiers”.

ÎNTOARCERE LA POITIERS

La întoarcerea sa în centrul diecezei sale, Ilarie l-a întâlnit pe Martin, care i-a povestit despre distrugerea ortodoxiei în nordul Italiei. În 364, când noul împărat Valentinian a venit la putere, episcopul de Poitiers a decis că venise momentul să intervină decisiv în afacerile italiene. Episcopii italieni pe care i-a chemat la Milano au încercat în zadar să-l înlăture pe arhiepiscopul arian al Milanolui, Auxentius (Auxence). Acesta s-a dovedit a fi un mare ticălos și a reușit să-și păstreze funcția până la moartea sa (373). În timpul succesorului său, Ambrozie, răul pe care îl făcuse se simțea încă viu.

Un alt eșec l-a supărat pe Ilarie. La întoarcerea sa, a scris o broșură, Împotriva lui Maxențiu, denunțând dur amestecul împăratului în chestiuni religioase. Apoi s-a retras din alte controverse. Ilarie și-a petrecut ultimii ani din viață în pace și liniște. Revenirea la ortodoxie a continuat; episcopul a putut să se dedice contemplării Bibliei, să-și instruiască din nou turma și să le explice Psaltirea.

SCRIITOR

Din această perioadă avem interpretările sale ale unui număr de psalmi. Asemenea lui Origen și Atanasie, el pătrunde înțelesul lor spiritual; în trei cărți de interpretare a Psaltirii, este relatată calea umană „spre odihna adevăratului Sabat, care este scopul pe care trebuie să-l împlinească cineva”. El a adunat documente privind arianismul și a intenționat să scrie istoria acestuia.

Ilarie a compus imnuri liturgice pentru a-i ajuta pe credincioși să stăpânească teologia, pentru a-și proteja ortodoxia și pentru a face cultul mai ușor de înțeles și mai familiar. Fără îndoială, a fost impresionat de bogăția imnurilor rituale din Orient, în comparație cu care Occidentul creștin părea sărac și înapoiat. Eforturile sale nu au avut un succes deosebit; a fost în primul rând un gânditor, nu un popularizator (în această privință, Ambrozie de Milano a avut mult mai mult succes). Episcopul de Poitiers a murit în 368.

Ilarie era înclinat spre speculație și, în același timp, era un activist și inițiator capabil, mereu gata să-L slujească pe Dumnezeu și pe oameni. Nu era ambițios, ci întotdeauna se ridica la înălțimea provocării celor mai dificile sarcini, dedicându-se în întregime și cu nesăbuință slujirii Evangheliei. A acceptat rangul episcopal cu simplitate și smerenie și l-a îndeplinit cu ascultare. Calitățile unui lider natural sunt evidente la el: hotărâre și rezistență, blândețe și fermitate. Seamănă oarecum cu Sfântul Ciprian.

Acest director al afacerilor umane a reușit să transforme adversitatea în avantajul său. Exilul a devenit educația sa. A știut cum să observe, să învețe lecții și să pornească de la starea reală a lucrurilor. Un dușman ireconciliabil al arianismului, a dat totuși dovadă de reținere și tact în relațiile cu dizidenții și a ținut cont de sentimentele lor. Farmecul personalității sale strălucea în orice; inspira încredere și respect necondiționat.

Autoritatea sa era enormă. Ieronim scrie că numele său este cunoscut peste tot și îi admiră stilul, „încălțat în coțoi galici: credința sa de nezdruncinat, viața zeloasă și elocvența puternică sunt celebrate în tot Imperiul Roman".

Hilary este un episcop educat. Este adevărat, nu știa ebraică, dar a stăpânit greaca în timpul exilului său. A fost un mare cunoscător al filosofiei, iar propriile sale gânduri erau originale și profunde, deși profunzimea sa nu era întotdeauna combinată cu claritatea. Se străduiește în mod special să aibă un stil bun, scrie cu entuziasm și concis, nu se ferește de culoare, ci evită patosul. Îi pasă de arhitectura și completitudinea operelor sale. Dacă se întâmplă să se lase dus de val și să devieze de la subiect, își cere imediat scuze.

Este un maestru al stilului și, în același timp, un om profund emoționant, profund religios, spiritualitatea sa se dezvăluie în toată intensitatea ei atunci când raționamentul se termină în rugăciune și ne arată chipul unui slujitor al lui Dumnezeu. Intră în discuțiile teologice extrem de reticent și doar pentru a întinde o mână de ajutor peste abis. Cunoașterea gândirii orientale i-a permis acestui fiu al Occidentului să înțeleagă mai bine că Dumnezeu nu este un obiect, ci un subiect al teologiei. În realizarea acestei cerințe a vremii, care răsuna din Alexandria și Capadocia, constă în meritul său considerabil. Poate că Augustin l-a umbrit oarecum, deși a venit după el și a fost inspirat de exemplul său. Ilarie merită o mai mare faimă, trebuie să i se acorde ceea ce i se cuvine.

Nu e ușor să o interpretezi, dar oricine o descoperă singur nu se va despărți niciodată de Ilarius. Stilul și gândirea sunt o persoană, iar persoana din fața noastră este neprețuită.

Domnul este omniprezent și ascuns de un văl impenetrabil de mister . Îl întâlnim peste tot, dar mintea noastră nu este capabilă să-l înțeleagă .

MĂRTURISIRE DE CREDINȚĂ

(din tratatul „Despre Treime", 12, 52, 53, 57)

Pe cât de mult mi-a fost dăruită viața Ta aici prin mila Ta, o, Părinte îndepărtat, o, Doamne Atotputernic, pe atât de mult nu mă voi obosi niciodată să Te proclam

Dumnezeu și Tată veșnic. Fie ca în mine să nu existe îndrăzneala ridicolă de a judeca omnipotența Ta și misterele Tale, fie ca rațiunea mea slabă să nu pună înaintea adevăratei cunoașteri a infinității Tale și a credinței în veșnicia Ta. Fie ca buzele mele să nu îndrăznească să afirme existența Ta separat de Înțelepciunea și Bunătatea Ta, separat de Cuvântul Tău, Dumnezeul Unul-Născut, Domnul meu, Iisus Hristos.

Nu lăsa limba slabă și imperfectă a omului să întunece cunoașterea Ta sădită în firea mea, căci este mai bine decât să credem în tăcere, din lipsă de cuvinte. Dacă și noi suntem atrași de un impuls interior către vorbire, înțelepciune și virtute, atunci cu cât mai perfect este urmașul perfecțiunii lui Dumnezeu, Cuvântul Tău, Omniștiința Ta, Bunătatea Ta. Și El, Căruia toate acestea îi sunt inerente, este veșnic consubstanțial cu Tine, născut din Tine înainte de toate vecii. Nașterea Lui este de neînțeles pentru minte, numai Tu, Făcătorul, cunoști această taină; iar credința noastră în nemărginirea Ta rămâne neclintită, atâta timp cât afirmăm că El S-a născut înainte de toate vecii.

Tot așa, în însăși natura nu cunoaștem cauzele, dar vedem evenimentele. Și, depășind limitele firii noastre, devenim părtași credinței. Îndreptându-mi ochii slabi ai vederii spre cerurile Tale, mă gândesc că ei sunt supuși numai Ție. Gândindu-mă la rotația stelelor, la întoarcerea anuală, la stelele primăverii, la steaua nordului și luceafărul dimineții, la cerurile unde se numără fiecare luminător, Te descopăr în lumea cerească, Doamne, neînțeles minții mele.

Când privesc valurile minunate ale mării, nu doar natura ei ascunsă, ci însăși regularitatea mișcării apelor îmi este misterioasă. Și totuși, îmi păstrez credința în ordinea naturii, chiar dacă nu pot pătrunde dincolo de vizibil. Și dincolo de limitele rațiunii mele, prezența Ta mi se revelează.

Când îmi arunc privirea interioară asupra vastului pământ, care primește în adâncurile sale cele mai diverse semințe și, prin puterea sa ascunsă, le dăruiește creștere, viață și înmulțire, iar după înmulțire și stabilirea pe pământ; și mintea mea nu este în stare să explice nimic aici. Dar în ignoranța mea Te contemplu cu atât mai mult și, renunțând la natura dată mie pentru nevoia mea, înțeleg Prezența Ta.

Chiar și eu însumi sunt necunoscut mie însumi; și cu cât știu mai puțin despre mine, cu atât Te admir mai mult. Folosesc o structură misterioasă a rațiunii și a vieții mele spirituale; și îți datorez toate acestea Ție, inaccesibil înțelegerii și care, prin mila Ta, înzestrează natura, spre bucuria noastră, cu un sens profund ascuns.

Și astfel știu despre Tine, necunoscându-mă pe mine însumi, și cunoașterea mea este evlavioasă; nimic să nu slăbească în mine credința în atotputernicia Ta, suverană și neînțeleasă. Și astfel nu mi-e dat să înțeleg originea Fiului Tău unul-născut; să nu vreau să stau judecător peste Creatorul și Dumnezeul meu.

Și apelez cu rugăciune la Tine: păstrează-mi credința cea evlavioasă neatinsă și dăruiește-mi claritate în cunoștințele mele, ca să pot păstra cu tărie ceea ce am dobândit și să păstrez mărturisirea simbolului credinței în renașterea mea, căci am primit botezul în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh.

Fă-ne să Te cinstim pe Tine, Tatăl nostru, și pe Fiul Tău împreună cu Tine; dă-mi harul de a fi vrednic de a primi Duhul Sfânt, care a purces de la Tine prin Fiul Cel Unul-Născut. Să fie martor al credinței mele El, care a zis: Părinte, tot ce am eu este al Tău și tot ce ai Tu este al Meu. Domnul meu Iisuse Hristoase, care este în Tine și din Tine și la dreapta Ta, pe care Îl lăudăm în vecii vecilor. Amin.

Vasile cel Mare

(†379)

Coasta Asiei Mici fusese locuită și dezvoltată de mult timp de cultura greacă, dar interiorul pământului capadocian, centrul Turciei de astăzi, a rămas o zonă izolată. Așezările de acolo erau rare, obiceiurile aspre, la fel ca iernile lungi de acolo. Acest pământ furniza sclavi, nu învățați. Atenienii își bateau joc de pronunția și vorbirea distorsionată a capadocienilor. Și Vasile însuși vorbea încet, ca și cum și-ar fi urmărit stilul, corectat la Atena.

CAPADOCIA CREȘTINĂ

Numărul creștinilor din aceste părți a crescut după ce Grigore Făcătorul de Minuni, discipolul și prietenul lui Origen, a predicat acolo Evanghelia. Din secolul I d.Hr., Cezareea a devenit culturală. Urmând exemplul altor orașe, și-a dobândit propriile teatre, băi și festivaluri. Familiile nobile își trimiteau copiii cei mai talentați la școală. Acesta a fost cazul lui Vasile și Grigore Teologul. Capadocia a compensat din plin înapoierea sa culturală. A dat simultan Bisericii trei oameni absolut excepționali: Vasile, fratele său Grigore de Nyssa și prietenul lui Vasile, Grigore Teologul.

Vasili a fost marcat de soartă încă de la naștere. Familia sa era creștină, nu din prima generație. Tatăl său era un retor respectat, mama sa era o femeie pioasă. Bunica sa, văduva unui martir, și sora sa mai mare Macrina, o sfântă, au avut o influență deosebită asupra copilului.

Se pare că Vasili nu a fost botezat în copilărie. Până atunci, botezul copiilor devenise o practică neobișnuită: acest lucru sugerează o anumită lentoare religioasă chiar și în cele mai religioase familii. Fervoarea din vremurile de persecuție se potolise oarecum.

Fiul cel mare s-a născut slab din punct de vedere al sănătății și înconjurat de atenție. Se pare că a fost un copil preferat. Era uimitor de talentat. La început, tatăl său l-a învățat. Apoi a fost trimis la Cezareea, unde s-a împrietenit cu Grigore de Nazianz (Teologul). Studenții din acea vreme, la fel ca mai târziu, în Evul Mediu, se mutau din oraș în oraș, din școală în școală. Vasile a fost instruit de Constantinopol, apoi de profesori atenieni; la Atena, unde domnea învățătura universală, tânărul capadocian putea admira măreția Partenonului și declinul blând al antichității. Prietenia dintre Vasile și Grigore s-a întărit; potrivit colegilor de clasă, au devenit inseparabili.

Vasile era profund impregnat de cultura clasică și, întorcându-se la Cezareea, a început să predea retorica. Viața socială și succesul i-au întors privirea; dar sora sa a fost în gardă și l-a ajutat pe Vasile să înțeleagă cât de înrobit era de vanitate. În cele din urmă, Vasile, după cum spunea el, „s-a trezit ca dintr-un somn adânc. Am simțit lumina minunată emanând din adevărul Evangheliei”.

CONVERTIT

Atunci, fără îndoială, a primit botezul de la episcopul de acolo. Și-a abandonat studiile, și-a neglijat averea și s-a retras din lume pentru a fi instruit de călugării sirieni și palestinieni, refugiul multor convertiți. Epuizându-și fără milă trupul, și-a agravat boala hepatică și i-a subminat complet sănătatea.

Întorcându-se din deșert, ascetul s-a stabilit într-o vale retrasă pe malurile Orontesului și intenționa să ducă o viață monahală. Grigore i s-a alăturat. Mai întâi, au întocmit o colecție de fragmente din Origen numită „Filokalia”, adusă un omagiu geniului școlii alexandrine. În același timp, Vasile a întocmit două „Reguli monastice”, extrem de importante pentru dezvoltarea eremitismului; acestea stau și astăzi la baza vieții religioase din Orient.

În 362, tânărul călugăr a ajuns la Cezareea și a fost prezent la moartea episcopului Dianius, care îl botezase. Succesorul lui Dianius, distins prin bogăția sa, dar nu și prin cunoștințele sale teologice, a înțeles importanța de a avea la îndemână un asistent competent. L-a hirotonit pe Vasile preot. Cu toate acestea, a izbucnit curând o ceartă între ei, episcopul nu și-a arătat cea mai bună față, iar Vasile s-a retras la mănăstirea sa. Nazianz a restabilit armonia, iar prietenul său s-a mutat în cele din urmă la Cezareea.

De atunci încolo, a fost asaltat de o varietate de preocupări, dintre care cele mai dificile erau cele sociale. Tocmai acestea ar fi trebuit să fie preocupările împăraților din secolul al IV-lea, în loc să se ocupe de teologie! Dar acesta nu era obiceiul despoților. Proprietarii de pământuri își asupreau fără milă coloniștii - jumătate sclavi, jumătate liberi. După ce plăteau taxe și zeciuială, nu le mai rămânea nimic. În anul foametei 368, sărăcia s-a răspândit. Vasile descrie chinurile unui tată care a fost forțat să-și vândă unul dintre copii ca sclavi pentru a-și salva familia de la foamete. Camăta, ca rugina, roadea societatea. „Nu cereți după umanitate. Luați nevoie pentru nevoie, lacrimi pentru profit, îi strangulați pe cei goi, îi roadeți pe cei flămândi."

Ceea ce este frapant în această epocă este absența unui strat intermediar (ne amintim inevitabil de comparația cu țările actuale ale Americii Latine): sărăcia și luxul s-au întâlnit față în față, devenind o batjocură cotidiană la adresa soartei săracilor.

Vasile dă un exemplu: își donează averea săracilor și, ca de obicei, se revoltă împotriva stării de fapt existente, împotriva unei ordini sociale incompatibile cu conștiința creștină. În predicile sale, el explică mari adevăruri sociale: despre egalitatea înnăscută a oamenilor, despre demnitatea umană, despre legalitatea și limitele proprietății. Doctrina sa echilibrată denunța nu bogăția în sine, ci interesul personal. „A avea mai mult decât îți trebuie înseamnă a-i priva pe săraci, înseamnă a fura."

Întregul ciclu al predicilor sale pe teme sociale a ajuns până la noi; ele atrag prin claritatea doctrinei, temeinicia argumentării și expresivitatea pasională. Și până în ziua de azi, deși trăim în circumstanțe diferite, instrucțiunile sociale ale lui Vasile își păstrează valoarea și, din păcate, relevanța. A le asimila înseamnă a asimila Evanghelia săracilor.

Discursurile sale „Despre cele șase zile" datează tot din această perioadă. Este vorba de nouă predici de Post Mare despre creație, despre structura universului. Filosofia este îmbogățită în descrierea sa cu date din științele naturii - acest lucru nu putea fi mai potrivit cu caracterul special al curiozității spirituale a populației cezariene, printre care se aflau numeroși muncitori și artizani. Răspunzând cererilor lor, Vasile le-a împărtășit cunoștințele dobândite la Atena, a căutat tonul potrivit și forma accesibilă pentru a-i introduce în spectacolul creației lui Dumnezeu.

În ciuda întregii sale admirații pentru Origen, el rămâne de obicei fidel sensului literal al Scripturii, adăugând însă considerații morale esențiale în viața de zi cu zi. Instrucțiunile sale sunt de obicei transmise pe un ton calm și confidențial, dar tonul se ridică dacă observă că ascultătorii săi îl ascultă „ca de departe, fără să

se încânte de splendoarea minunată a universului". Hexaemeronul lui Vasile a găsit în mod special mulți admiratori. Puțin mai târziu, Ambrozie a fost inspirat de acesta.

EPISCOP

După moartea lui Eusebiu (în 370), Vasile a rămas succesorul său desemnat. Cu toate acestea, nu a fost ales necondiționat. Oponenții au invocat sănătatea sa precară. „Aveți nevoie de un atlet sau de un profesor religios?", a obiectat bătrânul episcop de Nazianz, tatăl lui Grigore. El și-a apărat alesul.

Vasili avea patruzeci de ani. Nu se putea lăuda cu adevărat cu sănătatea sa. Grigore îl descrie astfel: „slăbit de post, epuizat de priveghi, abia în carne și oase, abia în sânge". Dar ajunsese în apogeul maturității și se afla în floarea abilităților sale mentale și spirituale. Spiritul și caracterul său erau în deplină armonie. Poseda perspicacitatea, înțelepciunea și fermitatea unui lider; fusese creat pentru asta.

Știa să calculeze limitele posibilului și se îndrepta cu încăpățânare spre scopul propus. În încăpățânarea sa, era deopotrivă statornic și flexibil, combinând în sine furia lui Atanasie și viclenia lui Chiril. Și a pus tot ce era în el în slujba Bisericii și a binelui comun.

Caracterul său s-a dezvăluit pe deplin în timpul celor nouă ani de episcopat. În apărarea credinței, a rezistat cu fermitate atacului împăratului Valens și, după moartea lui Atanasie, a devenit o fortăreață vie a Ortodoxiei. Pierzându-și răbdarea, Cezarul l-a trimis pe prefectul Modestus la el ca să-l amenințe cum se cuvine. Acest lucru nu a avut niciun efect. Prefectul, care a încercat în zadar să-l convingă, și-a recunoscut neputința:

„Nimeni n-a îndrăznit vreodată să-mi vorbească așa!"

„Evident că nu i-ai întâlnit pe episcopi."

Vasily s-a comportat în timpul interogatoriului cu curaj și noblețe, ca un martir. Sângele martirilor curgea în el.

Autoritatea episcopului era atât de mare încât împăratul nu a îndrăznit să-l trimită în exil. Era un despot leneș; preferând să acționeze indirect, a decis să se răzbune pe episcop împărțind Capadocia și diminuându-i astfel puterea. În jurul lui Vasile s-a format un gol. Ereticii au fost încurajați și incitați, adepții Ortodoxiei au fost persecutați. Vasile descrie situația într-una din scrisorile sale: „Să spunem doar că aceasta este limita durerilor: oamenii părăsesc casele de

rugăciune și se adună în pustietăți. O priveliște amară: femeile, copiii, bătrânii, toți cei lipsiți de putere, suferă sub ploile torențiale, zăpada și vânturile, în frigul iernii și nu mai puțin vara, în căldura arzătoare. Ei suferă pentru că s-au păzit de răul aluatul arian."

Împăratul putea să se înfurie, să amenințe și să pedepsească cât dorea – Vasile nu tresărea. A luptat cu fapte și cuvinte, denunțându-l pe cel mai înfocat dintre adepții lui Arius, Eunomius, în „Cele Trei Cărți Împotriva lui Eunomius" și în „Tratatul despre Duhul Sfânt".

Ca o completare a nenorocirilor, schisma a distrus vechea comunitate creștină din Antiohia. Pentru a pune capăt tuturor acestora, Vasile, luptând pentru unitate, i-a scris mai întâi lui Atanasie, apoi s-a adresat Papei: „Aproape întregul Orient, venerabile părinte, este zguduit de o mare furtună. Înainte, am fost mereu mângâiați de bunătatea ta miraculoasă... Părtășia Bisericilor lui Dumnezeu trebuie restabilită."

Papa Damasus, care primise porecla batjocoritoare Vitabis, nu a binevoit să-i răspundă lui Vasile, ceea ce l-a rănit profund. Într-una dintre scrisorile sale, episcopul de Cezareea l-a descris pe Damasus ca fiind „un om mândru și arogant, judecând totul de sus și, prin urmare, incapabil să-i audă pe cei care îi spun adevărul din zonele joase ale pământului".

VIAȚA DE ZI CU ZI

Părinții sunt, în primul rând, purtători ai cuvântului lui Dumnezeu. Datoria zilnică a unui episcop este de a pregăti catehumenii pentru botez, de a predica poporului său. Vasile a luat în serios rolul de îndrumător. Numeroase edificări, raționamente și panegirice ale episcopului cezarian au ajuns până la noi.

Un maestru recunoscut al elocvenței retorice, a combinat-o cu abilitate cu claritatea gândirii și sobrietatea judecății. Stilul său este transparent în greacă. Mai mult decât oricare dintre Părinții care au studiat cu sofiștii, el a pus priceperea lor în slujba adevărului.

Vasile a fost un pastor model, un practicant neobosit al doctrinei religioase. Moralist în sensul înalt al cuvântului, a declarat un război decisiv viciilor personale și sociale, îngrijindu-se neobosit de educația moralei creștine în școala evanghelică. În conformitate cu misiunea sa, acest episcop a devenit un psiholog subtil. „Cunoștea sursele bolilor umane și era un mare vindecător de suflete", notează pe bună dreptate Fenelon.

Episcopul de Cezareea era un cunoscător al oamenilor. Știa că bogații sunt adesea pioși și cumpătați, dar rareori plini de compasiune. Și remarcă: „Virtutea care li se potrivește cel mai bine, virtutea carității, este cel mai greu de dobândit pentru ei.” Ne-a lăsat o descriere vie a unui om furios, demnă de La Bruyère (Predici, 10, 2).

În timp ce se ocupa de probleme morale și sociale, nu pierdea din vedere problemele teologice propriu-zise. Conflictul arian nu permitea uitarea importanței lor extreme. Vasile cunoștea pasiunea capadocienilor, chiar și a celor mai simpli, pentru dispute și căutarea adevărului și nota: „Toată lumea caută cu ardoare conversația teologică, iar în biserică nu găsesc niciodată satisfacție pentru această sete.” Episcopul trata problemele teologice cu precizie, acuratețe și perspicacitate.

Printre predicile sale, una merită o mențiune specială, și anume tratatul „Către tineri despre folosul scrierilor elenice”. Instruindu-și nepoții în studii, le explică cum să citească autori păgâni și cum să-i raporteze la Sfintele Scripturi. Judecata lui Vasile asupra culturii clasice a rezistat testului timpului. În studierea acestei literaturi, spune el, trebuie să urmezi exemplul albinelor, care extrag mierea și disprețuiesc otrava. Această evaluare justă și amploarea spirituală a lui Vasile au influențat foarte mult atitudinea Bisericii față de cultura clasică. Tratatul a fost deosebit de popular în timpul Renașterii. Cele mai recente traduceri ale sale există și astăzi.

EPISCOP-BINEFĂCĂTOR

Vasile nu s-a limitat la a predica dreptatea socială. El a vrut să demonstreze prin exemplu că este posibil să depășești sărăcia și să organizezi caritatea și a preluat el însuși această cauză. A construit un oraș nou lângă Cezareea, pe care oamenii l-au numit Basiliada. Episcopul l-a descris într-o scrisoare către Ilie, conducătorul Capadociei.

„Ei spun că acționăm împotriva binelui comun, ridicând un templu magnific Domnului nostru și în jurul lui locuințe: unul special, deosebit de spațios, pentru arhipăstor și altele, alternativ, pentru slujitorii mai tineri ai Domnului, după rangurile lor, locuințe la fel de potrivite pentru voi, conducătorii, împreună cu alaiul vostru. Cui i-am făcut rău, construind adăposturi pentru străini, pentru călători și pentru toți cei lipsiți de adăpost, întreținând asistente medicale, medici și animale de povară cu ghizi pentru cei bolnavi? O astfel de așezare are nevoie de meșteri, de maeștri în meșteșuguri necesare vieții și de alții care să înseninеze viața. Și astfel au fost necesare alte clădiri industriale, iar toate acestea au servit la decorarea zonei și spre o mai mare glorie a conducătorilor noștri, care sunt onorați din acest motiv.”

Exista un han, un azil de bătrâni și un spital cu o cameră specială pentru pacienții contagioși, apoi s-au adăugat locuințe pentru meșteri și servitori - astfel a apărut o suburbie model, unde aceștia se hrăneau gratuit. Vasili a trimis instrucțiuni preoților din subordine să acționeze în același mod în provinciile lor.

Se simțea înghesuit în limitele Cezareei. În ciuda sănătății sale precare, vizita cele mai îndepărtate parohii, pierduse în munți, disciplina clerul nestăpânit, se ocupa de obiceiurile rele și capriciile călugărilor. Toate acestea necesitau tact și excludeau presiunea. În fața statului, apăra imunitatea clerului. Cu riscul reputației sale, adăposti o văduvă care nu se aștepta să scape de avansurile unui funcționar. Prefectul luă partea subordonatului său și îl chemă pe episcop la tribunal. Vestea s-a răspândit în tot orașul. Meșteșugarii ieșiră în fugă din ateliere, apucându-și uneltele; femeile înnebuneau. O mulțime furioasă înconjura palatul și era gata să se năpustească asupra prefectului. Nu avea de ales decât să garanteze pentru siguranța episcopului. Vasile, la fel de calm în vremuri de încercare pe cât era de modest în ceasul triumfului, a avut din nou ultimul cuvânt.

CORESPONDENŢĂ

Episcopul de Cezareea a avut o influență decisivă asupra structurii ritului. Liturghia Sfântului Vasile cel Mare, compusă fără îndoială la Antiohia, este numită după el: el nu a făcut decât să o extindă și să o transforme într-una dintre capodoperele cultului grecesc. Este încă celebrată în bisericile orientale, făcând parte din unele slujbe festive.

Corespondența lui Vasili, una dintre cele mai ample - conține 300 de scrisori - oferă o idee vie despre activitățile și cultura sa, ne ajută să-l deslușim pe acest om, să-i vizualizăm imaginea.

Strict vorbind, a scris scrisori de-a lungul vieții sale, dar două treimi dintre ele datează din perioada sa de episcopat. Se poate observa că la început Vasile nu era împotriva anumitor frumuseți stilistice. Destinatarii săi sunt numeroși și variați: episcopul Ambrozie, episcopi ai Italiei și Galiei; există, de asemenea, multe scrisori prietenoase. Vasile a fost înzestrat cu darul prieteniei, știa să sprijine, să încurajeze și să sfătuiască. El consolează prietenii, părinții care și-au pierdut copiii, menține spiritul creștin în clerul întunecat sau asediat de eretici, ajută bisericile care și-au pierdut pastorul, rezolvă neînțelegerile și arată calea spre îmbunătățire.

La fel ca prietenul său Grigore, a scris numeroase scrisori de recomandare. Întotdeauna gata să facă o favoare, apără o văduvă de impozite, îi încredințează pe cei săraci și flămânzi în grija demnitarilor, apără orașul și prietenii.

Corespondența cu Libanius, celebrul retor, este un exemplu al relației dintre un om al Bisericii și un păgân înrăit.

În alte scrisori - despre teologie, despre cult - revine iar și iar la probleme controversate. Este interesat de relația dintre credință și rațiune, sursele cunoașterii noastre despre Dumnezeu. Într-o scrisoare explică cum să luăm împărtășania, în alta - cum să îndeplinim ritualurile.

Corespondența sa vastă îi dezvăluie calitățile umane: sinceritate și impecabilitate logică a judecății, o viziune realistă asupra lucrurilor, un simț sporit al responsabilității, fermitate și, în același timp, o sensibilitate evidentă. Căci, cu tot autocontrolul său, a rămas un om blând. Nu avea nici asprimea unui conducător, nici detașarea severă a unui ascet. Prețuia foarte mult prietenia, dar era gata să o sacrifice dacă datoria sau binele public o cerea. A înțeles că trebuie să fie un sprijin pentru ceilalți.

Îi place să primească scrisori, cere să fie la curent cu noutățile. Scrisorile sunt bucurie și mângâiere pentru el: la urma urmei, adesea a trebuit să sufere mult timp în deplină singurătate. Dar știa că aceasta era o participare la suferința Lui.

PERSONALITATE

Vasile ne-a lăsat o mărturie a nedumeririi sale atunci când prietenul său Eustatie l-a trădat: „Inima mea este stăpânită, limba mea nu ascultă, nu este putere în mâinile mele, curajul mă părăsește. Aproape că am urât neamul omenesc, nu m-am îndoit de prietenia oamenilor.” Această scrisoare vorbește de la sine. Procesul a durat trei ani, iar în tot acest timp Vasile a suferit în tăcere.

Durerea altora îl mișca profund: vărsa lacrimi alături de cei care plângeau și găsea cele mai precise, mai emoționante cuvinte atunci când era nevoie. Unei mame care își pierduse fiul în floarea vârstei, i-a scris: „Am vrut să tac și să nu-ți scriu, spunându-mi: cele mai emoliente medicamente nu fac decât să irite ochiul inflamat; cuvintele de consolare sunt obositoare pentru cel cufundat în abisul durerii și înțeapă cât timp rana încă sângerează... Înțeleg acum ce este inima unei mame și, cunoscând bunătatea și blândețea ta constantă, îmi dau seama ce suferință ți-a adus nenorocirea care ți-a abătut.”

El era unul dintre acei oameni care puteau rămâne ei înșiși în litere. Vasili a murit prematur, epuizat de ascetism și chinuit de eșecuri; avea doar cincizeci de ani. Episcopii actuali de la această vârstă abia își încep activitatea. Victoria a fost aproape, Vasili nu a trăit să o vadă, dar a făcut totul pentru ea. Înmormântarea sa a fost publică, oamenii au înțeles pe cine pierduseră. În zece ani a reușit să se dovedească vrednic și a devenit un exemplu incomparabil de episcop.

În manuscrisul Bibliotecii Vaticanului, Vasile este înfățișat ca fiind înalt și slab; are o barbă monahală, capul pe jumătate ras, riduri la tâmple și o înfățișare de gânditor. Vorbea încet: el însuși credea că originile sale, limbajul incorect al străzii capadociene, pe care îl auzise încă din copilărie, erau de vină pentru asta. Îi era greu să-și depășească timiditatea atunci când trebuia să participe la discuții publice. Curajul neînfricat nu era calitatea sa înnăscută, ci îi era dată de credința sa. Viața lui a fost plină de eșecuri și confruntări. Era constant înțeles greșit, i se opunea rezistență. Pentru cei furioși, era prea calm și calculat, pentru cei timizi și leneși, era prea abuziv.

Prin fire, era înclinat spre contemplare mai degrabă decât spre activitate. Cu toate acestea, spre deosebire de Ioan Gură de Aur, nu era împovărat de îndatoririle unui episcop și arhipăstor. Conducerea era potrivită pentru acest călugăr, precum și pentru Ambrozie. În autocontrol, hotărâre și voință, îl depășește pe Grigore Teologul, dar este semnificativ inferior acestuia în puterea imaginației și a spontaneității. Nu s-a născut tribun și războinic, precum Atanasie: Vasile este mult mai blând, este înclinat să măsoare, să raționeze - dacă numai Ortodoxia ar învinge. Mai presus de toate, este similar cu Ambrozie. Dar episcopului milanez îi lipseau educația vastă a lui Vasile și forța gândirii sale teologice.

În istoria Bisericii, se poate găsi un egal al Episcopului de Cezareea; nu se poate spune că a fost de neegalat. Dar contemporanii săi au început în mod arbitrar să-l numească - doar pe el - cel Mare. De-a lungul timpului, această adăugare la nume nu numai că nu a dispărut, nu a fost uitată, ci, dimpotrivă, i s-a fixat. Rareori în secole a fost un nume atât de meritat.

Bogatul trebuie să ia în considerare nevoile săracilor la fel de mult ca și pe ale sale. Excesul de avere este o încălcare a sărăciei. Un avar este ca un hoț .

A ȘASEA PREDICĂ ÎMPOTRIVA GROZNIEI

„Ce rău este să-mi păstrez bunurile”, spune avarul, „să le păstrez?” Dar ce sunt aceste bunuri, spune-mi, pe care le numești ale tale? De unde au venit? Ești ca un om care, intrând în teatru, se așază singur, nu vrea să lase pe nimeni altcineva să intre și intenționează să se bucure singur de un spectacol destinat tuturor. Nu sunt oare lacomii așa: după ce au acumulat bunurile comune, se declară proprietari ai acestora prin drept de prim posesor. Dacă fiecare ar păstra pentru sine doar ceea ce are nevoie pentru nevoile sale curente și ar distribui surplusul săracilor, nu ar exista nici bogăție, nici sărăcie. Nu ai ieșit gol din pântecele mamei tale? Nu vei coborî gol din nou în pământ? Și bunurile tale prezente, de unde au venit? Dacă răspunzi: „din dictatul norocului”, îți voi spune că ești nelegiuit, pentru că nu-ți recunoști Creatorul și nu-L răsplătești cu

ingratitudine pe Cel care s-a uitat la tine. Dacă răspunzi că toate acestea sunt date de Domnul, atunci explică de ce le posezi. Nu vei spune că Domnul este „nedrept” înzestrandu-i în mod disproporționat pe aceștia și pe ceilalți cu bunuri pământești? De ce ești tu bogat, iar aproapele tău sărac? Nu o faci oare doar pentru ca bunătatea și administrarea ta altruistă să-și aibă răsplata, în timp ce omul sărac ar fi îmbunat de darurile generoase care i-au fost promise prin îndelungă răbdare?

Și tu, care în lăcomia ta nesățioasă ascunzi aceste bunuri de la oameni, nu asuprești pe nimeni, smulgând o bucată de la atâția care suferă? Ce este un avar? Cel care poftește mai mult decât are nevoie. Și ce este un hoț? Cel care fură și jefuiește. Deci, ești un avar? Nu ești un hoț? Fiind numit să gestionezi bunurile, ți le-ai însușit. Cel care îi dezbracă pe oameni de hainele lor se numește tâlhar. Iar cel care putea acoperi goliciunea săracilor și nu a acoperit-o, merită el oare alt nume?

Cei flămânzi au dreptul la pâine din hambarele tale. Cei goi au dreptul la haine ascunse în aprovizionarea ta. Cei desculți au dreptul la încălțămintea pe care o irosești. Săracii au dreptul la banii pe care i-ai îngropat în pământ. I-ai lipsit de oameni pe cât ai putut ajuta.

„Bune sunt îndemnurile”, veți spune, „dar poate că aurul este mai bun”. Așa este și cu libertinii care sunt chemați la abținere: hulește-i amanta și o vei reînvia în amintirea lui și nu vei face decât să-i aprinzi pofta. Cum pot să le arăt ochilor tăi suferințele săracilor, ca să le auzi gemetele de sub comorile tale? O, cât de plăcute vor fi aceste cuvinte urechilor tale în Ziua Judecății: „Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți Împărăția care v-a fost pregătită de la întemeierea lumii. Căci am fost flămând și Mi-ați dat să mănânc; Mi-a fost sete și Mi-ați dat să beau; Gol am fost și M-ați îmbrăcat” (Matei 25:34-36). Un fior te va cuprinde, o sudoare rece te va cuprinde și vei fi aruncat în întuneric, ascultând în cele din urmă de această sentință: „Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, pregătit diavolului și îngerilor lui. Căci Mi-a fost foame și nu Mi-ați dat de mâncare; Mi-a fost sete și nu Mi-ați dat de băut; gol eram și nu M-ați îmbrăcat” (ibid., 41-43).

Și nu lăcomia ta în sine te va distruge, ci lăcomia ta în detrimentul aproapelui tău.

Ceea ce ți se spune, se spune pentru tine însuți: ascultă și vei vedea cu ochii tăi răsplata care ți-a fost promisă. Dacă nu asculți, trăiește sub amenințare. Să nădăjduim însă că aceasta nu se va împlini spre o mai mare întristare a ta. Îndreaptă-te, așadar, spre faptele bune și fie ca bogățiile tale să devină prețul mântuirii tale și, cu ajutorul lor, vei găsi răsplata cerească pregătită pentru tine.

Miluiește-ne pe noi, Doamne, care ne-ai lăsat moștenire Împărăția Ta, a cărei putere și slavă să fie în vecii vecilor. Amin.

Grigore Teologul

(† 389/390)

Istoria a avut plăcerea să-l pună în legătură pe Grigore de Nazianz cu prietenul său Vasile. Totuși, acești doi oameni nu puteau fi mai diferiți: firea lor întreprinzătoare și visătoare, stăpână pe sine și poetică, poruncitoare și impresionabilă este atât de diferită. Se completau și se îmbogățeau reciproc în mod minunat. Alături de Vasile, Grigore a dobândit acea fermitate de caracter care îi lipsea. Nu a încercat niciodată să se elibereze de această tutelă prietenoasă și nu s-a plâns niciodată de influența și superioritatea prietenului său.

Este ușor pentru biograful lui Grigori: scrisorile și scrierile sale sunt pătrunse de franchețe. Dimpotrivă, trebuie să te distanțezi oarecum, să faci o corecție mentală pentru a rezista presiunii acestui element liric unic. Romantic incorigibil, Grigori nu putea scrie nimic fără să-și menționeze grijile și experiențele. Comparativ cu Vasili, pur și simplu îi lipsea cumpătarea. Nu-și ascunde neajunsurile și este primul care suferă și se reproșează. Prin urmare, orice încercare de judecată părtinitoare la adresa lui se dovedește a fi nepotrivită.

ANI DE TINERETE

La fel ca Vasile, Grigore provenea din aristocrația capadociană. Familia sa era bogată, tatăl său aparținea sectei iudeo-păgâne, iar mama sa, Nonna, era o creștină excelentă. Grigore, care trebuie să fi moștenit de la mama sa o sensibilitate oarecum feminină, scrie despre ea cu încântare. Părinții săi au rămas fără copii mult timp și au fost profund îndurerați din cauza asta. Nonna a încercat din toate puterile să-și convertească soțul la adevărata credință. În cele din urmă, a reușit: soțul ei s-a convertit și chiar a devenit episcop de Nazianz. Nașterea ulterioară a primului lor copil, Grigore, a adus o mare bucurie casei. Mama sa l-a destinat și l-a binecuvântat pentru slujba Domnului. Nu a costat-o prea mult efort să dea o educație religioasă unui copil atât de receptiv prin fire; obiceiurile păgâne nu reprezentau nicio ispită pentru el, iar cuvântul lui Dumnezeu „era dulce ca mierea” pentru el. El era unul dintre acei creștini născuți, una dintre acele firi alese care nu sunt deloc supuse luptei cu pasiunile întunecate.

Aceasta însă nu l-a împiedicat pe Grigore să se îmbogățească din comoara culturii păgâne, și fără cele mai mici concesii morale. Mai târziu, a recunoscut că

„iubea cu ardoare literatura, chiar înainte ca prima pumnă să-i apară pe obraji”. A rămas fidel acestei iubiri, împăcând în felul său biserica cu poezia și cultura. L-a iubit pe Dumnezeu cu aceeași spontaneitate ca și literatura.

Grigore a vizitat cele mai faimoase instituții de învățământ ale acelor vremuri: în Cezareea (aici s-a împrietenit cu Vasile), în Cezareea Palestinei, în Alexandria și, în final, în Atena. Călătoria în Grecia întreprinsă în acest scop a fost nesigură și a repetat în numele său jurământul mamei sale, dedicând-o lui Dumnezeu.

Lui Grigore îi plăcea învățătura. Mai târziu, îi plăcea să-și amintească atât de testarea noilor veniți, cât și de varietatea materiilor, care, însă, nu-i dăunau convingerilor religioase. Prietenul său Vasile l-a ajutat mult. Grigore era mai atras de studii decât de viața activă, iubea filosofia, iubea limba în toată expresivitatea ei, iubea poezia, atât de consonantă cu sufletul său. Avea o slăbiciune pentru a rămâne la Atena după plecarea prietenului său: voiau să-i ofere catedra de elocvență. Poate că în învățătură și-ar fi găsit adevărata chemare?

La întoarcerea sa în Cappadocia, Vasile a devenit retor. „Am dansat în fața prietenilor mei”, notează el cu ironie și fără exagerări în confesiunea sa, intitulată „Poemul vieții mele”. A fost un orator înnăscut. Educație, receptivitate, ardoare – toate calitățile sale erau cât se poate de potrivite. Elocvența sa corespundea gusturilor vremii; pentru noi, sună prea pompos.

Însă sufletul său neliniștit, care căuta autenticitatea, nu putea fi sătul doar de zgomotul cuvintelor și de colorarea imaginilor. Din ziua întoarcerii sale în patria sa, Grigore s-a confruntat cu o alegere între o viață contemplativă și una activă: o alegere care l-a sfâșiat cu adevărat. Era constant bântuit de o dorință pentru viața lipsită de griji a unui savant; grijile și îndatoririle cotidiene îl împingeau la disperare. Întreaga sa viață s-a petrecut în această luptă spirituală: nu a făcut niciodată o alegere decisivă. Era atras de singurătate, de meditația filozofică și spirituală. „Cel mai frumos lucru, în opinia mea, este atunci când simțurile amuțesc și tu, liber de cele carnale și lumești, te retragi în tine însuți de dragul comunicării cu tine însuți și cu Dumnezeu dincolo de ceea ce este vizibil.”

Sensibilitatea sa sporită nu l-a părăsit niciodată. Avea mereu nevoie de simpatie; poate că avea nevoie pur și simplu de un ascultător, de o prezență umană, ca orice ființă emoțională. Vasili îl chema la singurătate, dar acest lucru nu i se potrivea lui Grigori. Tăria de caracter era deopotrivă necesară și jenantă pentru el, iar el se opunea.

CHRISTIAN ȘI EPISCOP

Sub presiunea părinților săi și nevrând să se împotrivească voinței lor, Grigore s-a stabilit în cele din urmă în Naziana, unde a fost botezat de propriul său tată. Acesta din urmă era deja la bătrânețe și încovoiat sub povara episcopatului. Venise momentul să se sprijine pe cineva mai tânăr. Turma era de aceeași părere. Părea cel mai natural să-l hirotonească pe fiul lui Grigore preot. Totuși, acest lucru a necesitat presiunea părinților, iar Grigore s-a plâns mai târziu de „tiranie". A fugit și s-a refugiat în singurătate lângă Vasile. Îl speria responsabilitatea sau chiar rangul de preot? Un prieten l-a consolat și s-a întors după câteva luni: o urmă grea a rămas pe sufletul său, dar nu avea pe nimeni de învinovățit în afară de el însuși. Prima sa predică, rostită la întoarcerea sa, la Paștele anului 362, a ajuns până la noi (vezi mai jos). Ea dezvăluie în mod clar un om blând și sensibil; dar și un teolog doctrinar a cărui gândire se bazează în mod clar pe experiența individuală.

De acum înainte, tatăl său se putea baza pe el. Sensibil și chiar irascibil, s-a dovedit totuși un împăciuitor într-o perioadă în care disputele teologice amenințau serios unitatea și pacea. Pe lângă sentimente, credința trăia în el și știa să-și sacrifice pasiunile de dragul sarcinilor importante și presante. „Știa să se smerească atunci când trebuia să se ocupe de mai mult" (A. Puech). Când în 371 împăratul Valens a împărțit Capadocia în două, Vasile, pentru a-și întări influența, a mărit numărul diecezelor și l-a pus pe Grigore în fruntea episcopiei nou create de Sazima. Grigore din nou nu s-a opus, părea că s-a supus prietenului său, dar nu s-a dus niciodată la locul de slujbă, „la străini și vagabonzi", nu a mijlocit „pentru găini și purcei", așa cum a exprimat-o într-o scrisoare către Vasile. Privind în urmă la aceasta zece ani mai târziu, este încă plin de amărăciune.

Deocamdată rămâne cu tatăl său în Nazianz, predicând la sărbătorile patronale și în zilele sfinților. Din acest moment s-a păstrat remarcabila sa laudă adusă sărăciei: „Toți suntem săraci înaintea lui Dumnezeu..." Aici bogăția și sărăcia sunt puse în contrast din punctul de vedere al aspirației noastre către Dumnezeu. Sărăcia reprezintă simbolic soarta noastră în lume, în mijlocul misterelor ei, și numai întoarcerea către Dumnezeu salvează o persoană de la căderea în insignifianță sau de la întunecarea rațiunii.

Din cauza firii sale nestatornice, Grigore lipsea adesea de la Nazianz. S-a întors însă când puterile tatălui său se slăbeau și a rămas cu el până la moartea sa. Credincioșii ar fi vrut să-i succeadă tatălui său. Temându-se de o astfel de soartă, Grigore a fugit din nou, intenționând să se dedice contemplării solitare.

ÎN CONSTANTINOPOL

Vasile a murit în 379; campionul arianismului, împăratul Valens, a căzut în bătălia de la Adrianopole cu un an înainte. Grațian și Teodosie au devenit conducători ai imperiului: ei erau preocupați de restaurarea Ortodoxiei. Teodosie a emis un edict special împotriva arianismului în 380. Totuși, situația a rămas dezastruoasă. În Constantinopol, aproape toate bisericile - atât Hagia Sofia, cât și Biserica Sfinților Apostoli - se aflau în mâinile ereticilor. Catolicii, adunați într-o turmă tot mai rărită, fără păstor, s-au îndreptat către Grigore cu o cerere de a-i conduce. Nu a fost nevoie de puțin curaj pentru a fi de acord. S-a dovedit că timiditatea nu era un obstacol în calea statorniciei; poate că Grigore a încercat să se convingă de acest lucru. A făcut o capelă un loc de întâlnire pentru credincioși, deschizând-o în casa uneia dintre rudele sale; a fost sfințită în numele Sfintei Învieri. Aici s-au auzit cele cinci învățături dogmatice pentru care Grigore a fost numit Teologul. În ele a aprofundat învățătura despre Dumnezeu și Treime, întorcând-o împotriva ereticilor - arienii și acoliții lor.

Chiar în această perioadă, Ieronim a sosit în oraș, apreciind talentele capadocianului, „al cărui egal nu va fi găsit nicidecum printre latini”. Elocvența și farmecul lui Grigore au făcut minuni, numărul ascultătorilor s-a înmulțit, iar cetățeni eminenți s-au adunat la slujbă. La rândul lor, au venit necazurile.

Neînțelegerile cu turma au fost cauzate de mașinațiunile unui anume ticălos pe nume Maximus, care se dădea drept adept al adevăratei credințe. Acest personaj destul de dubios a fost trimis de Arhiepiscopul Alexandriei în speranța că va juca rolul unui cal troian. Fie din naivitate, fie din credulitate nemărginită, episcopul i-a oferit adăpost. Noaptea, străinul a fost instalat episcop de către episcopii Alexandriei; procedând astfel, a trebuit să-și tundă părul excesiv de lung, ceea ce i-a dat lui Grigore motiv să remarce: „Câinii trebuie tunși pe tronul episcopal”. Orașul trezit la realitate a întâmpinat această veste cu neliniște populară. Egiptenii au fost nevoiți să cedeze: protejatul lor a fost dezonorat și și-a moderat oarecum pretențiile de guvernare autocratică a comunității creștine.

Grigore avea din nou intenția clară de a fugi. Credincioșii au observat acest lucru. L-au implorat constant, el nu a cedat convingerilor, până când în cele din urmă i s-a spus: „Și Sfânta Treime va fi ascunsă cu tine”. Aceasta a funcționat, iar Grigore a rămas.

Când Împăratul a intrat în sfârșit în Constantinopol, l-a așezat pe Grigore, susținut de impresionanta sa armată, pe tronul Hagiei Sofia. Era o zi furtunoasă, dar imediat ce procesiunea a intrat în catedrală, soarele a apărut brusc și a inundat întreaga biserică cu strălucirea sa. Acest semn a provocat un strigăt unanim: „Grigore este episcop!” Grigore dispăruse deja în altar. De atunci, elocvența sa a răsunat sub bolțile bisericii Hagiei Sofia.

Pentru a pune capăt ereziei și a restabili ordinea în dioceza Constantinopolului, împăratul a convocat un nou conciliu (381). Grigore a fost în cele din urmă confirmat în funcția sa de episcop al capitalei. Maxim cel necinstit, care de data aceasta era susținut de Papa Damasus, a suferit o înfrângere completă. Când bătrânul episcop al Antiohiei l-a ridicat pe Grigore pe tron, mulți trebuie să-și fi amintit de Vasile, care obținuse o victorie în persoana prietenului său. Dar Melekhi a murit, iar Grigore a trebuit să prezideze conciliul. Au apărut dispute cu privire la succesiunea la tronul Antiohiei. Grigore a încercat din nou să acționeze ca un conciliator. Nu l-au ascultat. În cele din urmă, chiar și propriul său drept la diocеză a fost pus sub semnul întrebării. Episcopia forțată a Sazimei a rămas nenorocirea sa de-o viață.

Certurile de la consiliu îl epuizaseră peste măsură pe Grigore. „Preoții mai tineri ciripesc ca o turmă de gaițe și se amărăsc ca un roi de viespi.” Trimișii din Vest și din Est, așa cum le era obiceiul, s-au ciocnit din nou.

„Primul cuvânt către Răsărit, căci în Răsărit s-a născut Hristos.”

„Desigur”, au răspuns trimișii occidentali, „dar a fost ucis în Est.”

Grigore nu a mai putut suporta. În cele din urmă, s-a hotărât să-și dea demisia din puteri și a ținut un discurs demn, luându-și rămas bun de la turma sa. Ajunge pentru el, un provincial capadocian, cu tulburarea capitalei, unde se simțea ca un bătrân prins în jocuri copilărești. Era mai bine să proclame doctrina Treimii în retragere. Și-a încheiat discursul de rămas bun cu faimoasa frază care a intrat în toate antologiile:

„Adio, templu împărătesc... Adio, templul Sfinților Apostoli... Adio, tron episcopal.”

Adio, mare oraș, faimos pentru credința și dragostea față de Iisus Hristos.

Adio, Vest și Est, căci am luptat pentru voi, iar voi ați pornit un război împotriva mea.

„Adio, copiii mei, păziți comorile care v-au fost încredințate. Aduceți-vă aminte de necazurile mele și mila Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi.”

Grigore a întocmit un testament, al cărui text a ajuns până la noi. Și-a lăsat moștenire întreaga avere „Bisericii Ortodoxe din Nazianz, pentru ca aceasta să aibă grijă de săracii care aveau nădejde în acea biserică”. S-a întors în orașul său natal, l-a condus pentru scurt timp, a găsit un episcop și s-a retras la Nazianz, unde familia sa deținea pământuri; acolo s-a dedicat scrisului și contemplării până la moartea sa. Grigore a murit în 390.

ESEURI

Corespondență și poezii au supraviețuit din perioada ulterioară a vieții sale. Majoritatea scrisorilor (445 în total) au fost scrise din izolarea sa finală. El însuși a compilat o colecție pentru strănepotul său. Scrisorile sunt de obicei scurte, iar stilul lor este impecabil: Grigore este un maestru al genului epistolar. O scrisoare ar trebui, credea Grigore, să aibă patru proprietăți: „scuritate, claritate, farmec și simplitate". Iată răspunsul său către un sofist care se considera ofensat:

„Vai de mine, ignorantul! Ce stângaci și nepoliticos sunt! I-am reproșat sofistului mândria lui, dar eu însumi am trecut cu vederea cel mai răspândit proverb: de ce să-și lovească un chel fruntea cu un berbec? De acum înainte îmi voi aminti de locul meu."

Corespondența lui Grigori este cheia aparenței sale interioare. El găsește cuvinte speciale pentru prietenii săi, stilul său este plin de descoperiri: „Tu ești respirația mea și eu trăiesc doar în speranța de a te întâlni" (Scrisoarea 6); „Fiecare are propria sa slăbiciune: eu sunt părtinitor față de prietenie și prieteni" (Scrisoarea 94); „Fie în realitate, fie în vis, mă preocupă doar ceea ce te privește pe tine" (Scrisoarea 171).

Scrisorile sale de recomandare sunt numeroase, căci cunoștințele sale erau numeroase, iar mijlocirea sa eficientă. Văzând suferința sau nevoia, episcopul nu a putut să nu vină în ajutor; era deosebit de supărat de grosolănie și ingratitudine. Scrisorile sunt o dovadă, în primul rând, a sensibilității sale umane. În el, se pare, excesiv de preocupat de sine însuși, mila a prevalat totuși, iar nevoile altora îi erau mai aproape decât ale sale.

Din prima până în ultima zi a trăit prin poezie. Principalele sale poezii au fost scrise în anii de declin. Acestea dezvăluie o dorință apologetică de a demonstra că cultura creștină nu este inferioară culturii păgâne în capacitățile sale. În plus, gnosticii au introdus obiceiul de a exprima doctrina religioasă în versuri, asprime-o fără speranță în acest proces. Arius a compus o întreagă rapsodie în versuri care își schițează doctrina, numită „Thalia". Docerii, marinarii și negustorii din Alexandria îi cântau versurile pe străzi.

POET CREȘTIN

Grigore, la rândul său, a scris treizeci și opt de poezii dogmatice în care explică marile adevăruri ale credinței. A avut un succes deosebit în poeziile sale cu conținut moral. În ele, transmite cele mai subtile sentimente, povestește despre bucuriile, erorile, dezamăgirile sale. Acestea sunt meditații poetice îndelungate. Cea mai lungă poezie, „Pro vita sua", conține 1949 de versuri iambice. Această

autobiografie, dezvăluind viața secretă a unei inimi neliniștite, este atât de expresivă și pătrunzătoare încât sugerează o comparație cu Augustin.

Grigore se străduiește să reînnoiască forma poetică (în acea epocă, cel mai adesea se scriau poezii languroase, manierate și lipsite de suflet); în experiențele spirituale ale unui creștin, el găsește o nouă sursă de inspirație lirică.

Ieri, asuprit de melancolie,

singur, retras de toată lumea,

Stăteam într-o pădure umbroasă,

plin de durere în inimă.

Nu știu de ce

spre alinarea durerilor mele

Discursurile tăcute servesc

în inimă și în inima mea.

Briza cânta odată cu păsările neîncetate,

iar acoperișul cu frunze emana o pace parfumată,

dulce pentru inima frântă.

Și o mare durere m-a apăsat

o povară abia suportabilă.

Poetul împrumută adesea motive bucolice de la Homer și Teocrit, dar aceasta este doar o ramă. Sufletul său absoarbe strălucirea caldă a antichității, simte trepidația care a pătruns lumea antică încă din vremea lui Euripide, ale cărui întrebări despre viață și moarte au rămas fără răspuns. Grigore le-a ascultat și a răspuns cu speranță creștină.

Dacă la plecarea de aici

Ființa fără sfârșit și granițe mă acceptă,

așa cum ni s-a spus,

Spune-mi, nu există moarte în viața noastră?

și nu este în moarte că găsim viața?

contrar gândurilor tale?

Sfâșiat de contradicții, Grigore își pune în contrast credința și experiența, frumusețea Chipului și a reflexiei Domnului cu întunericul care îl întunecă. „În suflet și în lume, o, câte lupte distorsionează frumusețea chipului Tău divin!” Nazianz a fost sensibil până la depresie toată viața și a experimentat profund ruptura din viața umană dintre viziunea interioară și realitate, dintre exaltarea sufletului și lenea cărnii, dintre vioiciunea spiritului și greutatea trupului: inima lui era o rană deschisă, nevindecătoare.

El a simțit - și ne-a descris - atât impulsul spre fericirea incoruptibilă, cât și fragilitatea fericirii pământești, care ne scapă. „Așadar, noi înșine ne cunoaștem atât măreția, cât și josnicia, căci suntem și pământeni și cerești, stricăcioși și nemuritori, moștenitori ai focului și ai luminii și urmași ai întunericului, și aceasta ne este dată după alegerea noastră” (Prop., 14, 7).

Mai mult decât orice, Grigore tânjea după apropierea de Dumnezeu, după unitatea cu El. Și pe măsură ce se apropia, imensitatea distanței despărțitoare devenea tot mai clară. „Tu chemi, Tu chemi și eu alerg spre Tine”, și cu cât strălucirea gloriei lui Dumnezeu era mai aproape, cu atât mai dureros era sentimentul propriei slăbiciuni.

Poezia sa este constant pătrunsă de o dispoziție rugătoare, psalmodică: el caută și suferă. Toate evenimentele din viața lui Grigore, chiar și cele mai nesemnificative, i-au ascuțit sensibilitatea și i-au extins imaginația. Într-una dintre învățăturile sale de la Constantinopol, el a asemănat frământarea sa spirituală cu elementele mării.

Sănătatea fragilă se înrăutățea și mai mult la bătrânețe, iar chinurile deveneau incredibile: setea de comuniune cu Dumnezeu și slăbiciunea gravă a cărnii erau agravate de afecțiunile legate de vârstă, de obsesiile demonice și de conștientizarea propriei păcătoșenii. Cu toate acestea, deznădejdea senilă era invariabil depășită de iluminare, de speranța creștină. „Dragostea învinge totul”, așa cum spunea Ioana d'Arc pe rug.

Poezia lui Grigore nu este pur și simplu o tragedie a sensibilității morbide, ci o dramă a îmbinării dintre viață și credință. Poezia nu a fost o ramură a vieții sale,

ci revărsarea și rezoluția acesteia, continuând și completând speculațiile sale teologice. Pentru el, ca și pentru Augustin, teologia s-a contopit cu rugăciunea, maturizându-se în profunzimile experienței vieții. Contemplarea sacramentelor creștine se încheie cu magnificul vers poetic: „O, Sfântă Treime, suma vieții mele". Calea sa teologică este prin purificare către contemplarea exaltatoare; întreaga sferă a căutării spirituale este prezentată în învățăturile și poeziile sale, iar toate acestea sunt povestea propriei sale vieți. Natura organică a teologiei sale este absolut evidentă, unde reflecția este inseparabilă de purificare. Teologia pentru el este descoperirea misterelor sacre și a înțelepciunii divine, care îmbracă complet viața umană.

Nu trebuie uitat că acest poet, asemenea Sfântului Ioan al Crucii, este un ascet sever; că este un teolog mistic. Da, are o inimă sensibilă, sfâșiată; dar când credința este amenințată, când sacramentele sunt profanate, el este neînduplecat, iar această inimă feminină se dovedește mai dură decât oțelul.

Rareori a fost un teolog atât de consecvent în doctrina sa. Biserica greacă și-a găsit vocea în el. Predicile sale au fost copiate, ilustrate, decorate cu miniaturi, precum Evangheliile. Unele manuscrise sunt capodopere ale artei frumoase. Predicile și poeziile sale sunt folosite în liturgia greacă. În colecțiile grecești de predici, i se acordă același loc ca și lui Augustin în Occident. Dintre toți oratorii antichității creștine, el a fost cel mai popular. El, Nazianz, este cel care mijlocește pentru Biserica Greacă în frescele Bisericii Santa Maria Antica, ridicată pe locul forumului roman.

Acest om contradictoriu a reușit să îmbine cultul față de Dumnezeu și dragostea pentru literatură; slujind Unului, l-a slujit și pe acesta – și aceasta în sânul Bisericii, care nu a favorizat întotdeauna elocvența și poezia. Pentru el, nu exista nicio prăpastie între Dumnezeu și propria sa creativitate, căci în creativitatea sa găsea participarea la Cuvânt. Acesta este secretul unității pe care a realizat-o. Vocea sa se contopește cu corul general al creației din jurul lui Hristos Creatorul. Grigore rămâne invariabil el însuși, fie că vorbește oamenilor, fie că vorbește lui Dumnezeu.

Prima predică a lui Grigore, în care explică viața unui creștin ca fiind similară cu calea pământească a Domnului. Un creștin este părtaș la patimile, moartea și învierea lui Hristos .

Acest lucru se explică prin exemplul bătrânului episcop de Nazianz, care și-a jertfit fiul, asemenea lui Avraam .

SACRIFICIU [8]

Timpul pentru iertare

1. Ziua Învierii, ce început plin de bucurie! Să ne bucurăm și să slăvim această sărbătoare și să schimbăm o sărutare a păcii. Să-i numim pe prietenii, ajutătorii și împreună-pătimitorii noștri frați, dar și dușmanii noștri. În cinstea Celui Înviat, fie toate iertate: să uităm păcatele noastre comune. Îți iert silnicia bună făcută mie (abia acum a devenit spre binele meu!); iar tu, care m-ai îndemnat atât de bine, iartă-mi reticența. M-ai mustrat pentru aceasta: dar se poate întâmpla. Oare graba superfluă este mai puțin plăcută lui Dumnezeu? Căci odată chemarea Domnului i-a făcut atât pe marele Moise, cât și pe Ieremia să ezite; și cu atât mai bucuroasă a fost ascultarea grabnică a lui Aaron și Isaia față de Cel Preaînalt. De-ar fi amândoi inspirați de evlavie! Unul este din cauza slăbiciunii noastre; celălalt din atotputernicia Celui ce ne-a chemat.

Ființă nouă

2. Misterul mi-a învăluit ungerea. Și sub vălul misterului am rămas până acum, până când a venit vremea să mă văd din nou. Și în veșmântul misterului m-am arătat din nou înaintea ta în zorii celei mai luminoase zile, care m-a ajutat să-mi înving ezitarea și să-mi stăpânesc slăbiciunea: și nădăjduiesc că Cel ce a înviat acum din mijlocul morților îmi va înnoi duhul și mă va face un om nou, numărându-mă printre noua creație (cei care s-au născut din Dumnezeu), și voi deveni un lucrător bun și un stăpân bun, gata să mor și să înviez împreună cu Hristos.

Fosta salvare

3. Cu o zi înainte au junghiat un miel și au pus din sângele lui pe amândoi stâlpii ușilor. Egiptul a jelit pentru întâiul născut al său, dar pentru noi, protejați de un semn minunat și cumplit, pedeapsa cea de sus a trecut, Nimicitorul nu a îndrăznit să intre. Și în această zi, fiind curățiți, am fugit din Egipt, de Faraon, conducătorul cel crud, și de slujitorii lui nemiloși. Suntem izbăviți de greutăți, de lut și cărămizi și nu există nicio piedică pentru noi să sărbătorim, cinstindu-L pe Domnul Dumnezeul nostru, ziua exodului din Egipt și nu vom mânca pâine cu mai devreme aluatul răutății și nedreptății, ci pâinea nedospită a sincerității și adevărului, iar răutatea Egiptului nu va dospi în ei.

Ce ar trebui să dăm ca ofrandă Domnului?

4. Ieri am fost răstignit împreună cu Hristos; astăzi sunt proslăvit împreună cu El. Ieri am murit împreună cu Hristos; astăzi am înviat împreună cu El. Ieri am fost îngropat împreună cu Hristos; astăzi am înviat împreună cu El din mormânt. Să aducem cele mai prețioase lucruri ale noastre ca jertfă Celui care a pătimit și a

înviat pentru noi. Nu credeți că vorbesc acum despre aur, argint, broderii, pietre prețioase? Bunuri pământești nenorocite! Ele se ridică din țărână doar pentru a ajunge, cel mai probabil, în posesia celor răi, a robilor poftelor pământești, ai Prințului acestei lumi.

Să ne oferim pe noi înșine ca jertfă: un dar prețios în ochii Domnului și prețios pentru noi. Să onorăm chipul Lui cu o ofrandă, mai ales una asemănătoare Lui. Să recunoaștem măreția noastră și prototipul nostru nestricăcios, să înțelegem puterea acestei taine și sensul morții lui Hristos.

5. Să devenim ca Hristos, căci Hristos a devenit ca noi. Să devenim ca zeii pentru El, căci S-a făcut om pentru noi. El a ales partea cea mai rea pentru Sine, ca să ne dăruiască cea mai bună; S-a făcut sărac, ca să ne îmbogățească prin sărăcia Sa; a ales soarta robului, ca să ne dea libertate; S-a smerit, ca să ne înalțe; a îndurat ispitele, ca noi să le putem triumfa; a îndurat disprețul, ca să fim acoperiți de slavă. El a murit, ca noi să fim mântuiți. S-a înălțat la cer, ca să ne tragă după El, pe noi, cei cufundați în adâncurile păcatului.

Să dăm totul ca o ofrandă Celui care, de bunăvoie, S-a dat pe Sine însuși ca răscumpărare. Și să devenim pentru El un dar prețios dacă înțelegem aceste mistere și devenim pentru El tot ceea ce El a devenit pentru noi.

Noul Avraam

El [9] ți-a dat un păstor, și acest păstor este înaintea ta. Căci toate speranțele, gândurile și grijile lui sunt îndreptate spre binele turmei sale. Și-a dedicat viața oilor sale, și nu o dată, ci de două ori. A făcut din fortăreața bătrâneții sale o fortăreață a Duhului. După ce ți-a dat un templu de piatră, ți-a dat și unul viu, iar acestei structuri maiestuoase i-a adăugat un altul, poate discret, dar drag lui, care a absorbit atâta putere și grijă. O, de-ar fi vrednic de el!

Ți-a dat tot ce avea. Câtă generozitate a avut, sau mai degrabă, câtă tandrețe pentru copiii săi! Ți-a dat bătrânețea sa și tinerețea fiului său, ți-a dat un templu, un preot, un testamentar, un moștenitor și cuvinte adresate urechilor tale. Și nu cuvinte goale, împrăștiate în aer și care tulbură fără simț urechea: nu, aceste cuvinte sunt înscrise de Duh, imprimate pe table de piatră și carne cu o urmă adâncă, de nești, și nu sculptate prin puterea celui care a scris, ci prin har.

Oile trebuie să asculte glasul păstorului lor

Acesta este darul pentru voi al acestui venerabil Avraam, al acestui patriarh, al acestui conducător mărinimos și binefăcător, locașul tuturor virtuților, modelul sfințeniei, adevăratul preot: el l-a adus acum Domnului ca jertfă, ca ofrandă de

bunăvoie, pe singurul său fiu, copilul făgăduit. Voi, așadar, aduceți lui Dumnezeu și nouă cea mai mare ascultare, pentru ca noi să vă păstorim „și să vă facem să vă odihniți în pășuni verzi și să vă ducem la ape liniștite” (Ps. 22, 2).

Cunoaște-ți păstorul și fă-l să te cunoască și pe tine. Ascultă-i glasul limpede și curat din afara porților și nu asculta de străinul care se strecoară prin gard ca un hoț și un intrus. Nu asculta de glasurile străinilor, care te înșală de la adevăr și te împrăștie peste munți, deșerturi, râpe și alte locuri uitate de Dumnezeu și te îndepărtează de la adevărata credință; păzește-te de cei care proclamă că Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt nu sunt o singură zeitate, o singură putere. Există un glas al păstorului, iar oile Mele au fost întotdeauna ascultătoare de El; să-L asculte și în viitor, și nu de cei care ne ispitesc cu minciuni și răutate, care ne îndepărtează de păstorul cel original și adevărat.

Fie ca nouă tuturor, turmelor și păstorilor, să ne hrănim și să păscăm departe de aceste ierburi otrăvitoare și mortale, și fie ca noi toți să fim una în Hristos Isus, acum și în locașurile cerești. A Lui este puterea și slava în vecii vecilor. Amin.

Grigore de Nyssa

(†aproximativ 394)

Mult mai puțin înțeles decât ceilalți doi capadocieni, nerecunoscut în comparație cu aceștia până de curând, Grigore de Nyssa abia acum ne stă în fața în toată statura sa. Steaua lui strălucește tot mai tare. Este de sperat că dreptatea va triumfa în sfârșit și că va fi recunoscut ca învățător al Bisericii. Câți învățători deja recunoscuți și mai puțin merituoși ar considera o onoare să-l primească în rândurile lor!

Dacă Vasile este în primul rând un împlinitor și un conducător, iar Grigore Teologul un retor și poet, atunci Grigore de Nyssa este un mistic, primul mare teolog și vizionar al Bisericii după Origen. Fratele lui Vasile a crescut în aceeași casă, dar copiii din aceeași familie nu sunt neapărat la fel. În familia Macrina, copiii s-au dovedit a fi grozavi: trei fii au fost episcopi, patru au fost sfinți. Ce listă! Dar, vai, un eșec complet cu al doilea fiu: a început ca ascet și a sfârșit foarte trist.

Grigori este diferit de fratele său în toate privințele, care, fără îndoială, l-a suprimat oarecum și a fost probabil cauza umilinței sale involuntare. Pentru a-i acorda ceea ce i se cuvine, să încercăm să analizăm mai atent circumstanțele vieții sale.

VIAŢĂ

Știm puține lucruri despre tinerețea sa, despre hobby-urile sale. Lui Grigore nu-i plăcea să vorbească despre sine. Părinții săi considerau că aveau suficiente cheltuieli pentru educația lui Vasile, iar Grigore nu a părăsit Cappadocia, fiind elev la școala cezariană. Este puțin probabil să fi fost fiul său preferat. Se pare că era destinat să devină preot. În tinerețe, a citit mult. De ce a preferat cariera de retor în locul clerului: a fost oare îndoială de sine, dorință de a se impune ca persoană, din cauza nestatorniciei naturii sale instabile? Este greu de spus. Se pare că a cedat ispitei culturii păgâne sau, mai degrabă, a căzut sub influența lui Libanius, care s-a ridicat deosebit de sus sub Iulian.

Grigore s-a căsătorit cu o anume Theosevia, o femeie foarte educată, cu o sensibilitate spirituală remarcabilă; o afecțiune arzătoare l-a unit de ea pe viață. La fel ca Ilarie de Poitiers, a combinat episcopatul cu viața de căsătorit.

Nu ar trebui să se acorde prea multă importanță faptului că în tratatul său despre castitate și-a reproșat „calea bătătorită” pe care o alesese: aceste reproșuri sunt destul de patetice. A abandonat retorica, dar a rămas căsătorit. A rămas bărbat căsătorit chiar și după 371, când fratele său l-a ridicat la rangul de episcop al orașului Nyssa din estul Capadociei. Viața de căsătorit, se pare, nu i-a împiedicat deloc dezvoltarea spirituală, așa cum nu l-a împiedicat nici pe Ilarie de Poitiers. Teosevia a murit în 385. Ne-a parvenit o scrisoare de condoleanțe, adresată lui Grigore de către episcopul de Nazianz, care l-a numit pe defunct „un adevărat sfânt și adevăratul soț al unui preot”. Grigore de Nyssa a recunoscut legitimitatea bucuriilor căsătoriei, descriindu-le în cel mai emoționant mod. Îndoielile sale ulterioare despre corp și viața sexuală au apărut probabil nu din propria experiență, ci ca urmare a gândirii filosofice impregnate de platonism.

Alte detalii din viața lui Grigore ne sunt aproape necunoscute. Se pare că a trăit cu Teosevia departe de activitățile lumești active, dedicându-se studiilor și vieții spirituale, dar nu a dorit să împărtășească pustnicul fratelui său Vasile, în ciuda tuturor apelurilor acestuia. A rămas în cele mai bune relații cu Macrina, păzitoarea spiritului familial, și era puternic atașat de ea. Ea conducea comunitatea femeilor de lângă Nyssa. Grigore a numit-o mentor spiritual. El a descris viața și moartea ei, la care a fost martor, într-o lucrare mică, profund simțită.

În tot acest timp, după 371, Grigore a condus dioceza de Nyssa. A acceptat-o „sub constrângere”, așa cum relatează el însuși, de la fratele său Vasile. Acesta din urmă nu avea încredere deosebită în abilitățile de conducere ale fratelui său. În plus, Grigore nu era prea înclinat să atenueze tensiunea dintre Vasile și unchiul său, episcopul, care, la rândul său, își împăca fratele cu Grigore Teologul. Dar Vasile avea nevoie, mai presus de toate, de oameni de încredere din punctul de vedere al ortodoxiei. Grigore a impresionat pe toată lumea cu

cunoștințele sale teologice. A fost un diplomat mediocru, dar s-a ținut ferm de credință, iar învățătura sa a fost recunoscută peste tot. În vremurile de conflict arian, acest lucru era cel mai important.

Mica episcopie de Nyssa nu avea nicio importanță în sine. În vremurile de astăzi, episcopul de acolo nu ar fi mai mult decât un stareț. Grigore a acceptat funcția cu extremă reticență. S-a plâns chiar că fusese trimis „în deșert", iar locuitorii orașului au fost judecați cel mai aspru în acest sens. A fost, însă, un episcop zelos, devotat turmei sale, care îl ținea la mare stimă. Acest teolog și mistic știa să vorbească direct și să învețe fără ocolișuri. Predica sa de Bobotează este un model de tact, prietenie și edificare, adaptat urechilor oamenilor.

Grigore a trebuit să-și îndure partea din partea arienilor. Pentru a-l discredita, aceștia au adus o acuzație de risipă a proprietăților bisericești. O acuzație amuzantă, dacă ne amintim că a fost întotdeauna de partea săracilor. A fost detronat și nu s-a mai putut întoarce pe tronul episcopal până la moartea împăratului Valens (378). Orașul l-a întâmpinat cu jubilație. Impresionat de întâlnirea cu turma sa, el a scris: „Deși mi-au arătat o prietenie deplină, nu mi-au închis gura".

După moartea lui Vasile, Grigore a devenit succesorul fratelui său în teologie și monahism. Această pierdere părea să-i dea încredere. De atunci încolo, el avea să joace rolul principal de apărător al Ortodoxiei. Vasile l-a împiedicat să se dezvolte cu adevărat și probabil nu l-a apreciat corect. Caracterele lor erau prea diferite, iar Grigore, care era rezervat din fire, nu s-ar fi impus niciodată pe seama fratelui său.

ESEURI

Grigore s-a dedicat scrisului. Prima sa lucrare, Despre creația omului, a fost concluzia predicilor fratelui său despre creație. În ea a dezvoltat o antropologie creștină, plină de influența fiziologiei platonice. Gândirea sa se dezvoltă mai concentric decât logic, cu digresiuni care se succed una după alta. Autorul este captivat de învățătura teologică despre om, chip și asemănare a lui Dumnezeu: „Omul nu este un miracol al lumii sublunare, ci o realitate care, fără îndoială, depășește tot ce ne este cunoscut, căci el, singurul dintre toate ființele, este asemenea lui Dumnezeu." Grigore dezvăluie în mod remarcabil unitatea umanității: măsura umanității se va împlini doar odată cu acea naștere ultimă, care în Hristos va rezolva plenitudinea umanității.

În 379, Grigore a participat la un conciliu a cărui sarcină era să unească Orientul și Occidentul. A fost însărcinat să inspecteze bisericile de pe malurile Pontului Euxin. Sebastian, din Armenia, i-a cerut să rămână cu ei ca episcop. Au fost de

acord ca fratele său, Petru, să rămână cu ei. În 381, Grigore, împreună cu un alt Grigore, Teologul, a fost chemat la Conciliul de la Constantinopol. Acesta a fost punctul culminant al vieții sale. El a ținut discursul de deschidere. Împăratul l-a numit gardian al ortodoxiei în toate diecezele Pontului Euxin. În această funcție, el urma să verifice credibilitatea episcopilor: să-i înlăture pe arieni și să-i instaleze pe adepții Crezului de la Niceea.

În acești ani – când exact nu se știe – Grigore, învestit cu încredințarea imperială, a condus mai multe misiuni. A vizitat Arabia și Ierusalimul. Încredințarea imperială, însă, nu l-a făcut mai diplomat sau mai puțin sever. Atât de moderat în vorbire, Grigore este aspru și caustic în scrisori, mai ales când descrie un pelerinaj la Ierusalim: „Este mult mai multă indignare aici decât evlavie", scrie el. „E mai bine să fii un simplu pustnic decât un pelerin ostentativ."

Cele mai importante lucrări dogmatice, pe care se bazează autoritatea sa teologică și faima sa în general, datează din această perioadă. „Marele Catehism" este o colecție teoretică a adevărurilor fundamentale ale doctrinei, un manual de dogmatică, bazat pe tratatul lui Origen „Despre principii", dar în niciun caz urmându-l orbește. Această lucrare dezvăluie forța gândirii metafizice a lui Grigore de Nyssa. „Viața Macrinei", despre care am discutat deja, a fost scrisă cam în aceeași perioadă.

Grigore gândea complet independent și nu ascundea deloc acest lucru, ceea ce uneori îi complica relațiile cu succesorul fratelui său. Era nevoie de multă umilință pentru a recunoaște superioritatea evidentă a unui subordonat; iar umilința era tocmai ceea ce îi lipsea arhiepiscopului. Prin urmare, dezacordurile apăreau tot timpul.

În această perioadă, Grigore se afla în culmea gloriei sale oratorice. Stilul elevat și strălucirea retorică a elocvenței sale, excesive pentru gustul nostru de astăzi, au captivat Constantinopolul vremii. În acești ani, a întâlnit-o pe una dintre femeile remarcabile, Sfânta Olimpia, care a fost ulterior destinatara a numeroase scrisori de la Ioan Gură de Aur. O serie de discursuri funerare celebre datează din această perioadă a vieții sale, inclusiv o predică despre moartea tinerei prințese Pulcheria, descriind durerea care cuprinsese curtea imperială; poate că aceasta a inspirat lamentațiile clasice ale lui Bossuet. De asemenea, a vorbit deasupra sicriului împărătesei Flaxilla.

Apoi, gloria sa s-a estompat în fața stelei în ascensiune a tânărului Ioan Gură de Aur, care se afla chiar atunci în prima sa glorie. Grigore a fost treptat uitat, s-a trezit împins în fundal și a fost profund rănit de acest lucru, ceea ce, desigur, nu-l prezintă într-o lumină bună.

Eliberat de multe îndatoriri, Grigore s-a adâncit în viața sa interioară, îndreptându-se spre autoperfecționare și teologie mistică. Combinând experiența cu reflecția, a dobândit o autoritate și o originalitate incomparabile în acest domeniu. În această perioadă, a scris remarcabilele lucrări „Viața lui Moise” și „Despre Cântarea Cântărilor”, la care sunt atașate o interpretare a „Tatălui Nostru” și un tratat „Despre Fericire” - capodopere ale teologiei mistice. Dezvoltând preceptele fratelui său în plan spiritual, a dezvoltat o învățătură mistică despre monahism care s-a dovedit a fi foarte actuală (în principal în cartea „Despre regula creștină” /De institut christiano/).

În această perioadă, Grigore ajunsese, așa cum spunea el însuși, la „o epocă a părului cărunt”. Urmându-l pe Origen, el descrie - în imaginile vii ale cărților „Viața lui Moise” și „Despre Cântarea Cântărilor” - călătoria spirituală ca pe o cale continuă de perfecționare și purificare, irigând sufletul cu noi valuri de har - și așa mai departe până la completa abnegație. El scrie despre trei niveluri ale vieții spirituale: iluminare, ceață și întuneric - și de la el aceste definiții au trecut la scriitorii spirituali ai Evului Mediu. În completa sa abnegație, omul se deschide lui Dumnezeu, inspirat de iubirea pură, și devine recunoscut de sus ca prieten al lui Dumnezeu, „ceea ce pentru mine este împlinirea vieții”. Aici, gânditorul merge mână în mână cu misticul, iar speculația se bazează pe experiență. Strigătele pe care sufletul său le rostește par să prefigureze răpirea Sfintei Tereza de Avila.

În 394, Grigore a participat pentru ultima dată la treburile următorului conciliu. Trebuie să fi murit la scurt timp după aceea, poate în 395. Istoria a fost nedreaptă față de Grigore de Nyssa, numele său fiind adesea menționat doar în legătură cu controversele din jurul moștenirii învățătorului său, Origen. Adesea trecut cu vederea, nu întotdeauna apreciat de toată lumea, Grigore rămâne unul dintre cei mai serioși gânditori ai unei epoci bogate în minți teologice.

ASPECT

Este greu de imaginat imaginea vieții lui Grigori, un om extrem de zgârcit cu confesiunile autobiografice. Chiar și scrisorile spun puțin despre el ca persoană. Independența sa spirituală este cu atât mai clar dezvăluită în descrierea pelerinajului. Este foarte atent și complet lipsit chiar și de o parte din ipocrizia pentru care sunt adesea remarcați oamenii religioși. Prin natura sa, este retras, secretos, rezervat. De obicei, nu își dezvăluie sentimentele, dar uneori acestea ies la iveală. Nu există nicio urmă de pragmatism cotidian în el, uneori este pur și simplu stângaci. În timpul vieții lui Vasile, nu a vrut și nu a putut să-și afirme personalitatea în niciun fel. Devenind stăpânul absolut al propriilor gânduri și eliberat de ochelari de vedere, s-a aflat în culmea evenimentelor și a responsabilității sale. Maturitatea deplină și înflorirea abilităților au coincis cu momentul în care a trebuit să părăsească scena. În momentul abruptului de sine

și al profunzimii spirituale, adică în timpul plinătății și al secerișului, toate ispitele dispăruseră: o cale abruptă care ducea la Dumnezeu i se deschisese în față.

Vasile și Grigore Teologul l-au umbrit. Este unul dintre acei oameni care devin cu atât mai interesanți cu cât îi cunoști mai bine; sunt apropiați de o cunoștință întâmplătoare, dar atenția și sârguința vor da roade. A fost impregnat de platonism mai mult decât orice alt Părinte al Bisericii, a citit toți autorii păgâni care i-au fost disponibili, iar acest lucru a provocat o atitudine foarte ambiguă față de operele sale.

Trebuie recunoscut că nu era foarte puternic în stil. Nu a avut ocazia să se priceapă la studii universitare, precum cei doi concurenți ai săi. A fost autodidact, „propriul său elev". Frazele sale sunt grele, supraîncărcate de sens, structura discursului său este slabă. Nu posedă magia cuvintelor, în retorica sa se simte o dependență de rețetele școlare ale sofismului. Stilul său - în special oratoric - corespunde foarte puțin cu bogăția firii sale. Acesta este cazul când stilul ni-l ascunde pe autor.

Puterea lui Grigore constă în energia gândirii sale și în profunzimea cercetării sale teologice: aici îi depășește atât pe Vasile, cât și pe Nazianz. Este unul dintre cei mai originali gânditori din istoria Bisericii. Niciunul dintre Părinții secolului al IV-lea nu a fost capabil să aplice filosofia atât de convingător la înțelegerea profundă a misterelor revelației. Grigore a fost influențat de platonism, dar a reușit să se desprindă de acesta atunci când a fost necesar să dezvăluie vestea bună a creștinismului în toată originalitatea sa. El compară filosofia păgână cu fiica faraonului, lovită de sterilitate. Același lucru spune și despre filosofia neluminată de revelație: „Până nu-L cunoaște pe Dumnezeu, are parte doar de greșeli". Pentru el, sursa adevărului este Scriptura. Asemenea învățătorului său, Origen, el s-a inspirat din Cuvântul lui Dumnezeu.

Ca să încununem toate acestea, Grigore este fondatorul teologiei mistice. Este adevărat, s-a inspirat din Origen și din adepții săi, dar s-a inspirat liber, rămânând independent spiritual. Pe bună dreptate, are un loc important în istoria dezvoltării spirituale a omenirii, dar acest loc nu i-a fost atribuit până în ziua de azi. El este legătura dintre Filon și Plotin și dintre Dionisie Areopagitul și Maxim Mărturisitorul. Influența sa profundă asupra monahismului oriental este fără îndoială. În Evul Mediu, în Occident, comentând pseudo-Areopagitul, nu exista nicio îndoială că acesta se afla în linie directă cu Grigore. În acest fel, sub hainele altcuiva, episcopul de Nyssa a pătruns în Occident.

Grigore ilustrează cu exemple din Scriptură schimbarea vieții sub influența botezului . În ciuda ispitelor demonice, trebuie să ne comportăm așa cum se cuvine fiilor lui Dumnezeu și *să ne schimbăm felul de viață* .

PENTRU SFÂNTA SĂRBĂTOARE

Să încheiem cu mărturiile Scripturii. Cuvântarea noastră nu va avea sfârșit însă, dacă vrem să enumerăm totul și să le adunăm pe toate la un loc. Voi toți, cei care slăviți nașterea din nou dăruită vouă, mândri de înnoirea și mântuirea voastră, arătați-mi schimbarea moravurilor voastre, după ce ați primit cel mai înalt har; permiteți-mi să văd în puritatea vieții voastre cât de mult sunteți mișcați spre perfecțiune. Ceea ce este perceptibil simțurilor nu se schimbă, iar forma trupească rămâne, și nu există nicio schimbare în alcătuirea naturală vizibilă.

Avem nevoie, însă, de o confirmare care să dezvăluie omul regenerat; avem nevoie de semne care să distingă omul nou de cel vechi. În opinia mea, semnul este efortul liber al sufletului, ruperea cu viața veche pentru a accepta cea nouă, iar fiecare martor adevărat recunoaște clar schimbarea și dispariția trecutului fără urmă.

Așa se realizează transformarea și trebuie să mă ascultați și să urmați cuvintele mele în practică. Înainte de botez, acest om era nestăpânit, lacom, hoț, părtinitor, mincinos, calomniator și în toate celelalte nu mai bun. Acum trebuie să devină moderat, mulțumit cu un venit modest, gata să împartă cu săracii, un zelos al adevărului, grijuliu și prietenos - într-un cuvânt, înclinat spre bunăvoință în toate. După cum lumina alungă întunericul și albul învinge negrul, tot așa omul de dinainte este distrus prin fapte de dreptate. Știți cum Zacheu, printr-o schimbare de viață, a încetat să mai fie șef al vameșilor și a răsplătit de patru ori pe cei pe care îi nedreptățise și a distribuit săracilor ceea ce le fusese luat anterior.

Și un alt vameș, tovarășul lui Zacheu, evanghelistul Matei, după alegerea sa și-a lepădat viața de dinainte ca pe o înfățișare goală. Pavel a fost un prigonitor și, prin harul lui Dumnezeu, a devenit apostol și, în numele lui Hristos, a purtat ca semn al răscumpărării și al pocăinței acele lanțuri nedrepte pe care legea i le încredințase, ca să-i poată persecuta pe cei care primiseră Evanghelia.

Așa ar trebui să apară cineva în nașterea din nou, lepădându-se de obiceiurile păcătoase, așa ar trebui să trăiască fiii lui Dumnezeu, căci prin har am fost făcuți așa. Și trebuie să contemplăm cu sârguință Creatorul nostru, pentru a deveni asemenea Tatălui și a deveni fii legitimi și adevărați ai Celui care, prin mila Sa, ne-a adoptat. Un fiu necredincios și căzut, care calcă în picioare măreția tatălui său în viața sa, este o ocară vie. De aceea, mi se pare, Domnul le-a spus ucenicilor în Evanghelia Sa ce se așteaptă de la noi: „...faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă asupresc și vă prigonesc, ca să fiți fii ai Tatălui vostru care este în ceruri. Căci El face să răsară soarele Său peste cei răi și peste cei buni și dă ploaie peste cei drepți și peste cei nedrepți” (Matei 5:44-45).

Veți deveni copii, spune El, dacă vă veți face părtași bunătății Tatălui, arătând în faptele și atitudinea voastră față de aproapele vostru bunătatea lui Dumnezeu.

De aceea diavolul ne asediază mai ales pe noi, cei îmbrăcați cu demnitatea de fii, căci este chinuit de gelozie când vede virtutea omului cel nou, care pășește în cămările cerești, care îi sunt interzise lui, diavolului. El aprinde în voi ispite iadice și încearcă să vă dezbrace de noua voastră înfățișare și să vă devină stăpânul ca mai înainte. Și observând astfel de încercări ale lui, trebuie să repetăm cuvintele apostolului: „Căci toți câți am fost botezați în Hristos Iisus, întru moartea Lui am fost botezați" (Romani 6, 3).

Dacă am murit, atunci păcatul a murit odată cu noi, străpuns de o suliță, așa cum Fineas, în gelozia lui, l-a străpuns pe desfrânat. Pleacă, disprețuitule, căci cauți să chinuiești un mort, fostul tău rob, ale cărui pofte au stăpânit rațiunea. Pentru un mort nu este ispită în trup, nici ispită în bogăție, un mort este străin de clemență, un mort este străin de minciună, nu poftește ce este al altuia și nu-și calcă în picioare aproapele.

Mi-am schimbat viața. Am învățat să disprețuiesc lumea, să disprețuiesc binecuvântările pământești; caut cele mai înalte binecuvântări. Pavel spune: „Lumea este răstignită pentru mine și eu pentru lume" (Galateni 6, 14). Acesta este glasul unui suflet renăscut de adevăr, așa se exprimă un om nou, amintindu-și mărturisirea credinței sale înaintea lui Dumnezeu, luminat de sacrament și înfășurat cu jurământul de a nu precupeți osteneli și de a nu căuta plăceri în numele iubirii pentru El.

Aceste discursuri sunt suficiente pentru a marca sărbătoarea, primul an nou. Este potrivit să încheiem instrucțiunea noastră cu un apel către Acela căruia îi datorăm acest dar, pentru a-l putea mulțumi cu umilință pentru atâtea binecuvântări.

Rugăciune

Cu adevărat, Doamne, Tu ești izvorul nesecat al tuturor binelui, Tu, care ne-ai respins în dreptate și ne-ai privit cu milă. Ne-ai urât și ai făcut pace cu noi, ne-ai blestemat și ne-ai binecuvântat; Ne-ai izgonit din Rai și ne-ai deschis calea în el; Ne-ai făcut hainele ticăloase ca frunze de smochin și ne-ai aruncat peste umeri o haină împărătească; Tu ai deschis închisoarea și i-ai eliberat pe cei condamnați, Ne-ai stropit cu apă curată și ne-ai spălat de necurățiile noastre.

De acum înainte, lui Adam i se îngăduie să nu mai fugă rușinat de fața și chemarea Ta, nici să se ascundă în dumbrăvile cerești de grelele ocări ale conștiinței. Și sabia de flăcări nu mai ascunde porțile raiului și nici nu-i mai

împiedică pe cei atrași spre rai. Și totul s-a schimbat spre bucuria robilor păcatului, iar plăcerile cerești și paradisiace i-au fost acum deschise omului. Creatura pământească, despărțită de creația supranaturală, a găsit o unire prietenoasă cu ea; iar noi, oamenii, am fost făcuți egali cu îngerii și ne-am făcut părtași la unica cunoaștere a lui Dumnezeu.

Așadar, să-I cântăm Domnului imnul plin de bucurie care odinioară a curs de pe buze inspirate:

Sufletul meu se va bucura în Dumnezeul meu:

căci m-a îmbrăcat cu hainele mântuirii…

ca și cum ar fi fost un mire, i-a pus o coroană

și, ca pe o mireasă, a împodobit-o cu podoabe (Isaia 61:10).

Mireasa a fost împodobită de nimeni altul decât Hristos, Prezentul, Trecutul și Viitorul, binecuvântat acum și în vecii vecilor. Amin.

Efraim Sirianul

(†373)

Suntem atât de obișnuiți să urmărim gândul răspândirii Vestului Bune din Est în Vest, încât ni se pare că nu ar exista altă posibilitate. Între timp, merită să ne amintim de procesiunea Evangheliei într-o altă direcție - mai departe spre Est. Și nu ar strica să ne gândim uneori la cum ar fi evoluat soarta creștinismului dacă s-ar fi înrădăcinat în principal în India sau în îndepărtata China!

EVANGHELIZAREA PERSIEI

Să ne reamintim, în primul rând, că din Antiohia creștinismul și-a extins influența spre estul Siriei. Până în secolul al IV-lea, Biserica își pusese rădăcini puternice în Mesopotamia sasanidă. Persecutată cu cruzime, exilată în Seleucia-Ctesifon, împărțită în două, Biserica „persană” a continuat să se dezvolte atât în sud, cât și în nord. În timpul invaziei persane, o parte considerabilă a populației siriene, ca și acum în circumstanțe similare, a preferat să-și părăsească patria decât să se supună dictatelor noilor stăpâni.

Iacob din Nisibis conducea Biserica din Nisibis la acea vreme. Ascetic și profesor religios, el combina îndrumarea cu postul, munca apostolică cu rugăciunea. A avut o influență decisivă asupra tânărului Efrem în multe feluri. Iacob a fondat o

școală teologică în Nisibis, numită curând „școala persană”. Seminarul de la mănăstire s-a transformat în cele din urmă într-un centru de educație generală, un fel de universitate, unde se predau scrisul, cititul, cântatul și Scriptura. Baza educației era Biblia - aceasta era citită, copiată, tradusă și transformată în imnuri.

În această Mesopotamie semitică observăm nașterea unui nou tip de educație: limba siriacă antică este stăpânită ca limbă liturgică, iar cultura națională siriană devine, ca să spunem așa, o urmașă îndepărtată a culturii și literaturii iudeo-creștine. Liturghia siriană a dus moștenirea spirituală a Bisericii din acea vreme până în zilele noastre.

Ceea ce este deosebit de frapant în literatura siriacă antică este bogăția sa lirică; poezia a jucat un rol esențial aici. Când sirienii i-au tradus pe greci - și acest lucru se întâmpla tot timpul - și-au dat frâu liber imaginației, au completat și parafrazat originalul. Fiecare temă era doar un pretext pentru variațiuni inepuizabile. Sufletul latin în rugăciune este ocupat cu autocontemplarea, sirianul este în uitare de sine.

Datorită traducerilor siriace antice, multe lucrări grecești, pierdute în original, au ajuns totuși până la noi. „Școala persană”, care s-a stabilit în Nisibis după înfrângerile militare ale lui Iulian Apostatul, s-a mutat ulterior în orașul Edessa. Aici a făcut-o faimoasă diaconul Efrem timp de secole.

Calea vieții

Viața lui Efrem ne este puțin cunoscută. Nu din cauza lipsei de biografi - sunt mai mult decât destui, ei se ceartă între ei și nu fac decât să încurce lucrurile: datorită eforturilor lor, devine din ce în ce mai dificil să distingem adevărul de ficțiune. Mai mult, oamenii mari, canonizați ca sfinți, sunt inevitabil înconjurați de legende. Panegiricul clasic folosit de creștinism ne permitea să ignorăm acuratețea istorică. Pe atunci, se pare că se credea că un scop bun justifică orice mijloace.

Efrem s-a născut în anul 306. Prin urmare, a fost contemporan cu Ilarie și Vasile, dar și cu împăratul Constantin cel Mare, care a urcat pe tron în anul nașterii sale. Părinții lui Efrem erau creștini. În tinerețe, a fost influențat de episcopul Iacob de Nisibis. Poate că a trăit ca un pustnic, dar i-a vizitat pe călugări doar ocazional. Cu toate acestea, soarta l-a legat de asceții din Edessa pentru tot restul vieții sale, iar asocierea sa cu aceștia a avut un efect profund asupra lui.

Episcopul Iacob l-a apropiat pe tânărul promițător, l-a făcut diacon și i-a încredințat conducerea „școlii persane”. Efrem a rămas în Nisibis până când orașul a căzut sub stăpânirea persană. Legenda spune că tânărul diacon a participat la Sinodul de la Niceea și l-a vizitat pe Vasile cel Mare.

Nu este mai puțin dificil să înțelegi operele Sfântului Efrem decât biografia sa. Principala dificultate este că acestea au supraviețuit doar în traduceri și nu au fost niciodată demne de o ediție critică. Cel mai dificil lucru este poezia sa, care a dobândit un scop liturgic. Efrem a fost rescris, completat, imitat cu un zel surprinzător - făcând astfel munca criticului textual extrem de dificilă.

Diaconul era un ascet strict, mâncând pâine, orz și verdețuri. „Carnea i s-a uscat până la oase și a devenit ca un ciob de lut." Sufletul unui mistic se exprima în poezia sa, plină de melodie și repetiție. Iubea imaginile luminoase, culorile naturale vii, lirismul nestăpânit al poeziilor sale, care ne poate fi străin, îi încânta invariabil pe contemporanii săi.

Scrierile lui Efrem au avut și alte motive: el s-a opus în mod conștient ereticilor Marcion, Vardesan, Mani (părintele maniheismului) - predicatori ai sincretismului religios, impregnați de zoroastrismul iranian. Vardesan a compus imnuri speciale - instrucțiuni poetice cu refren. Efrem a adoptat această formă și a creat „Memre", poezii destinate recitării, și „Madraske" - imnuri spirituale, adus astfel o contribuție concretă la cultul oriental.

Biograful său povestește cu o sinceritate și o autenticitate captivante îndrumarea spirituală a diaconului. „Întrucât Sfântul Efrem știa de pasiunea locuitorilor din Edessa pentru cântat, a hotărât să-i distragă pe tineri de la propriile lor cântece și dansuri. A format coruri din enoriași și i-a învățat imnuri, împărțite în strofe cu refrene. Imnurile sale erau pline de gânduri frumoase și învățături spirituale despre Nașterea Domnului, Patimile Domnului, Înviere și Înălțare, precum și despre mărturisitori, pocăință și morți. Fecioarele se adunau duminicile, în zilele de mari sărbători și de pomenirea martirilor; iar el era printre ele ca un tată și cânta la harpă cu ele. Le învăța să alterneze vocile în conformitate cu imnul, le învăța diverse subtilități și melodii muzicale, iar întregul oraș s-a adunat în jurul lui, iar dușmanii au fugit, rușinați."

Memre sunt în esență poeme narative, în timp ce Madraskö sunt poeme didactice. Mai mult, diaconul, un poet cu un lirism pur oriental, a conferit poeziilor sale un caracter dramatic: aduce un personaj pe scenă, îi dă cuvântul și interlocutori, iar astfel monologurile se dezvoltă în dialoguri, anticipând misterul liturgic al Evului Mediu. Conversația sa cu ascultătorii în timpul descrierii Judecății de Apoi, unde întrebări tulburătoare alternează cu răspunsuri terifiant de precise, este menționată în secolul al XIII-lea de Vincent de Beauvais; era, fără îndoială, cunoscută lui Dante.

ESEURI

Efrem ne-a lăsat și comentarii la Scriptură, predici despre credință și despre Paradis. El dezvoltă teme caracteristice teologiei siriace: maternitatea virginală a Mariei, esența virginității, Biserica și credința ca drum de întoarcere spre Paradis. În comentariile sale la Scriptură, fie că sunt polemici sau predici, Efrem extrage întotdeauna argumente din textul biblic. Imnurile sale către Maria sunt cel mai adesea parafraze ale unor versete biblice: de exemplu, variațiuni pe tema „Bucură-te, Fecioară Maria; binecuvântată ești tu între femei".

Îi place să vorbească despre credință și viața spirituală. Vede imaginea egocentrismului în cei trei magi, care se închinau în tăcere. Credința este plină de milă și rugăciune. El preamărește cu ardoare rugăciunea ascunsă: ea, asemenea unei fecioare, trebuie să rămână în lăcașul ei. „Tăcerea și pacea îi păzesc pragul".

Fie ca rugăciunea să se întoarcă ca o oglindă spre fața Ta.

Fie ca ea să cuprindă, Doamne, frumusețea și măreția Ta.

Fie ca ea să rămână inaccesibilă Celui Rău,

Neatins de rău și pur de murdăria lui.

Oglinda poate dezvălui o aparență trecătoare:

Fie ca gândurile noastre să nu ne întunece rugăciunile!

Fie ca ea să reflecte Chipul Tău în trăsături vii.

Și fie ca oglinda să cuprindă frumusețea Ta!

Rugăciunea este însoțită de pocăință, căreia i-a fost deschisă întreaga viață a lui Efraim. El compară pocăința cu refugiile găsite de evrei în Vechiul Testament; dar, spre deosebire de ei, creștinul trebuie să rămână în pocăință neîncetat. Așteptarea Judecății viitoare trebuie să ne însuflețească constant pocăința: „Să stăm, Doamne, la porțile Tale și să ne plecăm cu pocăință la prag".

Din păcate, astfel de pasaje ale lui Efraim sunt pline de inserții ulterioare. Pocăința în ele este înlocuită de groază, declinul spiritual este adesea însoțit de autoflagelare intoxicată. Când pocăința încetează să mai fie hrănită de surse pure de credință, este numită mai corect autointimidare. Acesta este un teren fertil pentru cercetarea psihanalitică. Criticul ar trebui să se întrebe ce anume este inserat, psihologul - de ce.

Numeroase traduceri și falsuri mărturisesc recunoașterea universală a diaconului Efraim. După cum se știe, este ușor să dai împrumuturi bogaților. Este adevărat, Efraim nu este îndatorat față de toți acești creditori. Ieronim mărturisește: faima sa era de așa natură încât în unele biserici textele Scripturii erau însoțite de citirea operelor lui Efraim. Traducerile grecești, latine, armene, georgiene, slave, arabe și siro-palestiniene permit urmărirea limitelor geografice ale influenței sale. Aceasta nu a slăbit nici măcar în Evul Mediu.

Datorită imensității moștenirii sale teologice și poetice, Efraim a fost numit „lira Duhului Sfânt". El joacă și astăzi un rol în dezvoltarea cultului bizantin și sirian.

În patimile lui Isus ni se revelează harul Său milostiv . Trebuie să-I aducem laudă și să căutăm refugiu în El .

RUGĂCIUNE CĂTRE HRISTOS, PĂRTĂTORUL PĂTIMILOR

Cad la picioarele Tale, Doamne, ca să Te cinstesc. Îți mulțumesc, Dumnezeule preamilos. Mă întorc la Tine cu rugăciune, Dumnezeule preasfânt. Îngenunchez înaintea Ta.

Te slăvesc, Hristoase, Iubitorule de oameni, Fiul Unul-Născut și Doamne Atotputernicul. Tu singur ești fără de păcat; și pentru mine, păcătosul și nevrednicul, ai fost dat morții și ai murit pe cruce. Și astfel ai izbăvit sufletele din robia cea rea. Cum Îți voi răsplăti, Doamne, pentru o asemenea mare milă?

Slavă Ție, Iubitorule de omenire!

Slavă Ție, Cel milostiv!

Slavă Ție, Cel îndelung răbdător!

Slavă Ție, Iertătorule de păcate!

Slavă Ție, Cel ce Te-ai pogorât pentru mântuirea sufletelor noastre!

Slavă Ție, Cel ce Te-ai întrupat în pântecele feciorelnic!

Slavă Ție, Cel Legat!

Slavă Ție, Cel ce ai fost dat spre junghiere!

Slavă Ție, batjocorit!

Slavă Ție, Cel ce ești pironit pe cruce!

Slavă Ție, Cel îngropat și înviat!

Slavă Ție, Învățătorul oamenilor care au crezut în Tine!

Slavă Ție, Cel ce Te-ai înălțat la ceruri!

Slavă Ție, Celui ce așezi de-a dreapta Tatălui; Tu vei veni în slava Tatălui cu sfinții îngeri, la un ceas cumplit și înfricoșător, ca să judeci sufletele care au lepădat preasfintele Tale pătimiri.

Puterile cerurilor vor fi clătinate: toți îngerii, arhanghelii, heruvimii și serafimii vor sta cu frică și tremurând înaintea strălucirii slavei Tale; pământul se va cutremura din temelii și fiecare suflare va fi plină de tremur înaintea măreției Tale suverane.

Și în acest ceas, fie ca mâna Ta să mă adăpostească sub aripile Tale, fie ca sufletul meu să scape de focul cel cumplit, de scrâșnirea dinților, de întunericul din afară și de plânsul veșnic, ca să Te pot slăvi în cântare:

Slavă Celui Ce a binevoit să mântuiască păcătosul, în mila Sa cea atotbună [10] .

Chiril al Ierusalimului

(†386)

Pe locul Ierusalimului evreiesc, romanii au ridicat un oraș nou, Aelia Capitolina. În locul Templului a apărut un Capitoliu dedicat a trei zeități romane, Jupiter, Juno și Minerva; urme ale acestui Capitoliu pot fi găsite până în zilele noastre. Pe locul unde Hristos a fost răstignit și îngropat, au ridicat un templu dedicat lui Venus. În ciuda tuturor acestor schimbări, creștinii, uniți în jurul episcopilor lor Narcis, Alexandru și succesorilor lor, au continuat să se întâlnească chiar în biserica unde Domnul a ținut Cina cea de Taină. Episcopul Eusebiu de Cezareea, a cărui sediu era în apropiere, între Jaffa și Haifa, a dedicat mai multe lucrări geografiei biblice; de asemenea, a relatat încercările prin care s-au confruntat creștinii de acolo în timpul persecuțiilor lui Dioclețian în cartea sa Martirii palestinieni.

Calea vieții

După Edictul de la Milano din 313, multe s-au schimbat. În același an, s-a născut, probabil la Ierusalim sau în vecinătatea orașului, Chiril, destinat să devină o podoabă a diecezei locale. Avea doisprezece ani când s-a convocat Conciliul de la Niceea. Nu știm aproape nimic despre familia și educația sa.

Judecând după oratoria sa, a studiat la o școală bună. Era un improvizator iscusit și știa să-și perfecționeze stilul atunci când era necesar. Nu era remarcat pentru geniul său, dar cu siguranță era înzestrat cu talent.

„Minei" liturgice bizantine oferă o descriere a înfățișării sale, nimeni nu știe de cine sau când a fost compusă: de înălțime medie, palid, nas ușor turtit, sprâncene căzute, păr lung, o barbă albă deasă pe obraji și despărțită la bărbie, „cu o înfățișare complet țărănească". Poate că avea o înfățișare simplă, dar stilul și spiritul său i-au captivat pe locuitorii din Tars, iar aceștia erau cunoscuți ca ascultători iluminați și exigenți. În general, este mai bine să judecăm înfățișarea sa din scrierile sale și nu din această descriere, cel mai probabil fictivă.

În timpul lui Constantin, Macarie a fost episcop al Ierusalimului. A fost prezent la Sinodul de la Niceea și, cu permisiunea împăratului, a întreprins primele săpături în Ierusalim, descoperind situl Sfântului Mormânt. Împăratul, informat despre acest lucru, a ordonat construirea unei catedrale imense cu o colonadă care ducea la aceasta pe Golgota recent descoperită. În spatele templului, într-o curte mare pătrată, decorată cu porticuri, a fost ridicată o clădire specială unde erau păstrate rămășițele Crucii. La vest se afla o rotondă deasupra Sfântului Mormânt și a Bisericii Învierii. Aici Chiril a ținut celebrele sale predici. Aelia a devenit din nou Ierusalim.

Macarie a fost înlocuit de Maximus. Era un luptător bătrân, fusese exilat în mine de Cezarul Maximinus Daia, s-a întors de acolo strâmb și șchiop. Tronul Ierusalimului și Cezareea plasată deasupra lui fuseseră rivale mult timp, conducătorii acestor două eparhii rareori fiind de acord în opiniile lor. Spre sfârșitul vieții sale, Maximus a devenit un susținător înfocat al lui Atanasie, iar când acesta din urmă s-a întors din Occident, i-a aranjat o întâlnire ceremonială. Aceasta, desigur, nu a fost pe gustul Arhiepiscopului Cezareei, Acachie.

Printre clerul orașului exista un preot care își câștigase faima deosebită pentru elocvența sa. Acesta era Chiril. Un simplu cleric, îl înlocuia pe episcop în timpul lecturilor din Postul Mare, pregătindu-i pe catehumeni pentru botez. Instrucțiunile care, din fericire, au ajuns până la noi, îi justifică pe deplin reputația. În 350, după moartea lui Maxim, Chiril, respectând toate formalitățile și cu consimțământul arhiepiscopului, a acceptat diecezeza Ierusalimului.

În anul următor, 351, pe 7 mai, un semn strălucitor a apărut pe cerul de deasupra Ierusalimului: toți cei care l-au văzut au deslușit conturul unei cruci. Chiril s-a grăbit să-l informeze pe împărat despre acest lucru. S-ar părea că un astfel de eveniment nu putea fi considerat altceva decât un semn bun pentru noul episcop.

Cu toate acestea, imediat a urmat o discordie între Chiril și Arhiepiscopul Cezareei, Acachie: probabil, disputa a apărut cu privire la vechime. Sinodul de la Niceea a ocolit această problemă, evident nevrând să agraveze situația. Potrivit istoricului Sozomen, Acachie a avut mai mult decât suficiente probleme cu episcopul subordonat. Chiril a încercat să scape de o astfel de întâietate ca fiind incompatibilă cu succesiunea apostolică a tronului Ierusalimului. Acachie, la rândul său, l-a acuzat pe Chiril că a vândut comorile bisericești în timpul foametei pentru nevoile trupești ale credincioșilor. Se presupune că o actriță a fost văzută pe scenă, îmbrăcată într-o haină dăruită lui Macarie de Constantin. Acuzația părea a calomnia de la o milă distanță.

EXIL

De fapt, Acachie făcuse cauză comună cu arienii. Era foarte favorizat la curte și a profitat de acest lucru pentru a convoca un sinod și a-l înlătura pe Chiril. Acesta din urmă nu avea de gând să dea înapoi: a protestat împotriva deciziei, pe care o considera nedreaptă, și a depus o plângere. Apoi, Acachie însuși a venit la Ierusalim cu un detașament militar, l-a detronat pe episcop și, cu mână înarmată, a pus un arian în fruntea diecezei (357). Chiril a fost expulzat în același an ca și fratele său, Ilarie de Poitiers.

Episcopul Ierusalimului a găsit refugiu mai întâi în Antiohia, apoi în Tars. Episcopul local Silvanus, deși înclinat spre arianism, l-a primit pe Chiril și i-a dat ocazia să slujească ca preot și să predice. Predicile sale i-au adus o mare popularitate.

Dar câteva luni mai târziu, la Sinodul de la Constantinopol, prezidat de Acachie, Chiril a fost din nou detronat. La fel ca Atanasie, a profitat de politica împăratului Iulian pentru a se întoarce la turma sa în 362. Încercările sale nu se terminaseră nicidecum. Sub împăratul Valens, a fost din nou exilat: aceasta, de altfel, este o confirmare directă a faptului că era considerat un dușman implacabil al arianismului. Tronul i-a fost restituit abia în 378: exilul său a durat unsprezece ani. Sinodul de la Constantinopol din 381, la care a participat, l-a recunoscut solemn ca episcop legitim. A îndurat cu curaj și până la sfârșit persecuția pentru adevărata credință.

La întoarcere, a trebuit să se confrunte cu gravele consecințe ale multor ani de dezordine și șovăieli. Grigore de Nyssa descrie Ierusalimul din acea vreme în culori extrem de întunecate. „Nu există o asemenea impietate”, scrie el în 378, „care să nu apară aici în toată nerușinarea sa. Obscenitate, adulter, furt, idolatrie, otrăvire, calomnie, crimă - într-un cuvânt, nu există rău care să nu fi prins rădăcini aici”.

Pentru mulți din acel oraș, sfâșiat de dușmănia dintre arieni și ortodocși, li se părea că nici Chiril nu era complet fără păcat. Ani mai târziu, Ieronim a relatat că cele mai nepotrivite bârfe despre episcop încă circulau prin mănăstiri. I s-a reproșat că se asocia cu semi-arieni, deși Conciliul de la Constantinopol, departe de a fi înclinat spre indulgență, a afirmat că „prea venerabilul și piosul Chiril" „nu precupețește niciun efort în lupta împotriva arienilor".

Cert este, desigur, că Chiril, la fel ca Ilarie, era un om rezervat și iubitor de pace: în devotamentul său față de Ortodoxie, nu era atât de zelos încât să uite datoria milei și grija pentru unitate. Cei mai sinceri și curajoși, de fapt, nu sunt cei care strigă cel mai tare.

Chiril și-a dedicat ultimii ani restaurării păcii și unității, reparării pagubelor cauzate de vremurile grele. A îngrijit neobosit unitatea credinței. „Eroarea are multe fețe", îi plăcea să repete, „dar adevărul are o singură formă". A murit pe 18 martie 386. Din cei treizeci și opt de ani ai episcopatului său la Ierusalim, șaisprezece i-a petrecut în exil. În 1893, Leon al XIII-lea l-a proclamat învățător al Bisericii Universale.

Episcopul Ierusalimului era destinat să ia parte directă la lupta împotriva arianismului. Prin natura sa, era mai degrabă un împăciuitor; împrejurările l-au făcut un războinic. După ce a dat dovadă de asprime și intransigență în disputa cu Acachie, nu și-a negat pur și simplu dreptul la seniorie, ci a apărat credința: de dragul ei era nevoie de fermitate. Cu toate acestea, prin natura sa, era mai degrabă ferm și hotărât decât nestatornic și flexibil. Natura curajoasă a sufletului său se exprima clar în predicile sale. În ele se poate simți suflarea înviorătoare și dătătoare de viață a acelei credințe care a creat Biserica apostolilor și martirilor.

MENTOR

Îl cunoaștem cel mai bine ca profesor al celor 24 de învățături care explică adevărurile credinței, precum și al învățăturii despre cele trei sacramente ale inițierii creștine: botezul, confirmarea și Euharistia. Acestea oferă un exemplu viu al educației religioase din acea vreme. Instrucțiunile lui Chiril ne ajută să ne imaginăm viu cum era liturghia în Ierusalim în secolul al IV-lea.

Majoritatea predicilor au fost ținute în Biserica Sfântului Mormânt; unele în Biserica (rotonda) Învierii. Autenticitatea celor cinci predici finale, numite mistice (ele servesc drept introducere în semnificația Sfintelor Sacramente - botezul, mirungerea, împărtășania), este contestată; existând îndoieli destul de serioase în această privință. Cu toate acestea, nu toți istoricii le împărtășesc.

Instrucțiunile începeau în prima zi de luni din Postul Mare și erau citite zilnic - cu excepția, desigur, a sâmbetei și duminicii - până la botez. Se explicau Sfintele Scripturi, istoria răscumpărării în cele mai importante episoade ale sale și Crezul Apostolilor. În noaptea de Paște, catehumenii erau botezați și mirunzi și primeau împărtășania. În timpul săptămânii pascale, instrucțiunile se încheiau cu o explicație a riturilor inițierii creștine (catehumenatul secret).

În predicile sale inițiale, Chiril le explică celor care așteaptă să fie primiți în sânul Bisericii ce înseamnă o cotitură decisivă în viața lor, atât cotidiană, cât și morală, convertirea la creștinism. Ca și în primul catehism creștin (Didache), se pune un accent deosebit pe acest aspect moral și cotidian al convertirii.

Următoarele paisprezece învățături comentează Crezul, acordând o atenție specială treimii Dumnezeirii. Pe această temă, Chiril nu se limitează la formule teologice despre Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, ci încearcă într-un mod remarcabil să arate cum doctrina treimii predetermină întreaga viață a unui creștin. Îndreptându-ne spre Tatăl, ne apropiem de misterul cunoașterii lui Dumnezeu, de Cel care ne-a făcut fii și fiice ale Sale. Hristos este „Mântuitorul nostru, diferit pentru fiecare, căci fiecare caută în El ceea ce are nevoie”. El este totul pentru toți și totuși neschimbător, întotdeauna așa cum este El. „În Duh ne apropiem de misterul Bisericii, care sfințește și păstrează”. Și viața credinciosului se transformă: „Imaginați-vă pe cineva care trăiește în întuneric; și deodată a văzut soarele și privirea i s-a luminat și ceea ce nu văzuse înainte, acum vede clar. Și așa este cu oricine a fost găsit vrednic să primească Duhul Sfânt: sufletul său este luminat și vede dincolo de omenesc, care până acum îi fusese neobservat” (Învățături, 16, 16).

Cele cinci predici finale conțin învățătura despre sacramentele inițierii creștine și o explicație a riturilor ca lecții pline de semnificații ascunse. În apă, de exemplu, se dezvăluie puterea distructivă și dătătoare de viață. Episcopul leagă fiecare sacrament de evenimentele și persoanele din Vechiul Testament, așa cum era obișnuit în învățăturile secolului al IV-lea.

CARACTERISTICI

Interpretările lui Kirill sunt clare și directe. Limbajul oarecum simplificat și tonul confidențial sunt destul de potrivite pentru acest tip de învățătură introductivă. Uneori apare o intonație elevată, stilul devine elegant: Kirill a luat în mod clar lecții de oratorie. De regulă, el încearcă să introducă conștiința obișnuită în adevărurile înalte ale credinței. „Nu aștepta până vei orbi ca să apelezi la un doctor.” Sau: „Lasă-ți sufletul să se făurească, lasă necredința împietrită să se năruie sub loviturile ciocanului, lasă metalul să se curețe de crustă, rugina să se sfărâme și fierul pur să rămână.”

În altă parte, el reunește sărbătoarea Paștelui și nașterea primăverii, pentru a le explica celor care așteaptă botezul semnificația renașterii. „Într-un astfel de moment a fost creat omul, un om neascultător, alungat din rai; și într-un astfel de moment a găsit credința și s-a întors în rai prin ascultare. Astfel, atât mântuirea, cât și căderea au avut loc în aceeași perioadă a anului, când florile erau înflorite și venise vremea tăierii viței de vie."

Episcopul Ierusalimului cunoștea oamenii și nu era surprins de limitele și slăbiciunile umane. Știa, de asemenea, că convertirea este uneori cauzată de cele mai aleatorii motive. Alții se adunau să fie botezați doar pentru a-și face pe plac soției sau prietenei. Lasă-i; apărând Ortodoxia, Chiril este neînduplecat, dar se apropie de oameni cu înțelegere. „Sunt gata să te primesc pe tine, care ai venit aici fără să te gândești prea mult, căci ești destinat mântuirii, am o nădejde fermă pentru aceasta. Poate că tu însuți nu știi de unde ai venit și în ce curse ai fost prins. Te-ai trezit în mrejele Bisericii. Nu te lupta și nu încerca să scapi de ele. Însuși Isus te-a prins, și nu pentru moartea ta, ci ca să-ți dea viață ca să biruiești moartea. Prin puterea Lui vei muri și vei învia. Ascultă cuvintele Apostolului: „Trupul este mort din cauza păcatului, dar Duhul este viață din cauza dreptății" (Romani 8:10). Așadar, muriți față de păcatele voastre și trăiți pentru dreptate; de acum înainte trăiți." Învățătura este expresivă și hotărâtă, inseparabilă de Scriptură, care este citată ca sursă.

Învățăturile catehetice ale lui Chiril sunt frumos echilibrate. El nu se deda la exagerările comune epocii, nu denigrează căsătoria și trupul, așa cum făcea uneori Ioan Gură de Aur. Nu denigrează trupul, ci vede în el un miracol al creației. Toate învățăturile sale sunt impregnate de un optimism rezonabil. Chiril este un observator atent; devine poet atunci când cântă despre flori și primăvară.

El datorează totul Sfintelor Scripturi, care i-au hrănit lungile reflecții solitare; firește, citatele din Biblie nu-i ies niciodată de pe buze. „Ce este de făcut deci? Ce se cere de la un convertit? Cine are două haine, să dea celui ce n-are nici una" (Luca 3:11).

Este păcat că niciuna dintre predicile lui Chiril, rostite după întoarcerea sa la Ierusalim, nu a ajuns până la noi. Trebuie să presupunem că a devenit un învățător și mai experimentat. I s-a oferit ocazia să mărturisească credința pe care a explicat-o catehumenilor și să sufere pentru ea. Credința sa s-a întărit, iar spiritul său s-a înmuiat. A învățat din experiență că adevărul fără milă poate fi numit miop.

Învățăturile lui Chiril își păstrează valoarea până în zilele noastre. Sunt urgent necesare oricui, după ce a luat în serios sarcina de a „reînnoi" liturghia, se

străduiește să readucă doctrina la sursele sale originale și să păstreze patosul noii convertiri în întreaga viață a unui creștin.

Chiril le oferă catehumenilor, pentru instruirea lor, o explicație rituală generală a liturghiei .

EXPLICAȚIA PRÂNZULUI

(Învățături Secrete, nr. 5, 1-10, 19-23)

DIN PRIMA EPISTOLĂ A SFÂNTULUI APOSTOL PETRU: „De aceea, lăsați la o parte orice răutate, orice înșelăciune și orice fățărnicie…” (etc., 2, 1-10).

1. Prin harul lui Dumnezeu ați auzit destule în întâlnirile anterioare despre botez, despre mirungere și despre primirea trupului și sângelui lui Hristos. Acum trebuie să continuăm aceste învățături; astăzi vom descrie vârful edificiului spiritului, ridicat pentru voi.

2. *Abluțiune*

Ai văzut cum diaconul a dat paharul pentru spălare preotului care celebra liturghia și celorlalți din jurul altarului. Nu era vorba de spălarea necurăției trupești, nu despre asta este vorba; venim la templu cu trupurile spălate. Această spălare a mâinilor semnifică faptul că trebuie să ne curățim de orice fărădelege și de orice păcat. Acțiunea se săvârșește cu mâinile și, spălându-le, mărturisim că faptele noastre sunt curate și fără prihană. Sau n-ai auzit cum ne-a explicat cuviosul David această taină, zicând: „Îmi voi spăla mâinile în neprihănire și voi umbla în jurul altarului Tău, Doamne” (Ps. 25, 6). Astfel, spălarea mâinilor semnifică respingerea păcatului.

3. *Sărutul Păcii*

Apoi diaconul proclamă: „Să ne întoarcem unii către alții și să ne îmbrățișăm.” Să nu credeți că acest sărut este același cu cel schimbat între prieteni când se întâlnesc în public. Nu, acesta nu este deloc acel sărut. În acest sărut are loc o contopire a sufletelor și se realizează o uitare reciprocă și completă a jignirilor. Acest sărut este un semn de unitate spirituală, străin de orice ranchiună.

De aceea a spus Hristos: „De aceea, dacă îți aduci darul la altar și acolo îți aduci aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, și du-te, mai întâi împacă-te cu fratele tău și apoi vino și adu darul tău.” (Matei 5:23-24)

Această sărutare este un semn al împăcării și, de aceea, este sfântă, așa cum a declarat Sfântul Pavel, zicând: „Salutați-vă unii pe alții cu o sărutare sfântă” (1 Corinteni 16:20). Și, de asemenea, Sfântul Petru: „Salutați-vă unii pe alții cu o sărutare a iubirii” (1 Petru 5:14).

4. *Sursum corda*

Și apoi preotul proclamă: „Să ne înălțăm inimile spre înălțime”. Și cu adevărat, în acest ceas măreț, trebuie să ne înălțăm inimile către Dumnezeu, smulgându-le de la treburile și gândurile pământești josnice. Cu aceste cuvinte, preotul ne cheamă să lăsăm în urmă toate grijile și grijile vieții legate de casă în acest ceas și să ne înălțăm inimile spre ceruri, către Dumnezeul cel preamilostiv. Tu răspunzi imediat: „Să le întoarcem către Domnul” și astfel îți exprimi acordul și ascultarea față de chemarea sa.

Și să nu fie printre voi aceia care, zicând cu buzele lor: „Să-i întoarcem la Domnul”, vor fi ocupați în gândurile lor cu griji pământești. Și în orice vreme, desigur, trebuie să ne gândim la Dumnezeu, dar dacă slăbiciunea omenească ne împiedică să ne gândim neîncetat la El, atunci cel puțin în acest ceas trebuie să tindem spre El cât mai mult posibil.

5. Apoi preotul spune: „Să mulțumim Domnului!” Și într-adevăr, cât de mult ar trebui să-I mulțumim Celui care, în ciuda tuturor nevredniciilor noastre, ne-a arătat o milă neasemuitătoare, Celui care ne-a împăcat pe noi, vrăjmașii, cu Sine (Romani 5, 10), Celui care ne-a socotit vrednici să primim Duhul înfierii (Romani 8, 15).

Vei răspunde: „Este vrednic și drept.” Mulțumindu-I, acționăm într-adevăr vrednic și drept; dar El, dimpotrivă, ne-a răsplătit peste orice dreptate, doar prin mila Sa recunoscându-ne vrednici de cel mai inegalabil har.

6. *Anafora*

Și apoi invocăm cerurile, pământul, marea, soarele, luna, stelele și toate făpturile, raționale și inerte, vizibile și invizibile, îngeri, arhangheli, principate, domnii, puteri, puteri, tronuri și heruvimi, fiecare cu câte patru fețe (Ezechiel 10:21), ca și cum ar face ecou cântecului lui David: „Măriți pe Domnul împreună cu mine” (Psalmul 33:4).

Îi invocăm și pe serafimi, pe care Isaia i-a contemplat în iluminarea Duhului Sfânt - înconjurând tronul Domnului într-un cerc, acoperindu-și fețele cu două aripi, picioarele cu două și zburând cu două și proclamând: „Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul oștirilor!” (Isaia 6,2-3).

Și repetăm această laudă lui Dumnezeu, primită de la serafimi, pentru a ne uni într-un cântec de laudă cu întreaga oaste cerească.

7. *Rugăciune pentru trimiterea Duhului lui Dumnezeu sau Epicleză*

Fiind sfințiți prin aceste imnuri duhovnicești, ne rugăm Dumnezeului atotmilostiv să trimită Duhul Sfânt peste Darurile așezate pe altar, pentru ca pâinea să fie trupul lui Hristos și vinul sângele lui. Căci tot ce este atins de Duhul Sfânt este pe deplin sfințit și transformat.

8. *Rugăciune pentru mijlocire*

După ce am făcut această ofrandă spirituală, acest măcel fără vărsare de sânge, Îl chemăm pe Dumnezeu să privească la jertfa ispășitoare pentru acordul general al Bisericilor, pentru bunăstarea lumii, a suveranilor noștri, a armatei noastre și a camarazilor noștri, a celor slabi și suferinzi: într-un cuvânt, ne rugăm pentru jertfă pentru toți cei care au o nevoie specială de mijlocire.

9. *Rugăciune pentru cei plecați*

Apoi ne pomenim de cei care au adormit în Dumnezeu înaintea noastră: mai întâi patriarhii, profeții, apostolii și martirii, prin a căror rugăciune și mijlocire să ne asculte Dumnezeu rugăciunea; apoi ne rugăm pentru sfinții noștri părinți, pentru sfinții noștri episcopi plecați și pentru toți cei care au ajuns la odihna lor cea de apoi înaintea noastră, căci credem că jertfa cea mare și sfântă care se află pe altar va sluji spre binele sufletelor pentru care ne rugăm.

10. Vreau să vă conving cu un exemplu: știu că mulți spun: „La ce bun unui suflet să-l pomenească în rugăciunile noastre, fie că a părăsit lumea în păcat, fie că a părăsit lumea fără păcat?” Dar, de exemplu, un rege a exilat niște oameni pentru o ofensă adusă lui, iar rudele acestor exilați i-au făcut o coroană și au adus-o ca ispășire pentru cei pedepsiți - nu li se va ușura pedeapsa? În același fel, ne înălțăm rugăciunile către Dumnezeu pentru cei care au murit înaintea noastră, chiar dacă sunt păcătoși; noi, este adevărat, nu facem coroană, ci Îl jertfim pe Hristos, ucis pentru păcatele noastre, pentru a-L înmuia pe Dumnezeul cel milostiv de dragul lor și al nostru.

19. *Împărtășanie*

Și apoi preotul spune: „Lucrurile sfinte sunt pentru cei sfinți.” Iar lucrurile sfinte sunt victimele de pe altar care au primit Duhul Sfânt.

Și voi sunteți sfinți, căci ați fost găsiți vrednici să primiți Duhul Sfânt. Lucrurile sfinte vor merge la cei sfinți. Dar voi răspundeți: „Unul este sfânt, unul este Domnul, Iisus Hristos.” Căci, într-adevăr, unul a fost sfânt prin fire; dar noi, deși putem fi sfinți, nu prin fire, ci prin participare, efort și rugăciune.

20. Auzi apoi glasul cântărețului, care cu o dulce cântare te invită să participi la sfintele taine: „Gustați și vedeți că bun este Domnul” (Ps. 33, 9). Și nu crede că aceasta se referă la experiența ta trupească; nu, ci la credința ta neclintită. Căci gustând, așa cum ești numit, nu guști pâine și vin, ci trupul și sângele transubstanțiat al lui Hristos.

21. Apoi vino și apropie-te, fără să-ți întinzi palmele sau să-ți desfaci degetele, ci punând palma stângă sub cea dreaptă, fă-o ca și cum ar fi un tron gata să-L primească pe Rege și ia trupul lui Hristos în mână, spunând: „Amin”. Cu prudență, sfințește-ți ochii cu contemplarea acestui trup sfânt și apoi gustă-l, având grijă să nu se piardă nicio fărâmă. Dar dacă se pierde, să știi cu certitudine că este ca și cum ar fi fost luată din trupul tău.

Spune-mi, într-adevăr, dacă ți s-ar da praf de aur, nu ai încerca, pe cât posibil, să prinzi fiecare grăunte și să nu suporți pierderi? Așadar, nu ar trebui să te străduiești și mai mult să nu pierzi nici măcar o fărâmă din ceea ce este mai prețios decât aurul și pietrele prețioase?

22. După ce ai primit trupul lui Hristos, apropie-te de paharul cu sângele Lui. Nu-ți întinde mâinile, ci închină-te cu evlavie și sfințește-te primind și sângele lui Hristos; șterge-ți buzele umezite cu mâna și sfințește-ți fruntea, ochii și celelalte organe de simț cu atingerea ta. Și în așteptarea rugăciunii generale, mulțumește-i lui Dumnezeu, care te-a învrednicit să primești astfel de sacramente.

23. Păstrați aceste rituri neatinsă și feriți-vă de orice păcat împotriva lor. Și nu vă feriți de împărtășanie, ca să nu pierdeți prin necurăție păcătoasă atingerea sfintelor și înaltelor sacramente.

„Dumnezeul păcii să vă sfințească pe toți, și toată ființa voastră, trup, suflet și duh, să fie păzită fără prihană, la venirea Domnului nostru Isus Hristos.” (1 Tesaloniceni 5:23) „A Căruia este Împărăția, puterea și slava, a Tatălui și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Așa să fie.”

Ioan Gură de Aur

(†407)

Călugăr în fruntea diecezei Constantinopolului - întreaga dramă a lui Ioan, supranumit Hrisostom sau Hrisostom, constă în acest paradox. Dacă nu ar fi fost îmbrăcat cu acest titlu de invidiat și formidabil, ar fi rămas în memoria generațiilor ca un ascet, un părinte spiritual, un predicator din inimă. Sfințenia nu i-a oferit flexibilitate politică, dimpotrivă, l-a făcut neînduplecat și l-a împiedicat să se înțeleagă cu autoritățile, să folosească metodele în care Chiril al Alexandriei era un maestru. Dar era egiptean. Integritatea și sinceritatea lui Ioan au stârnit ostilitate în mulți, intriganții politici l-au urmărit neobosit. Nu a cedat niciun centimetru, în slujba sa până la mormânt păstrând statornicia unei firi pure. În lumea antică, a fost pe măsura lui Antigon; în Biserică, a devenit duhovnic.

Calea vieții

Ioan este un copil al orașului. S-a născut în cosmopolita Antiohie, al treilea oraș al imperiului, pe malurile Orontelui; a crescut în mulțimea pestriță a vremurilor de mare confuzie, destul de protejat de influențele corupătoare, dar deloc ocolit de oamenii pe care a ajuns să-i cunoască, să-i iubească și cu care a găsit un teren comun.

Familia a fost educată și a trăit în prosperitate. Tatăl lui Ioan, un înalt funcționar, a murit tânăr. Copilul a fost crescut de mama sa, o femeie remarcabilă - la douăzeci de ani, ea și-a sacrificat tinerețea și a refuzat să se recăsătorească, dedicându-și viața fiului ei. Ea a avut o mare influență asupra lui. Unul dintre retori, se pare, Libanius, a vorbit despre ea cu admirație: „O, ce femei sunt printre creștini!”

Ioan nu a căutat plăcerile lumești și nu a amânat botezul, l-a acceptat la optsprezece ani - o vârstă decisivă, așa cum a remarcat el însuși mai târziu într-o predică adresată tinerilor proaspăt botezați. Vestea bună i-a fost dezvăluită în mod complet natural, fără șocuri, prin puterea credinței îndreptate către Dumnezeu. Pentru el nu există nicio luptă între Platon și Iisus. Este adevărat, educația sa este greacă, dar sufletul său este creștin. De fapt, niciunul dintre Părinții Bisericii nu a fost atât de puțin dedicat elenismului.

După ce a primit o educație generală, studiind retorica și filosofia (a fost un elev strălucit al lui Libanius), Ioan a rămas în oraș. O carieră strălucită îl aștepta, dar a refuzat-o și a luat tonsura, devenind novice. A vrut să se retragă în deșert, dar mama sa, care sacrificase totul pentru el, s-a opus. Cu toate acestea, a părăsit Antiohia pentru a evita tulburările vieții orașului și s-a dedicat ascetismului și studiului Scripturii.

Antiohia era renumită în acea vreme pentru mințile sale teologice. Ioan a studiat sub îndrumarea lui Diodor din Tars, un învățător inegalabil al acelei epoci, arta

exegezei biblice, o pătrundere sensibilă în sensul literei Sfintei Scripturi. Străin de interpretările alegorice și certurile teologice, a auzit glasul și chemarea lui Hristos în Evanghelie. Evanghelia după Matei i-a fost deosebit de apropiată. L-a admirat pe Sfântul Pavel și i-a recitit la nesfârșit scrisorile. Se pare că în ele a găsit sentimentul misiunii care l-a scos din singurătate.

În ciuda mamei sale, Ioan s-a retras totuși în munți și a început să ducă o viață aspră printre călugări, în posturi și priveghiuri, ceea ce a avut un efect dăunător asupra sănătății sale. El a căutat pacea interioară și a prețuit unitatea frățească. O serie de lucrări ascetice, precum tratatul „Împotriva dușmanilor vieții monahale", datează din această perioadă.

Simțindu-se pregătit pentru sarcina predicării, Ioan s-a întors la Antiohia în 380/81, unde bătrânul episcop Meletie l-a hirotonit diacon. Tratatul Despre preoție, pe care l-a scris atunci, este încă extrem de popular astăzi. Este o capodoperă absolută, marcată de o eleganță stilică atică deosebită. Ioan avea pe atunci în jur de treizeci și patru de ani. Cinci ani mai târziu a fost hirotonit preot și a început să predice, înlocuind un episcop nu foarte elocvent. Aceasta a fost cea mai fericită perioadă pentru el: modul său de viață corespundea exact înclinațiilor și darurilor sale.

PREOT ȘI PREDICATOR

Timp de doisprezece ani a predicat, fără să precupețească nici timp, nici efort, străduindu-se să pună capăt obiceiurilor păgâne, să eradicheze vechile pasiuni pentru circ, teatru și festivaluri păgâne. „Va fi nevoie de un singur om", spunea el, „care este stăpânit de un zel drept pentru a îndrepta o întreagă națiune."

A abordat subiectul direct: a denunțat tot felul de abuzuri, inclusiv licențiozitatea preoției și conviețuirea cu fete dedicate lui Dumnezeu; a apărat săracii, a expus rănile nedreptății sociale. A scris mult, a întocmit rapoarte, a răspuns tuturor celor care i-au cerut sfaturi. A compus un întreg tratat pentru a consola o tânără văduvă. Suferința și semnificația ei sunt tema multora dintre lucrările sale.

Dar principala lui ocupație era predicarea. Predica zi de zi, pentru că oamenii voiau să-l asculte. „Predica este vindecare pentru mine. De îndată ce deschid gura să vă vorbesc, orice oboseală mă părăsește." Uneori atingea cele mai controversate probleme teologice, dar cel mai adesea explica Scripturile în raport cu viața de zi cu zi.

A interpretat atât Vechiul, cât și Noul Testament. Urmându-l pe Vasile, a explicat Cartea Genezei, Isaia și Psaltirea. A predicat cu plăcere pe teme evanghelice, oferind interpretări ample ale Evangheliilor după Matei și Ioan. L-a prețuit în mod

special pe Sfântul Pavel, simțind o legătură de suflete. A fost chiar poreclit noul Pavel. El însuși a spus că recitește Epistolele Sfântului Pavel cel puțin de două ori pe săptămână și, între timp, sunt mulți care „nici măcar nu știu câte dintre aceste Epistole există”. Din păcate, mulți dintre noi putem lua această remarcă personal chiar și astăzi. Interpretarea Epistolei către Romani este una dintre capodoperele lui Hrisostom.

Un ciclu de predici catehetice ale sale, descoperit în 1955 de P. Venger pe Muntele Athos, a ajuns până la noi. Sunt cunoscute și predici la sărbătorile bisericești. Majoritatea aparțin perioadei antiohiene a vieții sale.

Limbajul său este pur, viu, figurativ. Introducerile sunt de obicei destul de lungi; digresiunile care îi încântau pe antiohieni îl obosesc uneori pe cititorul modern. Unele dintre predicile sale durau două ore.

Ioan Gură de Aur este un orator înnăscut. Poate picta o imagine vie, nu este împotriva sarcasmului, a jocurilor de cuvinte caustice (care l-au costat scump de mai multe ori) și îi place să alterneze explicațiile cu apeluri directe și sincere. Predicile sale sunt caracterizate de un patos moral aparte; psiholog subtil, pătrunde în secretele vieții spirituale, înfățișează viu personajele și pedepsește viciile cu un realism nemilos: iată un om care bate din picioare într-un acces de furie; iată un petrecăreț mahmur care căscă din cap până în picioare și iată o cochetă care se împodobește în biserică. Ascultătorii admirau acuratețea caracterizărilor sale și directitudinea denunțurilor sale. Un alt predicator ar fi putut înstrăina credincioșii cu o ironie atât de evidentă, dar antiohienii știau că Ioan era sarcastic de dragul corectării și transformării lor.

Era mistuit de zel pentru aproapele său, tot ceea ce făcea venea din inimă, iar oamenii de rând simțeau perfect dragostea lui. De multe ori a trebuit să-i apere pe cei săraci și suferinzi, care mureau de foame și sete, dar niciodată nu a cochetat cu cei care erau copleșiți de lux, etalat fără rușine sub ochii săracilor. Revenind constant la problemele sociale, a propovăduit exemplul lui Iov, a interpretat Predica de pe Munte, a vorbit despre comunitatea apostolică.

Ioan Gură de Aur era chinuit de dezordine socială, era dezgustat de bogăție și lăcomie. Amintindu-ne de demnitatea umană a săracilor și de limitele proprietății, găsește cuvintele ucigașe: „Catârii tăi stau bine hrăniți, dar Hristos moare de foame la ușa ta.” Îl descrie pe Hristos sub înfățișarea unui om sărac și spune prin buzele sale: „Aș putea să mă hrănesc singur, dar este mai bine pentru mine să rătăcesc deghizat în cerșetor și să întind mâna după pomană, ca să mă poți hrăni. Și fac asta din dragoste pentru tine.” El urăște sclavia și alienarea umană care o însoțește. „Ceea ce vreau să-ți spun este teribil, dar trebuie spus.

Compară-L pe Dumnezeu cu sclavii tăi. Protejează-L pe Hristos de foame, de nevoie, de închisoare, de goliciunea ta. Ah! Tremuri…”

Ioan a fost participant la viața poporului, îi cunoștea bucuriile și necazurile. Este suficient să ne amintim celebrul ciclu al „Edificărilor pe statui”. Acesta este apogeul oratoriei sale. Când poporul, fără îndoială incitat de gloata criminală, a dărâmat statuile familiei imperiale, protestând împotriva taxelor exorbitante, Ioan li s-a adresat cu un avertisment, fără a aproba în niciun caz astfel de acțiuni. Și totuși, sprijinul și simpatia sa au aparținut întotdeauna poporului.

PATRIARHUL CONSTANTINOPOLULUI

Faima lui Ioan s-a răspândit mult dincolo de Antiohia și a ajuns în noua capitală imperială. Aceasta a fost cauza naturală a ascensiunii sale și a nenorocirii sale. Elocvența și sfințenia nu au fost suficiente pentru a reuși la Constantinopol.

În 397, patriarhul capitalei, arogantul și îngustul la minte Nectarie, care îi succedase lui Grigore Teologul, a murit. Atotputernicul Eutropie, consilierul neînsemnatului Arcadie, a decis ca Ioan să-i succeadă lui Nectarie. L-a ademenit pe predicatorul antiohian la Constantinopol și, prin orice mijloace, i-a obținut consimțământul. Istoricul Sozomen susține că Hrisostom a fost luat prin surprindere.

În mod neașteptat pentru toată lumea, popularul predicator antiohian a ocupat cea mai importantă funcție din imperiu, a devenit conducătorul primului patriarhat al Orientului, a devenit retor de curte și imperial. Poate că sperau să găsească acolo un retor, dar au primit un călugăr și un pastor. Principala încercare a lui Ioan a început, care urma să se încheie în singurătate și exil.

Ioan era complet nepotrivit pentru acest post. Nu era diplomat, nu era un om secular. Dușmanii săi îl considerau însetat de putere și arogant. El însuși a recunoscut în tratatul său „Despre preoție” că era supus vanității, accesibil invidiei și supus mâniei. Era evident deplasat. Blândețea sa aprigă, sub influența împrejurărilor, se transforma în amărăciune, iar atunci când se confrunta cu rezistență, se transforma în furie. Reformator din fire, acest om sever știa cum să „acționeze prin forță” dacă problema o cerea. Poate că tocmai responsabilitatea sa exorbitantă îl făcea crud și neînduplecat.

A început reforme din proprie inițiativă. În primul rând, a scăpat casa patriarhală de cea mai mică urmă de lux, atât de drag inimii predecesorului său. A mâncat singur și a dus, după cum spunea Paladie, „viața unui ciclop”. Nicio recepție ceremonială. A conversat cu preoți și călugări despre afaceri, a înființat spitale și aziluri; a început să evanghelizeze satele și a încercat să-i readucă în sânul

Ortodoxiei pe goți, dintre care mulți trăiau în limitele diecezei sale. Cu un zel deosebit, cu sprijinul autorităților seculare, a dus o luptă împotriva sectelor eretice, a novatienilor și arienilor. Grijă de oameni, a devenit neînduplecat și chiar nemilos atunci când s-a confruntat cu erezia. Intoleranța sa față de evrei ne este foarte tulburătoare. Ioan a fost un antisemit înrăit și adesea i-a atacat pe evrei în predicile sale, cu înverșunare și uneori chiar pe nedrept.

În Constantinopol, ca și în Antiohia, a continuat să predice, uneori de două ori pe săptămână, adaptându-se la noii ascultători. Discursurile sale nu mai aveau ușurința de odinioară; deveneau mai echilibrate. Când se confrunta cu rezistență, dădea dovadă de hotărâre și tenacitate. Se pronunța împotriva distracțiilor publice, împotriva conducătorilor care se înecau în lux și, astfel, irita cercurile influente. Moralismul său de neînfricat îi înspăimânta pe episcopi și pe oamenii învățați - toată lumea complota împotriva călugărului neliniștit. Rezultatul acțiunilor sale - la fel ca succesul multor conspirații împotriva lui - depindea în cele din urmă de starea de spirit a curții imperiale. Împăratul nu însemna nimic; soția sa, Eudochia, era atotputernică.

Totul a început cu opoziția patriarhului față de puternicul Eutropiu, care dorea să priveze bisericile de dreptul de refugiu moștenit de la sanctuarele păgâne. Căzut în dizgrație, Eutropiu însuși s-a refugiat sub protecția ordonanței bisericești pe care o abolise. Cu această ocazie, Hrisostom a ținut magnificul său discurs. Constantinopolul a avut privilegiul de a asculta elocvența înflăcărată a noului Demostene. El a vorbit despre deșertăciunea oricărei exaltări umane, „deșertăciunea deșertăciunilor și a oricărei deșertăciuni” într-o predică care rămâne apogeul elocvenței: „Așa a fost înșelăciunea nopții și a dispărut în lumina zilei. Așa sunt florile primăverii: primăvara pleacă și ele se ofilesc.”

Reformatorul s-a confruntat cu o puternică opoziție din partea doamnelor de la curte care aveau influență asupra împărătesei. Le-a fost ușor să găsească complici în Constantinopol și Egipt.

În 402, Patriarhul Alexandriei a trebuit să se prezinte la Constantinopol: Teofil a răstălmăcit cu abilitate situația și s-a transformat din acuzat în acuzator. A convocat un „conciliu interimar”, care l-a înlăturat pe Ioan Gură de Aur. Împăratul, în slăbiciunea sa, a semnat documentul, iar patriarhul a fost trimis în exil. Cu toate acestea, această încercare a fost de scurtă durată. A avut loc un cutremur, apoi împărăteasa a avut un avort spontan - nenorocirile au obligat-o să-și reconsidere decizia. Ceea ce dovedește încă o dată cât de precară era poziția bisericii imperiale.

Pacea, din nou, nu a durat mult. Festivitățile păgâne cu ocazia ridicării statuii imperiale au provocat indignarea amară a patriarhului obosit și extenuat. În cele

din urmă, Evdochia a decis să scape de predicatorul intratabil. Patriarhul a fost arestat în propria catedrală în timpul sărbătorii Paștelui. După ce și-a rostit discursul de rămas bun, Ioan a părăsit biserica și nu s-a mai întors niciodată la ea.

Noul exil a fost greu, Ioan a fost trimis în orașul Kukuz, la granița cu Armenia. Clima de aici nu i-a fost potrivită. Majoritatea scrisorilor sale datează din această perioadă: 236 dintre ele au ajuns până la noi. Un om care a suferit profund, a preferat să consoleze decât să fie consolat până în ultimele sale zile. Încercările l-au determinat să simpatizeze cu ceilalți. A scris șaptesprezece scrisori către Olimpiu, cele mai lungi și mai emoționante, pentru prima dată când Ioan a dat instrucțiuni directe. În cele din urmă, a murit fără să vadă vreodată Marea Neagră. Ultimul lucru pe care l-a spus a fost: „Slavă Domnului pentru toate." Aceasta s-a întâmplat pe 14 septembrie 407.

ASPECT

Contemporanii ne-au lăsat o descriere a lui Ioan Gură de Aur: scund, slăbit, chel, cu fruntea plină de riduri adânci. Adversitatea i-a subminat în mod evident sănătatea, chiar și vocea sa trăda slăbiciune fizică.

Cuvântul însă îi era viața, de îndată ce vorbea, sănătatea i se îmbunătățea. Nu era indiferent la aprobarea ascultătorilor săi. Desigur, vorbea nu pentru a fi admirat - și mulți nu scăpau de această ispită - ci de dragul instruirii, al îndemnului: eradicând obiceiurile păgâne și implantând morala evanghelică, se simțea un reformator, un mesager.

Poate că nu a fost un teolog original, dar a fost un pastor incomparabil. Nu are nici lirismul lui Grigore Teologul, nici talentele conducătorului și organizatorului Vasile cel Mare, dar prin perspicacitatea analizei psihologice și elocvența sinceră, poate că îi întrece pe alți părinți. În cele mai întunecate vremuri din Antiohia, apoi din Constantinopol, s-a auzit o voce cum nu se mai auzise de pe vremea lui Cicero și Demostene.

Predicile sale aveau aceeași semnificație pentru cultul oriental pe care o aveau cele ale lui Augustin pentru cel occidental. Erau citite, copiate, traduse, falsificate. Spre deosebire de multe dintre discursurile Părinților Bisericii, instrucțiunile sale morale și sociale nu sunt deloc depășite; par să fi fost scrise astăzi. Spre meritul Bisericii, au fost mulți în sânul ei care, asemenea lui Ioan Gură de Aur, nu au încercat să se implice în conducători și în cei bogați și au luat partea săracilor. Întreaga credință a acestui om este revelată în cuvântul său. Și acest cuvânt dăinuie până în ziua de azi.

Predica dezvoltă tema biblică a sângelui, de la sângele mielului de Paște până la cel care a curs din pieptul străpuns al lui Hristos. Această rană căscată a dat naștere Bisericii și Euharistiei .

PREDICĂ CĂTRE NOII CONVERTIȚI

Vrei să experimentezi omnipotența sângelui lui Isus Hristos? Să ne întoarcem la proclamarea sa, la evenimentele antice care s-au întâmplat în Egipt, care sunt relatate în Scripturi. Atunci Dumnezeu a vrut să aducă a zecea plagă asupra egiptenilor și să-i lovească pe toți întâii născuți ai lor la miezul nopții, căci i-au reținut cu forța pe întâii născuți ai Săi, poporul ales.

Și pentru a nu lovi poporul lui Israel împreună cu egiptenii (căci locuiau unul lângă altul), i s-a dat un semn special, acceptă-l ca o mărturie a omnipotenței adevărului înțeles. Căci mânia lui Dumnezeu se aprinsese deja și Îngerul Nimicitor era gata, chemat să intre în fiecare locuință. Apoi i s-a spus lui Moise: „Junghie un miel de un an fără cusur și unge-i sângele pe stâlpii ușii". Cum? Poate sângele unui miel să mântuiască cu adevărat oameni înzestrați cu rațiune? Înțelegeți că acesta nu era simplu sânge, ci un semn al sângelui Domnului. Conform unei instituții antice, o statuie fără suflet și fără viață a împăratului protejează fiecare persoană vie care recurge la ea - nu pentru că este turnată, ci pentru că îl reprezintă pe împărat. La fel, sângele unui miel, fără suflet și fără viață, ar putea mântui suflete omenești - nu pentru că a fost luat din sânge, ci pentru că prefigurează sângele lui Hristos. Și Îngerul Exterminării, văzând sângele unui miel pe uși, a trecut și nu a îndrăznit să intre, așa cum Vrăjmașul se retrage și mai mult de la mine, simțind nu mai sângele unui miel pe stâlpii ușii, ci adevăratul sânge al lui Hristos pe buzele credincioșilor, pe porțile templelor vii ale lui Dumnezeu. Dacă Îngerul s-a temut de semnul în sine, cum fuge demonul, înțeles de realitate!

Dacă vrei să experimentezi și mai profund omnipotența sângelui lui Hristos, gândește-te la propria ta procesiune. Căci ea este din coastele Domnului răstignit. Scriptura ne spune că atunci când Isus Și-a dat duhul pe cruce, unul dintre ostași a venit și I-a străpuns coastele cu o suliță. „Și îndată a ieșit apă și sânge" (Ioan 19:34). Apa semnifică botezul, iar sângele este un semn al împărtășaniei. De aceea este scris: a ieșit sânge și apă, dar mai întâi apa, apoi sângele. Mai întâi suntem spălați de apa botezului, apoi participăm la sacramentul Euharistiei.

Sulița războinicului a străpuns coastele și a spart zidul templului sfânt. Și acum văd, și voi vedeți, o revelație a milei. Nu a fost așa și cu mielul de Paște? Fiii lui Israel au junghiat mielul, dar nouă ni se revelează sensul jertfei: sânge și apă au curs din coaste.

Nu treceți cu vederea această poveste semnificativă ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, ci reflectați asupra unei alte revelații ascunse. V-am spus că apa și sângele semnifică botezul și împărtășania. Ambele sacramente - botezul pentru o viață nouă și Euharistia - își au originea în coasta străpunsă a lui Hristos și sunt temeliile Bisericii.

Din pieptul deschis al lui Hristos s-a născut Biserica, așa cum Eva s-a născut din coasta lui Adam. De aceea este scris de Pavel: „Suntem din carnea lui și din oasele lui" (Efeseni 5:30), referindu-se la coastele străpunse. Dumnezeu a luat o coastă de la Adam pentru a crea o femeie, așa Hristos ne-a dat apă și sânge din pieptul său pentru a zidi Biserica. Și așa cum Dumnezeu a luat o coastă din pieptul lui Adam când acesta dormea, epuizat de extaz, așa Isus ne-a dat sânge și apă, căzând într-un somn de moarte. Acolo a fost somnul lui Adam, aici este somnul morții.

Convingeți-vă cât de unic este Hristos cu mireasa Sa. Încercați hrana cu care El ne-a hrănit. Căci în El este satisfacția și ospățul nostru. Așa cum o femeie hrănește un copil cu laptele mamei sale, cu sângele ei transfigurat, tot așa Hristos hrănește cu propriul Său sânge pe cei care și-au lăsat deoparte vechiul mod de viață de dragul unei noi nașteri.

Ambrozie de Milano

(†397)

Imaginați-vă că prefectul parizian a primit ordin într-o zi să-l înlocuiască pe arhiepiscopul orașului și va deveni clar ce s-a întâmplat odată cu Ambrozie, conducătorul Milanolui. Și iată ce s-a întâmplat. Episcopul arian Auxentius a murit. Un politician inteligent, și-a păstrat funcția cu putere, persistând în eroare. Cine avea să fie succesorul? Un lucru era clar: o soluție pașnică și armonioasă era puțin probabilă. Se aștepta o ciocnire între arieni și ortodocși. Ambrozie era prezent de serviciu, pentru a pune capăt discordiei, nu avea drept de vot, nici măcar nu fusese încă botezat, era doar catehumen, și dintr-o dată vocea necunoscută a cuiva - poate un copil nevinovat? - a strigat: „Ambrozie pentru episcop!" Și noul candidat a fost aprobat în unanimitate.

EPISCOPUL RETRAGERE

Alegerea nu a fost pe gustul lui Ambrozie și nu a corespuns planurilor sale. Ambrozie a protestat, spunând că este doar un catehumen și că nu va tolera constrângerea. Totul era inutil, trebuia să se supună. A devenit episcop împotriva voinței sale. A acceptat botezul și opt zile mai târziu, probabil pe 7 decembrie

374, a fost ridicat la rangul de episcop. Episcopia din Milano a primit un șef a cărui influență se simte până în zilele noastre.

Se pare că Ambrozie nu avea nicio predispoziție către cler. Asemenea lui Pavel la porțile Damascului, a fost găsit și chemat de Dumnezeu. Un funcționar respectabil, era profund onest, dar nu se distingea printr-un zel creștin deosebit, neobositându-se să fie botezat la patruzeci de ani și, prin urmare, era în deplină concordanță cu societatea timpului său, care nu își parcursese încă drumul spre creștinism.

Ambrozie s-a născut la Trier, tatăl său era șeful prefecturii pretoriene din Galia, iar mama sa era o creștină remarcabilă, asemenea mamelor lui Ioan Gură de Aur și Vasile. După moartea soțului ei, s-a stabilit la Roma cu trei copii, doi băieți și o fată, cărora Papa Liberiei le-a pus vălul virginal. Mama era sufletul familiei, păstrătoarea vetrei. Ambrozie a primit o educație aristocratică strictă și și-a petrecut tinerețea în muncă, studiind istoria și dreptul antic. A avansat rapid, a făcut o carieră de încredere, iar la vârsta de treizeci de ani a ocupat primul post în capitala Milano. Tânărul prefect a reușit să câștige sprijinul unanim al locuitorilor orașului prin onestitatea și angajamentul său - acesta a fost motivul pentru care Biserica l-a chemat în slujba sa?

O viață nouă a început. Conștiincios, cu sârguința care devenise a doua sa natură, Ambrozie și-a însușit îndatoririle de episcop. Nu i-a fost suficient să devină un bun om al bisericii; a acceptat noua poziție ca pe o schimbare decisivă în întreaga sa viață. Și-a împărțit averea celor nevoiași, iar viața sa a fost plină de priveghiuri și posturi. S-a predat îndrumării unui duhovnic experimentat, Simplicius, care l-a îndrumat spre studii teologice, iar Ambrozie a citit cu pasiune Scripturile, învățate de la Părinții greci, fără a-i ocoli pe Filon și Plotin. Se pare că i-a ocolit pe Tertulian și Ciprian: nu citează din ei.

Interpretarea Scripturii și experimentele teologice pe care le face sunt marcate de influența profundă a lui Origen, pe care, de altfel, a încercat să-l traducă. Asemenea teologilor școlii alexandrine, el a vrut să pătrundă dincolo de sensul literal și să găsească sensul spiritual ascuns în spatele literei. „Hrănește-te cu Vechiul sau Noul Testament, în ambele îl vei găsi pe Hristos.”

PĂSTOR

Ambrozie este în primul rând un pastor, un părinte al credincioșilor. Nu fără motiv Augustin și-l amintea ca fiind „înconjurat de o mulțime de săraci și nu era ușor să ajungi la el”. Accesibil oricărei persoane suferinde, acest episcop și-a dedicat inițial viața mijlocirii Cuvântului. Toate scrierile sale sunt înregistrări ale predicilor. Tratatele sale dogmatice și ascetice sunt anexe la aceleași predici. Episcopul de

Milano a pornit în întregime de la Scriptură. A început cu predici evanghelice, apelând mai întâi la Evanghelia după Luca, care, evident, i se părea cea mai puțin dificil de interpretat. Interpretările sale au ajuns până la noi, acestea sunt cele mai ample lucrări ale episcopului de Milano, ele fiind în întregime bazate pe considerațiile lui Origen.

Ne-au parvenit și câteva tratate de mici dimensiuni - acestea sunt probabil rezumate preliminare ale predicilor pe care le-a ținut - despre paradis, despre Abel și Cain, despre Noe, despre Avraam, Isaac și suflet, despre Iosif și viața binecuvântată. Interpretarea creării lumii, inspirată de Vasile cel Mare, a fost rostită de la amvon în timpul Postului Mare.

Multe dintre scrierile sale s-au născut în procesul de pregătire a catehumenilor. Inițierea în sacramentele credinței creștine, pregătirea pentru botez au ocupat un loc important în viața episcopului. El le explica catehumenilor sacramentele și liturghia folosind exemple din Biblie; a explicat riturile botezului și ale cultului. Avem două versiuni ale predicilor sale catehumenale - „Despre Sacramente” și „Despre Rituri” - una atent editată, cealaltă stenografică; spre încântarea istoricilor, atunci când se compară, se pot detecta intonațiile vorbirii vii.

Ambrozie a fost un orator remarcabil, iar Augustin, autoritatea recunoscută în materie, nu se sătura niciodată să-l asculte. Dar predicile lui Ambrozie erau doar o parte a acțiunii sale liturgice. Episcopul a atras credincioșii în slujbă și a introdus imnuri populare în obicei. A reînnoit cântarea psalmilor la Milano, urmând exemplul Antiohiei. El însuși a scris imnuri și le-a pus pe melodii inspirate din imnurile grecești. Unele dintre lucrările sale încă slujesc evlaviei Bisericii Răsăritene.

Episcopul de Milano știa din experiență că societatea timpului său nu putea fi încă numită pe deplin creștină. El a început reformarea moralei, arătând modelele evanghelice. El a oferit Occidentului primul tratat de etică creștină, „De officiis”, în care a împrumutat multe, chiar și titlul, de la Cicero; inspirat de operele marelui orator latin, a încercat să o reinterpreteze într-o manieră creștină. Nu a respins antichitatea romană și chiar a făcut referire la poeții romani, aparent fără să-și dea seama în ce declin se aflau instituțiile romane.

Ambrozie era preocupat în mod special de modul de viață creștin, mai presus de toate de virginitate, una dintre cele mai frumoase victorii ale creștinismului asupra moralei păgâne. El vorbește despre aceasta cu un tact remarcabil, inaccesibil lui Augustin. Nu vom găsi la el nicio urmă de vulgaritate sau lipsă de modestie în spiritul lui Tertulian. Cuvintele despre virginitate, probabil inspirate de Mariolatria sa, parcă le rostește din propria inimă.

Virginitatea este preamărită în multe dintre lucrările sale. Una dintre ele este adresată surorii sale Marcellina, care a adunat în jurul ei fecioarele milaneze. Ambrozie s-a ocupat și de îndrumarea pastorală a văduvelor și a scris un tratat spiritual special pentru ele.

ZELOS PENTRU JUSTIȚIE

Într-o societate în care inegalitatea bogățiilor era norma chiar și în mediul bisericesc, episcopul de Milano a apărat cu o tenacitate excepțională un principiu creștin pe care mulți îl ignorau cu ușurință: cu claritatea unui avocat și severitatea unui moralist, el a denunțat prejudiciul relațiilor monetare și excesul de proprietate. În îndrăzneala denunțurilor sale, aproape l-a depășit pe însuși Vasile. Într-unul dintre tratatele sale, acest gardian al puterii Romei a scris: „Nu distribuiți deloc bunurile voastre săracilor, le întoarceți lor ale lor. Căci v-ați însușit din ceea ce a fost dat tuturor pentru uz comun. Pământul este al tuturor, și nu numai al bogaților, iar cei care nu muncesc pe el sunt mai puțini decât cei care muncesc. Așadar, plătiți o datorie și nu dați deloc dovadă de generozitate."

Istoria a păstrat dovezi vii ale dorinței active a lui Ambrozie de a întări independența Bisericii. Până în vremea conflictului arian, interferența imperială în problemele de credință cauzase atât de mult rău, încât reamintirea de către episcopul de Milano a principiului uitat „Împăratul este în Biserică, nu deasupra ei" a fost destul de potrivită. Când Evanghelia sau simpla dreptate a fost profanată, Ambrozie a știut cum să renunțe la afecțiunea personală și chiar la prietenie. Ca fost demnitar și reprezentant al autorităților, acest lucru a necesitat un curaj deosebit. De asemenea, l-a pus pe marele Teodosie pe calea cea dreaptă atunci când a ordonat exterminarea a șapte mii de oameni din Tesalonic, inclusiv femei și copii, ca represalii pentru uciderea unui comandant got de către rebeli. Ambrozie a înfierat crima și l-a excomunicat pe împărat. Cezar a fost inițial încăpățânat, dar apoi s-a pocăit, iar în Ajunul Crăciunului anului 390, cel mai puternic dintre conducătorii pământești, în ținută de pocăință, și-a recunoscut păcatul, l-a mărturisit și abia atunci a fost primit înapoi în sânul Bisericii. Acea epocă crudă a avut măreția ei. Cinci ani mai târziu, același Ambrozie a rostit discursul funerar al împăratului. El însuși i-a supraviețuit doar doi ani.

Faptul că un aristocrat roman a devenit părintele săracilor în amurgul secolului al IV-lea este un miracol al Evangheliei. Dacă ar fi rămas păgân, probabil că ar fi trăit singur și fără nori în anii săi de declin și și-ar fi încântat sufletul seara citindu-l pe Virgil. Vestea bună l-a transformat pe demnitar într-un slujitor al Bisericii, l-a făcut pe omul cast părintele săracilor locali. Credința l-a umanizat pe conducătorul roman: a devenit complet om, intrând în contact strâns cu oamenii obișnuiți. Prin har, a devenit păstor pentru acești micuți. Cuvintele sale despre Hristos i se aplică personal, „care nu a căutat compania învățaților, nici

conversații cu înțelepții, ci a fost cu oamenii de rând, cu cei care nici măcar nu puteau aprecia ceea ce auzeau". Adevărat, Augustin a întâmpinat vestea episcopatului său oarecum critic. Poate că Ambrozie a fost pretențios în privința tânărului și ambițiosului retor sau poate că pur și simplu îl testa pe africanul prea pasionat.

PERSONALITATE

Acest roman zelos trăia într-o ascunsă tensiune a sentimentelor: poate că a moștenit firea pasională a mamei sale, care încă ardea de focul credinței. Nicăieri nu a apărut acest lucru cu atâta forță ca în discursul său la înmormântarea tânărului împărat Valentinian al II-lea, ucis în 392: „Doamne și Dumnezeule al meu, este imposibil să le dorești altora mai mult decât îți dorești ție însuți. Și de aceea mă rog Ție: nu mă despărți, după moarte, de fața celor pe care i-am iubit cu atâta tandrețe pe pământ".

Adâncurile sufletului lui Ambrozie se dezvăluie în principal în rugăciune. Aceasta dezvăluie esența secretă a vieții sale. Dar chiar și în aceste revărsări mistice, el este în întregime dependent de Origen, sau mai degrabă, se regăsește în el. Rugăciunile lui Ambrozie exprimă în expresii arzătoare dragostea sa pentru Hristos și îl anticipează pe Sfântul Bernard.

Sinceritatea sa uimitoare trădează o inimă umilă, un suflet sensibil și acea sensibilitate specială care l-a făcut să-l iubească pe Virgil. Ori de câte ori acest roman rezervat își lasă rezerva pentru o clipă, este neobișnuit de sensibil. Asemenea lui Hilary, fierbe sub o crustă de gheață. Acest păstor știa să-și înăbușe sentimentele și nu cunoștea milă atunci când dreptatea era amenințată sau demnitatea umană era călcată în picioare, chiar și de însuși împăratul roman, dar era întotdeauna gata să consoleze și să sprijine un om slab și păcătos.

Evanghelia după Luca l-a învățat să fie atent la cei căzuți. „Trimite-mi", a scris el, „îndurare ori de câte ori voi fi martor la o cădere, ca să nu pedepsesc cu aroganță, ci să plâng și să mă tânguiesc." Aceste calități sunt clar evidente în corespondența sa. Aceasta prezintă un om cu spirit de afaceri, energic, dar și invariabil de amabil, captivant prin farmecul său blând.

ESEURI

Scrierile lui Ambrozie nu oferă o imagine completă despre el. Cu siguranță au multe merite, dar educația sa filosofică și teologică a fost insuficientă; nu avea nici puterea gândirii teologice, nici imaginația creatoare pentru care discipolul său Augustin era faimos. A scris în grabă, în fraze banale, încercând să se

potrivească gusturilor epocii. Era prea ocupat cu treburile sale pastorale pentru a-și șlefui stilul și a crea o operă exemplară de literatură elegantă. Cu toate acestea, două versiuni ale instrucțiunilor sale despre sacramente care au ajuns până la noi mărturisesc că știa să lucreze cu cuvintele.

Vorbea, fără îndoială, mai bine decât scria. Vorbirea sa se distingea printr-o intonație naturală și o direcție, iar uneori prin ascuțimea expresiilor. Cunoștea oamenii și le stăpânea starea de spirit. Știa să vrăjească, așa cum spune și Augustin: „Acolo am zăbovit; căci cuvântul lui mi-a atins urechea distrată. Ca să spun adevărul, nu-mi păsa de sensul cuvintelor sale, le disprețuiam; dar eram impregnat de farmecul vorbirii sale” (Confesiuni, 5, 13).

Ca episcop, a fost în elementul său. A fost unul dintre cei mai buni pastori pe care i-a cunoscut vreodată Biserica. A fost un episcop în toate sensurile: mentor, păstor, medic, duhovnic, scut al dreptății, avocat al celor săraci și asupriți și, în final, educator – a muncit din greu pentru a converti tribul germanic al marcomanilor. A luminat-o pe regina Frigitilla cu credința atunci când aceasta s-a îndreptat către el. A avut norocul să-l primească pe Sfântul Augustin în sânul Bisericii și să-i determine drumul în viață. O astfel de diversitate de daruri ar părea să contrazică unitatea comuniunii și a inspirației. Dar a fost unul dintre acei oameni rari care combină organic și simplu acțiunea și ființa.

La începutul anului 397, la sfârșitul vieții sale, Ambrozie a compus un comentariu la Psalmul 43. Ajuns la versetul 24, el a scris: „E greu să târăști atât de mult timp un trup, deja învăluit în întunericul morții. Scoală-te, de ce dormi, Doamne! Mă vei lepăda pentru totdeauna?” Acestea au fost ultimele sale rânduri. Ca om, s-a revelat pe deplin în această exclamație finală de rugăciune. El a lăsat moștenire slujirea episcopală secolelor creștine viitoare.

Domnul a creat ziua și Domnul a creat noaptea, dar nu pentru păcat , *ci pentru odihnă. Credința este o lumină nestinsă* .

CÂNTUL DE SEARĂ

O, Dumnezeule, care ai creat Timpul nopții întunecate

Universul este eclipsat de strălucirea zilei,

și cerul; Tu te-ai îmbrăcat, dar credința nu este supusă întunericului,

ziua într-o strălucire de lumină și ea însăși luminează noaptea.

noaptea înzestrată cu dulceața somnului.

Să fie mereu vigilenți

Odihna este dată trupurilor noastre obosite, sufletelor noastre,

din muncile sale zilnice; Ferește-te de păcat!

Alinare pentru inimile obosite, credința veghează asupra odihnei noastre

și risipirea grijilor grele. Din toate pericolele nopții.

Îți aducem recunoștința noastră pentru că alungi ispitele necurate,

zi, odihnește-i în pace

Să ne înălțăm inimile când vine noaptea.

rugăciunile și jurămintele noastre și vicleșugurile celui rău

ca să nu rămânem fără tăcere și să nu fim tulburați.

Sprijinul dumneavoastră.

Din adâncuri izvorăm pentru Tine, Îi înălțăm rugăciuni lui Hristos și Tatălui

inimile și Duhul, una în amândouă,

cele mai frumoase imnuri ale noastre; indivizibile, o, Tu ...

căci cea mai pură Treime Te-a iubit,

Iubește-i, protejează-i pe cei care vin la tine

plecați înaintea măreției Tale, ei recurg la a Ta.

Ieronim

(†420)

Artiștii Van Eyck și Dürer l-au înfățișat pe Ieronim aplecat peste un manuscris. El stă la un suport de note, precum evangheliștii din cărțile de rugăciune carolingiene. Un leu somnoros, ca o pisică, se întinde la masă. Capul lui Ieronim este strălucitor de raze de lumină: se pare că inspirația a coborât asupra lui. O clepsidră, o pălărie de cardinal și câteva cărți completează tabloul... În realitate, nu a fost întotdeauna așa.

„M-am născut creștin, din părinți creștini; din leagăn am fost hrănit cu lapte catolic.” Dar nici măcar această emoționantă mărturisire de credință nu ar trebui să ne inducă în eroare. Până la vârsta de treisprezece ani, Ieronim a rămas singurul și răsfățatul copil dintr-o familie bogată din Stridon, un oraș de la granița dintre Iugoslavia și Italia. Părinții săi i-au satisfăcut toate capriciile. Nu se grăbeau să-și boteze fiul, îl lăsau „să aibă timpul lui”.

ÎNVĂȚARE

La început, Ieronim a urmat cursurile unei școli locale. A fost un elev talentat, dar dificil: o imaginație vie, o memorie tenace, un caracter receptiv, pasionat și impulsiv. Curând a fost transferat la magnifica școală din Milano, apoi la școala romană, unde a studiat gramatica, retorica și filosofia. Roma a lăsat o impresie de neșters asupra originarului din îndepărtata Dalmație: „O, puternic oraș, conducător al lumii, lăudat de apostol!”

S-a familiarizat cu elocvența capitalei și a citit cu lăcomie clasicii latini, care i-au determinat stilul și spiritul. Mai târziu, l-a atacat pe Cicero pentru a se convinge că se eliberase de influența acestuia. S-a îndepărtat cu prudență de profesorii care îl formaseră. Cu toate acestea, spre deosebire de capadocieni, care erau indiferenți față de antichitatea păgână, el avea legături suficient de puternice cu Roma și literatura romană.

Munca asiduă nu l-a împiedicat pe tânărul Ieronim să se distreze. Probabil că s-a dedat distracțiilor cu toată ardoarea firii sale. Relațiile ușoare, necugetate, s-au succedat una după alta - amintirile lor l-au împins mai târziu în deșertul Halkid. O altă chestiune au fost relațiile de prietenie. S-a apropiat de Vonotius și Rufinus. Împreună cu prietenii, a vizitat catacombele. Roma, la urma urmei, era și un oraș al martirilor.

Ieronim era prea exigent pentru a se mulțumi cu puțin. Împreună cu Vonotius, a fost înscris pe lista catehumenilor la începutul Postului Mare din 366 și a fost botezat de Papa Liberius în noaptea de Paște. O viață nouă îl aștepta. Ieronim a plecat în Galia și s-a oprit la Trier, și-a reluat studiile, dar în același timp a simțit pentru prima dată atracția vieții monahale. A decis să se dedice contemplării și ascetismului: „A venit vremea să ne ocupăm de fapte evlavioase.” Familia sa a fost sceptică în privința deciziei sale, dar el și prietenii săi au acceptat totuși ascultarea de Cromatius. Studiul Scripturii era prioritatea lor principală. Dar această splendoare religioasă s-a încheiat rapid.

„A venit o furtună”, așa cum a spus el însuși, și frăția s-a destrămat. Tenacitatea lui Ieronim nu a fost frântă de încercare: nici măcar nu l-a descurajat. Fără să stea pe gânduri, s-a dus în Orient, unde mănăstirile înfloreau în deșerturi.

Injuriindu-și persecutorii, a luat cu el biblioteca și notițele pe care le acumulase la Roma. A trebuit să se despartă de familia sa, ceea ce nu i-a fost ușor; mai târziu i-a scris lui Heliodor: „Ruperile care te sperie, le-am suferit eu în timpul meu”.

ÎN EST

În timpul șederii sale în Antiohia, Ieronim s-a cufundat în studiul Bibliei și și-a aprofundat cunoștințele despre limba ebraică. Din Antiohia, s-a mutat în Deșertul Chalcis, presărat cu mănăstiri. Tânjea după singurătate, priveghi, pocăință și muncă. Dar, din păcate, firea și gusturile sale își cereau propriile gusturi. Spiritul său era în conflict cu sufletul său, era sfâșiat între literatura seculară și Sfintele Scripturi. „I-am citit pe profeți și mi-am zis: cât de grosolane și sălbatice sunt discursurile lor. Și după o noapte petrecută în priveghi și rugăciuni, m-am întors la Virgil, Cicero, Platon.”

A avut o viziune tristă, pe care chiar el a descris-o viu. A fost în timpul unui atac de febră: „Duhul meu a fost luat de val și am stat în fața Judecătorului. Am simțit o asemenea strălucire încât nu am îndrăznit să ridic ochii.” Când am fost întrebat despre religia mea, „Sunt creștin”, am răspuns. „Minți”, a răspuns Cel care stătea pe tron, „nu ești creștin, ci ciceronian. Unde este comoara ta, acolo este inima ta.” Zurbaran a înfățișat această scenă: Ieronim, gol și aplecat în fața lui Hristos Judecătorul. Și îngerii îl biciuiesc cu biciuri de piele rupte.

Încercările pustnicului continuă. E timpul pentru alte ispite. Singurătatea înflamează imaginația. Trupul, aproape lipsit de hrană și somn, încearcă să preia controlul. Este bântuit de amintiri despre fermecătoarele dansatoare romane. „O, de câte ori, aflându-mă în deșert, în întinderea nesfârșită și aridă, lipsită de vreo urmă de locuințe și servind drept refugiu călugărilor, m-am cufundat din nou în plăcerile romane într-un vis. M-am văzut împletit în dansuri cu tinere fecioare. Nicio picătură de sânge nu mi-a rămas pe față din cauza postului, dar dorința ardea în trupul meu epuizat, iar focul poftei mistuia carnea slabă, pe jumătate moartă. Zilele și nopțile se amestecau; venindu-mi în fire, scoteam strigăte. Mă băteam neîncetat în piept. Însăși chilia mea, complicele viselor mele rușinoase, îmi devenea teribilă. Mâniat și indignat pe mine însumi, m-am afundat tot mai adânc în deșert.”

Munca intelectuală s-a dovedit a fi salvatorul său. S-a dedicat complet studiilor, a studiat ebraica, o „limbă guturală și fără suflu” și a luat ca mentor un evreu educat. Un astfel de ascetism, după cum s-a dovedit, a fost mult mai eficient decât trândăvia unui pustnic. A găsit timp să scrie o biografie, sau mai degrabă un panegiric, al pustnicului Pavel din Teba. „Tunica lui ponosită este mai reconfortantă pentru mine decât purpura regală.” Astfel de vieți au servit drept

lectură spirituală benefică pentru creștinii din acea vreme, însetați de tot felul de miracole.

Cam în aceeași perioadă, a compilat Cronica, pentru care a tradus parțial și a rescris parțial opera istoricului Eusebiu. Această carte a devenit fundamentală pentru toate cercetările asupra primelor secole ale creștinismului. Ieronim a amestecat de bunăvoie amintiri personale în istorie și uneori chiar și-a reglat conturi personale. Astfel, după ce a descris plecarea Melaniei cea Bătrână la Ierusalim și i-a lăudat virtuțile, mai târziu nu a fost de acord cu ea în evaluarea moștenirii lui Origen și a tăiat toate laudele.

Disputele privind arianismul și ecourile schismei antiohiene au tulburat pacea deșertului și au dat naștere discordiei între călugări. Sihastrii s-au împărțit în grupuri aflate în război: „Acoperiți de cenușă și pânză de sac, i-am excomunicat pe episcopi", a glumit Ieronim. În cele din urmă, pierzându-și orice răbdare, eroul nostru s-a despărțit de acești călugări nespălați, ignoranți și certăreți, și-a adunat lucrurile și s-a întors la Antiohia.

Episcopul local, Paulinus, l-a hirotonit; Ieronim a acceptat hirotonirea cu reticență, doar cu condiția să rămână credincios chemării sale monahale și să nu fie restricționat în mișcările sale. Și apoi a pornit din nou la drum. În 380/381 s-a aflat la Constantinopol, sperând să folosească bibliotecile solide de acolo. Aici a căzut sub vraja lui Grigore Teologul, care l-a făcut un adept al lui Origen. Origen l-a captivat complet cu erudiția sa, numindu-l „un nou Învățător al Bisericii încă din vremea apostolilor". În căldura afecțiunii sale, Ieronim a tradus douăzeci și opt dintre predicile sale despre cărțile lui Ieremia și Ezechiel. Mai târziu, l-a renegat la fel de ardent.

LA ROMA

Între timp, Papa Damasus obținuse permisiunea imperială de a convoca un nou conciliu în 382. Ieronim l-a însoțit pe episcopul Paulinus al Antiohiei la conciliu. Și-a luat biblioteca și manuscrisele cu el la Roma. Avea treizeci și cinci de ani la acea vreme și se afla în pragul celor mai mari realizări ale vieții sale. Papa Damasus, el însuși un poet erudit, l-a prețuit, i-a ascultat sfaturile și apoi l-a luat ca secretar al său.

Curând i-a încredințat o sarcină măreață: l-a însărcinat pe Ieronim să revizuiască traducerea latină a Evangheliilor. Apoi, sarcina a fost extinsă la întreaga Biblie, iar această muncă i-a ocupat douăzeci de ani din viața lui Ieronim: aici, toate cunoștințele sale, acumulate de-a lungul multor ani de rătăcire, au fost folosite în beneficiul Bisericii. Traducerea lui Ieronim se numește Vulgata.

Ieronim era în culmea faimei sale. Oamenii vorbeau despre el ca despre un posibil papă; cel puțin, el însuși spune asta într-o scrisoare. Între timp, acest misogin a fost ales drept consilier, interpret al Sfintelor Scripturi și mentor spiritual de către cele mai nobile femei romane - Paul, Marcellus, Eustachius. În luxoasele vile de pe Aventin, le interpreta Scripturile. Severitatea sa atrăgea și încuraja femeile pioase. O astfel de activitate stârnea cu atât mai multe suspiciuni, cu cât reputația persoanei era mai impecabilă. Zvonurile au început să se răspândească în tot orașul. El a răspuns: „Aș conversa mai puțin cu femeile dacă bărbații ar fi mai interesați de Scriptură." Și totuși, acesta nu era obiceiul Bisericii.

Atât înalta societate romană, cât și în special dandy-ii și erudiții la modă erau supărați pe călugărul învățat: nu numai că aducea dezordine în ordinea stabilită a vieții seculare, dar le prezenta și traducerea sa a Noului Testament în locul celei vechi cu care toată lumea era obișnuită. Ieronim îi califică, numindu-i „măgari cu două picioare". Curtenii nu i-au iertat favoarea papei. Cu toate acestea, avea și defectele sale. Neajunsurile lui Ieronim erau un obstacol în calea celor mai bune eforturi ale sale. Era furios, ireconciliabil, batjocoritor - portretele sale verbale ale literaților seculari erau atât de caustice și nemiloase încât provocau o furie reciprocă: o atmosferă de ostilitate se îngroșa în jurul lui. Nu era suficient pentru el să se răzbune, el întorcea totul cu dobândă. Era ca și cum se descărca de povară rănindu-și și dezonorându-și adversarul. L-a numit pe Vigilantius („Treaz") Dorminantius („Somnorosul"). I-a scris lui Helvidius: „Acum poți sta liniștit. Răutatea ta te va glorifica". Morala sa era impecabilă, dar limbajul său era nestăvilit. Unele pagini din învățăturile sale despre virginitate, adresate tinerei Eustache, trebuie să o fi făcut să roșească. În mod păcătos, poate, succesul cu nobilele matroane era pentru el un fel de autoafirmare: dalmațianul neliniștit avea mereu nevoie de el. Ca mulți mentori spirituali, era suspicios. Nu era rivalitatea pentru sufletele pe care le prețuia la rădăcina certului său cu Rufinus? Pentru turma sa, el a prescris cele mai stricte privațiuni, insistând în special asupra castității: în severitatea sa, îl amintește de Tertulian. Mai mult, femeile patriciene care l-au asediat nu au contribuit deloc la preocupările sale academice.

BETHLEHEM HAVEN

În orice caz, Ieronim a fost recunoscut universal ca fiind vinovatul morții premature a tinerei Blesille, fiica Paulei: se spunea că o epuizase cu posturi. Situația din Roma a devenit tensionată. Pe deasupra, a murit și Papa Damasus. Succesorul său, așa cum era de așteptat, nu era deosebit de bine dispus față de Ieronim. Blestând Roma „babiloniană", călugărul învățat și-a împachetat din nou lucrurile și a navigat spre Orient împreună cu fratele său, Paulinian, observând cu filosofie că „atât zvonurile rele, cât și cele bune vor fi cu adevărat rezolvate în

Împărăția Cerurilor”. A fost urmat de mai mulți aristocrați romani cu prietenii, slujitorii și membrii familiei lor. Ieronim a decis să se stabilească în Iudeea. Dar unde? Mănăstirea lui Rufin și Melania era deja la Ierusalim. El s-a stabilit la Betleem. Trei mănăstiri de femei au fost fondate cu fondurile Paulei. Ieronim a fondat o mănăstire pentru bărbați, formată în principal din călugări occidentali, și a preluat conducerea ei.

Predicile sale adresate călugărilor s-au păstrat. Ele prezintă un învățător foarte pios, ferm în doctrina sa. Se deda constant la digresiuni exegetice și, la fel ca mulți predicatori, nu se mai poate opri. Nu poate înțelege de ce ascultătorii săi încep să aţipească. A urmărit cu gelozie succesul oratoric al lui Augustin, el însuși a recunoscut acest lucru în scrisori. A înțeles că discipolul său îl depășise în această privință. La fel ca Evagros, i-a învățat pe călugări să copieze manuscrise, aceasta devenind una dintre tradițiile demne de luat în seamă din Occident.

Aici începe lunga perioadă a operei sale, care a durat mai mult de treizeci de ani, până la moartea sa. A avut la dispoziție o bibliotecă bogată și un index solid, acumulat prin sârguință în timpul călătoriilor sale. Pentru început, a tradus toate cărțile Vechiului Testament din ebraică, și nu din greacă (Septuaginta), așa cum se făcuse înaintea lui. A fost primul părinte latin care cunoștea ebraica. El a dat dezvoltarea inițială a principiilor exegezei științifice. Aceste transformări fundamentale au provocat un val de proteste, Ieronim fiind acuzat de tratarea arbitrară a textelor canonice. Augustin s-a alăturat detractorilor, considerând întreaga întreprindere dezastruoasă.

SCRIITOR

Comentariile sale sunt superficiale ca conținut și neglijente ca formă. Ieronim a fost un erudit și filolog, dar nu un teolog sau un mistic. Plin de o încredere în sine fermă, s-a disociat decisiv de Origen (așa cum o cerea conflictul cu Rufinus). Natura sa impulsivă a dăunat și ea operei. A lucrat în exces: notițele la Cartea Profetului Obadia i-au luat (așa cum relatează el însuși) două nopți, iar a comentat Evanghelia după Matei în doar două săptămâni.

În aceiași ani (în 392) a scris „Istoria marilor oameni”. Urmând exemplul lui Suetonius, a întocmit un catalog, în termenii noștri un dicționar biografic, al oamenilor care au devenit faimoși după Hristos. Aceasta este prima patrologie latină a istoriei creștine. Aici, fiecăruia i se dau atâtea rânduri câte necesită admirația sau antipatia lui Ieronim. Lista începe cu informații despre Simon Petru și se încheie cu propria biografie a compilatorului. El nu a suferit de un exces de modestie.

Corespondența sa constă în 117 scrisori autentice. Ieronim a fost cerut sfaturi din toate părțile; Sfântul Augustin i-a scris și el. Răspunsul lui Ieronim a ajuns până la noi, atât de mulțumit de sine încât i-ar fi putut înstrăina complet, dacă Augustin ar fi avut același caracter și mai puțină umilință. „Te sfătuiesc, tinere", a scris el, „să nu-ți bagi nasul în Sfintele Scripturi și să nu-l mânii pe bătrân".

Din scrisori reiese un părinte spiritual ascetic și perspicace, înclinat spre ironia caustică și capabil de experiențe și lacrimi. Acestea se disting prin grație, vioiciune și adesea asprime, pe care, din păcate, niciun ascetism nu a putut să o îndulcească.

Fără a-și întrerupe munca solitarică, Ieronim a luat parte activă la lupta începută de episcopul Epifanie de Salamina. Un om direct, un inchizitor înnăscut, Epifanie, în colecția sa de optzeci de erezii, numită de el „sicria cu otrăvuri", i-a atribuit lui Origen numărul *64.* Învățătorul alexandrin al credinței a primit o sentință părtinitoare și nedreaptă, iar Palestina a fost cuprinsă de conflicte; atunci Ieronim a ars tot ce venera, a luat armele împotriva lui Origen, s-a certat cu episcopul Ierusalimului și cu prietenul său, Rufin. Acestea sunt roadele zelului nestăpânit.

Adversarii lui Origen aproape au reușit să-i dezarmeze pe disidenți impunându-le termenii acordului lor; dar atunci întreaga Biserică s-a indignat, iar Augustin a fost primul. Nici măcar moartea lui Rufinus (în 411) nu l-a îmblânzit pe bătrânul dalmațian. Aflând despre aceasta, a exclamat: „Scorpionul a fost zdrobit pe pământ sicilian." Aceasta era o ură oarbă și lipsită de sens, nedemnă de bătrânul ascetic, care evident nu putea învinge bătrânul rău din el însuși.

Ultimii ani din viața lui Ieronim au fost triști. A fost copleșit de boală, vederea îi slăbea pe zi ce trece. Și-a pierdut cei mai apropiați prieteni, în primul rând pe Paulus; „Adio, Paulus", i-a spus el, „ajută-ți prietenul în vârstă cu rugăciunea." Avea atunci cincizeci și șapte de ani. Apoi a venit rândul Marcellei. Ca întregul Occident, Ieronim a fost zguduit de evenimentele politice – invaziile barbare și mai ales căderea Romei în 410, care a uimit lumea așa cum o făcuse căderea Ierusalimului în alte secole. „Roma este asediată. Vocea îmi piere. Dictez, iar suspinele îmi întrerup cuvintele. Este cucerită, orașul care stăpânea universul."

Boala i-a sporit necazurile. În notițele sale către Ezechiel, el se plânge: „Dictez aceste pagini la lumina pâlpâitoare a lămpii mele. Interpretarea Scripturii mă ajută să risipesc puțin durerea sufletului meu smerit. Și pe lângă adversitatea exterioară, ochii mei slăbesc, amenințând să orbească odată cu trecerea anilor, iar în pâlpâirea nesigură a lămpii este greu să recitesc textele ebraice antice, scrise atât de mici încât abia sunt lizibile chiar și în lumina zilei și a soarelui." Viața sa a fost amenințată de tâlharii sarazini și a fost forțat să fugă în grabă (410-412). O vreme, discordiile pelagiene l-au înveselit. Victoria asupra ereziei i-

a luminat sufletul. L-a felicitat pe Augustin, căruia i-a adresat ultima scrisoare, învăluit în fericirea apusului. Viața și-a pus treptat amprenta asupra lui și, cumva, s-a obișnuit cu privațiunile: „Cel care este bântuit constant de gândul morții adesea nu are timp pentru griji pământești”, a scris el. Epuizat, orb și singur, bătrânul războinic și-a găsit în sfârșit odihna în Domnul pe 30 septembrie 419 sau 420.

PERSONALITATE

Ieronim spunea despre sine că era „în același timp filosof, retor, gramatician și dialectician, versat în ebraică, greacă și latină, expert în trei limbi”, ceea ce era cu adevărat nemaiauzit pentru un latin la acea vreme. Ca scriitor, are meritele și dezavantajele sale, pe care le recunoaște cu seninătate, aparent fără a suferi de orgoliul rănit. Este un clasic al limbii și întruchipează tipul unui filolog învățat. Este preocupat în special de eleganța literară. Corespondența sa este o capodoperă de stil: chiar și folosind expresii expresive, nu păcătuiește niciodată împotriva gustului.

Ascetul său sever a fost întotdeauna combinat cu o iritabilitate aproape morbidă, cu un exces de sensibilitate. Este un debater furios. Dacă reușește să-și învingă adversarul, îl termină. Când pierde o ceartă, folosește un condei îmbibat cu otravă. Este vanitos și sensibil, neîndemânatic, neîndeplinind înclinațiile spre cordialitate și simpatie. În ciuda evidentului său tact literar, este în mare măsură lipsit de tact uman.

Nobilele femei romane știau cum să-l îmblânzească pe acest ascet certăreț, comunicând pe terenul său predilect, Scriptura. Când erudiția sa era recunoscută, era necondiționat gata să împărtășească tot ce știa și putea face. Chiar dacă Ieronim nu a adoptat blândețea evanghelică a femeilor romane, femeile simțeau încă în inimile lor că acest țăran era o persoană vulnerabilă și aproape lipsită de apărare. Persecutorul și batjocoritorul Rufinus plângea ca un tată deasupra sicriului Blesillei.

Acest om ne atinge și ne dezarmează cu atât mai mult cu cât nu-și ascunde deloc defectele. Nu există în el nicio onestitate de om al bisericii. Credința nu i-a înmuiat deloc trăsăturile omenești, departe de asta! Personalitatea se dezvăluie în el cu cea mai mare claritate: atât în înfățișare, cât și în vorbire. Dar Domnul are nevoie de toate. Ascetul din Betleem Îi era și de folos. Și el, impregnat de un lirism necaracteristic pentru el, vorbea despre taina Nașterii Domnului și cu ochiul său mental îl contempla pe Cel în care „pământul și-a adus rodul”.

Sârguința și învățătura sa sunt îndreptate spre explicarea Scripturii, viața sa austeră inspiră respect și îndepărtează calomnia, dragostea sa evidentă pentru

Biserică și atitudinea atentă față de ortodoxie - toate acestea sunt meritele ascetului învățat înaintea urmașilor săi. Și Domnul a privit la toate acestea în mila Sa.

Îi datorăm lui Ieronim o operă care a adus un mare serviciu Bisericii. Atât în viață, cât și după moarte, el rămâne o lumină nestingheritoare. Urmându-l pe Origen, el a pus bazele exegezei științifice. Autoritatea sa a fost atât de mare în Evul Mediu încât, în mod anacronic, a fost numit cardinal. Figurile renascentiste i-au adus un omagiu. Erasmus i-a publicat lucrările. El a adus bucurie și inspirație artiștilor din secolele XV-XVIII. A fost venerat mai mult decât orice alt om al antichității creștine. Adevărata sa imagine umană se află în operele sale.

Ieronim interpretează povestea Nașterii Domnului: un om sărac s-a născut, înconjurat de nevoi , *dintr-o mamă săracă. Îndreptându-și gândurile către acest incident* , *călugărul sever se înmoaie și devine agitat. Prin smerenia Fiului lui Dumnezeu am fost mântuiți, prin sărăcia Lui am fost îmbogățiți* .

PREDICĂ LA NAȘTEREA LUI HRISTOS

„Și L-a pus într-o iesle, pentru că nu era loc pentru ei în han” (Luca 2:7). Mama L-a pus jos, dar Iosif nu a îndrăznit să se atingă de copil, știind că nu era fiul său. Uimit și fericit, nu a îndrăznit să se atingă de copil. „Și L-a pus într-o iesle.” De ce într-o iesle? Ca să se împlinească profeția proorocului Ilie: „Boul își cunoaște stăpânul și măgarul ieslea stăpânului său” (Isaia 1:3). De asemenea, este scris: „Tu păzești, Doamne, oamenii și fiarele” (Psalmul 36:7). Dacă ești om, pâinea este hrana ta. Un animal? Partea ta este o iesle. „Pentru că nu era loc pentru ei în han”: răutatea iudeilor a umplut toată cetatea. Și Hristos nu Și-a găsit loc în Sfânta Sfintelor, unde strălucesc aurul și pietrele prețioase, mătasea și argintul; Nu, nu aurul și luxul îl înconjurau, el s-a născut în bălegar, căci așa văd o iesle (unde este iesle, acolo este gunoi), în duhoarea păcatelor noastre. El s-a născut într-o iesle, pentru a-i înălța pe cei născuți în țărână: „El ridică pe săraci din țărână” (Ps. 112, 7). El s-a născut în bălegar unde locuia Iov și de unde a fost înălțat. „Pentru că nu era loc pentru ei în han.” Să găsească mângâiere toți săracii: Iosif și Maria, mama Domnului, nu aveau rob, nici servitor; din Galileea, din cetatea Nazaret, au venit pe jos și și-au cărat poverile; ei înșiși erau stăpâni și slujitori. Și un lucru minunat: s-au refugiat într-un grajd și nu au intrat în cetate. Sărăcia lor era timidă și s-au ținut departe de lux.

Și judecați voi înșivă sărăcia lor: au intrat într-o grajd și nu se spune că era pe drum; nu, o cale ciudată ducea la ea: se rătăciseră de la calea bătută pe calea Evangheliei. Și au intrat pe o cale îndepărtată. Și nu exista alt loc unde să Se nască Domnul decât într-un grajd; un grajd cu boi și măgari! O, de mi-ar fi fost dat să văd acest grajd al odihnei lui Dumnezeu! Și, după părerea noastră, Îl

cinstim pe Hristos scoțând ieslea Lui din noroi și înlocuind-o cu argint. Dar pentru mine, cele dintâi erau mai prețioase: păgânii sunt cei care au nevoie de aur și argint. Dar credința creștină pune o iesle în gunoi mai presus de toate. Dar Cel Ce S-a născut în acest grajd disprețuia aurul și argintul. Nu-i condamn pe cei ce cred că-l cinstesc pe Hristos cu un asemenea lux (nu ar trebui să-i condamn pe cei ce au împodobit templul cu cupe de aur): dar Domnul, creatorul lumii, este minunat pentru mine, născut nu în aur și argint, ci în bălegar.

Încarnare

În lungile noastre discursuri, am auzit pruncul plângând în iesle și ne-am închinat: să-L închinăm acum în pace. Să-L ridicăm în brațele noastre ridicate și să-L închinăm Fiului lui Dumnezeu. De la Dumnezeu Atotputernicul a fost tunet în ceruri de demult și nu a mântuit; a fost plâns și mântuiește. De ce vă spun toate acestea? Pentru că mândria nu mântuiește, ci smerenia mântuiește. Fiul lui Dumnezeu era în ceruri și nu a fost onorat; a venit pe pământ și ei i s-au închinat. El a ținut soarele, luna și oastea îngerească sub mâna sa și nu a fost onorat: și S-a născut pe pământ ca om, a devenit om complet și indivizibil, pentru a mântui întregul pământ.

Și ceea ce nu este uman în el nu este supus mântuirii: dacă ar fi acceptat trupul, respingând sufletul, atunci nu ar fi existat mântuire pentru suflet. Ce-ar fi făcut atunci, ar fi salvat partea cea mai mică și ar fi neglijat cea mai importantă? Sau se poate spune așa: „A acceptat sufletul pentru mântuirea lui; și deși sufletul este mai presus de trup, simțurile sunt partea lui cea mai importantă; prin urmare, dacă nu a sfințit simțurile, atunci a salvat doar sufletul și în el nicidecum cel mai important.” Dar tu răspunzi: „Nu a acceptat sentimentele omenești, ca nu cumva păcatele omenești, cu alte cuvinte, intențiile rele, să se așeze în inima Lui.” Dar dacă propria Sa creație nu I-a fost supusă, atunci cum pot fi învinovățit că nu am făcut față forțelor Sale neascultătoare?

Noi însă am pierdut din vedere subiectul nostru și am vorbit mai mult decât era necesar: intenția a fost alta, iar limba ne-a dus în rătăcire. Să ne pregătim să-l ascultăm pe preot și să auzim cu o ureche sensibilă tot ceea ce n-am putut spune și să-L binecuvântăm pe Domnul, Căruia I se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

Augustin

(†430)

Viața Sfântului Augustin este strâns legată de istoria Imperiului de Jos. Roma, amenințată din exterior și din interior, a încercat să normalizeze situația politică

cu ajutorul unei dictaturi similare regimurilor totalitare de astăzi. Acest roman african a simțit convulsiile imperiului la Cartagina, Roma și Milano. Barbarii erau la porți. Deja în anii săi de maturitate - pe 24 august 410 - a trăit căderea Romei, asediată de vizigoții lui Alaric. Pentru romani, aceasta a fost aceeași tragedie ca și căderea Ierusalimului pentru evrei în anul 70. Când Augustin murea, vandalii, veniți din câmpiile Sileziei și Ungariei, au asediat capitala diecezei sale; stăpânirea Romei în Africa de Nord se apropia de sfârșit (430).

Ultimul dintre Părinții Epocii de Aur, Augustin a venit pe pământul roman din străinătate ca succesor al geniilor din secolul al III-lea, Tertulian și Ciprian. Cu primul a împărtășit magia cuvintelor și arta jurisprudenței; cu cel de-al doilea, darul pastoralismului; cu amândoi, o sensibilitate spirituală izbitoare și un sentiment mândru de apartenență la Biserica Africană, care a produs atâția învățători și martiri.

TINERET

Augustin s-a născut pe 13 noiembrie 354, în Tagaste (Souk Ahras), un oraș numidian din Algeria de astăzi, la granița cu Tunisia. Familia sa era de o stare socială modestă și deținea pământ. Este imposibil de spus cu certitudine dacă era de origine romană. Viața nu era ușoară pentru ei, mai ales că imperiul creștea taxele. Augustin nu ar fi putut să-și termine studiile dacă nu ar fi fost ajutorul unui anumit patron care i-a dezlegat portofelul: această vătămare adusă orgoliului său s-a reflectat în structura sa spirituală și în percepția senzorială.

Tatăl său nu era creștin și a rămas păgân aproape până la moarte, iar temperamentul său iute i-a provocat multă durere mamei lui Augustin, Monica. Creștină înfocată, ea a rămas însă în limitele „cercului ei” și nu i-a permis lui Augustin să se căsătorească cu femeia care i-a născut un fiu, Adeodat; a continuat să-i caute o soție mai nobilă, dar fără niciun rezultat.

Tânărul Augustin era o fire vioaie și sensibilă, extrem de receptivă; prea încrezător în abilitățile sale, a studiat la întâmplare. Mai întâi a studiat la Thagaste, apoi la cursurile de gramatică de la Madaura, intenționând să devină retor. Homer și literatura greacă nu l-au atins. A fost captivat de Virgil și a plâns pentru nenorocirile lui Didone.

Augustin avea șaisprezece ani când, din lipsă de resurse familiale, a fost lăsat de capul său. Lenea nu e bună. A dat imediat peste tovărășii nepotrivite. În 371 și-a continuat studiile de retorică și drept la Cartagina, unde a fost copleșit de „căldura fierbinte a dorințelor impure”. O aventură cu o femeie pe care nu o numește niciodată, mama lui Adeodat, i-a calmat sentimentele.

Succesul său academic l-a umplut de mândrie: nu datora totul banilor sau familiei sale, ci propriului talent. Religia mamei sale i se părea „povești de bătrâne”. Dar necredința îl chinuia. O anxietate de neevitat îi chinuia sufletul; se simțea hăituit, neștiind încă că acesta era planul lui Dumnezeu. Citirea lui Cicero a trezit în el „o dorință de înțelepciune”. A citit și Biblia, dar, la fel ca Ieronim și multe alte minți puternice din acea vreme, nu se putea împăca cu limbajul vulgar al Scripturii.

Discipolii lui Mani l-au prins în mrejele lor. Ei au explicat contradicțiile și dezordinea lumii bazându-se pe principiul dualității dominației Binelui și Răului. De-a lungul a două secole, această religie de origine persană s-a răspândit pe scară largă în Mediterana și a triumfat adesea asupra creștinismului. La început, Augustin s-a alăturat cu entuziasm maniheismului, dar apoi și-a pierdut gustul pentru această mitologie necoaptă, cu doctrina ei confuză și flascitatea morală. Astfel de „sacramente” nu puteau calma anxietatea care îl rodea, nu ofereau un răspuns la misterele chinuitoare și urgente ale existenței.

Între timp, Augustin a devenit profesor, mai întâi în Tagaste, și a predat timp de treisprezece ani. În culmea succesului său, s-a mutat de la Tagaste la Cartagina, de acolo la Roma și, în final, la Milano, pe atunci capitala Imperiului Roman (384). Augustin știa cum să cucerească publicul, iar elevii săi erau înnebuniți după el; totuși, era și huiduit, ca la început în Cartagina, dar chiar și acolo a fost repede apreciat. Totul la el atrăgea tinerii; el însuși era tânăr, inteligent și citit peste vârsta sa și avea o stăpânire excelentă a cuvintelor care se adresau minții și inimii. Greutățile tinereții sale erau în urmă, iar bursierul de ieri nutrea planuri ambițioase, „testând apele” la Roma, bazându-se pe o poziție guvernamentală. Sufletul său nu cunoștea pacea, nu găsea satisfacție în nimic, își dorea un lucru, dar se grăbea spre altul, carnea era într-o luptă continuă cu spiritul. „Doi oameni trăiesc în mine...”

Milano a devenit cea mai importantă etapă pe calea sa către Dumnezeu. Monica a venit la el acolo; ea și-a forțat fiul să rupă relațiile cu mama lui Adeodat. Oare a iubit-o? Mărturisirea nu spune niciun cuvânt sincer despre ea, însă acest lucru nu dovedește nimic. Dar, cel mai probabil, atracția sexelor i se părea doar o plăcere carnală, o poftă; prin urmare, nu a putut dezvolta o învățătură teologică despre căsătorie, unde iubirea să i se acorde cuvenită. El însuși nu a experimentat iubirea adevărată, a cunoscut doar concubinajul ilegal, la care l-a împins ardoarea sa tinerească.

RECURS

La Milano, toată lumea nu vorbea decât despre episcopul Ambrozie. Un aristocrat roman care devenise păstor al săracilor și al celor mici, elocvent, amabil, extrem de politicos – avea tot ce-l putea atrage pe tânărul Augustin. Mai

târziu, își reproșează că fusese captivat de acest om la început. Dar cum ar fi putut fi altfel? Retor prin vocație, ascultă predicile strălucite ale lui Ambrozie, fermecat de stilul său; dar, odată cu elocvența sa, absorbe și învățătura evangheliei. Citirea Eneadelor lui Plotin i-a determinat în cele din urmă dezvoltarea mentală și spirituală. Și totuși, gândurile lumești – despre onoruri, despre bani, despre căsătorie – nu l-au părăsit.

Cu cât mai aproape de Dumnezeu, cu atât reperele sunt mai dense. Biografia Sfântului Anton, scrisă de Sfântul Atanasie, l-a zguduit profund pe Augustin și i-a dezvăluit minții idealul vieții monahale. Decizia era coaptă. Tot ce mai rămânea era să facă un pas. A fost făcut prin voia lui Dumnezeu. Certându-se cu pelagienii despre har, Augustin nu s-a săturat niciodată să-și amintească de acest eveniment decisiv din viața sa.

Există o scenă în Confesiuni care a sedus imaginația multor pictori. Augustin caută singurătatea în grădina de lângă casa sa din Milano. Plânge, simțind o durere profundă în inimă. Se roagă și strigă disperat: „Dar Tu, Doamne, până când?" Acest strigăt al psalmistului este smuls din sufletul său de multe ori. Și aude o voce de copil cântând: „Tolle, lege": ia și citește. Se deschide Epistola către Romani, și el citește: „Să ne purtăm cuviincios, fără să ne dedicăm ospățelor și bețiilor, fără desfrânării și desfrânării, fără certurilor și pizmei; ci să ne îmbrăcăm cu Domnul nostru Iisus Hristos și să nu purtăm grijă de poftele firii pământești" (13:13-14).

El a chemat, iar Dumnezeu i-a răspuns. Pace și mângâiere i-au fost trimise. Inima lui s-a umplut de lumină și a revărsat de har, iar întunericul îndoielii a fost risipit. El însuși a fost surprins de cât de lungă fusese călătoria, înainte de a-L găsi pe Domnul său abia la vârsta de treizeci și doi de ani; și de atunci nu a obosit niciodată să mulțumească pentru această revelație. Aceasta este tema principală a Confesiunilor: „Târziu te-am iubit, o, frumusețe nepieritoare, atât de străveche și atât de prezentă, târziu te-am iubit. Căci cum a fost: ai locuit în mine și nu mă cunoșteam... M-ai chemat și vocea ta mi-a sfâșiat surditatea, ai strălucit și mi-ai risipit orbirea cu razele tale; ți-ai răspândit parfumul, am inhalat-o și suspin doar după tine; te-am cunoscut și tânjesc după tine cu foame și sete. M-ai atins și mi-ai aprins sufletul cu dorința pentru pacea pe care o dai." Niciun iubit nu a găsit vreodată cuvinte atât de arzătoare.

A mai predat câteva săptămâni, apoi s-a retras din retorică. Împreună cu mama, fiul și câțiva prieteni, Augustin s-a retras la o moșie de la Cassiciacum, deținută de un prieten, la treizeci de kilometri nord de Milano. A fost botezat de Ambrozie în noaptea de Paște, pe 23 aprilie 387. Biserica câștigase un fiu glorificat, cel puțin în Occident.

Monica a murit în timp ce se pregăteau să se întoarcă în Africa. Augustin și-a văzut pământul natal abia în toamna anului următor, 388. A vândut proprietatea tatălui său și, înconjurat de prieteni aleși, a dus, asemenea lui Vasile și Grigore, o viață monahală, practicând asceza și reflectând asupra vocației sale, filozofice și religioase. Credința și reflecția l-au călăuzit în egală măsură; această perioadă fericită a vieții sale a durat trei ani (din 388 până în 391). A așteptat un semn de la Dumnezeu. Și Dumnezeu l-a ales - altfel decât se aștepta.

Într-o zi, la Hippo, Bonn-ul de astăzi, bătrânul episcop Valerius le-a propus celor adunați în biserică să găsească un preot care să-l ajute, mai ales în predicare. Augustin era printre cei prezenți și a fost imediat remarcat. Strigătul a răsunat: „Augustin pentru preoție”. Augustin a argumentat, s-a împotrivit, chiar a strigat. În zadar: hirotonirea era predeterminată.

I s-a impus o nouă și neașteptată pedeapsă - și una pe care nu a căutat-o.

A trebuit să părăsească activitățile dragi inimii sale, să renunțe la bucuriile contemplării pure în favoarea unor îndatoriri împovărătoare. Și gânditorul s-a dedicat slujirii comunității creștine, îngrijindu-se de nevoile acesteia și s-a cufundat în viața reală cu greutățile ei. O astfel de abnegație este întotdeauna roditoare pentru un creștin. În slujirea sa frățească, a pătruns tot mai adânc în misterul lui Hristos, Care a format un singur trup cu tovarășii Săi, cu poporul neliniștit și simplu din Hipona.

EPISCOP DE HIPPO

În funcția sa, și-a îndreptat imediat gândurile și cercetările către Scriptură, Tradiție și chestiuni teologice și pastorale. Augustin avea atunci treizeci și cinci de ani. Cinci ani mai târziu, îl va înlocui pe Valerius pe tronul episcopal din Hippo, al doilea oraș african ca importanță (după Cartagina). Importanța sa va crește în această perioadă nemăsurat: Augustin va deveni conducătorul incontestabil al episcopatului african, un consilier al Occidentului creștin, conștiința teologică a Bisericii.

Noul episcop de Hipona a fost, în primul rând, un slujitor al credincioșilor. El a definit scopul fiecărui episcop astfel: „nu să conducă, ci să slujească”. Și a îndeplinit această slujire dificilă fără greș.

Trebuia să celebreze liturghia zilnic, să dea împărtășania credincioșilor și să predice duminicile și în zilele de sărbătoare, de două ori pe zi. Aproximativ o mie de predici și instrucțiuni au ajuns până la noi; aceasta este poate cea mai bună parte a moștenirii sale literare, ea mărturisește rara sa cunoaștere a literei Scripturii, care a devenit, ca să spunem așa, a doua sa natură. De asemenea,

pregătea catehumeni pentru botez, distribuia bunuri lumești, administra dreptatea dimineața, îngrijea săracii și orfanii asupriți de bogați, încuraja caritatea, căci vremurile erau grele pentru oamenii de rând - atât în Hipona, cât și în Antiohia. Augustin a recunoscut de mai multe ori că era „asuprit de preocupările sale episcopale”.

Îndatoririle sale episcopale și afacerile teologice i-au absorbit complet timpul. Aproximativ 113 lucrări și 224 de scrisori au supraviețuit. A murit în a treia lună a asediului orașului Hipona de către vandali, pe 28 august 430.

ESEURI

Scrierile lui Augustin nu sunt ușor de înțeles și nici măcar de enumerat. Doar Origen l-a depășit în volumul scrierilor sale. Augustin a fost la rândul său filosof, teolog, exeget, polemist, orator, educator și mentor. Citindu-l, suntem capabili să judecăm puterea și versatilitatea talentului său.

În cea mai mare parte, el era preocupat de probleme presante și controversate. A intrat într-o luptă cu maniheii, donatiștii și pelagienii, care distrugeau Biserica. Augustin se simțea în centrul ortodoxiei și a apărat constant credința creștină.

Maniheii opuneau unicului Domn principiul dual al Binelui și Răului: lumina care locuiește în Dumnezeu și întunericul care este proprietatea lui Satan și a adepților săi. Aceasta a fost o recidivă în gnosticism, care fusese deja distrus de Irineu. Augustin, care fusese implicat în această învățătură de ceva vreme și o cunoștea din experiență, a găsit argumente zdrobitoare împotriva ei: el a afirmat, împreună cu episcopul de Lyon, că Răul nu are esență și că Vechiul și Noul Testament sunt în egală măsură inspirate de Dumnezeu.

Schisma a făcut ravagii în Africa ca o ciumă. Ciprian a încercat cu toate puterile să păstreze unitatea, care era amenințată de pasiunile africane furtunoase și arzătoare. Schisma donatistă, care își datorează numele episcopului Donatus, a agitat întreaga Africă până în anul 312: biserica s-a ridicat împotriva bisericii, episcopul împotriva episcopului, comunitatea împotriva comunității. Donatiștii abundau și în Hipona, recrutând susținători din rândul oamenilor de rând, asupriți de bogați. Schisma religioasă se transforma din ce în ce mai mult într-una socială.

Augustin a scris peste douăzeci de tratate, vii în gândire și la fel de clare în stil. În predicile sale, el revine încontinuu la tema unității, profitând de ocazie pentru a expune cea mai curioasă învățătură teologică despre Biserică și trupul mistic, pe care o aseamănă, urmându-l pe Ciprian, cu o haină fără căptușeală.

Unitatea a fost restabilită cu mare dificultate la Hipona în 411; conciliul a fost prezidat de un trimis imperial. Augustin a acceptat intervenția statului cu oarecare ezitare, recunoscând-o ca o „monstruozitate utilă”. Timp de multe secole, o astfel de intervenție a fost justificată de numele său: Ludovic al XIV-lea l-a citat atunci când a căutat unitatea religioasă prin forța armelor.

Augustin și-a dedicat ultimii douăzeci de ani luptei împotriva pelagianismului. Pelagius, un călugăr ascet, a venit la Roma din Bretania și a pornit să eradicheze moravurile laxe, predicând o moralitate strictă și neînduplecată. El s-a bazat pe efortul personal și libertate, minimalizând importanța harului și supraexaltând puterea vindecătoare a principiilor bune în om.

Augustin a scris eseu după eseu (care mai târziu a cuprins două volume în quarto), expunând slăbiciunea păcătoasă a omului lăsat de capul său și afirmând necesitatea harului, pe care o înțelegea din propria experiență. Numai harul poate distruge farmecul „cărnii cu voce dulce”. Experiența spirituală i-a adâncit înțelegerea ajutorului și a prezenței misterioase a lui Dumnezeu și a omului, rănit de păcătoșenia lumii. Episcopul de Hipona a rămas pentru posteritate un apostol al harului lui Dumnezeu. Sistemul său de idei avea defectele sale, dar el a simțit cu o acuitate rară lucrul principal, ceea ce este discutat pe fiecare pagină a Scripturii: eficacitatea lui Dumnezeu și dependența noastră umană de El.

Învățătorul Hippo a trăit pentru a vedea Roma jefuită de armata lui Alaric. Păgânii credeau că creștinismul a dus la această prăbușire. Vremurile tulburi l-au inspirat pe episcop să scrie un tratat, „Despre Cetatea lui Dumnezeu” - a fost citit de toată lumea și peste tot, nu e de mirare că 580 de exemplare s-au păstrat în bibliotecile europene! A lucrat la el timp de paisprezece ani și, în același timp, a terminat tratatul „Despre Treime”, considerându-l mult mai important. În „Cetatea lui Dumnezeu”, Augustin reflectă asupra celor două puteri și a precarității civilizației; aceasta este prima încercare creștină de filosofie a istoriei.

Cea mai bună modalitate de a judeca un scriitor este după corespondența sa. S-au păstrat două sute douăzeci și șase de scrisori; acestea nu au eleganța sau sarcasmul, să zicem, al scrisorilor lui Ieronim. Ele arată o bunătate inepuizabilă, o bunăvoință, scopul lor fiind de a consola și instrui. Autoritatea lui Augustin era recunoscută universal, iar cele mai importante întrebări privind viața dreaptă și doctrina creștină îi erau adresate.

A avut, de asemenea, numeroase lucrări orale. Peste o mie de predici și instrucțiuni au ajuns până la noi, iar altele noi sunt adăugate din când în când prin sârguința cercetătorilor. Interpretările Evangheliilor și ale Epistolei lui Ioan, prezentate credincioșilor din Hipona, Ennartiones in psalmos ale lui Augustin, predicile despre psalmi, sunt ca întotdeauna stricte, pline de reflecție și

mărturisesc despre evlavie. Augustin a fost un teolog-predicator: a simplificat, dar niciodată nu a simplificat prea mult.

El își cunoștea turma, iar acestea răspundeau iubirii sale cu iubire. Și se cunoșteau și se iertau reciproc! Nu putem să nu apreciem generozitatea spirituală și mila nemărginită a acestui om, care și-a sacrificat propriile pasiuni pentru a-și pasce oile. Un retor vanitos, un profesor recunoscut în arta cuvintelor, care cunoștea toate trucurile limbii, renunța la orice rafinament pentru a le vorbi ascultătorilor săi în limba lor. Se mulțumea cu cele mai simple figuri: contrastul, rima sonoră, proverbele, zicătorile, dar mai ales adesea, aproape abuzând de ele, folosea opoziția. Nu era doar o trăsătură a stilului său, ci o reflectare a proceselor profunde ale vieții sale spirituale: a pus în contrast două cetăți și două iubiri, cea pe care a sacrificat-o și cea care l-a ars cu foc de sacrificiu. În predicile sale, extremele sale polemice sunt moderate. Adevărata imagine a lui Augustin constă tocmai în combinația de polemist și pastor.

UN OM VICTORIOS DE CĂTRE DUMNEZEU

Ce ne mișcă atât de mult, ce ne atrage – după atâtea secole – în comentariile și predicile lui Augustin, spre deosebire de scrierile sale polemice? Faptul că în ele ni se dezvăluie un om cucerit de Dumnezeu și care ridică ochi orbiți și recunoscători către El.

Puțini oameni sunt despre care știm atât de multe ca despre Episcopul de Hipona. Pe lângă scrierile sale, avem „Recenziile” sale, în care, spre sfârșitul vieții sale, rezumă tot ce a scris. Și, cel mai important, rămâne „Confesiunea” sa, povestea vieții sale până în anul 387, o „revelație” a păcătoșeniei sale și a generozității lui Dumnezeu. Aceasta este una dintre cele mai emoționante cărți ale antichității creștine. Puține lucrări îl reflectă pe autor atât de viu, aduc o mărturie atât de precisă despre el.

Augustin a fost, conform descrierilor, un om cu o constituție puternică; chiar și sub povara muncilor extenuante, a trăit până la vârsta de șaptezeci și șase de ani. Era extrem de sensibil, dar introspecția și autoanaliza nu i-au secat inima, ci au făcut-o să bată mai distinct și mai rapid. Când ascetul și episcopul au început să vorbească despre poftă, inima i-a tremurat la simpla amintire a eforturilor incredibile pe care le-a costat să se elibereze de aceste lanțuri. Pofta nu era pentru el un concept abstract, ci o idee reală, un fapt al propriei sale amintiri.

Era egocentric și timid și îi era mai ușor să se descurce cu cărțile decât cu oamenii. Atrăgea oamenii, dar nu se apropia de toată lumea. Dacă se destăinuia cuiva, era un prieten rar. Originile sale modeste de provincie se simțeau întotdeauna în el. Nu exista noblețe de sânge, dar exista noblețe de spirit.

Superioritatea sa față de contemporanii săi era cu atât mai evidentă cu cât pur și simplu nu exista nimeni care să-l egaleze. Deși își cunoștea propria valoare, acest lucru nu-i dădea încredere în sine.

Era sensibil la multe lucruri - la culorile strălucitoare ale cerului african, la farmecul muzicii, la o privire tandră; dar întotdeauna sensibil la laude, la aplauzele care împrăștiau în jurul amvonului său, la onorurile care i se aduseseră. Prețuia foarte mult toate acestea. Și o astfel de umilință în fața propriei sale slăbiciuni naturale ne atinge chiar mai mult decât asceza lui Ieronim.

Amânase prea mult pe drum și se dăduse prea mult iubirii trupești – iubirii de dragul iubirii – de unde severitatea asceticismului său, spiritualitatea sa excesivă, care nu era deloc străină umanității: dimpotrivă, era pentru totdeauna luminat de înțelegerea fragilității umane. Un creștin i se pare bolnav, neglijându-și boala; în orice caz, un om care este sortit să aibă mai mult de o izbucnire de boală. Și toată viața sa, Augustin a evitat senzualul, trupul. Și-a reproșat chiar și faptul că era încântat de imnurile liturgice. Ar fi potrivit să se reproșeze pentru indulgența sa în cuvinte: a rămas retor, chiar și atunci când se adresa lui Dumnezeu; sufletul său era exprimat în cuvinte, iar prezența lui Dumnezeu în lume era desemnată prin cuvinte.

MISTIC

Experiența lui Augustin aparține Bisericii și îl aduce în comuniune cu ea, și nu cu Biserica abstractă și ideală, ci mai ales cu comunitatea de la Hippo, pe care o cunoștea - și aceasta era cunoașterea iubirii - ca suferind și nenorocită. Se ruga cu ea, suferea cu ea, greșea cu ea. Și-a exprimat experiența de comuniune în comentariile sale la Psaltire - acest centru de rugăciune și spiritual al Bisericii, căruia i-a fost în întregime devotat: „Întregul trup al lui Hristos este chinuit de torturi și până la sfârșitul timpurilor și la sfârșitul torturilor acest Om este chinuit și strigă către Dumnezeu, și fiecare dintre noi, care ne împărtășim trupul Lui, strigăm cu El și în El”.

Așa S-a revelat Dumnezeu în viața lui și așa L-a revelat și fraților săi. El era Cel după care tânjea și căuta în adâncul sufletului său, întreaga sa ființă, cuprinsă de focul Iubirii, aspira spre El. De câte ori și-a îndreptat privirea spre orizont: venea El, ca să se poată odihni în El și să se bucure de El. După Augustin, „a te bucura de El” a început să însemne nu atât viziunea Domnului, cât contopirea cu El.

Însuși Augustin a descris unirea sa cu Domnul – „răpit de o muzică inaudibilă, captivat de dulceața Lui” – o uniune care a înecat glasul cărnii și al sângelui din el și i-a arătat calea spre palatul lui Dumnezeu. Dar știa că răpirea era doar o clipă, că întoarcerea în valea durerilor pământești și cotidiene era inevitabilă. Și a

lâncezit în slăbiciunea sa trupească, a fost inspirat doar de așteptare, doar în ea a văzut sensul existenței sale pământești. „Cântă și du-te”, a repetat el la sfârșitul călătoriei. „Doamne, mâna Lui este deja perceptibilă...” Când a scris aceasta, pana din mâna lui a tremurat.

Așa a fost acest om remarcabil, atât de bogat în talent încât este imposibil să povestești despre el într-un scurt eseu și atât de natural în toate manifestările sale, încât nu poți să nu-i ierți neajunsurile și excesele. Nu pretindem în niciun fel o expunere completă, aceasta este doar o mică schiță biografică. Ne-am stabilit un singur scop - să arătăm cât de mult dăruiește Augustin pentru unitatea trupului și a spiritului nostru, cât de mult spune inimii și sufletului.

Învățătorul Hippo a absorbit întreaga moștenire a antichității. A fost martor la prăbușirea Imperiului Roman, la vremurile apocaliptice. Este pur și simplu dificil să ne imaginăm teologia occidentală fără el, el i-a determinat în mare măsură dezvoltarea. În timpul vieții sale, a fost cel mai autoritar învățător, iar oameni din întreaga lume creștină au venit la el pentru sfaturi. După moartea sa, „augustinizarea” a început în Occident, fiind citit, imitat, discutat și predat constant.

Discipolii săi l-au repetat fără nicio îndoială. Mințile critice l-au acuzat de extreme, în special în ceea ce privește predestinația. Rodul acestei dezbateri a fost semi-pelagianismul. Caesarius din Arles a adaptat predicile lui Augustin la practicile liturgice și educaționale ale Occidentului creștin. El a fost învățătorul incontestabil al învățătorilor din Evul Mediu. Sfântul Toma i-a folosit operele pentru Summa Theologica; el a fost prima autoritate pentru franciscani.

Augustin a rămas în centrul controverselor în timpul Reformei și al jansenismului. A fost citat de ambele părți. Operele sale au fost editate cu mare atenție în secolul al XVII-lea de către benedictinii din Saint-Maur. Această ediție este îmbogățită continuu cu cele mai recente adăugiri.

Aniversarea morții sale (în 1930) și apoi a nașterii sale (în 1954) au fost marcate de publicarea a numeroase studii despre viața și opera sa: poate că niciun alt teolog nu a fost onorat cu atâtea. Și pe bună dreptate. El este învățătorul religios al Occidentului.

Omul reînnoit cântă cântece noi. Cântecele sale exprimă dragostea sa, iar dragostea îl motivează să cânte. Dragostea caută și nu există satisfacție pentru ea decât în Dumnezeu.

CÂNTEC NOU

1. Suntem chemați să înălțăm Domnului cântece noi. Cântece noi se potrivesc omului reînnoit. Bucuria și gândurile noastre sunt exprimate în cântece, iar dragostea este exprimată în ele. Cel care a iubit viața nouă cunoaște cântece noi. Ce este această viață nouă? O căutăm cu cântece noi. Căci totul este într-o singură legătură: omul nou, cântecul nou, noul legământ, iar omul nou să înalțe un cântec nou, să fie părtaș la noul legământ.

Dragostea noastră vine din dragostea Lui

2. Fiecare a iubit ceva: dar ce iubește? Nu ni se spune să scurtăm iubirea, ci să știm că iubim. Dar cum am fi putut alege dacă nu am fi fost aleși mai înainte? Iată, am iubit, căci El ne-a iubit deja. Ascultați-l pe Apostolul Ioan: el s-a rezemat pe sânul Domnului și, în timpul mesei, a băut din tainele Sale cerești. Și această băutură, această binecuvântată intoxicație i-a inspirat cuvântul: „La început era Cuvântul" (Ioan 1:1). O, smerenie supremă! O, desfătare spirituală! Dar acest mare predicator, inspirat de sus, printre alte taine primite pe sânul Domnului, ne-a spus: „Nu noi am iubit pe Dumnezeu, ci El ne-a iubit pe noi" (1 Ioan 4:10). Și acest lucru este foarte de ținut minte de un om care spune despre Dumnezeu: noi L-am iubit. Noi - El? Oamenii - Dumnezeu? Muritorii - Cel Veșnic? Păcătoșii - cei drepți? Cei slabi - cei nestricăcioși? Creatura - Creatorul? Noi - L-am iubit! Dar cum am putut? Numai pentru că El ne-a iubit mai întâi. Află cum poate omul să-L iubească pe Dumnezeu și vei ști: Dumnezeu a iubit mai întâi pe om. Cel pe care L-am iubit ne-a fost dat mai întâi: ne-a fost dat ca să-L iubim. Cum deci ni s-a dat El pe Sine ca să-L iubim? Apostolul Pavel ne spune clar: „Dragostea lui Dumnezeu", spune el, „este turnată în inimile noastre" (Romani 5:5). Cum a fost ea turnată? Prin eforturile noastre? Nu. Atunci cum? Prin Duhul Sfânt, dat nouă.

Dumnezeu a recreat

Plini de o mărturie atât de mare, să-L iubim pe Dumnezeu așa cum este Dumnezeu. Să-L iubim așa cum este Dumnezeu, căci Duhul Sfânt este ipostasul lui Dumnezeu. Ce mai putem spune? Da, să-L iubim pe Dumnezeu așa cum este Dumnezeu. Și dragostea pentru Dumnezeu, vă spun, este turnată în inimile noastre prin Duhul Sfânt, care ne-a dat-o. Deci, Duhul Sfânt este Dumnezeu și nu-L putem iubi pe Dumnezeu fără Duhul Sfânt și, prin urmare, îl iubim pe Dumnezeu așa cum este Dumnezeu, așa rezultă direct. Și Ioan o spune și mai direct! „...dragostea este de la Dumnezeu și oricine iubește este născut din Dumnezeu și cunoaște pe Dumnezeu" (1 Ioan 4:7): sau, mai simplu, dragostea este de la Dumnezeu. Dar cine dintre noi va îndrăzni să repete aceste cuvinte: Dumnezeu este dragoste? A fost spus de cineva care știa ce se spune. De ce imaginația omului, de ce duhul său Îl recreează pe Dumnezeu pentru el, de ce îi toarnă un idol în inimă? De ce i se apare un Dumnezeu imaginar în locul celui pe care îl caută? Este Dumnezeu acolo? Nu, El este aici. Atunci de ce să-I pictăm

contururile? De ce să-I așezi membrele? De ce să trasezi aceste linii drepte? De ce să colorezi frumusețea trupului Său? Da, Dumnezeu este iubire. Și care este culoarea iubirii? Care sunt formele și liniile ei? Nu-L vedem deloc și totuși Îl iubim.

Iubire invizibilă

Așadar, îndrăznesc să propun milei tale: să simțim și altfel ceea ce nu ne este dat de calea superioară. Iubire josnică și josnică, iubire impură și rușinoasă, dedicată doar farmecelor pământești, o astfel de iubire, zic eu, ne incită și ne înalță la cele mai pure și mai sublime sentimente. Iată un bărbat, senzual și desfrânat, care iubește o femeie de o frumusețe rară. Este frapat de frumusețea corpului ei, dar totuși, pe lângă aceasta, caută un răspuns la tandrețea sa. Și dacă înțelege că această femeie îl urăște? Și toată căldura și toată tandrețea care constituia farmecul ei dispar brusc. Și în fața făpturii care îl încânta, experimentează dezgust, iar extazul care îl copleșea este înlocuit de dezgust. Ce, s-a schimbat atât de mult trupul ei? Au dispărut farmecele ei? Nu. Dar ardea de dorința vizibilului, în timp ce inima lui lâncezea după invizibil. Dar dacă, dimpotrivă, ar vedea că eram iubiți reciproc? O, ardoarea lui s-ar dubla! Ea îl vede, el pe ea, și niciunul dintre ei nu vede dragostea, și totuși o iubesc, deși invizibili!

Dragostea pentru Dumnezeu se contopește cu El

5. Lasă-ți dorințele josnice și rămâi în lumina pură a iubirii. Nu-L vezi pe Dumnezeu: iubește-L și-L vei poseda. Câte bunuri sunt care atrag dorințe josnice: sunt iubite, dar nu sunt posedate. Ei se străduiesc să le obțină cu toată puterea lor, dar nu le ating. Aici iubim aurul: dar este oare al nostru? Și câți îl iubesc, și în zadar. Sunt cei care iubesc moșii magnifice și bogate: le posedă? Sunt dragi multora și totuși sunt inaccesibile. Sau iubesc onorurile: sunt ei cei cărora le sunt dăruite? Mulți sunt lipsiți de ele și însetați de ele. O, cum se agită și cel mai adesea mor înainte ca succesul să le încoroneze aspirațiile.

Și Dumnezeu este posesiunea noastră imediată. Iubește-Mă, ne cheamă El, și vei fi unit cu Mine. Căci este imposibil să Mă iubești și să nu fii unit cu Mine.

Cântec de laudă

6. O, fraților! O, copiilor! O, sămânță universală! O, vlăstar sacru și ceresc, o, voi care ați fost crescuți în Isus Hristos și născuți în ceruri, ascultați chemarea mea, sau mai degrabă chemarea rostită de buzele mele: Cântați Domnului un cântec nou! Ei bine, veți spune, eu cânt. Voi cântați, da, voi cântați. Eu aud. Dar viața voastră se potrivește cu limba voastră? Fie ca vocile voastre, inimile voastre și

buzele voastre să cânte, fie ca viața voastră să cânte: Cântați, așadar, Domnului un cântec nou! Dar cum ar trebui să cântați Celui pe care Îl iubiți? Cu siguranță, din dragoste, oferim cântece. Și voi vreți să cunoașteți slava Lui și să o cântați. Iată, cuvintele v-au ajuns la urechi: Cântați Domnului un cântec nou! Vreți să cunoașteți slava Lui? Slava Lui este în oastea sfinților. Cel Ce este cântat este glorios în cel ce cântă. Vreți să-L lăudați pe Domnul? Atunci să fie voi înșivă. Căci slava Lui este în voi, dacă continuați în bunătate. Slava Lui nu este în sinagogile evreilor, nici în nebuniile păgânilor, nici în erorile ereticilor, nici în aplauzele jocurilor. Căutați unde este ea? Priviți-vă în voi înșivă și deveniți ea. Știți de ce cântecele voastre sunt vesele? Israel se va bucura de Făcătorul său; dar Israel nu are nicio plăcere afară de Domnul.

Măsura iubirii

7. Întrebați-vă pe voi înșivă, frații mei; deschideți comorile spiritului vostru. Deschideți-vă ochii, priviți comorile iubirii voastre și sporiți bogăția revelată. Vegheați asupra acestei comori, pentru ca să vă puteți îmbogăți.

„Drag” se numește un bun care nu este de mică valoare; și nu fără motiv. Observați cum se spune: acesta este mai prețios decât acela. Ce înseamnă „mai prețios”? Nu este oare că acesta este mai mult prețuit? Și dacă ceea ce este cel mai mult prețuit este cel mai prețios, atunci ce este, frații mei, mai prețios decât iubirea? Care este, în opinia noastră, prețul ei? Și cum poate fi plătită? Grâul se plătește cu mărunțiș, pământul cu argint, pietrele prețioase cu aur; dar iubirea ți se măsoară cu măsura vieții tale. Vrei să cumperi un câmp, o piatră prețioasă sau un animal și, pentru a-l plăti, cutreieri pământul cu ochii, te uiți în jurul tău. Dar dacă vrei să găsești iubirea, nu căuta în afara ta, și în afara ta nu vei găsi. Și de ce te temi când plătești cu tine însuți? Este cumva să te pierzi pe tine însuți? Dimpotrivă, numai dăruindu-te pe tine însuți nu vei pierde. Iubirea însăși se explică prin înțelepciune și într-un singur cuvânt ea potolește confuzia care te consumă din cauza chemării: „Dăruiește-te ție însuți”. Căci dacă vrea cineva să-ți vândă un ogor, îți zice: Dă-mi aurul tău; iar dacă vrea să-ți vândă altul, atunci dă-mi monedele și argintul tău. Ascultă dragostea, care strigă cu gura înțelepciunii: „Fiule, dă-mi inima ta!” (Prov. 23:26); fiule, dă-mi-o, zice ea. Dă ce? Inima ta. Rea era cât timp erai în tine și singur; erai pradă deșertăciunii, patimilor necurate și stricăcioase. Scoate-le. Unde să le duc? Cui să jertfesc? Dă-mi inima ta! Este a mea și n-o vei pierde. Uite: oare este nevoie să rămână în tine ceva care să te facă drag ție însuți? „Să iubești pe Domnul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău.” Ce va rămâne deci din inima ta, cu care vei iubi? Dar din suflet? Și din pricepere? Totul, se spune în Scriptură. Cel ce te-a creat te cere pe tine însuți. Dar nu te întrista, ca și cum toată bucuria ta ar muri în tine. Israel se va bucura, dar nu de sine însuși, ci de Creatorul său.

Ce înseamnă să iubești?

8. Dar, răspunzi tu, dacă nu am nimic de iubit, din moment ce cu toată inima mea, cu tot sufletul meu și cu tot cugetul meu sunt chemat să-mi iubesc Creatorul, atunci ce se întâmplă cu a doua poruncă, care ne îndeamnă să-l iubim pe aproapele nostru ca pe noi înșine? Dar așa ar trebui să-ți iubești aproapele, cu toată inima, cu tot cugetul și cu tot sufletul tău. Serios? Trebuie să-ți iubești aproapele ca pe tine însuți. Și pe Dumnezeu ca pe tine însuți și pe aproapele tău ca pe tine însuți. Deci cum mă pot iubi pe mine însumi? Și cum te pot iubi pe tine? Și deci vrei să știi cum să iubești? Deci L-ai iubit pe Dumnezeu cu toată ființa ta. Și ce atunci: Îl ajuți pe Dumnezeu cu iubirea ta? Care este iubirea ta față de El? Și dacă nu-L iubești, ce va pierde El? Dar tu câștigi din iubirea ta: îți învingi moartea. Dar, vei spune din nou, cum mă pot iubi pe mine însumi? Nu, nu, nu te vei iubi pe tine însuți până nu-L vei iubi pe Dumnezeu, Creatorul tău. Te-ai urât pe tine însuți și te-ai gândit să te iubești pe tine însuți! „Sufletul lui urăște pe cel ce iubește silnicia!” (Ps. 10:5).

9. Să ne întoarcem către Domnul nostru, către Dumnezeul nostru, către Tatăl Atotputernic și, dintr-o inimă curată, după puțina noastră măsură, să-I aducem cea mai mare și mai arzătoare mulțumire. Să ne rugăm din tot sufletul nostru ca rugăciunile noastre să fie plăcute bunătății Sale neasemuit, ca prin puterea Sa să îndepărteze vrăjmașul din faptele și gândurile noastre, ca să ne sporească credința, să ne călăuzească inspirația, să ne inspire gândurile spirituale, să ne bucurăm! În numele lui Isus Hristos, Fiul Său, Domnul nostru, cu care Dumnezeul nostru rămâne și domnește în unirea cu Duhul Sfânt în vecii vecilor. Amin.

SECOLUL AL V-LEA

Întorcându-ne la autorii creștini din secolul al V-lea, observăm imediat prăpastia care îi separă de epoca de aur a patristicii. Schimbarea este evidentă: marii oameni au dispărut și nu mai există nimeni care să-i înlocuiască. Și vremurile magnifice ale înfloririi teologice s-au încheiat. Atenția Bisericii este acum din ce în ce mai mult captată de evenimentele politice care au pus capăt dominației Romei. Ieronim și Augustin au fost martori neputincioși la jefuirea Romei de către Alaric în 410. Un val de invazii germanice a copleșit Biserica Apuseană. Barbarii au lăsat în urmă Rinul și s-au năpustit adânc în fostul imperiu, cucerind și supunând tot mai multe teritorii. În 486, ultimele regiuni ale Galiei au trecut la franci. Pagina istoriei a fost întoarsă: sosiseră vremuri noi, probleme noi.

Împăratul se afla la Ravenna, dar rolul său era nesemnificativ. Imperiul se destrama, iar pe ruinele sale se ridica episcopatul roman. Papa Leon I domnea la Roma ca un rege. Imperiul de Răsărit a reușit să se apere de dușmanii externi

pentru moment, evitând invazia vizigoților lui Alaric și a ostrogoților lui Teodoric în detrimentul Italiei. Această politică i-a permis să existe până în 1453. Biserica de Răsărit a căzut în întregime sub puterea basileusului.

În secolul al V-lea, ambele părți ale fostului imperiu deveniseră izolate politic până la punctul de ostilitate. Unitatea ruptă era ireparabilă, cu excepția cuvintelor, și atunci nu pentru mult timp. Ambele jumătăți ale Bisericii și-au urmat propriul drum, în conformitate cu destinele lor diferite. Cu un secol mai devreme, Atanasie introdusese Biserica din Trier în comorile evlaviei răsăritene, Ilarie călătorise în Orient pentru a absorbi teologia greacă și reușise enorm în acest sens. Din păcate, vremurile comunicării rodnice trecuseră irevocabil. În secolul al IV-lea, cultura latină era încă hrănită de arborele culturii elene, iar aristocrația romană știa greaca. Un înalt funcționar imperial care a devenit episcop de Milano, Ambrozie, a răspândit și a introdus gândirea teologică a Părinților Răsăriteni, stăpânind-o în original. Augustin știa deja greaca slab, iar Leon cel Mare nu o știa deloc. Ramura latină se despărțise în cele din urmă de arbore.

Cu ajutorul augustinianismului, Occidentul latin a dobândit independența teologică. Marile controverse privind fundamentele doctrinei au devenit de domeniul trecutului. Conciliul de la Calcedon părea un eveniment oriental îndepărtat, fără nicio preocupare pentru Occident. Avea propriile probleme, ascetice și misionare. Invazia germană a obligat Biserica locală să acorde o atenție deosebită lucrării de predicare evanghelică: era necesară convertirea barbarilor cuceritori.

Gândirea teologică în Occident și în Orient face o impresie destul de slabă; niciunul dintre scriitorii secolului al V-lea nu s-a apropiat măcar de nivelul capadocienilor. Noii Părinți - ei sunt și ultimii - au mai degrabă memorat decât au creat. Nu a apărut niciun teolog original. Toată lumea s-a inspirat din acumulările epocii de aur. Cezaree din Arles îl repetă și îl adaptează pe Augustin, iar cu Chiril al Alexandriei părăsim secolele patristice și intrăm în epoca bizantină.

Chiril al Alexandriei

(†444)

Alexandria și-a câștigat memoria Bisericii prin lupta sa în numele ortodoxiei. Succesorii lui Atanasie au continuat să se preocupe de puritatea doctrinei, dar în același timp au căutat să-și consolideze influența specială a tronului și, dacă era posibil, să fie primii în întregul Orient creștin. Această rivalitate s-a reflectat în discordia dintre Teofil și Ioan Gură de Aur. Se părea că sosise momentul ridicării Alexandriei deasupra Constantinopolului și Antiohiei. La „Conciliul de la Stejari”,

unde au reușit să-l înlăture pe Ioan Gură de Aur, Teofil a fost însoțit de nepotul și viitorul său succesor, Chiril.

Timp de șaizeci de ani, Biserica Egipteană s-a aflat sub controlul unei singure familii. Chiril a fost protejatul unchiului său și, prin urmare, mai înclinat spre ambiție decât spre sfințenie. Formarea sa religioasă și teologică a avut loc sub supravegherea lui Teofil. Nu a primit o educație vastă; a găsit sprijin în tradiție, nu în filozofie. Fără îndoială, a petrecut o perioadă într-o comunitate monahală. Dar singurătatea a fost o povară pentru el: a fost creat pentru domnie. Isidor din Pelusium i-a scris cu reproșuri că purta în inimă zgomotul și agitația orașului.

EPISCOP

Teofil a murit în 412, iar Chiril i-a luat locul. Probabil că era încă tânăr pe atunci, căci a condus dioceza timp de peste treizeci de ani. Odată cu dioceza, a moștenit multe dintre calitățile unchiului său, atât bune, cât și rele: a rămas ferm în ortodoxie și ireproșabil în viața personală; cu toate acestea, a adoptat nu numai setea de putere a lui Teofil, ci și ostilitatea acestuia. Astfel, în ciuda insistențelor Romei, a refuzat categoric să includă numele lui Ioan Gură de Aur în dipticele liturgice (lista episcopilor). A-l recunoaște din nou, a declarat el, ar fi fost același lucru cu a-l primi pe Iuda înapoi în adunarea apostolică.

Avea un avantaj incontestabil față de Teofil: știa câte ceva despre teologie. Lucrând neobosit la texte, s-a străduit să fie fidel literei Scripturii și tradiției interpretării acesteia. Schisma nestoriană împarte opera sa în două perioade: până în 428 a fost ocupat cu exegeza și polemicile anti-ariene, apoi, până la moartea sa, a respins nestorianismul cu toată puterea. Chiril a dat exegezei mai mult decât i se cuvenea. În ediția lui Migne, aceasta ocupă șase volume în quarto. Aceasta nu este cea mai bună și departe de a fi originală parte a operelor sale.

Episcopul Alexandriei a fost fidel tradiției teologice a orașului său, ai cărui reprezentanți erau în primul rând Atanasie, precum și Didim Orbul, despre care au preferat să păstreze tăcerea, deoarece era laic și discipol al lui Origen. Chiril nu era suficient de sofisticat pentru a onora memoria lui Origen, care, în opinia sa, era devotat „vorbeielor grecești”. Cu toate acestea, i-a condamnat pe antiohieni, fără să încerce măcar să-i înțeleagă, cu atât mai puțin să-i dezvolte. Era neobișnuit de răzbunător.

ESEURI

Operele teologice ale lui Chiril sunt în mare parte polemice. Îl dezvăluie complet. Îi plăcea să expună și să răstoarne ereziile. A început cu un discurs împotriva

arienilor; în general, toate lucrările sale teologice au fost scrise împotriva cuiva. Era incapabil să audă argumentele adversarului său, cu atât mai puțin să-i recunoască relativitatea. Tocmai din cauza lui, Teodoret de Cyr a dobândit o reputație proastă în istorie.

În anii de declin, a compus o lungă apologie, „Pentru Sfânta Religie Creștină Împotriva Cărților Nelegiuitului Iulian". Aceasta este una dintre mărturiile că păgânismul din Egipt a rămas activ chiar și în secolul al V-lea. Cea mai clară dintre lucrările teologice ale lui Chiril este dedicată respingerii nestorianismului și explicării unității în Hristos. Chiril explică misterele credinței cu perseverență și statornicie. Se străduiește să fie precis și clar, gândirea sa este fermă, dar scrie monoton și verbos. Stilul său este mai degrabă pompos decât frumos. Este străin de marile modele teologice și deschide era scolasticii bizantine.

Este atât teolog, cât și om al Bisericii; nu este atât pastor, cât lider. Iubește conflictele și dezvăluie în ele același spirit de neclintit ca în declarațiile sale teologice. Este un războinic din fire, are nevoie de adversari așa cum un orator are nevoie de public: fără ei nu este el însuși. Pentru el, dușmanul este garanția succesului și justificarea tuturor acțiunilor.

LUPTA

Primul lucru pe care l-a făcut când a devenit episcop a fost să se certe cu primarul Orestes. I-a atacat pe toți: eretici, evrei, păgâni. El poartă responsabilitatea morală pentru uciderea odioasă a nobilei păgâne Hypatia, care era respectată în egală măsură atât de păgâni, cât și de creștini. Și mai deplorabilă este atitudinea sa față de evrei. Când aceștia - ce-i drept, fără motiv - și-au imaginat că învățătorul Hierax fusese trimis de episcop să-i spioneze, s-au răzvrătit. Amintindu-și de amenințările episcopului, i-au atacat pe creștini noaptea. Datorită eforturilor lui Chiril, a venit ziua în care creștinii s-au răzbunat: au spart sinagogile, au ucis toți evreii pe care i-au întâlnit și le-au jefuit casele. Acesta a fost sfârșitul ghetoului evreiesc din Alexandria.

Pentru a-și consolida puterea absolută în Egipt, Chiril a preluat controlul asupra comerțului cu cereale și și-a sporit averea, bazându-se pe ajutorul unor călugări copți ignoranți și needucați. Presiunea constantă de sus, însă, a provocat rezistență din partea călugărilor egipteni: în 428, aceștia s-au plâns de ierarhul lor chiar lui Nestorie, la Constantinopol. De asemenea, au amintit de certurile lui Teofil cu Ioan Gură de Aur. Nestorie era un călugăr bătrân din Antiohia, un oraș rival; el însuși era impecabil, dar pasiunea sa polemică și firea sa înflăcărată l-au determinat să facă afirmații dubioase: în special, a contestat titlul antic de Maica Domnului, acordat Mariei.

Spre deosebire de Ioan Gură de Aur, noul episcop al Constantinopolului s-a dedat neglijent speculațiilor teologice. Puneți pe urmele celor care voiau bine, Chiril a sesizat erezia, a găsit punctul slab al inamicului și a trecut la ofensivă, bucurându-se de șansa de a închide gura călugărilor egipteni, de a negocia cu Constantinopolul și de a umili Antiohia.

ADVERSUL NESTORIE

Foarte oportună a fost scrisoarea destul de măgulitoare a lui Chiril către Papa Celestin, în care acesta expunea erorile lui Nestorie. Celestin însuși nu știa greaca și, fără a verifica acuzațiile lui Chiril, l-a condamnat pe Nestorie la un conciliu roman local și, mai mult, l-a autorizat pe Chiril să acționeze în numele său. Din păcate, scrisoarea către Chiril nu specifica abaterile de la credință imputate lui Nestorie. Episcopul Alexandriei, pentru a-și asigura favoarea curții, a compus el însuși trei scrisori, dar nu a avut succes. Împăratul a amânat condamnarea episcopului numit de el însuși și a convocat un conciliu mare. Papa a fost de acord cu această decizie.

Conform termenilor convocării, fiecare provincie urma să fie reprezentată de mai mulți episcopi. Chiril a adus cu el cincizeci de episcopi, plus un număr considerabil de clerici juniori pentru a asigura un sprijin de încredere. La Efes, nu s-a făcut nicio încercare de a analiza problema cu seriozitate. Pe 21 iunie, Chiril, din proprie inițiativă, în ciuda protestelor a șaptezeci și opt de episcopi, a decis să accelereze lucrurile și să stabilească deschiderea conciliului pentru ziua următoare. Nestorie urma să apară la Efes ca acuzat, dar fără dreptul de a participa la conciliu. A fost condamnat în lipsă. Această veste a fost întâmpinată cu o jubilare sălbatică la Efes, unde alaiul egiptean al lui Chiril își făcuse treaba bine. Chiril a anunțat condamnarea lui Nestorie, declarându-l „un nou Iuda”. Iudaii lui se înmulțeau cu siguranță!

De fapt, conciliul nu se încheiase încă. Au apărut îndoieli: fusese deschis legal? Când au sosit episcopii din Răsărit, au fost informați despre starea lucrurilor. La rândul lor, au format un conciliu (unii dintre episcopi li s-au alăturat), au anulat decizia Sinodului lui Chiril și l-au detronat pe Chiril și pe complicele său, episcopul de Efes. În cele din urmă, au sosit trimișii romani, aprobând depunerea lui Nestorie. La începutul lunii august, trimisul împăratului a sosit cu o scrisoare de la Teodosie: „Prin harul tău, aprobăm depunerea lui Nestorie, Chiril și Memnon.” Într-un cuvânt, confuzie completă.

Nestorie și Memnon s-au supus. Chiril s-a dovedit a fi un diplomat mai experimentat și a ajuns la curte cu ajutorul unor daruri bogate, iar în Orient se știa câte ceva despre asta. Epifanie enumeră darurile: struți, covoare, aur și țesături de mătase. Rezultatul a fost imediat. Teodosie i-a chemat pe aleși la

Calcedon, care au declarat conciliul închis și i-au trimis pe episcopi acasă; cu toate acestea, Chiril și Memnon au primit ordin să-și aștepte soarta în Efes. Dar Chiril deja navigase spre Alexandria. Astfel s-a încheiat Conciliul de la Efes.

Alarmat și oarecum uluit de evenimente, Chiril și-a dat seama, oarecum târziu, că trebuie să facă acorduri și concesii. Acest lucru era cu atât mai potrivit cu cât Nestorie fusese îndepărtat de pe scenă și închis într-o mănăstire. A fost semnat un act de unire, în care Chiril își reducea considerațiile personale la douăsprezece anateme prezentate lui Nestorie. Nestorie a semnat textul mărturisirii de credință trimisă lui Ioan al Antiohiei. Pacea a fost încheiată. Acest lucru este menționat într-una dintre scrisorile lui Chiril, care începe cu celebrele cuvinte: „Să se bucure cerurile și să se cutremure pământul!" Din păcate, pacea nu a durat mult; între timp, întreaga dispută s-a redus la diferențe teologice dintre Antiohia și Alexandria, ambele puncte de vedere completându-se reciproc. Orientul era amenințat de schismă, iar monofiziții puteau profita de cuvintele lui Chiril. Acest lucru a fost prevăzut de Sfântul Isidor al Pelusiumului. El i-a trimis lui Chiril un avertisment sever: „Nu căuta pedeapsă pentru nemulțumiri personale în detrimentul Bisericii și nu te lăuda cu ortodoxia, căci vei da naștere la o schismă fără sfârșit". Nu s-ar fi putut spune mai precis.

Din anul 433 încoace, nimeni nu a mai auzit nimic despre Chiril. „O tăcere elocventă", scrie Newman: ei bine, trebuie să fie timpul să renunțăm la extremele vieții și la dușmănie. Se știe că a murit pe 27 iunie 444.

Domnia unchiului și a nepotului a fost prea lungă pentru ca să urmeze regrete. O scrisoare, poate apocrifă, dar atribuită lui Teodoret, exprimă fără menajamente ușurarea simțită în Egipt: „În sfârșit, în sfârșit, a murit, acel ticălos. Cei care i-au supraviețuit se vor bucura, dar morții vor fi amari".

O persoană părtinitoare este judecată părtinitor; desigur, în acest caz nu te poți baza pe dreptate.

PERSOANĂ DIFICILĂ

Așa este acest om, care la vremea sa a stârnit atâtea controverse și a fost descris atât de diferit de contemporanii săi. Nu are rost să rămânem tăcuți în privința neajunsurilor sale, acestea sunt mai mult decât evidente și nu fără motiv Newman a remarcat, nu fără ironie: „Chiril nu ar fi permis ca sfințenia sa să fie judecată după faptele sale".

Un adept sever și feroce al ortodoxiei, era nemilos cu dușmanii săi și, în general, nu era înclinat să se lase îngăduitor de oameni. Avea susținători, dar nu și prieteni. Și nu era nimic în caracterul său care să-i poată modera asprimea. A

făcut tot ce a putut pentru a osifica teologia, bazându-se pe autorități care îi confirmau punctul de vedere. O atitudine mai puțin furioasă și parțială față de adevăr ar fi fost mult mai benefică pentru Biserică.

El a combinat dovezile literale tradiționale cu dovezile patriotice, folosind cu abilitate mărturiile Părinților Bisericii alături de mărturiile Sfintei Scripturi. În disputele sale cu arienii, a introdus un apel la rațiune: acesta a înflorit foarte mult în teologie.

Chiril era caracterizat în egală măsură de ingeniozitate și sinceritate; ambele erau în detrimentul său. Nu putea admite dreptatea parțială a unui eretic, nu înțelegea că nici măcar în cele mai ortodoxe afirmații trebuie să cunoști limitele. Terminologia sa este, de asemenea, șchiopă. Astfel, formula „unei naturi", pe care dorea să o canonizeze cu forța, provine din apocrifele apolinariene; Chiril credea că aparținea lui Atanasie. Astfel, pe lângă un apel la rațiune, a fost folosită și o referire la autoritate. Împrumutată dintr-o scrisoare, această formulă a devenit pilonul monofizitismului, care recunoștea o singură natură a lui Hristos. A fost nevoie de un nou Conciliu de la Calcedon (în 451) pentru a organiza învățătura despre Hristos. Dacă ar fi existat mai puțină pasiune în jurul lui Nestorie, atunci poate că s-ar fi găsit o formulă mai puțin ambiguă.

„Dar ca teolog", recunoaște Newman, „este unul mare. Catolicii din toate timpurile îi datorează o datorie inepuizabilă." Chiril a slujit mult Bisericii apărând ortodoxia. Și ar fi slujit-o și mai bine, și poate chiar ar fi păstrat unitatea, dacă ar fi avut o perspectivă largă și ar fi putut reconcilia argumentele alexandrine și antiohiene. O dispută care nu este rezolvată corespunzător reaprinde inevitabil cu o vigoare reînnoită.

Episcopul Alexandriei era un teolog sagace și ortodox, deși acceptase formulele eronate ale lui Apollinaris în speranța de a i le prescrie lui Nestorie. Cei care îi erau ostili simțeau probabil aceeași aversiune față de cele douăsprezece anateme ale sale ca și față de afirmațiile lui Nestorie. Prin urmare, s-a întâmplat ca monofiziții, care au divizat Orientul, să apeleze tocmai la autoritatea sa.

Un om al extremelor, nu a putut să nu provoace evaluări contradictorii. Și este încă judecat cu părtinire și inconsecvență. Chiril se îndepărtează de noi și ne distanțează de vremurile Sfinților Părinți. El deschide calea către Bizanț. Dialectica sa servește drept început al scolasticismului răsăritean. Orientul și Occidentul l-au recunoscut împreună ca Învățător al Bisericii.

Chiril interpretează textul Evangheliei după Ioan despre pâinea vieții. Hristos nu a primit viața din exterior, El este viață în esența Sa, căci se spune că S-a născut din Cel care este viața și Tatăl .

SFÂNTA TREIME ȘI ÎNTRUPAREA

Acest verset nu este ușor pentru minte (Ioan 6:57) și este deosebit de dificil, dar nu este nimic de neînțeles în el: pentru a-l judeca cum se cuvine, trebuie doar să aprofundăm până la capăt. Când Fiul spune că a fost trimis, să înțelegem prin aceasta nu mai mult decât că S-a revelat în trup; dar când spunem „întrupat", vrem să spunem că a devenit complet om. Tatăl, spune El, M-a făcut om și de aceea M-am născut din Cel în care viața era la început și iată, Eu sunt Cel viu, Eu sunt Cuvântul și totodată Dumnezeu, dar, devenind om, El a ridicat un templu după firea Sa, templul trupului Său. De aceea se spune că „cine Mă mănâncă pe Mine va trăi prin Mine".

M-am îmbrăcat cu carne pieritoare, dar întrupându-mă, Eu, Cel viu, născut din Tatăl viu, am transformat-o, pentru a-Mi manifesta viața în ea. Nu am fost biruit de carnea murdară; dimpotrivă, am biruit-o eu însumi, căci Eu sunt Dumnezeu. Și voi repeta din nou, pentru o claritate deplină: așa cum, întrupându-mă (ceea ce înseamnă că am fost trimis), nu am devenit mai puțin bun decât Tatăl viu și mi-am păstrat esența nestricăcioasă, tot așa oricine Mă primește și se împărtășește din trupul Meu va veni el însuși la viață, dar complet transformat de Mine, iar Eu am puterea de a da viață, căci sunt cu adevărat născut din izvorul oricărei vieți, din Dumnezeu Tatăl. Și nu fără motiv întruparea este lucrarea Tatălui, căci Solomon spune: „Înțelepciunea și-a zidit casa" (Proverbe 9:1), și nu fără motiv evanghelistul Gavriil cunoaște crearea trupului dumnezeiesc ca lucrare a Duhului Sfânt, căci i-a zis Preasfintei Fecioare: „Duhul Sfânt va veni peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri" (Luca 1:35), pentru ca ei să înțeleagă că Dumnezeirea este una în ființa sa și să-i vadă pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfânt într-o unitate întreitică, căci nu fac separat, ci ceea ce se face de unul singur, adică actul ființei întregiale a lui Dumnezeu. Sfânta Treime este de o minte, precum și de o ființă, și o voință se descoperă în trei ipostase: totul purcede de la Tatăl, prin Fiul, în Duhul Sfânt.

Să repetăm ceea ce s-a spus de multe ori: repetiția poate deveni plictisitoare, dar este mai de încredere. Este obiceiul lui Hristos, Mântuitorul nostru, să discearnă în tot ceea ce întrece puterea omenească mâna Tatălui Atotputernic. S-a smerit devenind om, dar deși a luat înfățișarea unui rob, nu a disprețuit starea de rob. Și totuși, aceasta s-a făcut numai prin voia Tatălui. Cel ce L-a născut se conformează în toate cuvintelor Mântuitorului. „Tatăl, care locuiește în Mine, El face lucrările" (Ioan 14:10). Lepădându-se, așa cum era drept, de trup pentru ceea ce-i trebuia, a înălțat către Dumnezeu Tatăl tot ceea ce întrece înțelegerea omenească. În același fel, a-ți ridica templul în inima unei fecioare înseamnă a tăia posibilitatea omului de a se apropia de El.

Leon cel Mare

(†461)

În 440, Papa Sixt al III-lea a fost succedat de un diacon pe nume Leon. Acesta a fost poreclit „Marele” de către descendenții săi, pentru a-i sublinia semnificația istorică. Poate fi considerat ultimul martor al vremurilor patristice și creștine timpurii. Părinții epocii de aur au trecut în neființă unul după altul: Augustin a murit în 430, Chiril al Alexandriei în 444, înainte de moartea sa cufundându-se într-o lungă tăcere.

Știm puține lucruri despre viața sa înainte de a deveni mare preot. Nici măcar nu cunoaștem data exactă a nașterii sale. Probabil provenea din Toscana, unde tactul și bunele maniere erau la ordinea zilei. În 430, când Augustin zăcea pe patul de moarte la Hipona, Leon era deja preot roman și era implicat activ în soluționarea disputelor dintre susținătorii și adversarii lui Augustin din sudul Galiei. Un an mai târziu, Chiril al Alexandriei i-a cerut protecție împotriva mașinațiunilor lui Juvenal, episcopul Ierusalimului.

EPISCOP ROMAN

Diaconul Leon, care fusese ales pe tronul roman, se afla la acea vreme în Galia, într-o misiune diplomatică de la curtea din Ravenna. Când Sixt al III-lea a murit, Leon era departe de Roma, dar spre bucuria tuturor, acest lucru nu i-a împiedicat alegerea. I-a fost trimisă o ambasadă, care l-a escortat solemn în Cetatea Eternă, unde noul ales a fost hirotonit episcop. Pontificatul lui Leon, unul dintre cele mai lungi din istoria papalității, a durat între 440 și 461. Timp de douăzeci de ani plini de evenimente, episcopul Romei a înălțat cât mai mult posibil puterea papală de atunci.

În timpul lui Leon, papalitatea a suferit încercări grele. Este caracteristic oamenilor mari să se ridice la înălțimea situației fără efort aparent: nu numai că o prevăd, ci o și gestionează, intervenind în cursul ei după cum este necesar.

Noul papă avea o concepție foarte înaltă despre scopul său. El credea că papalitatea, moștenind puterea Romei antice, era chemată în mod providențial să vegheze asupra căilor Bisericii. De la episcopatul lui Petru, Roma devenise centrul ecleziastic și universal. Papa urma să supravegheze toate Bisericile din Orient și Occident. Leon nu numai că a găsit formule care exprimau această învățătură „cu o completitudine uimitoare”, dar a afirmat-o și în toate circumstanțele vieții.

Leo a fost în primul rând un păstor al orașului Roma. A predicat constant, înlocuind cu perseverență obiceiurile și superstițiile păgâne, în special pe cele astrologice, care prinseseră rădăcini printre romani. I-a denunțat pe eretici și

maniheiștii care continuau să infesteze Roma. A ridicat o mănăstire spre slava lui Dumnezeu lângă Biserica Sfântul Petru, sub îndrumarea episcopului Romei.

Papa și-a întărit puterea - atât în metropolă, cât și în cele mai îndepărtate provincii. Era interesat de cele mai mici evenimente, a aprofundat toate disputele. A stabilit cerințe pentru viitorii episcopi, a discutat problema momentului botezului în Sicilia, i-a explicat lui Nikita din Aquileia cum să acționeze în cazul unei invazii barbare.

Ilarius, episcopul de Arles, încerca să aducă sub controlul său toate provinciile galice rămase în granițele Romei. Leon era alarmat de influența crescândă a scaunului de Arles și a episcopului, pe care îl suspecta de o intenție ascunsă de a smulge episcopatele galo-romane de sub autoritatea papală. Papa l-a repus în funcție pe episcopul de Besançon, care fusese detronat de Ilarius, și i-a ordonat lui Ilarius să convoace concilii doar în provincia alocată lui. Scrisoarea papală a fost însoțită de un edict în acest sens din partea împăratului Valentinian al III-lea, care a dat ocazia galilor militanți precum Tillemont și Quesnel să-l acuze cu furie pe Papă că degradează autoritatea Bisericii prin slăbiciunea sa de a recurge la ajutorul unei puteri seculare inactive. Dar episcopul de Arles era un om sfânt; s-a supus.

Leo, desigur, nu a fost mai prejos decât Ambrozie în a recunoaște decrepitudinea Imperiului Roman și slăbiciunea evidentă a guvernării de la Ravenna. Roma fusese înlocuită de Constantinopol. Față în față cu Occidentul și barbarii, Orientul bizantin devenise un imperiu creștin.

RELAȚIILE CU ORIENTUL

Deși proprietatea externă a fost păstrată și Roma și-a păstrat dreptul de intervenție universală, ruptura dintre Orient și Occident, dintre Constantinopol și Roma, a devenit destul de evidentă sub Leon cel Mare. Omisiunile au fost deghizate prin trucuri legale, dar respingerea psihologică a continuat ca de obicei. Orientul nu a fost deloc afectat de disputele pelagiene, deși acestea au avut loc în sfera răsăriteană. Iar dezacordurile hristologice, de la Nestorie la Eutyches, dimpotrivă, au rămas incidente pur orientale. Niciun episcop occidental nu le-a aprofundat. Roma a păstrat doar o autoritate falsă. Schismele încep și se termină cel mai adesea în inimă, și nu în prevederi legale.

La început, complicațiile cu Orientul au fost teologice. Prima scrisoare adresată Constantinopolului de către Leon I îl privea pe călugărul Eutihie, acuzat de reînvierea ereziei nestoriene. Călugărul, care conducea o mănăstire cu trei sute de călugări, era apropiat de curtea Constantinopolului. El era vestitorul adepților teologici ai lui Chiril, care nu erau deloc mulțumiți de decizia din 433 privind

unitatea. Denunțarea oficială a călugărului a fost confirmată în 448 de Sinodul de la Constantinopol. Cu sprijinul lui Dioscor, succesorul lui Chiril al Alexandriei, și al atotputernicului eunuc Hrisafiu, Eutihie a făcut apel la Roma cu un protest.

Papa Leon și-a exprimat opinia asupra esenței problemei într-o scrisoare dogmatică adresată episcopului de Constantinopol (cunoscută din punct de vedere istoric ca „Tratatul Flavian"), unde învățătura despre cele două naturi ale lui Hristos a fost expusă cu toată claritatea și distincția necesare.

Evenimentele ulterioare s-au desfășurat conform schemei predeterminate de Chiril. Incitat de Eutihie, Teodosie a convocat un conciliu, care a fost condus de complicii aceluiași Eutihie, conduși de Dioscor al Alexandriei. La conciliu, mesajul papal a fost din nou ocolit cu abilitate, Eutihie a fost repus în putere, iar adversarii săi au fost înlăturați. Papa însuși a numit această performanță rușinoasă „jaful din Efes", iar acest nume a rămas în istorie.

Totul trebuia luat de la capăt. Un nou conciliu a fost convocat la Calcedon, la periferia asiatică a capitalei. Instrucțiunile dogmatice ale Papei Leon, stabilite în Tratatul Flavian, au fost proclamate solemn ca învățătură a Bisericii pe 25 octombrie 451. Papa a aprobat decretele conciliului, cu excepția punctului statutar 28, care reafirma primatul scaunului Constantinopolului, deja recunoscut la conciliul ecumenic din 381. Trimisul papal permanent din capitală a insistat asupra unui acord, dar Leon a fost de neclintit. O poziție „nu prea susceptibilă de justificare", după cum scrie Monseniorul Batiffol. Dorind să servească scaunul roman, Papa a abandonat în cele din urmă gândurile despre unitate universală. Această intransigență nu numai că a complicat relațiile dintre Orient și Occident, dar i-a și împins pe părțile opuse ale rupturii rezultate. „Unitatea nu a fost ruptă, dar a fost redusă la minimum", notează Gustave Bardi.

În cele din urmă, au urmat evenimente politice nefericite. În 452, Attila a năvălit asupra Italiei, a jefuit Veneția, a distrus portul Aquileia și era pe cale să mărșăluiască asupra Romei. Disperat, nesemnificativul împărat roman Valentinian al III-lea a fost forțat să negocieze. Consulul, prefectul și papa s-au întâlnit în ambasada sa.

„Attila a primit ambasada cu demnitate", spune istoricul Prosper, „și a fost atât de încântat de prezența pontifului roman încât acesta a decis să întrerupă războiul și să se retragă dincolo de Dunăre, promițând pace în viitor." În realitate, totul era mult mai complicat, iar Attila nu a plecat nici el fără motiv. Cu toate acestea, acțiunea papei a zdruncinat mințile oamenilor și a servit la întărirea puterii papale.

Trei ani mai târziu, succesorul lui Attila, Genseric, a decis că sosise momentul să cucerească Roma de la mare. Flota sa a blocat gura Tibrului. Panica a izbucnit în Roma. Împăratul a fost ucis de propriile gărzi. Papa Leon, însoțit de clerul său, a ieșit în întâmpinarea regelui vandalilor. Nu a avut la fel de noroc cu el ca și cu Attila, dar a primit asigurări că cuceritorii nu vor da foc orașului și îi vor cruța pe cetățeni. Orașul a fost jefuit timp de paisprezece zile. Un șir nesfârșit de căruțe, încărcate cu comori din temple și palate, a început să părăsească Roma.

La sfârșitul pontificatului său, Leon I, care refuzase să recunoască dreptul de primat în Orient al episcopatului Constantinopolului, a fost nevoit să apeleze la autoritățile seculare pentru a asigura punerea în aplicare a decretelor Sinodului de la Calcedon, întrucât monofiziții, care negau natura dual a lui Hristos, amenințau să prevaleze. Uneori, faptele ar trebui luate în considerare mai mult decât prerogativele, iar o cerere de ajutor se transformă într-o chestiune mult mai rușinoasă decât concesiile respinse.

Leon I a murit probabil pe 11 noiembrie 461 și a fost înmormântat în incinta Bazilicii Sfântul Petru, în stânga galeriei de la intrare. Cu ocazia mutării moaștelor sale, la care Papa Benedict al XIV-lea a participat ca preot al catedralei, a fost proclamat Doctor al Bisericii în 1754.

CREARE

Operele literare ale Papei Leon sunt legate de îndatoririle sale de mare preot. Moștenirea sa este alcătuită din două părți: corespondență și predici. 143 dintre scrisorile sale au fost păstrate, scrise în cei douăzeci de ani ai pontificatului său și care ne permit să urmărim activitățile sale în Italia, Galia, Africa și Spania. Papa a fost implicat constant în rezolvarea problemelor de doctrină și disciplină. Douăzeci de scrisori sunt adresate lui Iulian din Chios, trimisul său la curtea basileusului.

Papa Leon ne-a lăsat o serie de omilii importante, aproximativ o sută în total. Aceste texte liturgice exemplare au fost scrise în mare parte în primul deceniu al pontificatului său și se referă la evenimente ale ciclului liturgic: Crăciunul, Bobotează, Postul Mare, Paștele.

Leo nu era înclinat spre improvizație; predicile sale erau întotdeauna atent editate. Papa se preocupa de eleganța stilului său, fără a privi însă înapoi la moda literară. Fraza sa se desfășoară magnific și solemn, ca o procesiune liturgică. Calmul maiestuos al acestui roman suprimă emoțiile și oprește impulsurile spirituale.

Vorbirea sa este în concordanță cu liturghia, cu ritmul său lin și maiestuos. A folosit paralelisme și antiteze, asonanțe și refrene, perioade încărcate de cadență, plăcute auzului roman. Preocupat de expresivitate extremă, a căutat formule lapidare, adecvate limbajului liturghiei.

Leo nu a fost un gânditor independent. Educația sa a fost foarte, foarte slabă: nimic în comparație cu cea a lui Ilarie, Ambrozie sau Augustin. Și a tratat filosofia aproape cu dispreț: nicio referință la clasici. Nu știa greaca, ceea ce nu putea decât să fie un impediment, date fiind disputele teologice. Sursele adevărurilor doctrinare pentru el erau mai adesea formule și tradiții dogmatice decât autorii teologici, cu excepția, poate, a lui Augustin.

Se mulțumea cu concepte elementare, formule pe care le considera cheie și nu se ridica niciodată deasupra nivelului de înțelegere al ascultătorilor săi. Nu interpreta cărțile Scripturii, nu exista niciun exeget din ea. Biblia era pentru el o sursă de citate-mărturii. Străin de curiozitatea metafizică, nu se străduia să pătrundă misterele credinței, nu se obosea cu dezbateri teologice. Doctrina Treimii se reducea pentru el la frazele Simbolului Credinței.

Predicile sale nu conțin nici gânduri originale, nici patos teologic, dar limbajul său este colorat și sonor, iar acest lucru însenineză locurile comune. În traducere, predicile își pierd tot farmecul - astfel, traducerea interliniară dezvăluie uneori meritele foarte modeste ale originalului.

Leo nu este psiholog, ci mai degrabă moralist; înțelege mult mai bine suișurile vieții decât adâncimile misterioase ale sufletului. Este mai atras de raționalitate și ordine decât de cordialitate și perspicacitate. Nu are nici intuiția subtilă a lui Petru Hrisolog, nici simplitatea lui Grigore cel Mare.

A fost un om practic, mai degrabă un om care acționează decât un om care gândește și înclinat să conducă mai degrabă decât să reflecteze. A fost mai presus de toate un lider, conștient de datoria sa de episcop al Romei și succesor al lui Petru.

„O, semințe numită, popor ales, cetate a preoției și a stăpânirii”, spune el despre Roma, „tu, prin harul sfântului tron al fericitului Petru, ai devenit capitala lumii și ai fost recunoscut pretutindeni nu pentru puterea pământească, ci prin numele evangheliei lui Dumnezeu”.

Leo a înțeles demnitatea moștenită de la Petru ca pe o datorie de slujire. Și acest zelot al credinței a predicat ceea ce i-a sugerat propria sa experiență a unității dintre aspirație și voință. El a afirmat și știa că niciun credincios nu poate evita testele credinței sale.

PERSONALITATE

Leo era un conducător, nu un profet sau un istoric teolog. Poate că îi lipseau imaginația și geniul creator. Nu a auzit vuietul prăbușirii Imperiului. Nu a știut să se adapteze cerințelor vremurilor. Ambrozie a înțeles mult mai bine că Imperiul era sortit pieirii și se destrama sub ochii noștri. Fără compromisuri în apărarea drepturilor speciale ale Romei, nedorind să recunoască evidentul primat al Constantinopolului în Orient, așa cum fusese stabilit de Conciliul Ecumenic, Leo a fost nevoit să-i ceară basileului să aprofundeze problemele teologice. A intervenit în joc fără a cântări toate pericolele. În apărarea ortodoxiei în Orient, s-a bazat mai mult pe împărat decât pe episcopi; zelul său pentru împărat era atât de exaltat încât i se recunoștea „demnitatea unui preot, sufletul unui episcop". Leo era un susținător al autorității ferme și nu știa să o trateze critic sau chiar cu reținere.

A fost roman până în măduva oaselor: complexitatea și sensibilitatea Orientului nu erau pe placul său. Acest mare pontif, care a anticipat papalitatea medievală, nu a reușit să facă legătura dintre Roma și Constantinopol. El a văzut Biserica universală ca fiind unitară și disciplinată, mai degrabă decât complexă și diversă.

Posedând o tenacitate de neînvins, nu a slăbit, ci s-a călit în încercări, dovedindu-și curajul și fermitatea. Totul era împotriva lui, dar a rămas ferm pe poziție, spiritul său a rămas limpede. Conștiința înaltei sale chemări se îmbina în el cu o umilință și o blândețe autentice: „Nu judecați moștenirea după nevrednicia moștenitorului" - această frază deschide ușor cortina asupra vieții sale.

Nu exista aroganță în inflexibilitatea sa, nici cruzime în autoritatea sa imperioasă. Maximalismul său moral era întotdeauna îmbrăcat într-o formă reținută: acest aristocrat dorea ca puterea să-și respecte limitele, respecta individul și prețuia regulile de conduită. Era unul dintre cei care sunt gata să rămână într-un rol secundar și să ceară întâietate doar atunci când vine vorba de luptă. Acest slujitor al Bisericii are propria față, fie și numai pentru că și-a format un concept clar despre unitatea și disciplina Bisericii universale și rolul Episcopului Romei în această unitate. „Nu a fost primul papă, dar a fost totuși un papă în sensul deplin al cuvântului."

Într-o perioadă în care Imperiul Roman se destrama, Occidentul trecuse la barbari, iar Orientul delira din cauza schismelor, Leon reprezenta singura insulă de stabilitate în mijlocul unui colaps general. „El a fost papa unei lumi în declin", scrie Batiffol, „dar în el Biserica primelor secole a găsit autenticitatea și măreția papalității." Leon încheie era patristică. Și de la el încoace, papii au domnit la Roma.

Hristos a apărut pentru eliberarea universală. El a devenit cu adevărat om fără a-Și *pierde măreția divină. Realizează* câtă *demnitate ți-a fost acordată și din ce fel de Trup faci parte* .

PREDICĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS

1. Iubiților frați, Mântuitorul nostru s-a născut astăzi; să ne bucurăm. Să alungăm orice tristețe din sufletele noastre, căci iată, viața s-a născut și frica de moarte a dispărut și bucuria făgăduinței vieții veșnice s-a revărsat asupra noastră. Să ne împărtășim cu toții bucuria noastră, căci toți avem o singură bucurie: Mântuitorul nostru, abolirea păcatului și a morții, n-a găsit pe nimeni fără păcat printre oameni și a venit să-i elibereze pe toți. Să se bucure sfântul, căci răsplata lui este aproape. Să se bucure păcătosul, căci iertarea este pregătită pentru el. Să se bucure păgânii, căci este chemat la viață. Adevăratul Fiu al lui Dumnezeu, la împlinirea timpului care umbrește planurile Sale de nepătruns, a asumat firea umană, ca să o împace cu Creatorul ei; iar diavolul, autorul morții, s-a îmbrăcat cu trup muritor și a fost biruit de el; a răsturnat firea și a fost răsturnat de fire. Pentru noi s-a dat această luptă și pentru noi s-a arătat o devoțiune maiestuoasă și invincibilă; căci Însuși Domnul Atotputernic nu S-a ridicat împotriva celui mai crud dușman al Său sub înfățișarea slavei Sale, ci S-a îmbrăcat în trupul nostru păcătos, căzând în soarta comună a muritorilor după chipul și firea Sa, totuși în El atât chipul, cât și firea noastră au fost despărțite de păcat.

Dar în El nu este păcat

Și ceea ce citim despre nașterea universală nu este deloc potrivit aici. Este scris: „Cine poate scoate la iveală un lucru curat din unul necurat? Niciunul” (Iov 14:4). În această naștere fără precedent a lui Hristos, pofta trupească n-a avut niciun rol și nu există în ea nicio pecete a păcatului. O fecioară din linia regală a lui David a fost aleasă ca vas al rodului sfânt, divin și uman în același timp, și ea a zămislit în Duh înainte ca trupul ei să o nască. Și pentru ca, în necunoașterea planului Domnului, să nu se teamă de împlinirea celor neprevăzute, a auzit de pe buzele unui înger vestea că va deveni primitoarea Duhului Sfânt. Și ea, așa-numita mamă a lui Dumnezeu, nu s-a ofensat deloc în modestia ei. Cum putea să nu prevadă zămislirea miraculoasă, dacă voia Celui Preaînalt se împlinea asupra ei după cuvântul Său? Și sufletul credincios a fost întărit în nădejdea sa prin minunea precedentă cu Elisabeta, care a rămas însărcinată pe neașteptate: s-ar putea îndoi cineva că El, prin a cărui milă a zămislit femeia stearpă, a avut puterea să lase însărcinată o fecioară?

Două naturi necontopite

2. Astfel, Cuvântul care era cu Dumnezeu, Unicul Dumnezeu, Fiul lui Dumnezeu, „și toate lucrurile s-au făcut prin El și nimic din ce s-a făcut n-a fost făcut fără El” (Ioan 1:3), S-a făcut om pentru a izbăvi omul de la pierzarea veșnică. Și, fără a-Și micșora demnitatea, a binevoit să Se smerească la nivelul nostru, devenind împreună-natural cu noi și fără a-Și pierde firea, și a unit cu adevărat chipul robului cu chipul împreună-ipostas cu Tatăl. Și ambele firi s-au unit în El în așa fel încât cea inferioară, fiind glorificată, s-a păstrat, iar umilința firii superioare nu a micșorat-o. Ambele ființe s-au arătat în El în întregime și individual, iar forma umană a strălucit, slăbiciunea a fost biruită, virtutea a dobândit veșnicia. Pentru a răscumpăra căderea omului, firea nestricăcioasă s-a unit cu cea stricăcioasă: adevăratul Dumnezeu și adevăratul om s-au descoperit în singurul chip al Domnului. O astfel de vindecare ni se cuvenea nouă, căci astfel „singurul Mijlocitor între Dumnezeu și oameni” (1 Timotei 2:5) a putut muri ca noi și învia. Așadar, este limpede că povara mântuirii noastre nu a încălcat nicidecum curăția feciorelnică a Maicii Domnului: ea a păstrat castitatea și a fost eliberată în adevăr. O astfel de naștere, o, preaiubiților frați, i s-a potrivit cel mai mult lui Hristos, în Care se descoperă atât puterea, cât și înțelepciunea lui Dumnezeu: astfel, El a împărtășit cu noi povara omenirii și a devenit mai presus de noi în dumnezeirea Sa.

Dacă nu ar fi fost pe deplin Dumnezeu, nu ar fi avut puterea să ne aducă vindecare; și dacă nu ar fi fost cu adevărat om, nu ne-ar fi arătat un model. La nașterea Domnului, îngerii s-au bucurat, cântând „Slavă lui Dumnezeu întru cei de sus” și proclamând „pe pământ pace, bunăvoință față de oameni” (Luca 2:14). Căci ei au privit zidirea Ierusalimului ceresc în unire cu toate semințiile pământului. Cât de mult trebuie să se fi bucurat omul în smerenia sa la o astfel de mărturie inefabilă a iubirii lui Dumnezeu, dacă chiar și îngerii din înălțimile lor s-au predat unei astfel de bucurii!

Exaltarea umană

3. Așadar, iubiții mei frați, să-i mulțumim lui Dumnezeu Tatăl pentru Fiul Său în Duhul Sfânt. Dumnezeu, Care, în mila Sa nemărginită, ne-a iubit atât de mult, S-a îndurat de noi și „pe când eram morți în greșelile noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos” (Efeseni 2, 5). Astfel, în El am devenit o făptură nouă, creată din nou prin El. Și trebuie să „ne dezbrăcăm de felul de viață dinainte, de omul cel vechi” (Efeseni 4, 22). Noi, participanți la Nașterea lui Hristos, să ne lepădăm de partea trupului. Cunoaște-ți, creștine, demnitatea ta, ești părtaș la Dumnezeire, așa că nu te întoarce la o viață rușinoasă pentru tine, la murdăria ta de odinioară. Adu-ți aminte cărui trup îi aparții și care este capul acestui trup! Adu-ți aminte că, fiind smulși de sub puterea întunericului, ați trecut în împărăția luminii, luminați de Dumnezeu. Prin taina botezului ați devenit un templu al Duhului Sfânt; Nu izgoniți pe acest conducător cu fapte urâte și nu vă aflați în

toată puterea diavolului, căci ați fost răscumpărați prin sângele lui Hristos. Și Cel ce v-a răscumpărat în mila Sa vă va judeca după adevăr, iar Împărăția Sa, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, este în vecii vecilor. Amin.

Pietrele de temelie ale Bisericii

În primele patru secole, Părinții Bisericii au contribuit la victoria creștinismului, fiind participanți activi la acesta. Religia provenită din Ierusalim a cucerit capitala statului roman. Străinii au preluat Imperiul, iar Biserica lor a devenit biserică de stat. În cursul acestei transformări treptate, păgânismul a fost eradicat; a contribuit, de asemenea, la păstrarea moștenirii gândirii antice.

Scrierile creștine servesc drept repere, mărturisind amploarea răspândirii religiei. Apologeți precum Iustin și Irineu au apărat credința împotriva atacurilor din exterior și din interior. Alexandrinii și africanii s-au preocupat de formularea teologică primară a creștinismului. Orientul a furnizat filosofi, Occidentul - retori și avocați. În secolul al IV-lea, cultura creștină era deja înfloritoare. S-au născut tot felul de genuri literare; doar poezia este slab reprezentată, patosul liric se manifesta în afara formei poetice; poate că Grigore Teologul poate fi considerat o excepție, dar este mai mult un textier decât un poet, operele sale poetice sunt mai mult sau mai puțin aleatorii.

În anul 330, nu exista o nevoie directă de a construi Constantinopolul pentru a uni Bisericile Răsăritene și Apusene. Biserica era unită, se stabiliseră legături. Ciprian a corespondat atât cu episcopi asiatici, cât și cu cei spanioli. Influența lui Augustin s-a răspândit în întreaga Biserică. Un secol mai târziu, exista deja o gaură psihologică în această unitate. La Roma, de exemplu, au primit o scrisoare de la Nestorie și nu au putut găsi un traducător timp de o lună. Epoca de aur a marilor învățători religioși se îndepărta, legăturile slăbeau. Ambele părți pierdeau.

Oricine citește cu atenție operele Părinților este uimit de bogăția lor ideologică și de conținutul uman, precum și de diversitatea lor. Fără convenționalism, fără decență. În scrierile lor, ei rămân ei înșiși, vizibili nouă în carne și oase. Toți au o singură credință, dar percepția fiecăruia asupra ei este proprie, personală. În această orchestră de suflete alese, fiecare își mânuiește instrumentul, și cu ce pricepere, sentiment, individualitate!

Părinții Bisericii au fost, în primul rând, pastori. Principalul lor instrument era discursul, predicarea. Acest lucru a fost evident mai ales în operele a două genii uimitoare, Origen și Augustin. Activitatea pastorală este apreciată mai presus de orice atât în Orient, cât și în Occident, dar ei o înțeleg, poate, diferit. Părinții răsăriteni sunt perspicace, chibzuiți și patetici; în Occident, predomină părtinirea juridică, practică și morală; laconismul expunerii este deosebit de apreciat.

Teologii greci subliniază măreția omului, în timp ce teologii africani își amintesc că omul este o creatură decăzută. Unii sunt gata să-l echivaleze pe om cu Dumnezeu, în timp ce alții dezvoltă doctrina pedepsei.

Și totuși nu trebuie să generalizăm prea mult. Ioan Gură de Aur, grec printre greci, era sirian prin naștere și, așa cum se cuvine unui sirian, era elocvent și imaginativ. Capadocienii erau foarte diferiți de alexandrini, dar Origen a fost cel pe care l-au urmat cel mai îndeaproape și l-au urmat cu entuziasm și grijă. Chiril, prin impulsul sufletului său, a renunțat la gloria țării sale natale. Doctrina lui Augustin despre predestinare și har și-a găsit cei mai duri critici în Galia.

Unitatea Imperiului Roman a facilitat legăturile culturale, dar a contribuit și la răspândirea ereziei ariene. Occidentul, până atunci neimplicat în conflicte teologice, s-a trezit într-o zi complet infectat cu arianismul. Biserica s-a răzvrătit împotriva ereziei. Două mari victime ale represiunii imperiale au fost Atanasie și Ilarie: un om din Răsărit a devenit zelot în Occident, iar un cleric occidental a devenit părtaș la comoara gândirii grecești. În 364, Imperiul a fost împărțit între Constantinopol și Roma. Această diviziune a protejat Occidentul de disputele cristologice și a împovărat Biserica. În Orient, nimănui nu-i păsa de pelagianism, chiar dacă Pelagius se afla în Palestina. Ambele părți ale fostului Imperiu s-au abandonat propriilor preocupări. Unitatea a existat formal, dar ruptura s-a lărgit, iar dezvoltarea a luat căi diferite.

În Imperiul Bizantin creștin, eforturile intelectuale erau încurajate. Cu toate acestea, Părinții Bisericii erau de domeniul trecutului, începea o nouă eră, anunțată de Chiril al Alexandriei. Bizantinismul a încălcat moștenirea patristică. Popoarele din Orient au fost atrase în dispute teologice pentru o lungă perioadă de timp. Conciliile au marcat armistiții; apoi discordia s-a adâncit. În secolul al VI-lea, a avut loc o ciocnire zdrobitoare cu monofizitismul (Sever al Antiohiei (d. 518), Leonțiu al Bizanțului). Disputele erau rezolvate prin forță, contrar oricărei argumentări individuale.

Au apărut doi teologi: misteriosul Pseudo-Dionisie a stăpânit moștenirea Părinților Greci și a devenit ghidul acesteia în Occident; a hrănit teologia medievală. Un secol mai târziu, Maxim Mărturisitorul (d. 662), mai ales teolog, dar și pastor, elev al filosofiei aristotelice și platonice, pe care le-a reunit sub semnul dogmelor și spiritualității bisericești, a distanțat și mai mult creștinismul de vremurile Sfinților Părinți.

Monahismul a îmbogățit gândirea orientală. Soldații de asalt semi-analfabeti ai lui Chiril au fost înlocuiți de călugări „învățați” din Siria și Palestina. Acest mediu a dat naștere celui menționat anterior, Maximus. În același secol, Ioan Moschus (d.

619) a compus celebra „Pajiște spirituală”, parfumată cu prospețime și asemănătoare cu „Florile mici” ale Sfântului Francisc.

Occidentul, după ce l-a produs pe Augustin, părea să se fi epuizat. Episcopul de Hipona mărturisește cu și mai mare certitudine decât Ambrozie despre revoluția provocată în secolul al V-lea de presimțirea unui colaps general. Se pare că numai episcopul de Milano, complet absorbit de lupta cu împăratul, nu era conștient de pericolul care plana deja asupra întregului stat. Occidentul a trecut de partea barbarilor. Biserica, după o ezitare tristă, s-a predat și ea barbarilor. Păgânii, dimpotrivă, au rezistat cu înverșunare până în secolul al V-lea, dar erau sortiți să dispară odată cu Imperiul; timpul lor trecuse. Cu toate acestea, ecourile obiceiurilor păgâne se fac simțite până în zilele noastre.

Doi episcopi, adesea trecuți cu vederea de istorici, merită atenție: Maxim din Torino (d. 423) și Petru Chrysolog (d. 440-450). Istoria a păstrat puține informații despre viața lor, dar scrierile lor vorbesc de la sine. Amândoi au fost psihologi, pătrunzând atât de subtil și cu atâta încredere mișcările sufletului, încât nu putem să nu ne gândim la Newman. Amândoi au distrus prejudecățile și obiceiurile păgâne, care, în opinia lor, nu erau mai puțin periculoase decât hoardele de hunni. Acești misionari, inseparabili de poporul lor, au simțit dorința profundă a fiecărei persoane pentru o fraternitate universală, reflectată asupra mântuirii la nivel cosmic, predicând neobosit Evanghelia.

După Răsărit, Occidentul a cunoscut și el o ascensiune a mișcării monastice, inițial destul de anarhică. Mănăstirea Braga din Spania a fost fondată de Martin (d. 580), traducătorul apoftegmelor Părinților Deșertului. Regula Sfântului Benedict a stimulat dezvoltarea mănăstirilor și a creat premisele pentru creșterea spirituală. Grigore cel Mare (d. 604) a luminat tronul roman cu strălucirea tradițiilor patristice: el, trebuie să presupunem, s-a născut din această mișcare.

Mănăstirile au apărut în Galia încă din secolul al IV-lea. Este suficient să-l menționăm pe Sfântul Martin. Ioan Cassian i-a introdus pe lirini în evlavia monahală orientală. Călugărul-cleric Vincent de Lirin (d. în jurul anului 450) a fost un teolog serios. Mai presus de toate, el a formulat principiul dezvoltării organice a doctrinei, preluat de Newman în „Dezvoltarea dogmatică”. Un alt călugăr din Lirin, Caesarius, episcop de Arles (d. în 543) a fost „unul dintre învățătorii Bisericii Galice, fondatorul disciplinei sale și păzitorul culturii sale în două secole de amurg” (P. Leger). El a folosit predicile Părinților, în special ale lui Augustin, pentru a evangheliza Galia, aducând Vestea Bună barbarilor din jurul său. Biserica nu a jelit trecutul și a găsit noi perspective de activitate. Învățătorii din Evul Mediu au continuat lucrările Părinților.

Și-a dat seama Occidentul cât de mult sărăcise prin pierderea moștenirii grecești? De ambele părți, pasiunile și considerațiile politice se amestecau, de ambele părți existau extreme polemice; toate acestea au ascuns parțial esența schismei și, în mod inconștient, au întărit-o. Discuția a început ca una teologică, dar schisma s-a adâncit, atingând sufletul și inima…

Dacă este adevărat că am epuizat epoca lui Constantin, atunci este, de asemenea, adevărat că Biserica va rămâne neimpresionantă și nenorocită până când își va fi stăpânit toată bogăția, orientală și occidentală, până când își va fi contopit istoria - nu, sufletul - într-una singură. Unitatea creștină necesită combinarea tuturor cu toți: aceasta este o unitate universală.

Note

1. Vezi: G. von Campenhausen, „Părinții greci", traducere în franceză, Paris, 1963; „Părinții latini", Paris, 1967 (N. von Campenhausen, „Les Peres grecs", „Les Peres latins").

2. Îi exprimăm recunoștința părintelui Kamlo, care a citit cu atenție manuscrisul; comentariile sale au fost de mare ajutor. Nu putem să nu-l menționăm pe colegul nostru, părintele Steiner, care ne-a oferit asistență fraternă.

3. Textul Epistolei către Romani este prezentat în traducerea rusă autorizată din greacă de către protopopul P. Preobrajenski. Vezi ultima ediție: „Scrieri ale Părinților Apostolici", Riga, 1994, pp. 328–333. (Notă editorială)

4. Apologie, 61. (Traducere de protopopul P. Preobrajenski. — Ed.)

5. Iustin răspunde acuzațiilor aduse comunităților creștine. Informațiile pe care le prezintă sunt de o importanță excepțională. Este prima descriere completă a adunărilor creștine.

6. Împotriva ereziilor, III, 13, 5.

7. Împotriva ereziilor, V, cap. 2.

8. Predica I de Paște. Ținut în 362 în fața tatălui lui Grigore, episcopul de Nazianz, prin eforturile căruia a fost ridicat templul orașului. El a fost cel care și-a obligat fiul să calce pe urmele tatălui său.

9. Aici vorbim despre părintele Grigore.

10. Predică despre suferințele Mântuitorului, 9.